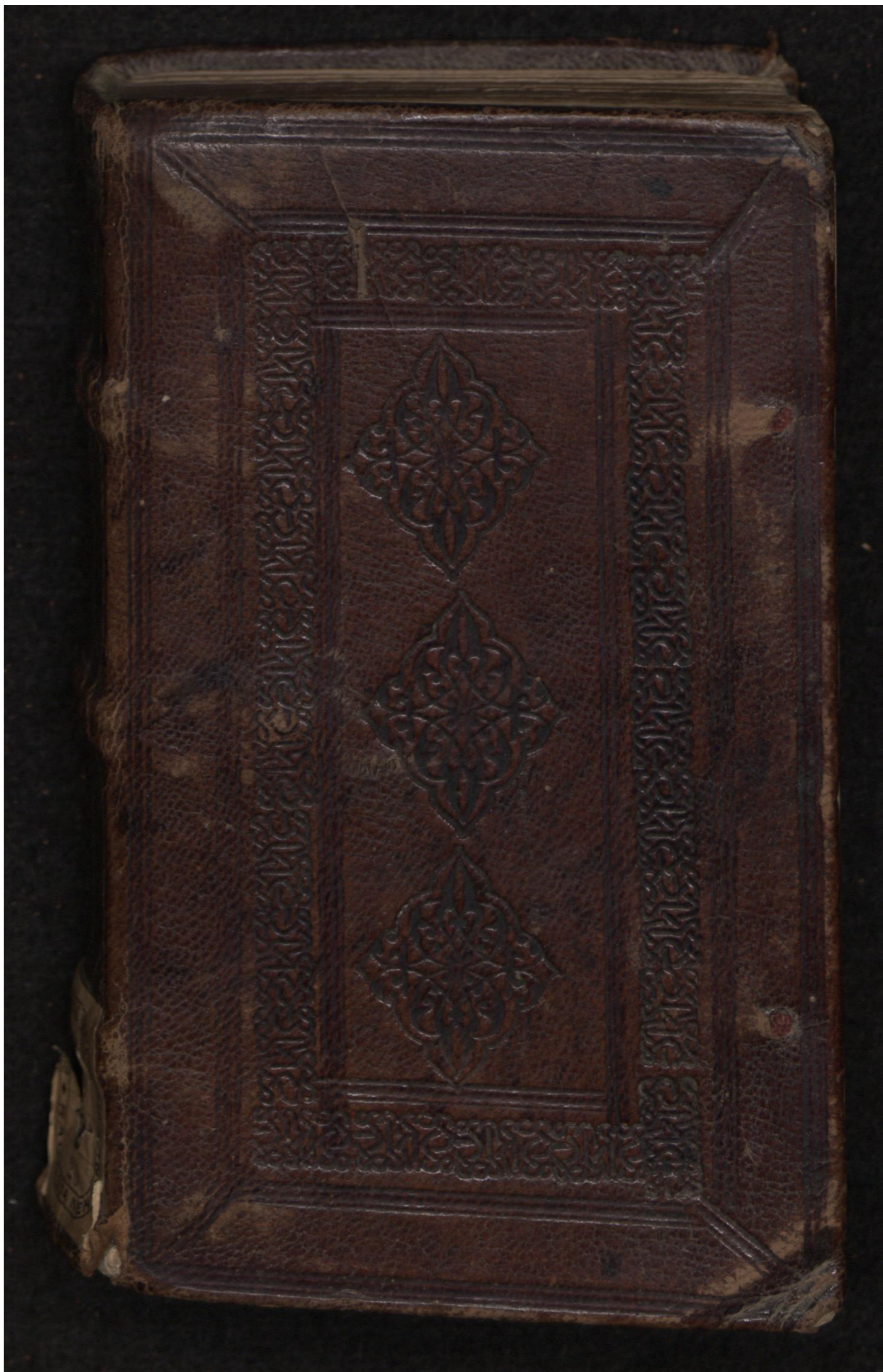
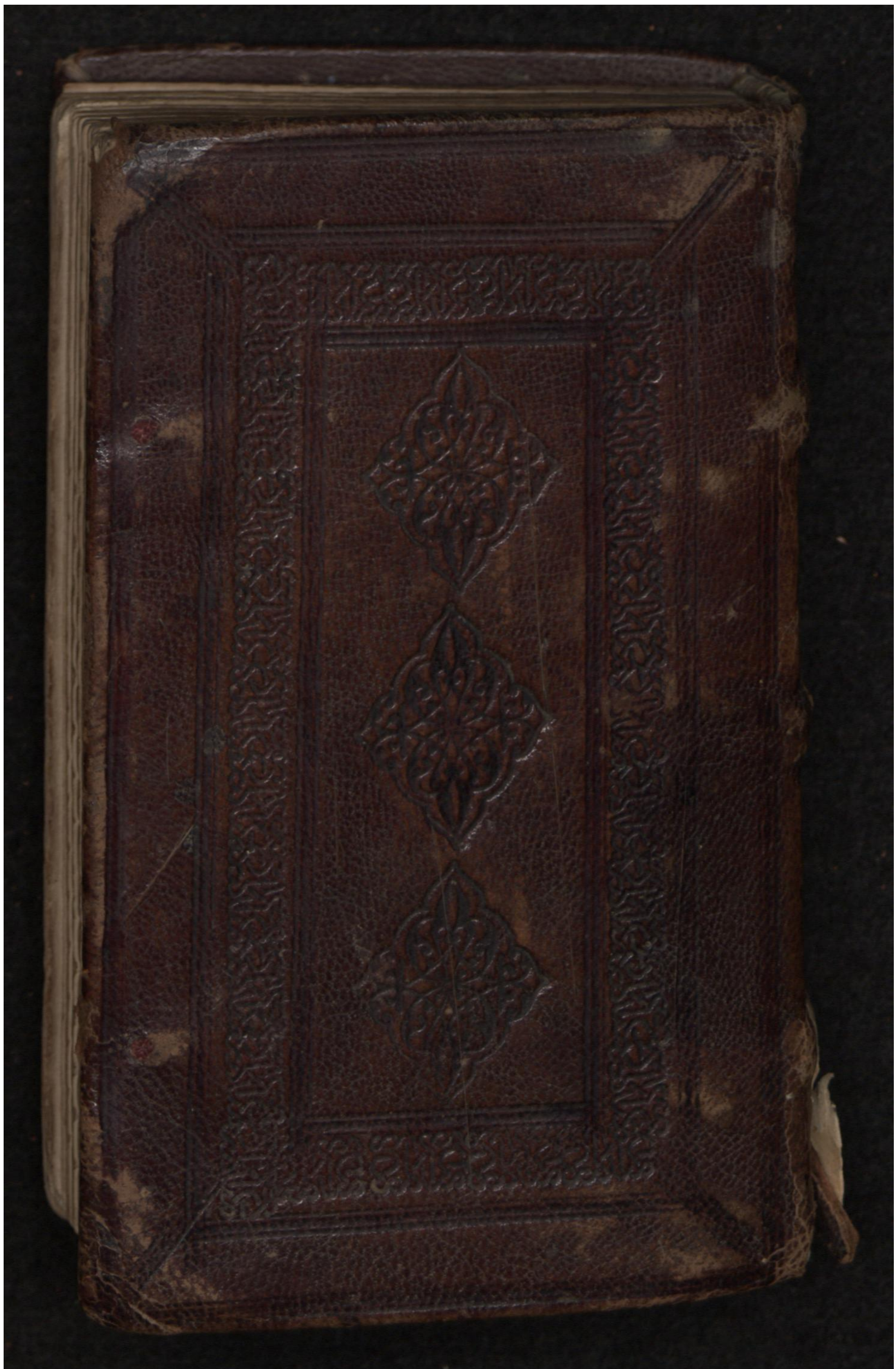

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
1
2
20

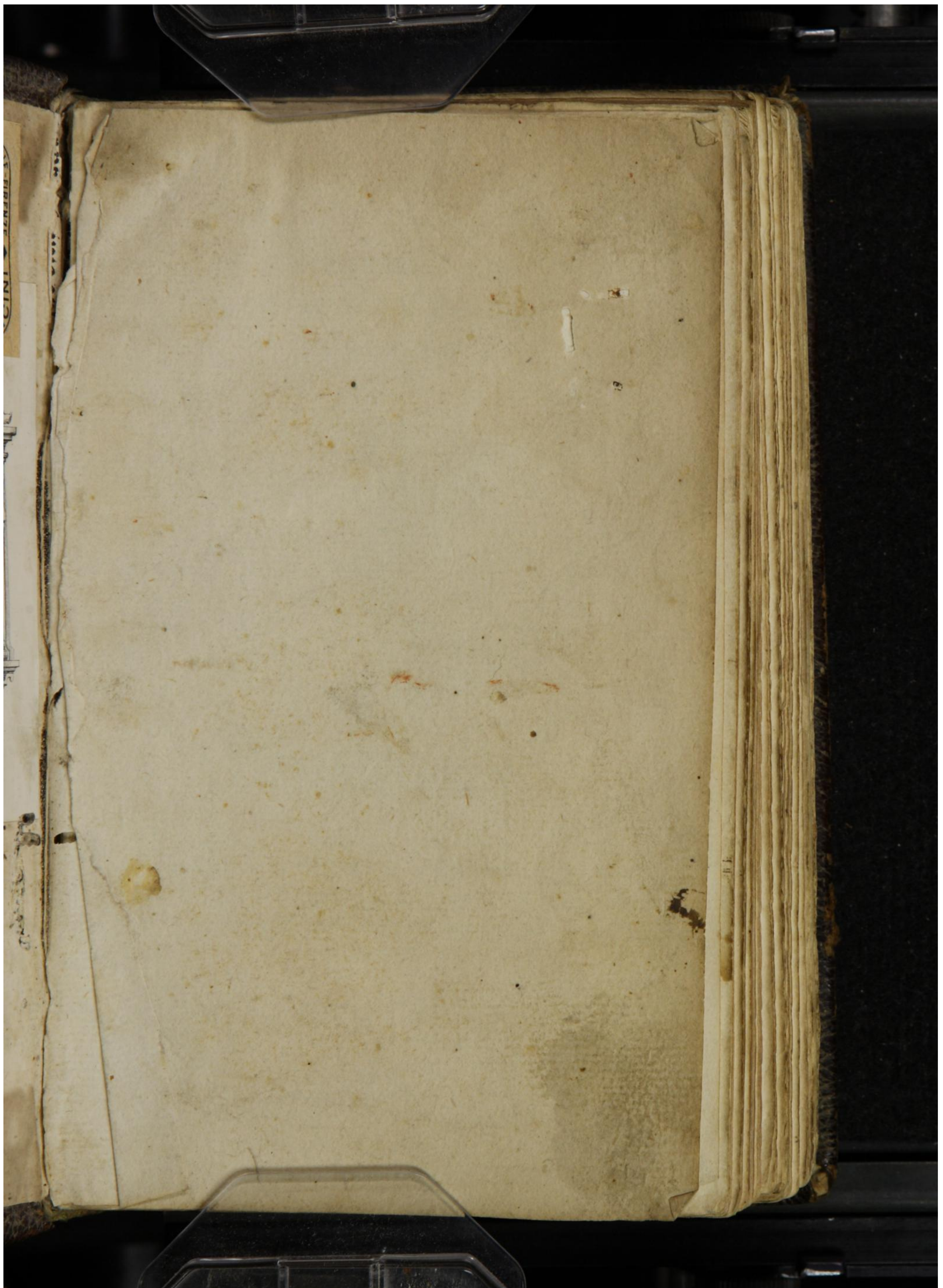

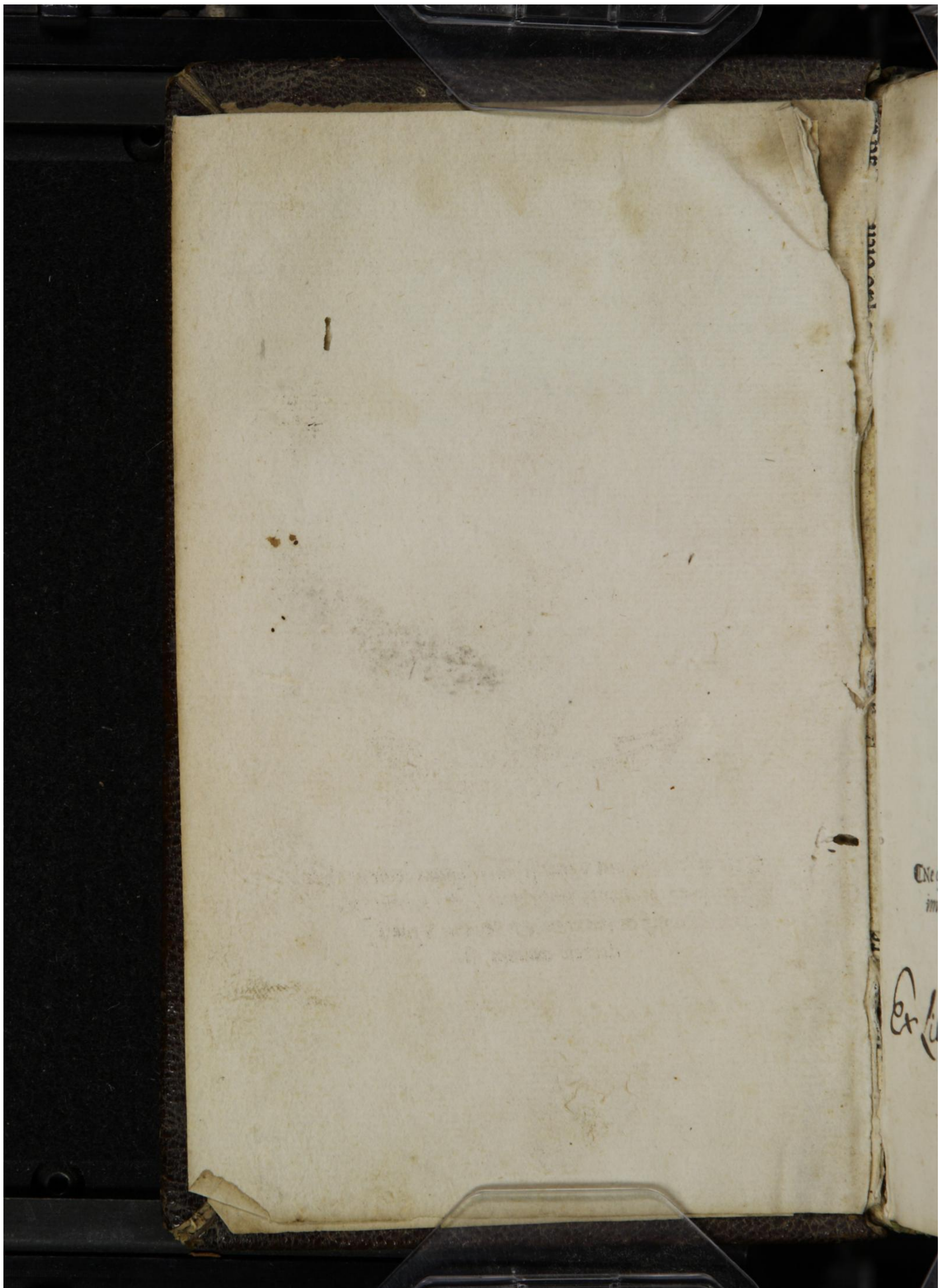

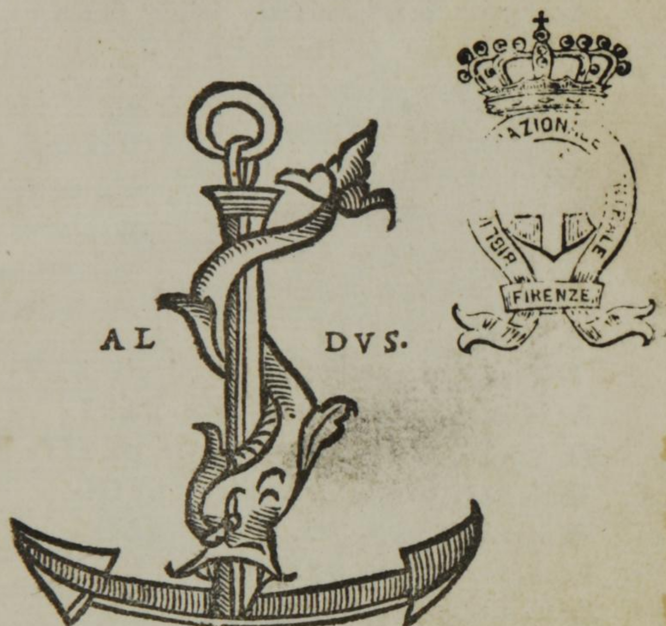

Ex Libris Ioannis Nencini
1874

M. T. CICERONIS ORATIONVM VOLVMEN TERTIVM.

¶Ne quis alius aut Venetijs, aut usquam locorum has impune orationes imprimat, & Leonis X. Pontificis maximi, & Senatus Veneti decreto cautum est.

Ex Libris Lucæ Antonij Casali
1743

M. TVLLII CICERONIS PRO P. SESTIO. ORATIO XXXIII.

SIQVIS antea Iudices mirabatur: quid esset, quod pro tātis opibus Reip. tantaq; dignitate imperij, nequaquam satis multi ciues, forti & magno animo inuenirentur: qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit: quàm si quem aut timidum, aut potius sibi, quàm Reipu. consulētem. nam ut omittatis de uniuscuiusq; casu cogitando recordari: uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus, Remp. afflictam excitarint: et latrocinio domestico liberarint: mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes. eos autem, qui omnia diuina, & humana uexarint, uiolarint, perturbarint, euerterint: non solum alacres, lætos'que uolitare: sed etiam uoluntarios fortissimis, atque optimis ciuibus periculum moliri: de se nihil timere. In quo cum multa sint indigna: tum nihil minus est ferendum: quàm quod iam non per latrones suos, non per homines egestate, et scelere perditos. sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur: & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt: hos uestra authoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. Ego autem Iudices qua uoce mihi in agendis gratijs, com-

memorãdóq; eorũ, qui optime de me sunt meriti: bene ficio, esse utendum putaui: ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis. his potissimum uox hæc seruiat: quorum opera & mihi, & uobis, & populo Ro. restituta est. Et quanquam à Q. Hortensio clarissimo uiro, atq; eloquentissimo causa est P. Sestij perorata: nihilq; ab eo prætermissum est: quod aut pro Rep. conquerendum fuit: aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum: ne mea propugnatio ei potissimum defuisse uideatur: per quem ẽ perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. Atq; ego sic statuo Iudices: in hac causa, atque exercitatione dicendi, à me locũ pietatis potius, quàm defensionis, querelam, quàm eloquentiã, doloris, quàm ingenij partes esse susceptas. itaq; si aut acrius egero: aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à uobis: ut tantum orationi meæ concedatis: quantum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. Neq; enim unquam officio coniunctior dolor esse ullus potest: quã hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti, periculo: neq; iracundia magis ulla laudanda: quam ea, quæ me inflammat eorum scelere: qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse gerendum sibi indicauerunt. Sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt: dicam ego de omni statu P. Sestij: de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis communis, atq; ocij: contendamq;(si modo id consequi potero) ut in hac cõfusa, atq; uniuersa defensione, nihil à me, quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. Et quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinis

euersæ, atq; afflictæ reipublicæ, P. Sestij Tribunatus est a fortuna ipsa collocatus: non aggrediar ad illa maxima, atq; amplissima priusquam docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sunt. Parente P. Sestius natus est Iud. homine (ut plerią; meministis) et sapiente, et sancto, et seuero. qui cum tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset: reliquis honoribus non tam uti uoluit: quàm dignus uideri. eo authore duxit honestissimi, & spectatissimi uiri, C. Albini filiam: ex qua hic est puer: & nupta iam filia. duobus grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit utrique eorum, ut et charus maxime & iucundus esset. ademit Albino, soceri nomen, mors filiæ: sed charitatem illius necessitudinis & beneuolētiā nō ademit. hodie sic hūc diligit: ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel sollicitudine, et molestia iudicare. duxit uxorē patre uiuo optimi, et calamitosissimi uiri filiam, C. Scipionis. Clara in hoc P. Sestij pietas extitit oībus grata: quod, & Massiliam statim profectus est: ut socerum uidere consolariq; posset fluctibus reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit: ut illo insperato aspectu, complexuq; si non omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: et maximis officijs & illius erumnam, quoad uixit: & filiæ solitudinem sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu militum, de prouinciali in eo magistratu abstinentia. sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas: quæ me ad se rapit: hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij

collegæ mei Iud. fuit sorte, sed societate consiliorum me- us. Impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, reli- gione: quominus exponam quanta ad me detulerit: quã to ante prouiderit. Atq; ego de Antonio nihil dico, præ- ter unum: nunquam illum in illo summo timore, ac pe- riculo societatis, neq; communem metum omnium, neq; propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut infi- ciando tollere: aut dissimulando sedare uoluisse. In quo collega sustinendo atq; moderando, si meam in illum in- dulgentiam coniunctam cum summa custodia Reip. laudare uere solebatis: par propè laus P. Sestij esse de- bet: qui suum ita consulem obseruauit: ut & illi Quæ- stor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. Idem cum illa coniuratio ex latebris, atq; ex tenebris erupisset: palam'q; armata uolitaret: uenit cum exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportu nitates, ab illa impia, & scelerata manu attentari su- spicabamur: & inde M. Aulanum Tr. mil. Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem perditum, & non obscure, Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus, in illa alia coniuratione uersatum. Idem'q; C. Marcellum, cum is non solum Capuam uenisset: uerum etiam se quasi armorum studio in maximam familiam conie- cisset, exterminandum cum illa urbe curauit. qua de causa & tum conuentus ille Capuæ, qui propter salu- tem illius urbis consulatu conseruatam meo, me unum patronum adoptauit: huic apud me P. Sestio maximas gratias egit: & hoc tempore fidem hominis, benefi- cium'q; testimonio declarant: periculum'q; deprecantur suo decreto. Recita quæso P. Sesti quid decreuerint Ca puæ Decuriones: ut iam uirilis tua uox possit aliquid

significare inimicis nostris: quid nam cum se corrobo-rarit, effectura esse uideatur. DECRETA DE-CVRIONVM. Non recito decretum officio ali-quo expressum uicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij pu-blici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: sed re cito memoriam perfuncti periculi, prædicationem am-plissimi beneficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis temporibus cum iam Ca-puam metu Sestius liberasset: urbem Senatus atq; omnes boni, deprehensis atq; oppressis domesticis hostibus, me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis eũ Capua accersiui cum illo exercitu: quem tum secum ha bebat. quibus hic literis lectis, ad urbem confestim in-credibili celeritate aduolauit. Atq; ne illius temporis atrocitatem recordari possitis, claudite literas: & ue-stram memoriã ad timoris præteriti cogitationem ex-citate. LITERAE CI. CONSVLIS. Hoc P. Sestio Tr. pl. nouorum: qui tum extremis diebus cõ sulatus mei res eas quas gesseram: uexare cupiebant: re liquiq; coniurationis impetus & conatus sunt retarda-ti. Ac posteaquam est intellectum Catone tribuno pl. fortissimo atq; optimo ciue Remp. defendente per seip-sum S. P. Q. R. sine militum præsidio tueri facile ma iestatem suam, dignitatem eorum, qui salutem commu-nem periculo suo defendissent: Sestius cũ illo suo exer citu summa est celeritate Antonium consecutus. Hic ego quid prædicem, quibus hic rebus consulem ad rem ge-rendam excitarit? quod stimulos admouerit homini for tassis studioso uictoriæ, sed tamen nimium communem martem belliq; casum metuenti? longum est dicere. sed hoc breue dicam. si M. Petrei non excellens animo &

amore Reip.non præſtans in Rep.uirtus.non ſumma
authoritas apud milites,non mirificus uſus in re mili-
tari extitiſſet:neq; adiutor Reip.Seſtius ad excitandum
Antonium cohortandum,impellendum,fuiſſet datus il
lo in bello:nequaquam Catilina tum è pruina Apen-
nini atq; è niuibus illis emerſiſſet: atq; æſtatem integrã
nactus Italiæ Gallis & paſtorum ſtabula præclara
cœpiſſet:ſine multo ſanguine ac ſine totius Italiæ ua-
ſtitate miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad
tribunatum attulit P. Seſtius:ut queſturam Macedoniæ
relinquam : & aliquando ad hæc propiora ueniam.
quanquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas
prouincialis:cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſti-
gia non preſſa leuiter ad exigui prædicationem tem-
poris, ſed fixa ad memoriã illius prouinciæ ſempiter
nam.Verum hæc ita prætereamus:ut tamen intuentes
& reſpectantes relinquamus.Ad tribunatum quia ip
ſe ad id iam dudum uocat:& quodammodo abſorbet
orationem meã.contento ſtudio curſuq; ueniamus. De
quo quidem tribunatu ita dictum ab Hortenſio:ut eius
oratio defenſionem modo criminum non uideretur con
tinere:ſed etiam memoria digna uti Reip. capeſſendæ
authoritatem diſciplinamq; præſcribere.Sed tamẽ quo
niã tribunatus quidẽ totus P.Seſtij nihil aliud niſi meũ
nomen cauſamq; ſuſtinuit . neceſſario mihi de hiſdem
rebus eſſe arbitror,ſi non ſubtilius diſputandum:at cer
te Iud.dolentius deplorandum.Qua in oratione ſi a-
ſperius in quoſdam homines inuehi uellem: quis non
concederet? ut eos quorũ ſcelere,furore,uiolatus eſſem.
uocis libertate perſtringerẽ? ſed ut quàm moderate et
huic potius tempori ſeruiam,quàm dolori meo: ſiquĩ

occulte à salute nostra dissentiunt, lateant: siqui fecerũt aliquid aliquando: atq; ydẽ nunc tacent: & quiescũt: nos quoq; simus obliti: siq se offerunt, insectãtur, quoad ferri poterunt perferemus: neq; quenquã offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit: ut in eum non inuasisse: sed incurrisse uideamur. Sed necesse est antequam de tribunatu P. Sextij dicere incipiam: me totum superioris anni reip. naufragium exponere. In quo colligendo, ac reficiendo saluti communi omnia reperientur P. Sestij dicta, facta, consilia uersata. Fuerat ille annus tanquam in Rep. Iud. quam in magno metu & multorũ timore intentus, arcus in me unum: sicut uulgo ignari rerum loquebantur: re quidem uera, in uniuersam Remp. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditi, mihi irati, sed multo acrius ocij & communis salutis inimici. Hunc uir clarissimus mihi multis repugnantibus amicissimus Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat: nihil in tribunatu contra me esse facturum. At ille nefarius ex omnium scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturum arbitratus, nisi ipsum cautorem alieni periculi, suis proprijs periculis terruisset: hanc terram immanemq; beluam, uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacrarum cathenis soluit subito legum consul uel ut ego arbitror exhortatus, uel ut non nemo putaret iratus: gnarus quidem certe, & prudens impendentium scelerum tantorum ac malorum. qui Tribunus Pl. felix in euertenda Rep. fuit nullis suis neruis. qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris omni inaudita libidine insani?

ſed fuit profecto quædam illa Reip. fortuna fatalis:
ut ille cæcus atque amens Tribunus plebis nanciſcere-
tur quid dicam conſules? hoccine ego appellem nomi-
ne, euerſores huius imperij? proditores ueſtræ dignita=
tis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum ſena-
tum, affligendum equeſtrem ordinem, extinguenda o-
mnia iura atq; inſtituta maiorum, ſe illis faſcibus cæ
teriſq́; inſignibus ſummi honoris atq; imperij ornatos
eſſe arbitrabantur. quorum per deos immortales ſi nō=
dū ſcelera uulneraq́; inuſta reip. uultis recordari: uul
tum atq; inceſſum animis intueamini: facilius facta eo-
rū occurrēt mētibus ueſtris: ſi ora ipſa oculis ueſtris pro
poſueritis. Alter unguētis affluēs, calamiſtrata coma,
deſpiciens conſcios ſtuprorū ac ueteres uexatores ætatu=
læ ſuæ putealis, & fœneratorū gregibus inflatus atq;
ꝑculſus: olim Neſculeio illo æris alieni in freto ad co-
lūnā adhæreſceret, ni in tribunatus portū infugeret:
contēnebat Equites romanos: minitabatur ſenatui: uē-
ditabat ſe operis: atq; ab ijs ſe ereptū ne de ambitu cau=
ſam diceret, prædicabat: ab ijſdēq́; ſe ēt inuito ſenatu,
prouinciā ſperare dicebat: eāq; niſi adeptus eſſet: ſe inco
lumē nullo mō fore arbitrabatur. Altero dij boni ꝙ te-
ter icædebat, ꝙ truculētus, ꝙ terribilis aſpectu: unū ali
quē te ex barbatis illis, exēplū imperij ueteris, imagi=
nē antiquitatis, columen reipub. diceres intueri: ueſtitus
aſper noſtra hac purpura plebeia ac penè fuſca, capillo
ita horrido, ut Capua, qua ipſa tum imaginis formādæ
cauſa Duūuirū gerebat: ſæpius iā ſub laurus uideretur.
nā ꝗd ego de ſupcilio dicā? qđ tū hominibus nō ſupci=
liū, ſed pignus Reip. uidebatur. tāta erat grauitas in o=
culo: tāta frontis cōtractio: ut illo ſupcilio Aumantius

ille niti tanq̃ uideretur. erat deniq; hic oĩum sermo. est tādē reip. magnū firmūq; subsidiū: habeo quē opponā labi illi, atq; cœno: uultu toruo medius fidius Collegæ sui libidinē leuitatēq; franget: habebit senatus in hunc annū quem sequatur: non deerit author et dux bonis. mihi deniq; homines præcipue congratulabantur: quod habiturus essem contra tribunum pl. furiosum, & audacem cum & amicum & affinem, tum etiam fortem & grauem consulem. Atq; eorum alter fefellit neminem. quis enim clauū tanti imperij tenere, & gubernacula Reip. tractare i maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur, hominem emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorum, ac stuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum? cum is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset: qui nonmodo tempestatem intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset. Alter multos plane in omnes partes fefellit. Erat enim hominum opinione, nobilitate ipsa blanda conciliatricula cōmendatus. Omnes boni semper nobilitati fauemus: & quia utile est Reip. nobiles esse homines dignos maioribus suis: & quia ualet apud nos clarorum hominum, senex de Rep. meritorum memoria, etiam mortuorum. quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum atq; incultum uidebant: & quod erat eo nomine ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur: fauebant: gaudebant: & ad integritatem maiorum spe sua hominem uocabant, materni generis obliti. Ego autem, uere dicam Iud. tantum esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipse cum Rep. sensi: nunquam putaui. nequam esse hominem & leuem, & falsa opinione errore hominum ab adolescentia commen

datum sciebam. Etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. sed hæc obstructio nec diuturna est: nec obducta: ita, ut curiosis oculis perspici non possit. uidebamus genus uitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines, qui paulo propius accesserant, intuebantur. denique etiam sermonis ansas dabat: quibus reconditos eius sensus tenere possemus. Laudabat homo doctus philosophos nescio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere. sed eos tamen laudabat maxime: qui dicuntur præter cæteros esse authores & laudatores uoluptatis. cuius, & quo tempore, & quomodo non quærebat. uerbum ipsum omnibus modis animi & corporis deuorabat: eosdemq; præclare dicere aiebat: sapientes omnia sua causa facere: Remp. capessere hominem benesanum non oportere: nihil esse præstabilius ociosa uita, & conferta, & plena uoluptatibus. eos autem, qui dicerent dignitati esse seruiendum, Reip. consulendum: officij rationem in omni uita non commodi esse ducendam: subeunda pro patria pericula: uulnera excipienda: mortem oppetendam: uaticinari atque insanire dicebat. ex his assiduis eius quotidianisq; sermonibus: & quod uidebam quibus cum hominibus in interiore ædium parte uiueret: & quod ita domus ipsa fumabat: ut multa eius sermonis indicia redolerent: statuebam sic: boni nihil ab illis nugis esse expectandum: mali quidem certe nihil pertimescendum. Sed ita est Iud. ut si gladium paruo puero, aut si imbecilli seni, aut debili dederis: ipse impetu suo nemini noceat. sin ad nudum uel fortissimi uiri corpus accesserit: possit acie ipsa uel ferri uiribus uulnerari. ita cum hominibus

eneruatis atq; exanguibus, consulatus tanquam gladius esset datus: qui per se pungere neminem unquam potuissent: hi summi imperij nomine armati, Remp. trucidauerunt: fœdus fecerunt cum tribuno Pl. palàm: ut ab eo prouincias acciperet, quas ipsi uellent: exercitũ et pecuniã quantã uellent: ea lege, si ipsi prius tribuno Pl. afflictam. Remp. tradidissent. id enim fœdus meo sanguine ictum sancri posse dicebant. Quare patefacta (neque enim dissimulari tantum scelus poterat: nec latere) Promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem. Tr. de mea pernicie: & de prouincijs nominatim consularibus. hic tum senatus sollicitus: uos equites excitati: Italia cuncta permota: omnes deniq; omnium generum atq; ordinum ciues summæ Reip. à Cons. atq; à summo imperio petendum esse auxilium arbitrabantur: cum illi duo soli essent, præter furiosum illum tribunum: duo Reip. turbines, qui nonmodo præcipitanti patriæ non subuenirent: sed eam nimis tarde concidere mœrerent. Flagitabatur ab his quotidie, cum querelis bonorum omnium, tum etiam precibus senatus: ut meam causam susciperent: agerent aliquid: deniq; ad senatum referrẽt. hi nonmodo negando, sed etiam irridẽdo amplissimum quenq; illius ordinis insequebantur. Hic subito cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaq; Italia conuenisset: uestem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato consilio (quoniam publicis ducibus Resp. careret) defendendum putarunt. Erat eodem tempore senatus in æde concordiæ: quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei: cum flens uniuersus ordo Cincinatum consulem orabat (nam alter ille horridus & seuerus consulto se domi continebat) qua tum

ſuperbia cœnum illud, ac labes, ampliſſimi ordinis preces, ampliſſimorum ciuium lachrymas repudiauit? meipſum ut contempſit helluo patriæ, nam quid ego patrimonij dicam? quod ille cum quaſi quæſtum faceret, amiſit. uos inquam Equites romani, & omnes boni ueſte mutata, uos inquam pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis: cum ueſtris precibus à latrone illo repudiati eſtis. uir incredibilis fide, magnitudine animi L. Mummius ad ſenatum de Rep. retulit: ſenatusq́; frequens ueſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit. O' diem illũ Iud. funeſtum ſenatui, bonisq́; omnibus, Reip. luctuoſum, mihi ad domeſticum mœrorem grauem, ad poſteritatis memoriam glorioſum. quid enim quiſquam poteſt ex omni memoria ſumere illuſtrius? quàm pro me uno ciue, & bonos omnes priuato conſenſu, & uniuerſum ſenatum publico conſilio mutaſſe ueſtem? quæ quidem tum mutatio non deprecationis cauſa eſt facta: ſed luctus. quem enim deprecari ſe: cum omnes eſſent ſordidati? cumq́; hoc ſatis eſſet ſigni eſſe improbum: qui mutata ueſte non eſſet. Hac mutatione facta ueſtis, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omnium rerum diuinarum humanarumq́; prædo fecerit: qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos equites Ro. deprecatores ſalutis meæ iuſſerit: eoſq; operarum ſuarum gladijs, & lapidibus obiecerit: de conſulibus loquor: quorum fide Reſp. niti debuit. exanimatus euolat ex ſenatu, non minus perturbato animo atq; uultu: quàm ſi annis ante paucis in creditorum conuentum incidiſſet: aduocat concionem: habet orationem talem conſul: qualem nunquam Catilina uictor habuiſſet. errare homines: ſi etiam tum ſenatum aliquid in

Rep. poſſe

Rep. posse arbitrarentur. equites uero ro. daturos illius diei pœnas: qui me consulem cum gladijs in Capitoliũ duci fecissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent, * coniuratis uidelicet, dicebat ulciscendis. si dixisset hoc solum: omni supplicio esset dignus: nam oratio ipsa consulis perniciosa potest Remp. labefactare. quid fecerit uidete. illum iam, qui cum meipsum pro summa fami- * liaritate, quæ cum fratre mihi, uel cũ patre eius erat: unice diligebat: tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat: in concione lege relegauit: edixitq; ut ab urbe abesset M. passus: quod eẽt ausus pro ciue, pro benemerito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. qd hoc homine facias? aut quo ciuem importunum, aut quo potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittam cætera: quæ sunt ei cum collega immani, impuróq; coniuncta, atq; communia: hoc unum habet proprium: ut expulerit ex urbe, relegarit, non dico Equitem romanum, non ornatissimum, atq; optimum uirum, non amicissimum reipublicæ ciuem, non illo ipso tempore una cum senatu & cũ bonis omnibus causam amici, Reiq; P. lugentem: sed ciuem romanum sine ullo iudicio, atq; edicto ex patria consul eiecerit. Nihil acerbius societati inferre soliti sunt: quàm id quod perraro accidit: ex urbe ire à con * sule iuberi. Atq; illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares: & in illo communi incommodo nulla in quẽquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uero quid est? exterminabit ciues romanos edicto consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? uidelicet quem uolet damnabit? atq; eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset: si deniq; imaginem iudiciorum, aut simula-

crum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidisset: nunquam ausus esset senatum de Rep. tollere: Equitum ro. preces aspernari: ciuium deniq; omnium nouis & inauditis edictis ius libertatem'q; euertere. Et si me attentissimis animis summa cum benignitate auditis Iudices: tamen uereor, ne quis uestrum forte miretur: qd hæc mea oratio tam alte, ac tam longe repetita uelit: aut quid ad P. Sextij causam, eorum, qui ante huius tribunatum rempub. uexarunt: delicta pertineant. mihi enim propositum est ostendere, omnia consilia P. Sextij, mentem'q; totius tribunatus hanc fuisse: ut afflictæ, & perditæ Reip. quantum posset, mederetur. Ac si in exponendis uulneribus illis, de meipso plura dicere uidebor: ignoscite. nam & illam meam cladem uos, et omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis: & P. Sextius est reus non suo, sed meo nomine. qui cum omnem uim sui tribunatus in mea salute consumpserit: necesse est meam causam præteriti temporis, cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squallebat ciuitas publico consilio mutata ueste: nullum erat municipium Italiæ, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nullum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium: quod tum non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo consules: ut ad suum uestitum Senatores redirent. quis unquam consul senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis Tyrannus miseros lugere uetuit? parum ne est Piso? ut omittam Gabinium: quod tantum homines fefellisti? ut negligeres authoritatem senatus? optimi cuiusq; consilia contemneres? Remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam ne

edicere audeas ne mœrerent homines suam, meam, rei publicæ calamitatem? ne'ue hunc suum dolorem ueste mutata significarent? siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum ualebat: quis unquam tam crudelis fuit? qui prohiberet quenquam, aut sibi mœrere? aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare non solent? pro te ipso Piso nemo mutauit? ne isti quidẽ, quos legatos nonmodo nullo senatus consulto, sed etiam repugnãte senatu, tu te tibi legisti. Ergo hominis desperati, & proditoris Reip. casum lugebunt fortasse qui uolent: ciuis florentissimi beniuolentia bonorum, & optime de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis, lugere senatui non licebit? Iidem consules si appellandi sunt consules: quos nemo est, qui nonmodo ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet: pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in concionẽ ab illa furia ac peste patriæ maximo cum gemitu uestro, illa omnia, quæ tã contra me, quàm contra Remp. dixerant, uoce ac sententia sua cõprobauerunt. Iisdem consulibus sedentibus, atq; inspectantibus lata lex est: ne auspicia ualerent: ne quis obnũciaret: ne quis lege intercederet: ut omnibus festis diebus legem ferri liceret: ut lex Helia, lex Fusia ne ualeret. qua una rogatione, quis est, qui non intelligat uniuersam Remp. esse deletam? Iisdem Cons. inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine Collegiorum: cum uicatim homines circunscriberentur: decuriarentur: ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. Iisdem Cons. arma in templo Castoris palàm portabãtur: gradus eius

dem templi tollebantur: armati homines forum & conciones tenebant: cædes, lapidationesq́; fiebant: nullus erat senatus: nihil reliqui magistratus: unus omnium potestatem armis & latrocinijs possidebat, non aliqua ui sua: sed cum duos consules à Rep. prouinciarũ fœdere retraxisset: insultabat: dominabatur: alijs pollicebatur: terrore ac metu multos, plures etiam spe et promissis tenebat. quæ cum essent eiusmodi Iudices: cum Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet: Equester ordo reus à consulibus citaretur: Italiæ totius authoritas repudiaretur: alij nominatim relegarentur: alij metu ac periculo terrerẽtur: arma essent in templis: armati in foro: eaq́; non silentio consulum dissimularentur: sed & uoce & sententia cõprobarentur: cum omnes urbem nondum excisam, & euersam, sed iam captam, atq; oppressam uideremus: tamen his malis tantis, tanto bonorum studio Iud. restitissemus. Sed me alij metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq́; mouerunt. Exponam enim hodierno die Iud. omnem rationem facti & consilij mei: neq; huic uestro tanto studio audiendi, nec huic tantæ multitudini, quanta mea memoria nunquam ullo in iudicio fuerit: deero. nam si ego in bona causa, tanto studio senatus, consensu tam incredibili bonorum omnium tam parato, tota denique Italia ad omnem contentionem expedita, cessi Tribuni plebis despicatissimi hominis furori: contemptissimorum consulum leuitatem, audaciamq́; pertimui: me timidum, nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor. quid enim simile fuit in M. Metello? cuius causam, & si omnes boni probabant: tamen neq; senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neq; suis decretis Italia tota su

sceperat. ad suam enim magis ille gloriam, quàm ad perspicuam salutem Reip. spectarat: cum unus in legem per uim latam iurare noluerat. deniq; uidebatur hac conditione tam fortis fuisse: ut cum patriæ caritate constantiæ gloriam commutaret. erat enim huic res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium conseruatorem patriæ sextum iam illum consulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum tribuno pl. uigilante homine, & in causa populari si nõ moderate, at certe populariter agente. attamẽ nec tergiuersatus cessit: ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet: aut uictor multis eo fortibus ciuibus Rẽp. orbaret. Meã causam senatus palàm, Equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni enixe susceperant. eas res gesseram: quarum non unus author, sed dux omnium uoluntatis fuissem: quæq; nonmodo ad singularem meam gloriam, sed ad salutem communem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent: ea cõditione gesseram: ut meum factum semper omnes præstare tueriq; deberent. erat enim mihi contentio non cũ uictore exercitu, sed cum operis conductis, et ad diripiẽdam urbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium terrorem hostium, spem subsidiumq; patriæ: sed duo importuna prodigia: quos egestas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas tribuno pl. constrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino: qui quidẽ à Quæstore Ostiensi per ignorantiam ad principem & senatus, & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat: sed cum scurrarũ locupletum scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum sacerdote, cum ueneficio, cum testamentario, cum sicario, cũ

latrone. quos homines, si id quod facile factu fuit: & quod fieri debuit: quodq; à me optimi et fortissimi ciues flagitabant: ui armisq; superassem: non uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet: aut perditorum ciuium uel potius domesticorum hostium mortem mœreret. Sed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat: se quæ faceret contra salutem meam, facere authore Cn. Pompeio clarissimo uiro, mihiq; & nunc, & quoad licuit, amicissimo: M. Crassus, quo cum mihi erant omnes amicitiæ necessitudines, uir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur: C. Cæsar, q à me nullo meo merito alienus esse debebat: inimicissimus esse meæ saluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his se tribus authoribus in consilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda, esse usurum dicebat. ex quibus unum habere exercitum maximum in Italia: duo, qui priuati essent: & præessent, & pararent si uellent exercitum: idq; facturos esse dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec disceptationem, aut causæ dictionem, sed uim, arma, exercitus, imperatores, castra denunciabat. qd ergo? inimici oratio, uana præsertim, tam improbe in clarissimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio: sed eorum taciturnitas: in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui tum, quanquam ob aliam causam tacebant: tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, nõ infitiando confiteri, uidebãtur. illi enim mali timore perterriti, quod acta illa, atq; omnis res superioris anni labefactari à prætoribus, infirmari à senatu, atq; principibus ciuitatis putabant: suaq; sibi propiora esse peri-

cula, quam mea loquebantur: Tribunum popularem à se alienari nolebant. Et tamen & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendam esse dicebat: & eorum fidem Pompeius implorabat: neq; se priuatum publicæ causæ susceptæ defuturum esse dicebat. quem uirum studiosum mei, cupidissimum Reip. seruandæ, domu meæ certi homines compositi monuerunt: ut esset cautior: eiusq; uitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerunt. atq; hanc ei suspicionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coràm ipsi excitauerunt. tot ille, cũ à me nihil certe timeret: ab illis neq̃d meo nomine molirentur, sibi cauendum putaret: L. ipse Cæsar, quẽ maxime ignari homines ueritatis mihi esse iratum putabant: erat ad portas cum imperio: erat in Italia eius exercitus: inq; eo exercitu ipsius tribuni plebis inimici mei fratrem præfecerat. Hæc ego cum uiderẽ: neq; enim erant occulta: Senatum, sine quo ciuitas stare non posset: omnino de ciuitate esse sublatum: Consules, qui publici consilij duces esse deberent: perfecisse, ut per ipsos publicum consilium funditus tolleretur: eos qui plurimum possent: opponi omnibus concionibus falsò, sed & formidolose tamen, authores ad perniciem meam: conciones haberi quotidie contra me: uocem pro me, ac pro Rep. neminem mittere: intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis uestris falsò: sed putari tamen: coniuratorum ueteres copias & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunam nouo duce & insperata commutatione rerum esse renouatam. hæc cum uiderem: quid agerem Iudices? scio enim tum, non mihi uestrum studium, sed meum propè uestro defuisse. contenderem contra tribunum pl. priuatus armis? uicissent

improbos boni, fortes inertes: interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit à Reip. peste depelli. quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid deniq;? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius nullo præsertim publico consilio profusus, Consules authores & defensores esset habiturus? cum quidē in concione dixisset: aut mihi semel pereundum: aut bis esse uincendum: quid erat bis uincere? id profecto: ut cum amentissimo cum tribuno plebis decertassem: cum consulibus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. Ego uero si mihi uni pereundum fuisset: ac non accipienda plaga mihi insanabilis illa mortifera: quā reipub. imposuisset: semel perire tamen Iud. maluissem: q̃ bis uincere. Erat enim altera eiusmodi contentio illa: ut neq; uicti neq; uictores Remp. tenere possemus. quid? si in prima contentione, ui tribunitia uictus in foro cum multis bonis uiris concidissem? Senatum consules credo uocassent? quē totum de ciuitate deiecerant. ad arma uocarent? qui ne uestitum quidem defendissent reipublicæ. à tribuno pl. post interitum dissidissent? q eandē horam meæ pestis & suorū præmiorum esse uoluissent. Vnum enim mihi restabat illud quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq; dixerit: restitisses: repugnasses: mortem pugnās oppetisses: de quo inquam te te patria obtestor, et uos penates patriiq; dii, me uestrarum sedium templorumq; causa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea carior uita: dimicationem cædemq; fugisse. Et enim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc Iud. accidisset: ut multi ex multis locis prædones classibus eā nauem se oppressuros minitarentur: nisi me unū sibi dedidissent: si id uectores negarent: ac mecum simul inte-

rire, quàm me tradere hostibus mallent: ieassem me potius ipse in profundum: ut cæteros conseruarem: quàm illos mei tam cupidos nonmodo ad certam mortem, sed in magnum uitæ discrimen adducerem. Cum uero in hanc reipublicæ nauem, ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum, ac discordiarum armatæ tot classes, nisi ego unus deditus essem: incursuræ uiderentur: cum proscriptio, cædes, direptio, denunciarentur: cum alij me suspicione periculi sui non defenderent: alij uetere odio bonorum incitarentur: alij inuiderent: alij obstare sibi me arbitrarentur: alij ulcisci dolorem suum aliquẽ uellent: alij rem ipsam publicam, atq; hunc bonorum statum ociumq; odissent: & ob hasce causas tot tamq; uarias me unum deposcerent: depugnarem potius cum summo non dicam exitio, sed periculo certe uestro, liberorumq; uestrorum? quam nõ id, quod etiam omnibus impẽdebat: unus pro omnibus susciperem? ac subirem? uicti essent improbi. at ciues. at ab eo priuato, qui sine armis rempub. etiam consul conseruarat. sin uicti essent boni: quid superesset? non ad seruos uidetis rempublicam uenturam fuisse? an mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem ne fugiebam? an erat res ulla? quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam: non mihi mors, non exilium ob oculos uersabantur? nõ hæc deniq; à me, tum tanquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, in tanta disiunctione, tanta acerbitate, tanta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat: uita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus

rerum? tam expers consilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipse legendo quærendoq; cognoueram? nesciebam uitam breuem esse? cursum gloriæ sempiternum? cum esset omnibus definita mors: optandum esse, ut uita quæ necessitati deberetur: patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideretur? nesciebam inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse: ut alij dicerent animos hominum, sensusq; morte restingui: alij autem tum maxime mentes sapiẽtum ac fortium uirorum, cum è corpore excessissent: sentire, ac uigere? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu: alterum etiam optandum, meliore esse sensu. deniq; cum omnia semper ad dignitatem retulissem: nec sine ea quicquam expetendum esse homini in uita putassem: mortem, quã etiam uirgines Athenis, regis opinor Erichthei filiæ, pro patria contempsisse dicuntur: ego uir consularis tantis rebus gestis timerem? præsertim cum eius essem ciuitatis: ex qua Q. Mutius solus in castra Porsenæ uenisset: eumq; interficere proposita sibi morte conatus esset? ex qua P. Decius primum pater, post aliquot annos patria uirtute præditus filius, se ac uitã suam instructa acie pro salute populi romani, uictoriaq; deuouisset? ex qua innumerabiles alij partim adipiscendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uarijs bellis æquissimis animis oppetissent? in qua ciuitate ipse meminissem patrem huius M. Crassi fortissimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum: eadem sibi manu uitam exhausisse: qua mortem sæpe hostibus obtulisset? Hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam: si causam publicam mea mors peremisset: neminem unquam fore, qui auderet, suscipere contra im-

probos ciues reipublicæ salutem. Itaq; non solum si ui interissem: sed etiã si morbo extinctus essem: fore putabã: ut exemplũ Reip. cõseruãdæ mecum simul interiret. quis. n. unq̃ me à senatu populoq; romano, tanto bonorũ omniũ studio nũc restituto, omnia adire pericula pro rep. dubitabit? quod certe si essem interfectus: nunquã accidere potuisset ut qsquã ullã Reip. partem cum sua minima inuidia auderet attingere. seruaui igitur Rẽp. discessu meo Iudices: cædẽ à uobis, liberisq; uestris, uastitatẽ, incẽdia, rapinas, meo dolore luctuq; depuli: et unus Rẽp. bis seruaui: semel gloria: iterũ erũna mea. neq;. n. hoiem in hoc me inficiabor unq̃: ut me optimo fratre, carissimis liberis, fidissima cõiuge, uestro conspectu, patria, hoc honoris gradu, sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem: quod à me beneficiũ haberetis? cũ pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliqssem. hoc, meo qdẽ animo, summi in patriã amoris mei signum esse debet certissimum: quod cum abesse ab ea non possem sine summo dolore: hunc me perpeti, quàm illam labefactari ab improbis malui. meminheram Iud. diuinum illum uirũ, atq; ex hisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius C. Marium, summa senectute, cum propè uim iustorum armorum profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infirmorum ac tenuissimorum hominum Minturnis misericordiã confugisse: inde nauigio pparuo, cum omnis portus terrasq; fugeret: in oras Africæ desertissimas peruenisse. atque ille uitam suam, ne inultus esset: ad incertissimam spem, & ad Reip. statum reseruauit. ego qui (quemadmodũ multi in senatu me absente dixerunt) periculo reipublicæ uiuebam: quiq; ob eam causam consularibus literis

de senatus sententia exteris nationibus commendabar: non'ne si meam uitam deseruissem: Remp. prodidissem? in quo quidẽ nunc me restituto uiuit mecum simul exẽplum fidei publicæ. quod si immortale retinetur: quis non intelligit immortalem hanc ciuitatem futuram? nam externa bella regum, gentium, nationũ iam pridẽ ita extincta sunt: ut præclare cum his agamus: quos pacatos esse patiamur: deniq; ex bellica uictoria non fere` quam est inuidia ciuium consecuta. domesticis malis, & audacium ciuium consilijs sæpe est resistendum: eorum'q; periculo est in Rep. retinenda medicina: quam omnem Iud. perdidissetis: si meo interitu senatui populo'q; ro. doloris sui de me declarãdi potestas esset erepta. quare moneo uos adolescentes: atq; hoc meo iure præcipio: q dignitatem, qui Remp. qui gloriam spectatis, ne si quæ uos aliquando necessitas ad Remp. contra improbos ciues defendendam uocabit: segniores sitis: et recordatione mei casus à consilijs fortibus refugiatis. primum nõ est periculum ne qui unquam sint in ciuitate eiusmodi consules: præsertim si erit ijs id, quod debetur, persolutum. deinde nũquam, ut spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare rempublicam dicet, illis tacentibus: nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neq; erit iusta causa ad portas sedẽti imperatori, quare terrorem suum iactari opponi'q; patiatur. nunquam enim erit tam oppressus senatus: ut ei ne supplicandi quidem, ac lugendi sit potestas: tam captus equester ordo: ut Equites romani à consule relegentur. Quæ cum omnia, atq; etiam multo alia maiora, quæ consulto prætereo: accidissent: uidetis me tamen in pristinam meam dignitatem, breui temporis dolore interie-

cto Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositum: omnibus malis illo anno scelere consulum Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit: omnibus bonis luctuosus: cum ego me complexu patriæ, conspectuq; uestro eripuissem: & metu periculi uestri, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem: patriamq;, quæ mihi erat carissima: propter ipsius patriæ caritatem reliquissem: cum meum illum casum tam horribilem, tam grauem, tam repentinum, non solum homines, sed tecta urbis ac templa lugerent: nemo uestrum forum, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet: illo inquam ipso die, die dico? immo hora, atq; ēt puncto temporis eodem, mihi Reiq; p. pernicies, Gabinio, & Pisoni prouincia rogata est. Pro dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atq; imperij, quæ nam illa in Rep. monstra? quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is: qui Remp. ex senatus authoritate cum omnibus bonis defenderat: & expulsus nō alio aliquo, sed eo ipso crimine: expulsus sine iudicio, lapidibus, ferro, seruitio deniq; concitato: lex erat lata uastato, ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito: & ea lex, quæ ne ferretur, Senatus fuerat ueste mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis ne noctem quidē consules inter meum discrimen, & eorum prædam interesse passi sunt. statim me perculso, ad meum sanguinem hauriendum, & spirante etiam Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerunt. omitto gratulationes, epulas, partitionē ærarij, beneficia, spem, promissa, prædā, lætitiam paucorū in luctu omniū: uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebātur: gener, et Piso gener, à Pisonis consulis

pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebantur: eaq; ad consules deferebantur: domus ardebat in palatio: consules epulabãtur. quod si meis incommodis lætabãtur: urbis tamen periculo commouerentur. Sed ut à mea causa iam recedam: reliquas illius anni pestes recordamini. sic enim facillime perspicietis, quantam uim omniũ remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legum multitudinem, cum earũ, quæ latæ sunt: tum uero quæ promulgatæ fuerunt: dicam? nam latæ sunt consulibus illis, tacentibus, immo uero approbantibus etiam, ut Cẽsoria notatio, et grauissimum iudiciũ sanctissimi magistratus tolleretur de republica: ut Collegia nonmodo illa uetera contra senatus consultũ restituerẽtur: sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberẽtur: ut remissis semissibus et triẽtibus quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si remp. prodidisset: pactus erat: Syria daretur: ut uni helluoni bis de eadẽ re deliberãdi esset potestas: ut rogata lege, legẽ ferret prouinciæ cõmutandæ. mitto eã legẽ: quæ omnia religionum iura, auspiciorũ, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure, & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit: mitto omnem domesticam laudem: etiam exteras nationes illius anni furore, conquassatas uidebamus. lege Tribunitia Matris Magnæ Pessimuntius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est: fanumq; sanctissimarum atq; antiquissimarum religionum uẽditum pecunia grandi Brogitaro impuro homini, atq; indigno illa religione: præsertim cum ea sibi ille non colendi, sed uiolandi causa appetisset: appellati Reges à populo: qui id nunquam ne à senatu quidem postulassent: reducti

exules, Byzantium condemnati, tum, cum indemnati ciues é ciuitate eijciebantur: rex Ptholemæus, qui si nondum erat ipse á senatu socius appellatus: erat tamen frater eius regis: qui cum esset in eadem causa iam perorata á senatu honorem istum consecutus erat: eodem genere iisdemq; maioribus, eadé uetustate societatis deniq; erat Rex: sed nondum socius: at non hostis: pacatus, quietus, fretus imperio populi romani, regno paterno atq; auito regali ocio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum: ut sedens cum purpura & sceptro & illis insignibus regijs præconi publico subijceretur: & imperante populo romano, qui etiam bello uictis regibus regna reddere consueuit: rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit: haud scio, an hoc recte proximum esse dicam. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiá, qua illum mulctarunt: Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorũ Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq; gessimus: cum ille iniurijs in socios nostros inferendis, bello propè nos lacessisset. hic & ipse per se uehemens fuit: & acerrimum hostem huius imperij Mythridatem pulsum ponto opibus suis regnoq; defendit: & á Lucullo summo uiro atq; imperatore pulsus animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiectumq; uidisset: erexit: atq;

insigne regum, quod ille de suo capite abiecerat: reposuit: & imperatis certis rebus regnare iussit: nec minus & sibi & huic imperio gloriosum putauit: constitutum à se Regem, quàm constrictum uideri. Tulit. gessit. qui & ipse hostis fuit populi romani: & acerrimum hostem in regnum recepit: qui conflixit: qui signa contulit: qui de imperio penè certauit: regnat hodie: & amicitiæ nomen, ac societatis, quod armis uiolarat: id precibus est consecutus. Ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit: de quo nulla unquam suspicio durior ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est: uiuus (ut aiunt) est & uidens cum uictu ac uestitu suo publicatus. En cur cæteri Reges stabilem esse suã fortunam arbitrentur? cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideant, per Tribunum aliquem, et sexcentas operas, se fortunis spoliari & regno omni posse nudari. At etiam eo negocio M. Catonis splendorem maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; uirtus ualeret. quæ in tempestate quieta est: & lucet in tenebris: & pulsa loco, manet tamen, atq; hæret in patria: splẽdetq; per sese semper: neq; alienis unquã sordibus obsolescit. Non illi ornandum M. Catonem, sed relegandum ad illud negocium putauerunt: qui in concione palàm dixerint: linguam se euellisse M. Catoni: quæ semper contra extraordinarias potestates libera fuisset. Sentient ut spero breui tempore, manere libertatem illam: atq; hoc etiam, si fieri poterit: esse maiorem: quod cum consulibus illis M. Cato, etiam cum iam desperasset aliquid authoritate sua perficere posse: tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit: & post meum discessum his Pisonem uerbis

flens meum

flens meum & Reip. casum uexauit: ut illum hominē perditissimum, atq; impudētissimum penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille non in alteras quoq; leges, quas iniuste rogatas putaret: iam ante iurarit. non offert se ille testis temeritatibus: ut cum Reip. nihil prosit: se ciuitate ro. priuet. consule me, cum esset designatus tribunus plebis: obtulit in discrimen uitam suam: dixit eam sententiam: cuius inuidiam, capitis periculo sibi præstandam uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea quæ sensit, præ se tulit: dux, author, actor rerum illarum fuit: non quo periculum suum nō uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meministis illum diem: cum templo à Collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri, et ciuis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum: & clamorem hominum authoritate, impetum improborum uirtute sedauit. adijt cum periculo: sed adijt cū causa: quæ quāta fuerit, mihi dicere non est necesse. At si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset: hæreret illa nihilominus in Rep. turpitudo. Regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset: dubitatis quin ei uis esset allata? cum omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? Atq; etiam hoc uidebat: quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret: quam nemo iam posset eluere: quod ex malis bonum possit in Rep. peruenire: id utilius esse per se conseruari: quàm per alios. Atque ille etiam si aliquapiam ui pelleretur illis temporibus

ex hac urbe: facile pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset: quo si tum ueniret: me tamen socium suorum in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso senatu, tum sententia sua condemnata, in hac urbe esse posset? ille uero eidem tempori, quo nos, eidem furori, eisdem Consulibus, eisdem nunus, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem: ille animi non minorem. his de tantis iniurijs in socios, in reges, in liberas ciuitates, consulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela reges, atq; exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox consulum unquam est audita? quanquam quis auderet, si maxime queri uellent: de Cyprio rege quærere: qui me ciuem nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem nonmodo stantem non defenderunt: sed ne quidem iacentem protexerunt. cesseram, si alienam à me plebem fuisse multis: quæ non fuit: inuidiæ: si quo moueri omnia uidebãtur: tempori:
* si ius susceperat: armis: si societas: magistratuum pactioni: si periculum ciuium: reipublicæ. cur, cum de capite ciuis, non disputo cuiusmodi ciuis, & de bonis proscriptio ferretur: cum & sacris legibus, & XII tabulis sancitum esset: ut neq; priuilegium irrogari, neq; de capite, nisi comitijs centuriatis rogari: nulla uox est audita consulum? constitutumq; illo anno est: quantum in illis duabus huius imperij pestibus fuit: iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim tribuni plebis consilio ex ciuitate perturbari. Quæ uero promulgata illo anno fuerũt: quæ promissa multis: quæ conscripta: quæ sperata: quæ cogitata: quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius ne-

gocij publici cogitari, optari, fingiq; procuratio potuit? quæ nó eēt attributa atq; descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferēdæ aut conflādæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, ora'ue terrarū erat latior? in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem Rex erat? qui illo anno non aut emendū sibi, quod non habebat: aut redimendum quod habebat arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? damnatis de ui, restitutio, consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. hæc gemebant boni: sperabant improbi: agebat tribunus plebis: Consules adiuuabant. Hic aliquanto serius, quàm ipse uellet: Cn. Pompeius, inuitissimis ijs, q mentem optimi ac fortissimi uiri suis consilijs, ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterant: excitauit illam suam non solutam, sed suspicione aliqua retardatam consuetudinem Reip. bene gerendæ. non est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui reges, qui gentes feras, atq; inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui seruitia uirtute uictoriaq; domuisset: qui omnibus bellis terra mariq; cōpressis, imperium populi romani orbis terrarum terminis definisset: Remp. euerti scelere paucorum: quam ipse non solum consilijs, sed etiam sanguine suo sæpe defendisset. accessit ad causam publicam: restitit authoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædam ad meliorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequens de meo reditu Cal. Iunij dissentiente nullo, referente L. Mūmio, cuius in mea causa nūquam fides, uirtusq; contremuit. Intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat &

causa nostra eo loci: ut erigere oculos, & uiuere uidere-tur. quisquis erat, qui aliquam partem in meo luctu sceleris Clodiani attigisset: quocunq; uenerat: quod iudicium cunq; sibi erat: damnabatur: inueniebatur nemo: qui se suffragium de me tulisse confiteretur. discesserat ab Asia frater meus magno squalore, sed multo etiam maiore mœrore. huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cum lachrymis gemituq; processerat: loquebatur liberius senatus: concurrebant Equites romani: Piso ille gener meus, cui fructum pietatis suæ, neque ex me neq; à populo romano ferre licuit: à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat: nisi de me consules primo retulissent. quæ cum res iam manibus teneretur: cum consules prouinciarum pactione libertatem omnem perdidissent: qui cum in senatu priuati, ut de me sententias dicerent flagitabantur: legem illi se Clodiam timere dicebant. cum hæc non possent iam diutius sustinere: initur consilium de interitu Cn. Pompei. quo patefacto, ferroq; deprehenso, ille inclusus domi tádiu fuit: quádiu, inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos: in ea præsertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueram: non erant. sed eos uoluntatem semper eandem, libertatem eandem non semper habuisse. nam ex octo tribunis, quos tunc habueram: unus me absente defluxit: qui cognomen sibi ex aliorũ imaginibus arripuit: quo magis nationis eius esse, quàm generis uideretur. Hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem conuertissent: princeps P. Lentulus authoritate ac senten-

tia sua Pisone & Gabinio repugnantibus, causam suscepit: tribunisq; plebis octo referentibus, præstantissimam de me sententiam dixit. qui cum ad gloriam suam, atq; amplissimam beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum consulatum reseruari: tamen rem talẽ per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. Hoc interim tempore P. Sestius Iudices, designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit: quantum profecerit: nihil ad causam. equidem existimo, si ille (ut arbitror) æquus nobis fuerit: nihil ab hoc perfectum: sin iratior: non multum. sed tamen sedulitatem atq; integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum. nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere & ad concordiam ciuium putauit: & ad perficiendi facilitatem, animum Cæsaris à causa nõ abhorrere. abijt ille annus: respirasse homines uidebantur, nondum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo uulturij paludati: quibus utinam ipsis euenissent ea: quæ tum homines precabantur. neq; nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. Ineunt magistratum Tribuni plebis: qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is: quẽ homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit: ut illa ex uepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. Alter uero non ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo: calatis granis, in Catalinos ac Lælios insitus subito nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. Veniunt calẽdæ *

Ianuarij: uos hæc melius scire potestis: equidem audita dico: quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, qui concursus legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas, P. Lentuli fuerit Consulis: quæ etiã Collegæ eius moderatio de me: qui cum inimicitias sibi mecum ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset: eas se dixit & temporibus, & reipublicæ permissurum. Tũ princeps rogatus sententiã L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit: nihil de me actum esse iure: nihil more maiorum: nihil legibus: non posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nonmodo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs centuriatis. uim fuisse illam: flammam quassatæ reipublicæ: perturbato undiq; tempore, iure, iudicijsq; sublatis, magna rerũ permutatione impendente, declinasse me paululum: & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse. Quare cum absens non minus rempublicam magnis periculis, quàm quodam tempore præsens liberassem: non restitui me solum, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter: ita de me illum amentissimum, & profligatissimum hostem pudoris & pudicitiæ scripsisse quæ scripserat: his uerbis, rebus, sententijs: ut etiam si iure esset rogatum: tamen uim habere non posset. quare me, qui nulla lege abessem: non restitui lege, sed reuocari senatus authoritate oportere. hũc nemo erat, quin uerissime sentire diceret. post eum rogatus Cn. Pompeius approbata laudataq; Cotte sententia dixit: sese ocij mei causa aut omni * populari concitatione defringier censere: & ad senatum non se referri iussit. Cum omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute sine ulla varieta-

te dixissent: uenit consilij de me agendi dies, VIII cal. februarij. princeps rogationis Q. Fabricius uir mihi amicissimus, templum aliquanto ante lucem occupauit. Quid eo die Sestius? is qui est de ui reus? actor hic, defensorq; causæ meæ, nihil progreditur: consilia expectat inimicorum meorum. quid illi? quorum consilio P. Sestius in iudicium uocatur: quo se pacto gerunt? cum forum, comitium, curiam, multa de nocte armatis hominibus ac seruis plerisq; occupauissent: impetum faciunt in Fabricium: manus afferunt: occidunt nonnullos: uulnerant multos: uniuersiq; districtis gladijs & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meum uirũ optimum, oculis quærebant: uoce poscebant. quorum ille telis libenter suum corpus obtulisset: nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. pulsus tamen è rostris in comitio iacuit: seq; seruorum, & libertorum corporibus obtexit: uitamq; suam tum noctis & fugæ præsidio non iuris iudiciorumq; defendit. meministis tum Iud. corporibus ciuium Tyberim repleri: cloacas refarciri: nihilq; neq; ante hoc tempus, neq; hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. Hic etiam de ipso accusatore quæro: qui P. Sestium quæritur cum multitudine in Tribunatu & cum præsidio magno fuisse: num illo die fuerit? certe non fuit. gladiatores tu supponas? cum sicarijs è carcere emissis ante lucem in forũ immittas? magistratus templo eijcias? cædem maximã facias? forum purges? et cum omnia ui, armis, egeris: accuses eum, qui se præsidio munierit? non ut te oppugnaret: sed ut uitam suam posset defendere? Ex eo tempore id egit Sestius: ut à suis munitus tuto in foro magistratum gereret: ut à suis munitus Remp. administraret.

Itaque cum fretus sanctitate Tribunatus, se non modo contra uim, & ferrum, sed etiam contra uerba, atq; intercessionem legibus sacratis esse armatum putaret: uenit in templum Castoris: obnunciauit consuli: cum subito manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam uictrix, exclamat: incitatur: inuadit: inermẽ, atq; imparatum Tribunum alij gladijs adoriuntur: alij fragmentis septorum, & fustibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis ac debilitato corpore & contrucidato se abiecit exanimatus: neque ulla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis depulit. quem cum iacentem & concisum plurimis uulneribus extremo spiritu exanguem & confectum uiderent: defatigatione magis & errore, quam misericordia et modo, aliquãdo cædere destiterunt. Et causam dicit Sestius de ui? quid ita? quia uiuit. & id non sua culpa. plaga una illa extrema defuit. quæ si accessisset: reliquum spiritum exhausisset. accusa Lentidium. non percussit locum: maledicito homini Reatino: cur tam tempore exclamaret occisum. ipsum uero quid accusas? num defuit gladijs? num repugnauit? num ut gladiatoribus imperari solet, ferrum non recepit? an hæc ipsa uis est? non posse emori? an illa? quod tribunus plebis templum cruentauit? an quod cum esset ablatus: primumq; resipisset: non se referri iussit? ubi est crimen: quod reprehenditis? Hic quæro Iudices: si illo die gens ista Clodiana, quod facere uoluit, effecisset: sit P. Sestius, qui pro occiso relictus est: occisus esset: fuistis ne ad arma ituri? fuistis ne uos ad patrium illum animum maiorumq; uirtutem excitaturi? fuistis ne aliquando Rempub. à funesto latrone repetituri? an

etiam tunc quiescceretis? cunctaremini? timeretis? cum Remp. à facinorosissimus sicarijs, & à seruis esse oppressam, atq; occupatam uideretis? cuius igitur mortem ulcisceremini: siquidem liberi esse, et habere rempublicam cogitaretis: de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? At uero illi ipsi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna: adeo uim facinoris sui perhorruerant: ut si paulo longior opinio mortis Sestij fuisset: Gracchum illum suum transferendi in nos criminis causa occidere cogitarint. sensit rusticulus non incautus, neq; enim homines tacere potuerunt: suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris Clodiani mulioniam penulam arripuit: cum qua primum Romã ad comitia uenerat: messoria se corbe contexit. cum quærerent alij numerium: alij Quintum: gemini nominis errore seruatus est. atq; hoc scitis omnes: usq; adeo hominem in periculo fuisse: quoad Sestium scitum est uiuere. quod nisi esset patefactum paulo citius, quàm uellem: non illi quidem morte mercenarij sui transferre potuissent inuidiam in quos putabant: sed acerbissimu sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. Ac si tunc P. Sextius Iud. in templo castoris animam, quam uix retinuit: edidisset: non dubito, quin, si modo esset in Rep. Senatus: si maiestas populi romani reuixisset: aliquando statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. Nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in rostris collocatos uidetis: esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in rempublicam animo præponendus: qui cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam

bene de Rep. meriti, causam senatoris, causam Italiae, causam Reip. suscepisset: cumq; auspicijs religioniq; parens obnunciaret, quod senserat: luce palàm à nefarijs pestibus in deorum, hominumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. Eius igitur uitam quis nam spoliandam ornamentis esse dicet? cuius mortem ornandam monumento sempiterno putaretis? homines inquit emisti: coegisti: parasti. quid uti faceret? senatum obsideret? ciuis indemnatos expelleret? bona diriperet? aedes incenderet? tecta disturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? tribunos plebis ferro è rostris expelleret? prouincias quas uellet, quibus uellet, uenderet? reges appellaret rerum capitalium condemnatos? principem ciuitatis ferro obsessum teneret? haec ut efficere posset: quae fieri, nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant: iccirco credo manum sibi P. Sestius & copias comparauit. At cum forum corporibus ciuium romanorum esset constratum caede nocturna: nonmodo nulla noua quaestio: sed etiam uetera iudicia sublata: Tribunum plebis plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq; uidistis: alterius Tribuni plebis, diuini hominis, dicam enim quod sentio: & quod mecum sentiunt omnes: diuina, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide praediti, domus est oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. & tu hoc loco laudas Milonem: & iure laudas? quem enim unquam uirum tam immortali uirtute praeditum uidimus? qui nullo praemio proposito, praeter hoc, quod iam contritum, & contemptum putatur: iudicium bonorum: omnia pericula, summos labores, grauissimas conten-

tiones, inimicitiasq; suscepit: qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuisse, non uerbis: quid oporteat à praestantissimus uiris in repub. fieri: et quid necesse esset. oportere hominum audacium, euersorum reipublicae sceleribus, legibus & iudicijs resistere. si leges non ualerent: iudicia non essent: si Resp. ui consensuq; audacium armis oppressa teneretur: praesidio & copijs defendi uitam & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudentiae est: facere, fortitudinis: sentire uero, & facere, perfectae cumulataeq; uirtutis. Adijt ad Remp. tribunus plebis Milo: de cuius laude plura dixi: non quo aut ipse haec dici, quàm existimari, malit: aut ego hunc laudis fructum praesenti libenter impertiam: praesertim cum uerbis consequi non possim: sed quod existimo si Milonis causam accusatoris uoce collaudatã probaro: uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. Quomodo in hoc genere praesidij comparati accusas Sestium? cum idem laudes Milonem? an qui sua tecta defendit: qui ab aris, focis, ferrum flammamq; depellit: qui sibi licere uult tuto esse in foro, in templo, in curia: qui uitae praesidium comparat: qui uulneribus, quae cernit quoti die toto corpore: monetur, ut aliquo praesidio caput, & ceruices, & iugulum ac latera tutetur: hunc de ui accusandum putas? quis enim uestrum Iud. ignorat: ita naturam rerũ tulisse: ut quodam tempore homines, nondum neque naturali, neque ciuili iure descripto, fusi per agros ac dispersi uagarentur: tantumq; haberent: quantum manu ac uiribus per caedem ac uulnera aut eripere aut retinere potuissent. qui igitur primi uirtute, & consilio praestanti extiterunt: ij perspecto genere humanae docilitatis, atq; ingenij, dissipatos unum in locum

congregarunt: eosq; ex feritate illa ad iusticiam, atq; mansuetudinem transtulerunt. tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum, quae postea ciuitates nominauerunt: tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus: inuento & diuino & humano iure moenibus sepserunt. atq; inter hanc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem, nihil tam interest: quàm uis, & ius. horum utro uti nolumus: altero est utendum. uim uolumus? extingui ius necesse est: idest iudicia: quibus omne ius continetur. iudicia displicent? aut nulla sunt? uis dominetur necesse est. haec uident omnes. Milo & uidit: & fecit. ut ius experiretur: uim depelleret: altero uti uoluit: ut uirtus audaciam uinceret: altero usus necessario est: ne uirtus ab audacia uinceretur. Eademq́; ratio fuit P. Sestij, si minus in accusando (neq; enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certe in necessitate defensionis salutis suae, praesidioq́; contra uim, et manum comparato. nam quid ageret uir ad dignitatem & gloriam natus? agebat authoritate: agebat consilio: agebat per summum ordinem: agebat exemplo bonorum ac fortium ciuiũ: quid republica, quid se dignum esset: quis esse ipse posset: quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet: diligentissime cogitabat. O' dij immortales, quem iam ostenditis exitum nobis? quam spem Reip. datis. quotus quisq; inuenietur tanta uirtute uir? qui optimam quanq; causam reip. amplectatur? qui bonis uiris deseruiat? qui solidam laudem, ueramq́; quaerat? neq; hic tamen ulla unquam iniuria adducetur: ut eum tali uirtute, tantaq́; firmitate animi se in Remp. fuisse poeniteat. sed qui haec uident, adolescentes, quonam suas mentes conferent?

ille qui monumenta publica, qui ædes sacras expugna uit: excidit: incendit: qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus iudicibus fuit: quorum hodie copia redundans uolitat ædibus: accusat eum: qui aliqua parte furorem exultantem repressit. hic qui est se tutatus: sic ut in priuata re deos penates suos, in Rep. iura Tribunatus auspiciaq; defenderet: accusare eum moderate, à quo ipse nefarie accusatur: per senatus authoritatem nō est situs. Nimirum hoc illud est: quod de me potissimum tu in accusatione quæsisti: quæ esset nostra natio optimatium. sic enim dixisti. Rem quæritis præclaram iuuentuti ad discendum: nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca Iud. dicam: & ut arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient: nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sestij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum qui uersari in Rep. atque in ea se excellentius gerere studuerunt. quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse uoluerunt. qui ea, quæ faciebant: quæq; dicebant: multitudini iucunda esse uolebant: populares, qui autem ita se gerebant: ut sua consilia optimo cuiq; probarentur: optimates habebantur. quis ergo optimus iste? quis? de numero si quæris: innumerabiles: neq; enim aliter stare possemus. Sunt principes consilij publici, sunt qui eorum sectam sequuntur, sunt maximorum ordinum homines, quibus patet Curia: sunt municipales rusticiq; romani, sunt negocia gerentes, sunt etiam libertini optimates. numerus huius generis late, & uarie diffusus est. Sed genus uniuersum (ut tollatur error) breui circunscribi & definiri potest. omnes optimates sunt: qui neq; nocentes sunt: nec natura improbi: nec furiosi:

nec malis domesticis impediti. Esto igitur ut hi sint: quam tu nationem appellasti: & qui integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti. horũ qui uolũtati, commodis, opinioni in gubernãda Rep. seruiunt: defensores optimatum, ipsiq; optimates grauissimi & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus: quod intueri: & quo cursum suum dirigere debeant? id quod est præstantissimum: maximeq; optabile sanis, & bonis, & beatis: cum dignitate ocium. hoc qui uolunt, omnes optimates, qui efficiunt, summi uiri & conseruatores ciuitatis putantur. neq; enim rerum gerẽdarum dignitate homines efferri ita conuenit: ut ocio non prospiciant: neq; ullum amplexari ocium: quod abhorreat à dignitate. huius autem ociosæ dignitatis hæc fundamenta sunt: hæc membra: quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt: religiones, auspicia, potestates magistratuum, Senatus authoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium. harum rerum tot atq; tantarum esse defensorem & patronum magni animi est: magni ingenij: magnæq; cõstantiæ. Hanc ego uiam Iudices, si aut asperam, atque arduam, aut plenam esse periculorum aut insidiarum negem: mentiar: præsertim, cum id nonmodo intellexerim semper: sed etiam præter cæteros senserim. maioribus præsidijs et copijs oppugnatur Respublica: quàm defenditur: propterea quod audaces homines, et perditi, nutu impelluntur: & ipsi etiam sua sponte contra Rempublicam incitantur. boni nescio quo modo tardiores sunt: & principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa

deniq; necessitate excitantur: ita ut nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum ocium uolunt etiam sine dignitate retinere: ipsi utrunq; amittant. Propugnatores autem Reipublicæ qui esse uoluerunt: omnia Reip. causa perferunt. qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit: qui seditiosis omnibus restitit: quem nulla unquam uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit. aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ: qui de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri. aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria: relinquam: ne'ue eorum aliquem qui uiuunt, nominem: qualis nuper Q. Catulus fuit: quem neq; periculi tempestas, neq; honoris aura potuit unquam de suo cursu uitæ, aut spe, aut metu dimouere. Hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. hæc ampla sunt: hæc immortalia: hæc diuina: hæc fama celebrantur: monumentis annalium mandantur: posteritati propagantur. Nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est: ut si operas conductorum remoueris: omnes idem de republica sensuri esse uideantur. etenim tribus locis significari maxime populi romani iudicium, ac uoluntas potest. concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; consessu. quæ concio fuit per hos annos? quæ quidem esset non conducta, sed uera: in qua populi romani consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore scæleratissimo cóciones: ad quas nemo adibat incorruptus: nemo integer: erant enim illæ conciones perditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eodem me P. Lentulus Consul concionem: concursus est populi ro. factus: egit causam summa cum grauitate copiaq; dicendi, tanto silentio, tanta appro-

batione omnium:nihil ut unquam uideretur tam po-
pulare ad populi ro. aures accidiſſe. productus eſt ab eo
Cn. Pompeius:qui ſe non ſolum authorem meæ ſalu-
tis,ſed etiam ſupplicem populo ro. exibuit. huius oratio
& per grauis et grata in concione fuit. quo ſilentio ſunt
auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco nō
appello hoc loco:ne mea oratio,ſi minus de aliquo di-
xero:ingrata ſit:ſi ſatis de omnibus:infinita eſſe uidea-
tur. cædo nunc eiuſdem illius inimici mei de me eodē ad
uerum populum in campo Martio concionem. quis non
modo approbauit?ſed non indigniſſimum facinus pu-
tauit? illum non dicam loqui:ſed uiuere, ac ſpirare?
quis fuit?qui nō eius uoce maculari rempublicam?ſeq;,
ſi tum audiret,ſcelere aſtringi arbitraretur? Venio ad
comitia ſiue magiſtratuum ſiue legum placet. de me,quē
Tyrannum atq; ereptorē libertatis eſſe dicebat:in illa
ruina Reip. dicat ſe legem tuliſſe. quis eſt?qui,cum con-
tra me ferebatur:iniſſe ſe ſuffragium confiteatur? cum
autem de me eodem ex ſenatus conſulto comitijs Centu-
riatis ferebatur::quis eſt?qui nō profiteatur ſe affuiſſe:
et ſuffragiū de ſalute mea tuliſſe?utra igitur cauſa po-
pularis debet uideri? in qua omnes honeſtates ciuita-
tis,omnes ætates,omnes ordines una conſentiunt?an in
qua furiæ concitatæ tanquā ad funus Reip. conuolant?
An ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus
uiro clariſſimo,& ordine Equeſtri,cuius ille ordinis
nomen retinet:ornamenta confecit: d erit populare?uſq;
eo non fuit popularis:ut bona ſolus comeſſet. libelli etiā
pro uino ſæpe oppignerabantur. manebat inſaturabi-
le abdomen:copiæ deficiebant. qui quaſi mea culpa bo
na perdiderit:ita ob eam ipſam cauſam eſt mihi inimi-
cus:quia

cus:quia

cus: quia nihil habet. utrum ego tibi patrimonium eri-
pui Gelli? an tu comedisti? quid tu meo periculo gurges
ac uorago patrimonij helluabare? ut si ego consul rem-
pub. contra te, & gregales tuos defendissem: in ciuitate
esse me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes adi-
tum, sermonem, congressum tuum fugiunt. Plura dixi,
quàm dicendum fuit, in furiosissimum atq; egentissimũ
ganeonem. ueniamus ad ludos. facit enim Iudices uester
iste in me animorum, oculorumq; contuitus, ut mihi iam
licere putem remissiore uti genere dicendi. et quæso hoc
loco Iudices ne qua me leuitate ductum ad insolitum ge
nus dicendi labi putetis: si de poetis, de histrionibus, de
ludis in iudicio loquar. non sum tam ignarus Iud. cau
sarum: non tam insolens in dicendo: ut omni ex genere
orationem aucuper: & omnes undiq; flosculos carpam,
atq; delibẽ. scio quid grauitas uestra, quid hæc aduoca-
tio, quid ille conuentus, quid dignitas populi romani, et
quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus
postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandam
iuuẽtuti: qui essent optimates. in ea explicanda demon-
strandum fuit, non esse popularis omnis eos: qui puten-
tur. Ex te igitur Scaure potissimum quæro, qui ludos ap
paratissimos magnificentissimosq; fecisti: cur ille ipse ma
xime ludius non solum spectator, sed actor, & achro-
ma, qui omnia sororis embolia nouit: qui in cœtu mu-
lierum pro psaltria adducitur: nec tuos ludos aspexit, in
illo ardenti Tribunatu suo? nec ullos alios, nisi eos, à
quibus uix uiuus effugit? uix se populus romanus te-
nuit: uix homines odium suum a corpore eius impuro
atq; nefando represserunt: ne histriones quidem coràm
sedenti pepercerunt. quid fuit illud? quod summus arti-

fex flens, & recenti lætitia, & mœsto dolore, ac desiderio mei egit aperte multo grauioribus uerbis meam causam, quam ego met de me agere potuissem? summi eni poetæ ingenium non solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat. Tum illa quanto cum gemitu acta sunt? O' pater. me me ille absentem ut patrem deplorandum putarat, quem Q. Catulus, quem multi alij sæpe in senatu patrem patriæ nominarant. quanto cum fletu? cũ patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam, euersamq;. sic egit: ut demonstrata pristina fortuna fletum etiam inimicis, atq; inuidis excitaret. nominatim sum appellatus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat. millies reuocatus est. In hunc consensum P. Sestius tribunus pl. cum ageret: nihil aliud in eo magistratu nisi meã causam egit. is se populo dedit, non plausus cupiditate: sed ut ipsi inimici nostri uoluntatem uniuersi populi uiderent. uenit ut scitis ad columnam Meniã: tantus est ex omnibus spectaculis usq; à capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus: ut nunquam maior consensio, aut apertior populi romani uniuersi fuisse ulla in causa diceretur. Tu etiam mihi M. Attilium Regulum commemoras: qui redire ipse Carthaginem sua uoluntate ad supplicium, quàm sine his captiuis, pro quibus ad senatum missus erat: Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse? hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit: ut uerear, ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse: ut ita redirem. quem enim unquam senatus ciuẽ, nisi me, nationibus exteris commendauit? quem curia magis requisiuit? quem forum luxit? quem æque ipsa tribunalia desiderauerunt? omnia discessu meo deserta, horrẽ

da, muta, plena luctus, et mœroris fuerũt. quis est Italiæ locus? in quo non fixum sit in publicis monumentis studium salutis meæ? testimonium dignitatis? Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? cum ipsis nonis sextilibus idem dies reditus mei fuisset: qui & natalis meus: idem & filiæ meæ carissimæ: cumq; itinere toto urbes Italiæ festos dies agerent aduentus mei: uiæ multitudine legatorum undiq; missorum celebrabãtur: ad urbem accessus incredibili hominum gratulatione florebat: reditus erat eiusmodi: ut summa in lætitia illud dolerem: ciuitatem tam gratam, tam miseram atq; oppressam fuisse. Habes igitur quod ex me quæsisti: qui essent optimates. non est natio, ut dixisti. Et cohortari ausus est accusator in hac causa uos Iudices: ut aliquando essetis seueri: aliquando medicinam adhiberetis reipublicæ. non ea est medicina: cum sanæ parti corporis scalpellum adhibetur, atq; integræ. carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur reipublicæ: qui exsecant pestem aliquam, tanquam strumam ciuitatis. Sed ut extremum habeat aliquid oratio mea: & ut ego ante dicendi finem faciam: quam uos me attente audiendi: concludã illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac reipublicæ defensoribus: uosq; adolescentes, & qui nobiles estis ad maiorum uestrorum imitationem excitabo: & qui ingenio, & uirtute nobilitatem potestis consequi: ad eã rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt: cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, & honoris, & dignitatis: à bonis uiris, & sapientibus, bene à natura constitutis, laudari, et diligi: nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum regiam potesta-

tem non tulissent: ita magistratus annuos creauerunt: ut consilium senatus Reip. praeponerent sempiternum: deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo: aditusq; in illum summum ordinem omnium ciuium industria ac uirtute pateret. Senatum reipublicae custodem, praesidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis uti authoritate magistratus, et quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autē ipsum proximorum ordinum splendore confirmari: plebis libertatem et commoda tueri atq; augere uoluerunt. haec qui pro uirili parte defendunt: optimates sunt, cuiusq; sint ordinis. qui autem praecipue suis ceruicibus tāta munia, atq; Remp. sustinent: ij semper habiti sunt optimatum principes, authores, & conseruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor multos aduersarios, inimicos, inuidos esse: multa proponi pericula: multas inferri iniurias: magnos esse experiundos, & subeundos labores. sed mihi omnis oratio est cum uirtute, nō cum desidia: cum dignitate, non cum uoluptate: cum ijs, qui se patriae, qui suis ciuibus, q laudi, qui gloriae, non qui somno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. Nam siqui uoluptatibus ducantur: & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt: missos faciant honores: nec attingant rempublicam: patiātur uiros laborum patientes frui. qui autem bonam famam bonorum, quae uere sola gloria nominari potest: expetunt: alijs ocium quaerere debent, et uoluptates: non sibi. sudandum est his, pro communibus commodis: adeundae inimicitiae: subeūdae saepe pro Rep. tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum. Haec audiuimus de clarissimorum

uirorum consilijs, et factis: hæc accepimus: hæc legimus. neq; eos in laude positos uidemus: q incitarunt aliquãdo populi animos ad seditionem: aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum: aut qui fortis, et claros uiros, & bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt. leuis hos semper, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero qui horum impetus represserunt, & conatus: qui authoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij authores huius ordinis, & dignitatis, atque imperij semper habiti sunt: & si quos eorum aut iniqui iudicij quædã procella peruertit: aut aliqua repentina uis ac tempestas perculit popularis: per populũ tamen ipsum recreati sunt: atq; reuocati: aut omnino inuulnerati inuiolatiq; uixerunt. At uero ij, qui senatus consilium, qui authoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt: et imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse uoluerunt: omnes ferè Reip. pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. Quod si apud Athenienses homines Græcos longe à nostrorum hominum grauitate disiunctos non deerant, qui Remp. contra populi temeritatem defenderent: cum omnes qui ita fecerunt, è ciuitate eijcerentur: si Themistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit à Rep. defendenda, nec Milciadis calamitas: qui illam ciuitatem pauloante seruarat: nec Aristidis fuga: qui unus omniũ iustissimus fuisse traditur: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati: unde orta mihi grauitas & magnitudo animi uidetur: tum in tanta gloria insistentes: ut omnia humana leuiora uideri debeant: deinde ad eam

rempub. tuendam aggressi: quæ tanta dignitate est: ut eam defendẽtem occidere nõ aliud sit: quàm oppugnantem rerum potiri. Homines Græci, quos antea nominaui: inique à suis ciuibus damnati, atq; expulsi, tamẽ quia sunt de suis ciuitatibus bene meriti: tanta hodie gloria sunt, non in Græcia solum, sed etiã apud nos, atq; in cæteris terris: ut eos, à quibus illi oppressi sunt, nemo nominet: horum calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginensium pluris fuit Annibale consilio, uirtute, rebus gestis? qui unus nobiscum tot annos de imperio, de gloria decertauit. hunc sui ciues è ciuitate eiecerunt. nos etiam hostem literis nostris & memoria uidemus esse celebratum. Quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Emilios, innumerabiles alios: qui hanc Rempublicam stabiliuerunt: quos equidem in deorum immortaliũ cœtu ac numero repono. amemus patriam: pareamus senatui: consulamus bonis: præsentis fructus negligamus: posteritati & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus: quod erit rectissimum: speremus, quod uolumus: sed quod acciderit, feramus: cogitemus deniq; corpus uirorum fortiũ, magnorumq; hominum esse mortale: animi uero motus & uirtutis gloriam sempiternam: neq; hanc opinionem si in illo sanctissimo Hercule consecratam uidemus: cuius corpore ambusto uitam eius, & uirtutem immortalitas excœpisse dicitur: minus existimemus eos: qui hanc tantam Remp. suis consilijs aut laboribus aut auxerint: aut defenderint: aut seruarint, esse immortalẽ gloriam consecutos. Sed me repente iudices, de fortissimorum, & clarissimorum ciuium dignitate, et glo

ria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horũ aspectus in ipso cursu orationis repressit. uideo P. Sestiũ meæ salutis, uestræ authoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorem, authorem, reum: uideo hunc prætextatum eius filium oculis lachrymantibus me intuentem: uideo Milonem uindicem libertatis uestræ, custodem salutis meæ, subsidium afflictæ Reipublicæ, extinctorem domestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorum atq; tectorum, præsidium Curiæ, sordidatum, & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; nostrarũ, in hoc misero squallore & sordibus: cui superior annus idem et uirilem patris, & prætextam populi iudicio togam dederit: hunc hoc anno in hac toga, rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. atq; hic tot & talium ciuium squallor, hic luctus, hæ sordes susceptæ sunt propter unum me: quia me defenderunt: quia meum casum, luctumq; doluerunt: quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die? cum ad uos indicia, literas, confessiones communis exitij detuli? cum parui uobis? Ac si scelestum est amare patriam: pertuli pœnarum satis. euersa domus est: fortunæ uexatæ: dissipati liberi: rapta coniunx: frater optimus, incredibili pietate, amore inaudito, maximo in squallore, uolutatus est ad pedes inimicissimorum. ego pulsus aris, focis, deis penatibus, distractus à meis, carui patria: quã (uti leuissime dicam) certe texeram: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus

infidelium, fraudem inuidorum. Si hoc non est satis: quod hæc omnia deleta uidentur reditu meo, multo mihi, multo inquam Iudices præstat, in eandem illam recidere fortunã: quàm tantam importare meis defensoribus, & conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum, his pulsis, qui me huius urbis compotem fecerunt? non ero: nõ potero esse Iudices: neq; hic unquã puer, qui his lachrymis qua sit pietate declarat: amisso patre suo propter me, me ipsum incolumen uidebit: & quotienscunq; me uiderit: ingemiscet: ac pestem suam & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunq; erit oblata: complectar: nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis: unquam ulla fortuna diuellet: neq; hæ nationes, q̃bus me senatus commendauit: quibus de me gratias egit: hunc exulem propter me sine me uidebunt. Sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris: & P. Lentulus Consul, atq; ipsa Resp. qua nihil est sanctius: uestræ potestati commiserunt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborũ reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, et renouare Rempublicam potestis. Quare uos obtestor, atq; obsecro: ut sicut me saluum esse uoluistis: eos conseruetis: per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM ORATIO. XXXIIII.

I tua tantummodo Vatini q̃d indignitas postularet: spectare uoluissem: fecissem id, quod his uehementer placebat: ut te, cuius testimonium, propter turpitudinem uitæ, sordesq; domesticas, nullius momenti putaretur: tacitus dimitterem. nemo enim horum ita te refutandum, ut grauẽ aduersarium, aut ita rogandum, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulo in te intemperantior fortasse quàm debui: odio enim tui, in quo & si omnes, propter tuum in me scelus, superare debeo: tamen ab omnibus penè uincor: sic sum incitatus: ut cum te non minus contemnerem: quàm odissem: tamen uexatum potius, quam despectum uellem dimittere. quare ne tibi hunc honorẽ à me haberi forte mirere: quod interrogem, quem nemo congressũ, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset: nisi ut ferocitatem istam tuam comprimerem: & audaciam frangerem: & loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitam retardarem. etenim debuisti Vatini, etiam si falso uenisses in suspicionem P. Sestio: tamen mihi ignoscere: si in tanto hominis de me optime meriti periculo, & tempori eius, & uoluntati parere uoluissem. sed hesterno pro testimonio esse mentitum, cum affirmares nullũ tibi omnino cum Albinouano sermonem nonmodo de Sestio accusando, sed ulla unquam de re fuisse, paulo ante imprudens indicasti: qui & T. Claudium tecum communicasse: et à te consilium P. Sestij accusandi petisse; & Al-

binouanum, quem antea uix tibi notum esse dixisses: domum tuam uenisse: multa tecum locutum, dixeris: denique conciones P. Sestij scriptas, quas neque nosset: neque reperire posset: te Albinouano dedisse: easque in hoc iudicio recitatas. In quorum altero es confessus, à te accusatores esse instructos, et subornatos. in altero inconstantiam tuam cum leuitate, tum etiam periurio implicatam, refellisti: cum quem alienissimum à te esse dixisses: eum domi tuæ fuisse: quem præuaricatorem ab initio iudicasses: ei te, quos rogasset, ad accusandum libros dixeris dedisse. Nimium es uehemens feroxque natura. non putas fas esse uerbum ex ore exire cuiusquam: quod non iucundum, & honorificum ad aures tuas accedat. uenisti iratus omnibus. quod ego, simulac te aspexi: priusquam loqui cœpisti: cum ante Gellius, nutricula seditiosorum omnium, testimonium diceret: sensi: atque prouidi. repente enim te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intulisti. ut mihi re-
* nouatus ille tuus in te ueterem eum amicum: sed tamen tuum familiarem defenderim. cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris: nonnunquam defendi: nonnunquam uituperari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquam Cornelius contra auspicia tulerit? num heliam? num Fusiam legem illeserit? num Consuli uim attulerit? num armatis hominibus templum tenuerit? num intercessorem ui deiecerit? num religiones polluerit? ærarium exhauserit? remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicem legisse dicebatur: defendebatur testibus Collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi. constabat ta-

men Cornelium conſilium illo die dimiſiſſe: interceſſioni
paruiſſe. tu uero, cui Cornelij defenſio diſplicet: quam
cauſam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus
iam præſcribis, quanto illis probro futurum ſit: ſi te de
fenderint: cum tu mihi Cornelij defenſionẽ in maledi-
ctis obijciendam putaris. attamen hoc Vatini memento:
paulo poſt iſtam defenſionem meam, quam tu bonis uiris
diſplicuiſſe dicis: me cum uniuerſi Populi Ro. ſumma uo
luntate, tum optimi cuiusq; ſingulari ſtudio magnifi-
centiſſime poſt hominum memoriam Conſulem factum:
omniaq́; ea me pudenter uiuendo conſecutum fuiſſe: quæ
tu impudenter uaticinando ſperare te ſæpe dixiſti. Nã
quod mihi diſceſſum obiecisti meum: & quod horum,
quibus ille dies acerbiſſimus fuit, qui idem tibi lætiſſi-
mus: luctum & gemitum renouare uoluiſti: tantum tibi
reſpondebo: me cum tu, cæteræq; Reip. peſtes armorum
cauſam quæreretis: & cum per meum nomen fortunas
locupletum diripere, ſanguinem principum ciuitatis
exorbere, crudelitatem ueſtram, odiumq́; diuturnum,
quod in bonos iam inueteratum habebatis: ſaturare cu
peretis: ſcelus & furorem ueſtrum cædendo maluiſſe
frangere: quàm reſiſtendo. Quare peto à te: ut mihi
ignoſcas Vatini: cum patriæ pepercerim, quam ſerua-
ram: & ſi ego te perditorem, & uexatorem Reipubli-
cæ fero: tu me conſeruatorem & cuſtodem feras. deinde
eius uiri diſceſſum increpas: quem uides omnium ciuiũ
deſiderio, ipſius deniq; Reip. luctu, eſſe reuocatum. At
enim dixiſti non mea, ſed Reip. cauſa homines de meo
reditu laboraſſe. quaſi uero quiſquam uir excellẽti ani-
mo in Remp. ingreſſus, optabilius quicquam arbitra-
retur: quàm ſe à ſuis ciuibus Reip. cauſa diligi. ſcilicet

aſpera mea natura: difficilis aditus: grauis uultus: ſuperba reſponſa: inſolens uita: nemo humanitatem meam, nemo conſuetudinem, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat: cuius deſiderio (ut hæc minima dicam) forum mœſtum, muta Curia, omnia deniq; bonarum artium ſtudia ſiluerunt. Sed nihil ſit factum mea cauſa: omnia illa Senatus conſulta, populi iuſſa, Italiæ totius, cunctarum ſocietatum, collegiorum omnium decreta de me, Reip. cauſa eſſe facta fateamur. qd ergo homo imperitiſſime ſolidæ laudis ac ueræ dignitatis, præſtantius mihi potuit accidere? quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atq; ad memoriam mei nominis ſempiternam? ꝙ omnis hoc ciues meos iudicare: ciuitatis ſalutem cum unius mei ſalute eſſe coniunctam? quod quidem ego tibi reddo tuum. nam ut tu me carum eſſe dixiſti ſenatui populoq; romano, non tam mea cauſa, quàm Reip. nomine: ſic ego te, quanquam ſis omni duritate atq; immanitate teterrimus: tamen dico eſſe odio ciuitati, non tam tuo, quàm Reip. nomine. atq; ut aliquando ad te ueniam: de me hoc ſit extremum. quid quiſq; noſtrum de ſeipſe loquatur: non eſt ſanè, non eſt requirendum: boni uiri iudicent: id eſt maximi momenti & ponderis. duo ſunt tempora: quibus noſtrorum ciuium ſpectentur iudicia de nobis: unum honoris: alterum ſalutis. honos talis Populi Ro. uoluntate paucis eſt delatus, ac mihi. ſalus tanto ſtudio ciuitatis, quanto nemini, reddita. de te autem homines quid ſentiant: in honore experti ſumus. in ſalute expectamus. Et ut me cum homine uno non ſolum impudentiſſimo atq; infimo conferam: de te ipſo homine et arrogantiſſimo & mihi inimiciſſimo, quæro Vatini: utrum tandem putes, huic ciuitati, huic Reip. huic urbi,

his templis, ærario, curiæ, uiris his quos uides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris deniq; deorum immortalium delubris, auspicijs, religionibus, melius fuisse, & præstabilius: me ciuem in hac ciuitate nasci? an te? cum mihi hæc responderis, aut ita impudenter: ut manus à te homines uix abstinere possint: aut ita dolenter: ut aliquando ista, quæ sunt inflata, rumpantur: tum memoriter respondeto ad ea, quæ de te ipso rogaro. atq; illud tenebrosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis: uicinos compilaris: matrem uerberaris: habeat hoc præmium tua indignitas: ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, & sordibus tuis obtegatur. quæsturam petisti cum P. Sestio: cum hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero Consulatu gerendo te diceres cogitare. quæro abs te teneas ne memoria: cum P. Sestius Quæstor sit cunctis suffragijs factus: tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio, sed Consulis, extremum adhesisse? in eo magistratu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset: missus ne sis à me consule puteolos: ut inde aurum exportari, argentumq; prohiberes? in eo negocio, cum te non custodem ad continendas, sed portitorem ad partiendas merces missum putares: cumq; omnium domos, apothecas, nauis, furacissime scrutarere: homines'q; negocia gerentes iudicijs iniquissimis irretires: mercatores è naui egredientes terreres: conscendentes morarere: teneas ne memoria, tibi inconuentu Puteolis manus esse allatas? ad me consulem Puteolanorum querelas esse delatas? post quæsturam, exieris ne legatus in ulteriorem Hispaniam C. Cosconio Proconsule? cum illud iter Hispa-

niense pedibus ferè confici soleat: aut si quis nauigare uelit: certa sit ratio nauigandi: ueneris'ne in Sardiniā? atq; inde in Africam? fueris'ne, quod sine Senatus C. tibi facere non licuit: in regno Hiempsalis? fueris ne in regno Mastanesosi? ueneris'ne ad fretum per Mauritaniam? quem scis unquam Legatum Hispaniensem in illam prouinciam istis itineribus peruenisse? factus es Tribunus plebis. quid enim te de Hispaniensibus flagitijs tuis, sordidissimis'q; furtis interrogem? quæro primū quod genus improbitatis, & sceleris in eo magistratu prætermiseris? Ac tibi iam inde præscribo: ne tuas sordes cum clarissimorum uirorum splendore permisceas. ego te, quæcunq; rogabo: de te ipso rogabo: neq; te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham: omnia'q; mea tela sic in te conijcientur: ut nemo per tuum latus (quod soles dicere) saucietur. in tuis pulmonibus, & uisceribus adhærebunt. Et quoniam omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducuntur: uolo ut mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere: & hominis doctissimi nomen tuis immanibus, & barbaris moribus prætendere: quæ tanta prauitas te mentis tenuerit? qui tantus furor? ut, cum inaudita ac nefaria sacra susceperis: cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare soleas: auspicia, quibus hæc urbs condita est: quibus omnis Resp. atq; imperium tenetur: contempseris? initio'q; Tribunatus tui Senatui denunciaris, tuis actionibus Augurum responsa, atq; eius Collegij arrogantiam impedimento non futuram? secundum ea quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit: quominus consilium aduocares: legem'q; ferres: quod eo die sci=

res de cœlo esse seruatum? Et quoniam hic locus unus est: quem tibi cum Cæsare communem esse dicas: seiungam te ab illo, non solum Reip. causa: uerum etiam Cæsaris: ne qua ex tua summa indignitate labes illius dignitati aspergi uideatur. Primum quæro num tu Senatui causam tuam permittas: quod facit Cæsar? deinde quæ sit authoritas eius: qui se alterius facto non suo defendit? deinde (erumpet enim aliquando ex me uera uox: & dicam sine cunctatione quod sentio) si iam uiolentior aliqua in re C. Cæsar fuisset: si eum magnitudo contentionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas aliquo impulisset: quod in illo uiro & tum ferendum esset: & maximis rebus quas postea gessit: obliterandum: id tu tibi furcifer sumes? & Vatini latronis ac sacrilegi uox audietur, hoc postulantis, ut idē sibi concedatur, quod Cæsari? sic enim ex te quæro: Tribunus plebis fuisti. seiunge te à Consule. collegas habuisti uiros fortis nouem. ex his tres erant: quos tu quotidie sciebas de cœlo seruare: quos irridebas quos priuatos esse dicebas. de quibus duos prætextatos sedentes uides, te edilitia prætexta in togam, quam frustra confeceras: uendidisse. tertium scis, ex illo obsesso, atq; afflicto Tribunatu, Consularem authoritatem, hominem esse adolescentem consecutum. reliqui sex fuerunt: ex quibus partim planè tecum sentiebant: partim medium quēdam cursum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas. in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius iudex noster: quem, disrumperis, cum edilitium uides. uolo uti mihi respondeas: num quis ex toto collegio legem sit ausus ferre, præter unum te? quæ tanta in te fuit audacia? quæ tanta uis? ut cum

tui nouem collegæ sibi timendum esse duxerint: id unus tu emersus è cœno, omnium facile omnibus infimus, contemnendum, despiciendum, irridendum putares? nũ quem post urbem conditam scias Tribunum plebis egisse cum plebe: cum constaret seruatum esse de cœlo? simul etiam illud uolo uti respondeas: cum te tribuno plebis esset etiam tum in Rep. lex Helia & Fusia: quæ leges sæpe numero tribunitios furores debilitarunt: & represserunt: quas contra præter te nemo unquam est facere conatus: quæ quidem leges anno præsidentibus in
* templo non duobus Consulibus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pestibus, una cum auspicijs, cum intercessionibus, cum omni iure publico conflagrauerunt: ecquando dubitaris contra eas leges cum plebe agere? num quẽ ex omnibus Tribunis Pl. quicunq; seditiosi fuerint: tam audacem audieris fuisse: ut unquam contra legem Hæliam aut Fusiam concilium conuocaret? quæro etiam illud ex te: conatus ne sis, uolueris'ne, deniq; cogitaris? est enim res eiusmodi: ut si tibi in mentem modo uenit: nemo sit: qui te ullo cruciatu esse indignum putet: cogitaris ne, in illo tuo intolerabili non regno, nam cupis id audire: sed latrocinio, augurem fieri pro Q. Metello? cum ut quicunq; te aspexisset: duplicem dolorem gemitumq; susciperet: & ex desiderio clarissimi & fortissimi ciuis, & ex honore turpissimi atq; improbissimi. adeo ne non labefactatam Rempu. te tribuno, neq; conquassatam ciuitatem, sed captam hanc urbem, atq; euersam putares? ut augurem Vatinium ferre possemus? Hoc loco quæro, si id quod concupieras, Augur factus esses: in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus: illi autem, quibus eras in delitijs: uix risum tenebant.

riſum tenebant.ſed quæro,ſi ad cætera uulnera,qui-
bus putaſti Remp.deleri:hanc quoq; mortiferam pla-
gam infixiſſes auguratus tui:utrum decreturus fueris
id:quod Augures omnes uſq; à Romulo decreuerunt:
Ioue fulgente cum populo agi nefas eſſe? an quia tua ſem
per ſic egiſſes auſpicia:fueris auguria diſſoluturus? Ac ne
diutius loquar de auguratu tuo: quod inuitus facio:ut
recorder ruinas reipublicæ:neq; enim te unq̃,ſtante nõ-
modo maieſtate horum,ſed etiam urbe, augurem fore
putaſti: ueruntamen ut ſomnia tua relinquam:ad ſce-
lera ueniam:uolo uti mihi reſpondeas:cum M. Bibulũ
conſulem non dicam bene de Rep.ſentientem:ne tu mi-
hi homo potens iraſcare:qui ab eo diſſenſiſti: ſed homi-
nem certe nuſquam progredientem,nihil Reip.molien
tem, tantum animo ab actionibus tuis diſſentientem,
cum eum tu conſulem in uincula duceres: & à ta-
bula Valeria Collegæ tui mitti iuberent:feceris ne an-
te roſtra pontem continuatis tribunalibus? per quem con
ſul Populi Ro.moderatiſſimus,& conſtantiſſimus,ſub-
lato auxilio,excluſis amicis,ui perditorum hominum
incitata,turpiſſimo miſerrimoq́; ſpectaculo non in car-
cerem,ſed ad ſupplicium & ad necem duceretur? quæ
ro nunquis ante te tam fuerit nefarius? qui id fecerit?
ut ſciamus utrum ueterum facinorum ſis imitator: an
inuentor nouorum? idemq́; tu,cum his atq; huiuſmodi
conſilijs ac facinoribus,nomine C.Cæſaris clementiſſi-
mi,atq; optimi uiri,ſcelere uero atq; audacia tua,M.
Bibulum foro,curia,templis,locis omnibus expuliſſes:
incluſum domi contineres:cumq́; non maieſtate impe-
rij,non iure legum,ſed ianuæ præſidio & parietum
cuſtodijs conſulis uita tegeretur:miſeris'ne uiatorem? qui

M. Bibulum domo ui extraheret? ut quod est in priuatis semper obseruatum: id te Tribuno plebis Consuli, domus exilium esse non posset. simulq; mihi respondeto: tu qui nos, qui de communi salute consentimus: Tyrannos uocas: fueris ne non tribunus plebis, sed intolerandus ex coeno nescioquo atq; ex tenebris Tyrannus? qui primum eam remp. quae auspicijs inuentis constituta est: ijsdem auspicijs sublatis conarere peruertere. deinde sanctissimas leges, Haeliam & Fusiam dico, quae in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Drusi, & in contentione Sulpicij, et in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerunt: solus conculcaris: & pro nihilo putaris. qui consulem morti adieceris: inclusum obsederis: extrahere ex suis tectis conatus sis. qui ex eo magistratu, non emerseris ex mendicitate: sed etiam ex diuitijs nos iam tuis terreas. fueris' ne tanta crudelitate? ut delectos uiros, & principes tollere, & delere tua rogatione conareris? cum enim L. Vectium, qui in Senatu confessus esset se cum telo fuisse: Cn. Pompeio summo & clarissimo ciui suis manibus necem afferre uoluisse: in concionem produxeris indicem in rostris: in illo inquam augurato templo ac loco collocaris: quo authoritatis exquirendae causa caeteri Tribuni plebis principes ciuitatis ducere consueuerunt: ibi tu indicem Vectium linguam & uocem suam sceleri & menti tuae praebere uoluisti: ut diceret L. Vectius in concione tua rogatus à te, se authores & impulsores & socios habuisse sceleris illius, eos uiros: quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare: ciuitas stare non posset. M. Bibulum, cuius inclusione contentus non eras: interficere uolueras: spoliaueras cõsulatu: patria priua=

re cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus gestis, quod ipse ad imperatorias laudes à puero uidelicet spectaras: uehementius inuidebas: Curionem, perpetuum hostem improborum omnium, authorem publici consilij, libertate communi tuenda maxime liberum, cum Rep. coniunctiorem etiam, quam ab illa ætate postulandum fuit: delere uoluisti: L. Domitium, cuius dignitas & splẽdor perstringebat credo oculos Vatinij, quem tu propter commune odium in bonos oderas: in posterum propter omnium spem, quæ de illo est, atq; erat: ante aliquanto timebas: L. Lentulum hunc iudicem nostrum Flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinij tui competitor: eiusdem Vectij indicio opprimere uoluisti. qui si tum illam labem, pestemq; uicisset: quod & tuo scelere non licuit: Respu. uicta nõ esset. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluisti. L. Paulum, qui tum quæstor Macedoniam obtinebat: quem ciuem? quem uirum? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes, legibus exterminarat: hominem ad conseruandam Rempub. natum, in idem Vectij indicium, atq; in eundem hunc numerũ congregasti. quid ego de me querar? qui etiam gratias tibi agere debeo: quod me ex fortissimorum ciuium numero seiungendum non putaris? sed qui fuit ille tantus furor tuus? ut cum iam uectius ad arbitrium tuum perorasset: & ciuitatis lumina notasset: descendissetq; de rostris: eum repente reuocares: colloquerere Populo Ro. uidente: deinde interrogares ecquosnam alios posset nominare? inculcaris ne etiam, ut C. Pisonem generum meum nominaret? qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, uirtute pietate re=

liquit neminem. itemq́; M. Laterensem hominem dies, ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaris ne impurissime & perditissime hostis, quæstionem de tot amplissimis & talibus uiris? indicia Vectio præmia amplissima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate, sed conuicio repudiatis fregeris'ne in carcere ceruices ipsi Vectio? ne quod indicium corrupti indicij extaret: eiusq́; sceleris in teipsum quæstio flagitaretur? Et quoniam crebro usurpas: legem te de alternis consilijs reijciendis tulisse: ut omnes intelligant te ne recte quidem facere sine scelere potuisse: quæro, cum lex esset æqua promulgata initio magistratus: multas etiam alias tulisses: expectaris'ne cum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lẽtulum, Q. Claudium? et posteaq̃ ille est reus factus: statim tuleris in eum, q tuã post legem reus factus esset: ut homo consularis exclusus miser puncto temporis spoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? dices familiaritatem tibi fuisse cum Q. Maximo. præclara defensio facinoris tui. nam Maximi quidem summa laus est, sumptis inimicitijs, suscepta causa, quæsitore, consilioq́; delecto, commodiorẽ inimico suo contentionem reiectionis dare noluisse: nihilq́; Maximus fecit alienum aut sua uirtute: aut illis uiris clarissimis Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius uirtute renouatam nonmodo speramus, uerum etiam iam uidemus. tua fraus, tuum maleficiũ, tuũ scelus illud est: te id quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus distulisse. At nunc quidem C. Antonius hac una re miseriam suam solatur: quod imagines patris, & fratris sui, fratrisq́; filiam, non in familia sed in carcere collocatas audire maluit quàm uidere. Quoniam pecu

niam aliorum despicis: de tuis diuitijs intolerantissime gloriaris: uolo uti mihi respondeas: fecœris'ne fœdera tribunus pl. cum ciuitatibus, cum regibus, cum Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore carissimas partim à Cæsare, partim à publicanis? quæ cum ita sint: quæro ex te: sis'ne ex pauperrimo diues factus in illo ipso anno? quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrime? ut omnes intelligere possent, à te nonmodo nostra acta, quos Tyrannos uocas: sed etiã amicissimi tui legem esse contemptam. apud quem tu etiam nos criminari soles: qui illi sumus amicissimi: et contumeliosissime totiens maledicas: quotiens illi affinem te esse dicis. Atq; illud etiã scire ex te cupio: quo consilio aut qua mente fecœris? ut in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem unquam uideris? quem audieris? quo exẽplo, quo more fecœris? dices supplicationes te illas nõ probasse. optime. nullæ fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo quod tibi cum summis uiris commune esse uideatur: sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit. cedo qs unquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum est funebre: ut munus sit funeris: epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed opitecco epulum Populi Ro. festum diem: argento, ueste, omni apparatu ornatuq; uisendo: quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cũ toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla data est? cum tot hominũ millia accumberent: cum ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset: tu in templũ Castoris te cum C. Fidulo atrato cæteris'q; tuis furijs funestum intulisti. quis tum non ingemuit? quis non doluit

*

Reipub. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit? nisi hanc tantam & tam grauem ciuitatem subiectam esse nonmodo furori, uerum etiam irrisioni tuae? hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer aut adolescens inter coaeuos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paulo ante ex epulo magnificentissimo famem illam ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras? dominum cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quae te tanta tenuit amentia? ut tum nisi id fecisses: quod fas nõ fuit: nisi uiolasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem, eius, qui te inuitarat, authoritatem: parum putares testificatum esse: supplicationes te illas non putare? Quaero illud etiam ex te quod priuatus admisisti: in quo certe iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis uiris causam tuam esse coniunctam: postulatus ne sis lege Licinia & Iulia? edixerit ne Memmius Praetor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cum is dies uenisset: feceris'ne, quod in hac Rep. nonmodo factum ante nunquam est: sed in omni memoria sit omnino inauditum? appellaris'ne tribunos plebis: ne causam diceres? leuius dixi: quanquam idipsum esset, & nouum, & non ferendum: sed appellaris'ne nominatim pestem illius anni? furiam patriae? tempestatem Reip. Clodium? qui tamen, cum iure, cum more, cum potestate iudicium impedire non posset: rediit ad ill..m uim, et furorem suum: ducem'q; se militibus tuis praebuit. in quo nequid a me dictum in te potius putes: quàm abs te esse quaesitum: nullum onus imponam mihi testimonij. quae mihi breui tempore ex eodem isto loco uideo esse seruanda, uel dicenda: seruabo: te'q; non arguam: sed, ut in caete-

ris rebus feci:rogabo. Quæro ex te Vatini:nunquis in hac ciuitate post urbem conditam Tribunos pl. appellarit:ne causam diceret? nunquis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit?eumq; ui deturbarit?subsellia dissiparit?urnas deleuerit?easq; deniq; omnes res in iudicio deturbando commiserit?quarum rerum causa iudicia sunt constituta?scias ne tum fugisse Memmium?accusatores esse tuos, de tuis tuorumq; manibus ereptos?Iudices quæstionum de proximis tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectante populo Ro. quæstionem magistratus, morem maiorum, leges, iudices, rerum penam esse sublatam?hæc omnia scias'ne diligentia. Volo etiam audire de te:quo tandem senatus consulto Legatus sis?de gestu intelligo, quid respondeas:tua lege dicas. es ne igitur patriæ certissimus Parricida?speraras'ne id?ut patres conscripti ex Repub. funditus tollerentur? ne hæc quidem senatui relinquebas? quæ nemo unquam ademit: ut Legati ex eius ordinis authoritate legarentur?adeo ne tibi sordidum Consilium publicum uisum est? adeo afflictus senatus? adeo misera & prostrata Respublica? ut non nuncios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij authores, non ministros muneris prouincialis Senatus more maiorum delegere possit? eripueras Senatui prouinciæ decernendæ potestatem, imperatoris deligendi iudicium, ærarij dispẽsationem: quæ nunquam sibi populus romanus appetiuit: qui nunquam hæc à summi consilij gubernatione auferre conatus est. age, factum est horum aliquid in alijs, raro:sed tamen factum:ut populus deligeret Imperatorem. quis Legatos unquam audiuit sine senatus consulto? ante te nemo. post te continuo fecit

idem in duobus prodigijs Reip. Clodius. quo etiam maiore es malo mactandus: quod non solum facto tuo, sed etiam exemplo Remp. uulnerasti: neq; tantum es improbus ipse: sed etiam alios docere uoluisti. Atq; illud etiam audire à te cupio: quare, cum ego legem de ambitu ex senatus consulto tulerim salua lege Helia & Fusia: tu eam esse legem non putes? praesertim cum ego legibus tuis quo quo modo latae sint: paream? ac si haec omnia contemnis: ac despicis: quod ita tibi persuaseris, ut palàm dictitas, te dijs hominibusq́; inuitis, amore in te incredibili quodam Caesaris, omnia, quae uelis, consecuturum: ecquid audieris? ecquisnam tibi dixerit? Caesarem nuper Aquileiae, cum de quibusdam esset mentio facta: dixisse C. Alsium praeteritum permoleste tulisse: quod in homine summam fidem probitatemq́; cognosset: grauiterq́; etiam se ferre Praetorem aliquem esse factum: qui à suis rationibus dissensisset. tum quaesisse quendam, de Vatinio, quemadmodum ferret? ipsum respondisse: Vatinium in Tribunatu gratis nihil fecisse: q omnia in pecunia posuisset: honore animo aequo carere debere. quod si ipse, qui te suae dignitatis augendae causa, periculo tuo, nullo suo delicto ferri praecipitē est facile passus, tamen te omni omni honore indignissimum iudicat: si te uicini, si affines, si tribules ita oderūt: ut repulsam tuam triumphum suum duxerint: si nemo aspicit: quin ingemiscat: nemo mentionē faciat: quin exe cretur: si uitant: fugiunt: audire de te nolunt: cum uiderint: tanquam auspicium malū detestantur: si cognati respuunt: uicini metuunt: affines erubescunt: si Romae denuq; ab ore improbo demigrarunt: & alijs iam se locis collocarunt: si es odium publicum populi, Senatus,

uniuersorum hominum: quid est quamobrem Præturã potius exoptes? quam mortem? præsertim cum popularem te uelis esse: neq; ulla in re populo gratius facere possis? Sed ut aliquando audiam: quàm copiose mihi ad interrogata respondeas. concludam iam interrogationẽ meam: teq; in extremo de ipsa causa rogabo. Quæro quæ tanta in te uanitas, tanta leuitas fuerit? ut T. Annium iisdem uerbis laudares: quibus eum laudare & boni uiri & boni ciues consueuerunt? cum in eundem nuper cupidissime falsum testimonium dixeris? An erit hæc optio & potestas tua? ut cum Clodianas operas et facinorosorum hominum manum uideris: Milonem dicas Gladiatoribus, et Bestiariis obsedisse rempublicam? cum autem ad tales uiros ueneris: non audeas cuẽ singulari uirtute, fide, constantia, uituperare? sed cum T. Annium tantopere laudes: & clarissimo uiro nonnullam laudatione tua labeculam aspergas: in illorũ enim numero mauult T. annius esse: qui à te uituperantur; uerum etiam quæro, cum in Republica administranda T. Annio cum P. Sestio consiliorum omnium societas fuerit: qui possis eos, quos crimine coniungis: testimonio disiungere? non arguo inconstantiam rationis ac testimonii tui: nequid tibi authoritatis, à me tributum esse uideatur.

Desit fortasse quippiam.

PRO M. CAELIO. ORATIO XXXV.

S I quis Iudices forte nunc adsit ignarus legum, iudiciorũ, consuetudinis uestrae: miretur profecto, quae sit tanta atrocitas huiuscae causae: quod diebus festis, ludisq; publicis, omnibusq; negocijs forensibus intermissis, unum hoc iudicium exerceatur. nec dubitet: qn tanti facinoris reus arguatur: ut eo neglecto, ciuitas stare non possit. idem cum audiat esse legem: quae de seditiosis, sceleratisq; ciuibus, qui armati Senatum obsederint: magistratibus uim attulerint: Rẽp. oppugnarint: quotidie quaeri iubeat: legem non improbet: crimen quod uersetur in iudicio requirat. cum audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudiciũ uocari: sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia accusari ab eius filio: quem ipse in iudicium & uocet & uocarit: oppugnari autem opibus meretricijs: Atracini illius pietatem non reprehendat: muliebrem libidinem comprimendam putet: uos laboriosos existimet: quibus ociosis ne in communi quidem ocio liceat esse. etenim si attendere diligenter, existimare uere, de omni hac causa uolueritis: sic constituetis Iudices: nec descensurum quenquam ad hanc accusationẽ fuisse: cui utrum uellet, liceret: nec cum descendisset: quicquam habiturum spei fuisse: nisi alicuius intolerabili libidine, & nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atracino humanissimo atq; optimo adolescenti meo necessario ignosco: qui habet excusationem uel pietatis, uel necessitatis, uel aetatis. si uoluit accusare: pietati tribuo. si ius-

sus est: necessitati si sperauit aliquid: pueritiæ. cæteris nonmodo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. Ac mihi quidem uidetur Iudices hic introitus defensionis, adolescentiæ M. Cælij maxime conuenire: ut ad ea, quæ accusatores deformandi huius causa, detrahendæ, spoliandæq; dignitatis gratia dixerũt: primum respondeam. Obiectus est pater uarie: quod aut parum splendidus ipse: aut parum pie tractatus à filio diceretur. de dignitate Cælius notis, ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facile ipse respondet. quibus autem propter senectutem, quod iam diu minus in foro nobiscum uersatur: non æque est cognitus: hi sic habeant: quæcunq; in Equite Ro. dignitas esse possit: quæ certe potest esse maxima: eam semper in M. Cælio habitam esse summam: hodieq; haberi, non solum à suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. Equitis Ro. autem esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus: neq; ijs iudicantibus oportuit: neq; defendentibus nobis. Nam quod de pietate dixistis: est quidem ista nostra existimatio: sed iudicium certe parentis. quid nos opinemur: audietis ex iuratis. qđ parentes sentiant: lachrymæ matris, incredibilisq; mœror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusq; declarat. Nam quod est obiectum: municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt: quàm M. Cælio: quem absentem in amplissimum ordinem cooptarunt: & ea non petenti detulerunt: quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectissimos uiros, & nostri ordinis, & Equites Ro. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima atq; ornatissima

laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio suorũ. neq; enim uobis satis commendata huius ætas esse posset: si non modo parenti tali uiro, uerum etiam municipio tam illustri, ac tam graui displiceret. equidẽ, ut ad me reuertar: ab his fontibus profluxi ad hominũ famam: & meus hic forensis labor, uitæq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. Nam quod obiectum est de pudicitia: quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratum est: id nunquam tam acerbe feret M. Cælius: ut eum pœniteat nõ deformem esse natum. sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. sed aliud est maledicere: aliud accusare. accusatio crimen desiderat: rem ut definiat: hominem ut notet: argumento probet: teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur: conuitium, si facetius: urbanitas nominatur. quam quidem partem accusationis admiratus sum, & moleste tuli potissimum esse Atracino datam. neq; enim decebat: neq; ætas illa postulabat: neq; id, quod animaduertere poteratis: pudor patiebatur optimi adolescentis in tali illum oratione uersari. uellẽ aliquis ex uobis robustioribus hunc maledicendi locum suscepisset: aliquanto liberius & fortius & magis more nostro refutaremus istam maledicendi licentiam. tecum Atracine agam lenius: quod et pudor tuus moderatur orationi meæ: & meum erga te, parentemq; tuum beneficiũ tueri debeo. illud tamen te esse admonitum uolo. primum qualis es: talem te esse existimes: ut quantum à re-

rum turpitudine abes: tantum te à uerborum libertate seiungas. deinde ut ea in alterum ne dicas: quae cum tibi falsò responsa sint: erubescas. quis est enim? cui uia ista non pateat? qui isti aetati, non possit, quàm uelit petulanter, etiam si sine ulla suspicione, at non sine argumento maledicere? sed istarum partium, culpa est eorum, qui te agere uoluerunt: laus pudoris tui: quod ea te inuitum dicere uidebamus: ingenij: quod ornate politeq; dixisti. uerum ad istam omnem orationē breuis est defensio. nam quoad aetas M. Caelij dare potuit suspicioni locum: fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaq; munita. qui ut huic uirilem togam dedit: nihil dicam hoc loco de me: tantum sit, quantum uos existimatis: hoc dicam: hunc à patre continuo ad me esse deductum. nemo hunc M. Caelium in illo aetatis flore uidit: nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo: cum artibus honestissimis erudiretur. Nam quod Catilinae familiaritas obiecta Caelio est: longe ab ista suspicione abhorrere debet. hoc enim adolescente scitis Catilinam consulatum mecum petijsse. ad quem si accessit: aut si à me discessit unquam: quanquam multi boni adolescentes illi homini nequam, atque improbo studuerunt: tum existimetur Caelius Catilinae nimium familiaris fuisse. At enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus aetatis, quod ipsum sua sponte infirmum aliorum libidine infestum est: id hoc loco defendo. fuit assiduus mecum Praetore me: non nouerat Catilinam: Africam tum praetor ille obtinebat. secutus est annus: causam de pecunijs repetundis Catilina dixit. mecum erat hic: illi ne

aduocatus quidem uenit unquam. deinceps fuit annus: quo ego Consulatum petiui: petebat Catilina mecum. nunquam ad illum accessit: à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus: & ut exercitatione ludoq; campestri tunicati uteremur. eademq; erat, si statim mereri stipẽdia cœperamus: castrensis ratio, ac militaris. qua in ætate, nisi qui se ipse, sua grauitate & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet: quoquomodo à suis custoditus esset: tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra atq; inuiolata præstitisset: de eius fama ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset: ac uir inter uiros eẽt: nemo loquebatur. studuit Catilinæ cum iam aliquot annos esset in foro Cælius. et multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt. habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror: permulta maximarum non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli ac laboris. flagrabant uicia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neq; ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrariis diuersisq; inter se repugnantibus naturæ studiis cupiditatibusq; conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa uero Iud. in illo homine mirabilia fuerunt: comprehendere multos amicitia: tueri obsequio: cum omnibus communicare quod habebat: seruire temporibus suorum omnium: pecunia, gratia, labore corporis, scelere, etiam si opus esset audacia, uersare suam naturam, & regere ad tempus: atq; huc & illuc torquere, & flectere. cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria, multiplicíq; natura, cum omnis omnibus ex terris homines improbos audacésq; collegerat: tum etiam multos fortis uiros & bonos, specie quadam uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unquam ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset: nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis & patientiæ radicibus niteretur. quare ista conditio Iudices respuatur: nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. Est enim commune cum multis & cum quibusdam etiam bonis. me ipsum, me inquam quondam penè ille decepit: cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinione, manibus ante, quàm suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Cælius: magis est, ut ipse moleste ferat errasse se: sicut & nonnunquam in eodem homine me quoq; erroris mei pœnitet: quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaq; à maledictis pudicitiæ, ad coniurationis inuidiam oratio est uestra delapsa. posuistis enim, atq; id

tamen titubanter & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo nonmodo crimen non hærebat: sed uix diserti adolescentis cohærebat oratio. qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturaq; uulnus? aut in re atq; fortuna? ubi deniq; in ista suspicione est Cælij nomen auditum? nimium multa de re minime dubia loquor. hoc tamen dico: nonmodo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset: nunquam coniurationis accusatione adolescentiam suam potissimum commendare uoluisset. quod haud scio an de ambitu & de criminibus istius sodalium ac sequestrium: quoniã huc incidi: similiter respondendum putem. nunquam enim tam Cælius amens fuisset: ut si se isto infinito ambitu commaculasset: ambitus alterum accusaret, neq; enim eius facti in altero suspicionem quæreret: cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret. nec si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret: ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret: quod quanquam nec sapienter, & me inuito facit: tamen est eiusmodi cupidus: ut magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timide cogitare uideatur. nam quod æs alienum obiectum est: sumptus reprehensi: tabulæ flagitatæ: uidete quàm pauca respondeam. tabulas qui in patris potestate est: nullas conficit: uersuram nunquam omnino fecit ullam. Sumptus unius generis obiectus est habitationis. triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem: cuius hic in ædiculis habitet decem ut opinor millibus: uos autem dum illi placere uultis: ad tempus ei mendacium uestrum accommodauistis. reprehendistis à patre quod semigra-

rit. quod

rit. quod quidem iam in hac ætate minime reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam consecutus: & per ætatem magistratus petere posset: nonmodo permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigrauit. & cum domus patris à foro longe abesset: quo facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset: conduxit in Palatio non magnam domum. quo loco, possum dicere id quod uir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur: pauloante dixit. Vtinam ne in nemore Pelio. Ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. nam nunquam hera errans hanc molestiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim Iudices reperietis: quod cum ad id loci uenero, ostendam: hanc palatinam Medeam, migrationemq́; huic adolescenti causam siue malorum omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam: fretus uestra prudẽtia Iud. non pertimesco. Aiebant enim fore testem Senatorem: qui se Pontificijs comitijs pulsatum à Cælio diceret. à quo quæram, si prodierit: primum cur statim nihil egerit? deinde si id queri, quàm agere maluerit: cur productus à uobis potius, quàm ipse per se? cur tanto post potius, quàm continuo, queri maluerit? si mihi ad hæc acute, arguteq́; responderit: tum quæram deniq́; ex quo iste fonte Senator emanet? nam si ipse orietur & nascetur ex sese: fortasse ut soleo commouebor. sin autem, ut riuulus, accersitus, & ductus ab ipso capite accusationis uestræ: lætabor: cum tanta gratia, tantisq́; opibus accusatio uestra nitatur: unum Senatorem solum esse, quẽ

uobis gratificari uellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium ꝑtimesco. est enim dictum ab illis: fore qui dicerent, uxores suas redeuntis à cœna attrectatas esse à Cælio. graues erunt homines: qui hoc iurati dicere audeant: cum sit his confitendum, nunquam se ne congressu quidem, et constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. Sed totum genus oppugnationis huius Iud. & iam prospiciatis animus: & cum inferretur: propulsare debebitis. nõ enim ab ijsdem accusatur M. Cælius, à quibus oppugnatur. palàm in eũ tela iaciuntur: clàm subministrantur. neq; id ego dico: ut inuidiosum sit in eos: quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt quod uiri fortissimi solent: læsi dolent: irati efferuntur: pugnãt lacessiti. sed uestræ sapientiæ tamen est Iudices: non si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Cælium: ideo uos quoq; causam putare esse iustam alieno dolori potius, quàm uestræ fidei consulendi. quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietates hominum uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini: qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis cum aliquid eos uelle arbitrentur: ultro se offerre soleant: operam nauare: testimonium polliceri. hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte proiecerint: excluditote eorum cupiditatem Iud. sapientia uestra: ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, & contra periculosissimas hominum potentias conditioni omniũ ciuium prouidisse uideamini. Equidem uos abducam à testibus: neq; huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest: in uoluntate testium collocari sinam: quæ facillime fingi, nullo negocio flecti, ac detorqueri potest. argumentis

agemus: signis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnabit. itaq; illam partem causæ facile patior grauiter, & ornate à M. Crasso peroratam: de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallæ. uellem dictum esset ab eodem etiã de Dione. de quo ipso tamen quid est quod expectetis? quod is qui fecit: aut non timet: aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus est & adiutor fuisse & conscius, P. Ascitius: is iudicio est liberatus. quod igitur est huiusmodi crimen? ut qui commisit, non neget: q negauit: absolutus sit: id hic pertimescat? q nonmodo à facto, uerum etiam à conscientiæ suspicione abfuit? et si Ascitio causa plus profuit: quàm nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum: qui istius facti nonmodo suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus? At præuaricatione est Ascitius liberatus. perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. sed Cælius optimam causam Ascitij esse arbitratur: cuiusmodi autem sit: à sua putat esse seiunctam. neq; solum Cælius, sed etiam adolescentes humanissimi & doctissimi rectissimis studijs: atq; optimis artibus præditi, Titus, Caiusq; Coponij: q ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt: qui cum doctrinæ studio, atq; humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Luceium ut audistis: fuerat ei cognitus Alexãdriæ. quid aut hic, aut summo splendore præditus frater eius, de M. Cælio existimet: ex ipsis, si producti erũt: audietis. Ergo hæc remoueantur: ut aliquando in quibus causa nititur, ad ea ueniamus. animaduerti enim Iudices audiri à uobis meum familiarem L. He-

rennium perattente. In quo & si magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam uerebar ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio animos uestros sensim ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria: multa de libidine: multa de uicijs iuuẽtutis: multa de moribus: et qui in reliqua uita mitis esset: & in hac suauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines: uersari periucunde soleret: fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister: obiurgauit M. Caelium, sicut neminem unquam parens: multa de incontinentia intemperantiáq; disseruit. quid quaeritis Iudices? ignoscebam uobis attente audientibus: propterea, quod egomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa: quae me minus mouebat. fuisse meo necessario Bestiae Caelium familiarẽ: coenasse apud eum: uentitasse domum: studuisse Praeturae. non me haec mouent: quae perspicue falsa sunt. etenim eos una coenasse dicit: qui aut absunt: aut quibus
* necesse est idem dicere. neq; uero illud me cómouet: quod sibi in Lupercis sodalem esse Caelium dixit. fera quaedam sodalitas, & planè pastoricia atq; agrestis germanorum Lupercorum: quorum coitio illa siluestris ante est instituta: quàm humanitas atq; leges. siquidem non modo nomina deferunt inter se sodales: sed etiam commemorant sodalitatẽ in accusando: ut ne, si quis id forte nesciat, timere uideatur. Sed haec omittam. ad illa quae me magis mouerunt respondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa: & ea lenior: plusq; disputationis habuit quàm atrocitatis: quo etiam audita est attentius. nam P. Clodius amicus meus cum se grauissime uehementis-

sineq́; iactaret: & omnia inflammatus ageret tristissi-
mus uerbis: uoce maxima: tam et si probabam eius elo-
quentiam: tamen non pertimescebam. aliquot enim in
causis eum uideram frustra litigantem. tibi autem Bal
be respondebo. primum precario, si licet, si fas est defen
di à me eum: qui nullum conuiuium renuerit: qui un
guenta sumpserit: qui Baias uiderit. Equidem multos et
uidi in hac ciuitate, & audiui, nonmodo qui primori-
bus labris gustassent genus hoc uitæ: et extremis ut di-
citur digitis attigissent: sed qui totam adolescentiam uo-
luptatibus dedissent: emersisse aliquando: & se ad fru-
gem bonam ut dicitur recepisse: grauisq́; homines atq; il-
lustris fuisse. datur enim concessu omnium huic aliquis
ludus ætati: & ipsa natura profundit adolescentiæ cu-
piditates: quæ si ita erumpunt: ut nullius uitam labe-
factent: nullius domum euertant: faciles & tolerabiles
haberi solent. Sed tu mihi uidebare ex communi infa-
mia iuuentutis aliquã inuidiam Cælio uelle conflare.
itaq; omne illud silentium, quod est orationi tuæ tribu
tum: fuit ob eam causam: quod uno reo proposito de mul
torum uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem.
dies iam me deficiet: si quæ dici in eam sententiam pos
sunt: coner exprimere. de corruptelis, de adulterijs, de
proteruitate, de sumptibus, immẽsa oratio est: ut tibi re-
um neminem, sed uitia proponas: res tamen ipsa et gra
uiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est Iudices: nõ
abduci ab reo: nec quos aculeos habeat seueritas gra-
uitasq́; uestra: cum eos accusator erexerit in rem, in ui-
tia, in mores, in tempora: emittere in hominem, & in
reum. cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in
quoddam odium iniustum uocatus. Itaq; seueritati tuæ,

ut oportet, ita respondere non audeo. erat enim meum deprecari uacationem adolescentiae: ueniamq; petere. nõ inquam audeo. perfugijs non utor aetatis: concessa omnibus iura dimitto: tantum peto: ut, si qua est inuidia communis hoc tempore aeris alieni, petulantiae, libidinum iuuẽtutis: quam uideo esse magnam: ne huic aliena peccata, ne aetatis ac temporum uicia noceant. Atque ego idem, qui haec postulo: quin criminibus, quae in hunc proprie conferuntur: diligentissime respondeam, non recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq; eadem persona urgetur. Aurum sumptum à Clodia: uenenum quaesitum, quod Clodiae daretur dicitur: omnia sunt alia non crimina, sed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicae quaestionis. adulter, impudicus, sequester, conuicium est, non accusatio. nullum est enim fundamentum horum criminũ: nulla sedes: uoces sunt contumeliosae temere ab irato accusatore nullo authore emissae. horum duorum criminũ uideo fontem: uideo authorem: uideo certum nomen & caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia: sumpsit sine teste: habuit quandiu uoluit. maximum uideo signum cuiusdã egregiae familiaritatis. negare eidẽ noluit: quaesiuit uenenum: sollicitauit quos potuit: parauit locum: constituit: attulit. magnum rursum odium uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. res est omnis in hac causa nobis Iud. cum Clodia, muliere non solum nobili, sed ẽt nota. de qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua praestanti prudentia Cn. Domiti cum hac sola rem esse nobis: quae si se aurum Caelio commodasse non dicit: si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit: petulanter facimus: si matremfami-

lias, secus quàm matronarum sanctitas postulat, nomi
namus. sin ista muliere remota, nec crimen ullum, nec
opes ad oppugnandum Cælium illis relinquentur: quid
est aliud, quod nos patroni facere debeamus? nisi ut eos
qui insectantur, repellamus? quod quidem facerem ue-
hementius: nisi intercederent mihi inimicitiæ cum istius
mulieris uiro. fratrem dicere uolui. semper hic erro.
nunc agam modice: nec longius progrediar: quàm me
mea fides, & causa ipsa coget. neq; enim muliebres un-
quam inimicitias mihi gerendas putaui: præsertim cum
ea: quam omnes semper amicam omnium potius, q̃ cu
iusquam inimicam putauerunt. sed tamen ex ipsa quæ-
ram prius, utrum me secum seuere, et grauiter, & pri
sce agere malit: an remisse, ac leniter, & urbane. sin il
lo austero more ac modo: aliquis mihi ab inferis exci-
tandus est ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista
delectatur: sed illa horrida: quam in statuis antiquis, et
imaginibus uidemus: qui obiurget mulierem: et pro me
loquatur: ne ista mihi forte succenseat. Existat igitur ex
hac ipsa familia aliquis: ac potissimum cæcus ille. mini
mum enim dolorem capiet: qui istam non uidebit. qui
profecto si extiterit: sic aget: & sic loquetur. mulier q̃d
tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid
cum alieno? quid, aut tam familiaris huic fuisti: ut au-
rum commodares? aut tam inimica: ut uenenum time-
res? non patrem tuum uideras? non patruum? non
auum, proauum, atauum audieras Consules fuisse? non
deniq; modo te Q. Metelli matrimonium tenuisse scie-
bas, clarissimi et fortissimi uiri, patriæq; amantissimi?
qui simulac pedem limine extulerat: omnis propè ciuis
uirtute, gloria, dignitate superabat? cui cum ex amplis-

ſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes: cur tibi Cælius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quędã temeritas ac libido? non'ne te, ſi noſtræ imagines uiriles non commouebant: ne progenies quidẽ mea Q. illa Claudia æmulam domeſticæ laudis, in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa ueſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem ab inimico tribuno plebis, de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uicia potius, q̃ bona paterna, & auita, & uſq; à nobis cum in uiris, tum etiã in fœminis repetita mouerũt? ideo ne ego pacem Pyrrhi diremi? ut tu amorum turpiſſimorũ quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi? ut ea tu inceſte uterere? ideo uiã muniui? ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego Iudices ita grauẽ perſonã induxi? ut & uerear, ne ſe idem Appius repente conuertat: et Cælium incipiat accuſare illa ſua grauitate cenſoria? ſed uidero hoc poſterius: atq; ita Iudices: ut uel ſeueriſſimis diſceptatoribus M. Cælij uitã me probaturum eſſe confidã. tu modo mulier (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquar) ſi ea quæ facis: quæ dicis: quæ inſimulas: quæ moliris: quæ arguis: probare cogitas: rationẽ tantæ familiaritatis, et tantæ conſuetudinis, tantæ coniũctionis reddas, atq; exponas neceſſe eſt. accuſatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comeſſationes, cantus, Symphonias, nauigia iactant. ijdemq; ſignificant: nihil ſe te inuita dicere. quæ tu, quoniam mente neſcio qua effrenata atq; præcipiti in forum deferri iudiciumq; uoluiſti: aut diluas oportet: et falſa eſſe doceas: aut nihil neq; crimini tuo neq; teſtimonio credẽdum eſſe fateare. ſin autem urbanius me age-

re mauis: sic agam tecum: remouebo illum senem durũ ac pene agrestem: ex his'q; tuis sumam aliquem, ac potissimum minimum fratrem tuum: qui est in isto genere urbanissimus: qui te amat plurimum: qui propter nescioquam credo timiditatem, & nocturnos quosdã inanes metus, tecum semper, pusio cum maiore sorore cubitauit. eum putato tecum loqui. quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruam rem magnam facis? uicinum adolescentulũ aspexisti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculi'q; perpulerunt: sepius uidere uoluisti: fuisti nonnunquam in iisdem hortis uisa nobilis mulier: illum filiumfamilias patre parco ac tenaci habere tuis copiis deuinctum non potes: calcitrat: respuit: non putat tua dona esse tanti. confer te alio. habes hortos ad Tyberim: ac diligenter eo loco præparasti: quo omnis iuuentus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te Cæli uicissim ac mihi authoritatem patriam, seueritatem'q; suscipio. sed dubito quem patrem potissimum sumam. cæcilianum ne aliquem, uehementem atq; durum? Nũc enim demum mihi animus ardet: nunc meum cor cumulatur ira. Aut illum. O' infelix, O' scelesté. ferrei sunt isti patres. ego ne quid dicam? ego ne quid uelim? ego ne? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis: ut nequicquam uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in istam uicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam ullam mulierem nosti? dede, ac disiice, per me licebit. si egebis: tibi dolebit: mihi sat est: qui ætatis quod reliquum est, oblectem meæ. huic tristi, ac decrepito seni responderet Cælius: se

nulla cupiditate inductum de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. at fuit fama? quotus quisq; istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audisse: cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? leni uero & clementi patri cuiusmodi est ille. fores effregit: restituentur: discidit uestem: resarcietur. Cælij causa est expeditissima. quid enim esset? in quo se facile non defenderet? nihil iam in istam mulierem dico. sed si esset aliqua dissimilis istius: quæ se omnibus peruulgaret: quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias, iure suo libidines omnium commearent: quæ etiam aleret adolescentes: & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si uidua libere, proterua petulanter, diues effuse, libidinosa meretricio more uiueret: adulterum ego putarem: si quis hanc paulo liberius salutasset? dicet aliquis: hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit? & tradidit? ut in amore, & uoluptatibus adolescentiam suam collocaret? & hanc tu uitam, atq; hæc studia defenderes? Ego si quis Iud. hoc robore animi, atq; hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit: ut respueret omnis uoluptates: omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atq; in animi contentione conficeret: quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil in uita expetendum putaret: nisi quod esset cum laude & honore, & cum dignitate coniũctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum, atq; ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios,

omnesq; eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non solum in moribus nostris: sed uix iam in libris reperiuntur. certæ quoq;, quæ illam pristinam seueritatem continebant: obsoluerunt: neq; solum apud nos, qui hanc sectam rationemq; uitæ, re magis, quàm uerbis secuti sumus: sed etiam apud Græcos doctissimos homines: quibus, cum facere non possent: loqui tamen, & scribere honeste, & magnifice licebat: alia quædam mutatis græciæ temporibus præcepta extiterunt. itaq; alij uoluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt: neq; ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt: ut res maxime inter se repugnantes dicendi facultate coniungerent. illud unum cum labore ad laudem directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit: quibus sopita uirtus conniueret: & interdum multas uias adolescentiæ lubricas ostendit: quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione uix posset: & multarum rerum iucundissimarum uarietatem dedit: qua nonmodo hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem si quem forte inueneritis: qui asperne-tur oculis pulchritudinem rerum: non odore ullo, non tactu, non sapore capiatur: excludat auribus omnem suauitatem: huic homini, ego fortasse, & pauci deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt. Ergo hæc deserta uia, & inculta, atq; interclusa iam frondibus, & uirgultis relinquatur. detur aliquid ætati: sit adolescentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non semper superet uera illa, & directa ratio: uincat aliquan

do cupiditas uoluptasq́; rationem: dummodo illa in hoc genere præscriptio, moderatioq́; teneatur: parcat iuuẽtus pudicitiæ suæ: ne spoliet alienam: ne effundat patrimoniũ: ne fœnore trucidetur: ne incurrat in alterius damnum, atq; famam: ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat: ne intersit insidijs: scelere careat: postremo cum paruerit uoluptatibus: dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atq; ad inanis hasce adolescentiæ cupiditates: reuocet se aliquando ad curã rei domesticæ, rei forẽsis, reipublicæ: ut ea, quæ ratione antea nõ pspexerat: sacietate abiecisse, experiendo contempsisse uideatur. Ac multi, & nostra, & patrum, maiorumq́; memoria Iud. summi & clarissimi ciues fuerunt: quorum cum adolescentiæ cupiditates deferbuissent: eximiæ uirtutes, firmata iam ætate, extiterunt. ex quibus neminem mihi necesse est nominare: uosmet uobiscum recordamini. nolo enim cuiusquam fortis atq; illustris uiri, ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod si facere uellem: multi à me summi, atq; ornatissimi uiri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines, nominarentur: quæ multis postea uirtutibus obtecta, adolescentiæ qui uellet excusatione defenderet. at uero in M. Cælio (dicam enim iam confidentius de studijs eius honestis: quædam audeo uestra quadam fretus sapientia libere confiteri) nulla luxuries reperietur: nulli sumptus: nullum æs alienum: nulla conuiuiorum ac lustrorum libido. quod quidem uicium uentris, & gutturis nonmodo non minuit ætas hominibus: sed etiã auget. amores autem, & hæ, deliciæ quæ uocantur: quæ

firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse: mature enim & celeriter deflorescunt: nunquam hunc occupatum impeditumq; tenuerunt. audistis cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret: defendendi causa hæc, non gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atq; uerborum, quæ uestræ prudentia est: perspexistis. atq; in eo non solum ingenium elucere eius uidebatis: quod sæpe etiam, si industria non alitur: ualet tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beniuolentiam forte fallebat: oratio & bonis artibus instituta, & cura & uigilijs elaborata. Atq; scitote Iud. eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio: atq; hæc studia, de quibus disputo: non facile in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus: hoc, quicquid est, quod nos facimus in dicendo: non modo agendo, uerum etiam cogitando, possit sustinere. an uos aliã causam esse ullam putatis? cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint: qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquẽda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret: non quo aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic, si sese isti uitæ dedisset: Consularem hominem admodum adolescens in iudicium uocauisset? hic si laborẽ fugeret: si obstrictus uoluptatibus teneretur: in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret pericu

lum capitis? ipso inspectante Populo Ro. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ deniq; ipsæ loquuntur? illæ uero non loquuntur solum: uerũ etiam personant: huc unius mulieris libidinem esse prolapsam: ut ea nonmodo solitudinem ac tenebras, atq; hæc flagitiorum tegumenta non quærat: sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur. uerum, si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet: est ille quidem ualde seuerus: negare non possum: sed abhorret nonmodo ab huius sæculi licentia, uerum etiam à maiorum consuetudine atq; concessis. quando enim hoc non factum est? quando reprehensum? quando non permissum? quando deniq; fuit? ut quod licet: non liceret? hic ego rem iam definiam: mulierem nullam nominabo: tantum in medio relinquam. Si qua non nupta mulier domum suam patefaceret omnium cupiditati: palamq́; sese in meretricia uita collocaret: uirorum alienissimorum cõuiuijs uti ĩstitueret: si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faceret: si deniq; ita sese gereret, non incessu solum, sed ornatu, atq; comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate sermonis, sed etiam complexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs: ut non solum meretrix sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit: utrum hic tibi L. Herenni adulter, an amator? expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? Obliuiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requi-

ro: quoniam & crimen accusatores abs te, & testem eius criminis teipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmodi: qualē ego pauloante descripsi: tui dissimilis, uita institutoq; meretricio: cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis: num tibi perturpe aut flagitiosum esse uideatur? ea si tu non es: sicut ego malo: quid est: quod obijciunt Cælio? sin eam te uolunt esse. quid est cur nos crimen hoc, si tu contemnis: pertimescamus? quare nobis da uiam, rationemq; defensionis. nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Cælio petulantius esse factum. aut impudentia & huic et cæteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emersisse iam è uadis, & scopulos præteruecta uidetur oratio mea: perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur. duo sunt enim crimina una in muliere summorum facinorum: auri, quod sumptum à Clodia dicitur: & ueneni, quod eiusdem Clodiæ necandæ causa parasse Cælium criminantur. aurum sumpsit ut dicitis: quod L. Luceij seruis daret: per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luceium habitabat: necaretur. magnum crimen uel in Legatis insidiandis, uel in seruis ad hospitem domi necandum sollicitandis: plenum sceleris consilium: plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requiram. dixerit ne Clodiæ quam ad rem aurum tum sumeret? an non dixerit? si non dixit: cur dedit? si dixit: eodem conscientiæ scelere se deuinxit. tu ne aurum ex armario tuo promere ausa es? tu ne uenerē illam tuā spoliatricem spoliare ornamētis? cæterum cum scires quantum ad facinus aurū hoc quæreretur: ad necem scilicet Legati, ad L. Luceij sanctissimi hominis atq; integerrimi labem sceleris sempi

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua domus popularis ministra, tua deniq; hospitalis illa uenus adiutrix esse non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum cœlatam esse Clodiam dixit: atq; ita Cælium ad illam attulisse: se ad ornatum ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ: quàm tu esse uis: cũ de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto quo uellet aurum. si tam familiaris non erat: non dedit. ita si uerum tibi Cælius dixit: O' immoderata mulier: sciens tu aurum ad facinus dedisti? si non est ausus dicere: non dedisti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia: resistam? possum dicere mores M. Cælij lõgissime à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minime esse credendum homini tam ingenioso, tamq; prudenti, nõ uenisse in mentem rẽ tanti sceleris ignotis alienisq; seruis non esse credendam. possum etiam illa, & cæterorum patronorum, & mea consuetudine ab accusatore perquirere. ubi sit congressus cum seruis Luceij Cælius? qui ei fuerit aditus? si per se: qua temeritate? si per alium: per quem? possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non causa, non locus, non facultas, non conscius, non pficiendi, nõ occultandi maleficij spes, non ratio ulla, non uestigium maximi facinoris reperietur. sed hæc quæ sunt oratoris propria: quæ mihi non propter ingenium meũ, sed propter hanc exercitationem, usumq; dicendi fructum aliquem ferre potuissent: cum à meipso laborata proferri uiderẽtur: breuitatis causa relinquo omnia. habeo enim Iudices, quem uos socium uestræ religionis, iurisq; iurandi facile esse patiemini: L. Luceium grauissimum hominem, & sanctissimum, testem: qui tantum facinus

in famam

in famam atq; fortunas suas. neq; non audisset illatum à Cælio: neq; neglexisset: neq; tulisset. An ille uir illa humanitate præditus, illis studijs, artibus, atq; doctrina, illius ipsius periculum, quem propter hæc ipsa studia diligebat: negligere potuisset? et quod facinus in alienum hominem illatum seuere acciperet: id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cum comperisset doleret: id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locis'ue publicis factum reprehenderet: id in urbe ac suæ domu cœptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non post mitteret: id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandum putaret? Sed cur diutius uos Iudices teneo? ipsius iurati religionem authoritatemq; percipite: atq; omnia diligenter testimonij uerba cognoscite. Recita testimonium Luccei. Quid expectatis amplius? an aliquam uocem putatis ipsam causam pro se & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio: hæc ipsius causæ oratio: hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est: & in re nihil est argumenti: in negocio, quod actum esse dicitur: nullum uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur: plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta authoritas: ut res minime dubitanda in contentione ponatur: utrũ temeraria, procax irata mulier finxisse crimen: an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiose testimonium dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno. cuius ego neq; principiũ inuenire: neq;

euoluere exitum possum. quæ fuit enim causa, quãobrẽ isti mulieri uenenum uellet dare Cælius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? nunquis obiecit? nunquis deniq; fecisset mentionem? si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiam Herennium dicere audistis, uerbo se molestum non fuisse futurum Cælio: nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. credibile est igitur tantum facinus, ob nullam causam esse commissum? & uos non uidetis fingi sceleris maximi crimen: ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? cui denique commisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus? cui se? cui salutem suam credidit? seruis ne mulieris? sic enim obiectum est. et erat tam demens hic: cui iam uos ingenium certe tribuitis: etiam si cætera inimica oratione detrahitis: ut omnis suas fortunas alienis seruis committeret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum. hisne, quos intelligebat non communi conditione seruitutis uti: sed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc nõ uidet Iudices? aut quis hoc ignorat: in eiusmodi domo, in qua materfamilias meretricio more uiuat: in qua nihil geratur, quod foras proferendũ sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita uicia, atq; flagitia uersentur: hic seruos nõ esse seruos: quibus omnia committantur: per quos gerantur: qui uersentur iisdem in uoluptatibus: quibus occulta credantur: ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus ac luxuria redundet. Id igitur Cælius non uidebat? si enim tam familiaris erat mulieris: q̃ uos uultis: istos quoq; seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tanta consuetudo, quanta à uobis inducitur: non erat:

quæ cum seruis potuit familiaritas tanta esse? ipsius au tem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? habuisse aiunt domi: uimq; eius esse expertum in seruo quodam ad rem ipsam parato. cuius perceleri interitu, esset ab hoc comprobatum uenenum. Prò dij immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conniuetis? aut præsentis fraudis pœnas in diē reseruatis? uidi enim, uidi, & illum hausi dolorem uel acerbissimum in uita: cum Q. Metellus abstraheretur è sinu, gremioq; patriæ: cumq; ille uir, qui se natum huic imperio putauit: tertio die, postquam in Curia, in rostris, in Rep. floruisset: integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus eriperetur indignissime bonis omnibus, atq; uniuersæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cum iam cæteris ex partibus oppressa mens esset: extremum sensum ad memoriam Reip. reseruabat: cum me intuēs flentem significabat interruptis, atq; morientibus uocibus, quanta impenderet procella urbi: quanta tempestas ciuitati: cum parietem sæpe feriēs eū, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis: crebro Catulum, sæpe me, sæpissime Remp. nominabat: ut non tā se emori, quàm spoliari suo præsidio cum patriam, tum etiam me doleret. quem quidem uirum si nulla uis repentini sceleris sustulisset: quo nam modo ille furēti fratri suo patrueli Consulari restitisset: qui Consulem incipiētem furere atq; conantem sua se manu interfecturum, audiente Senatu dixerit? Ex hac igitur domo progressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non'ne ipsam domum metuet: nequam uocem eliciat? nō parietes conscios, nō noctem illam funestam ac luctuo-

sam perhorresceret? Sed reuertar ad crimẽ. Sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio, & uocem meam fletu debilitauit: & mentem dolore impediuit. sed tamen uenenum unde fuerit: quemadmodum paratum sit: non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio prudenti adolescenti, & bono, Cælij familiari: constitutum esse cum seruis: ut uenirent ad balneas Xenias: eodem Licinium esse uenturum: atq; ijs ueneni pyxidem traditurum. Hic primum illud requiro: quid attinuerit illud ferri in eum locum constitutum? cur illi nõ ad Cælium domum uenerint? si manebat tanta illa consuetudo Cælij cum Clodia: tantaq; familiaritas: quid suspicionis esset? si apud Cælium mulieris seruus uisus esset? Sin autem iam suberat simultas: extincta erat consuetudo: dissidium extiterat: hinc illæ lachrymæ nimirum: & hæc causa est horum omnium scelerum, atq; criminum. Immo inquit cum serui ad dominam rem istam et maleficium Cælij detulissent: mulier ingeniosa præcepit suis: ut omnia Cælio pollicerentur. sed ut uenenũ cum à Licinio traderetur manifesto comprehendi posset: constitui locum iussit balneas Xenias: ut eo mitteret amicos: qui delitescerent. deinde repente, cum uenisset Licinius: uenenum traderet: prosilirẽt: hominemq; comprehenderent. Quæ quidem omnia Iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potissimum constituerat? in quibus non inuenio quæ latebra togatis hominibus esse possit. nã si essent in uestibulo balnearũ: non laterent: sin se in intimum conijcere uellent: nec satis commode calceati & uestiti id facere possent: & fortasse non reciperentur. nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familia-

ris facta erat balneatori. Atq; equidem uehementer ex
pectabam, quinam iſti uiri boni teſtes huius manifeſto
deprehenſi ueneni dicerentur. nulli enim ſunt adhuc no
minati. ſed non dubito quin ſint per graues: qui primũ
ſint talis fœminæ familiares: deinde eam prouinciam
ſuſceperint: ut in balneas contruderentur: quod illa niſi
à uiris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm ue
lit ſit potens: nunquam impetrauiſſet. Sed quid ego de
dignitate iſtorum teſtium loquor? uirtutem eorum di-
ligentiamq́; cognoſcite: in balneis delituerũt. teſtis egre-
gios. deinde temere proſilierunt. homines grauitati de-
ditos. ſic enim fingunt: cum Licinius ueniſſet: pyxidem
teneret in manu: conaretur tradere: nondum tradidiſ-
ſet: tum repente euolaſſe iſtos præclaros teſtes ſine nomĩ
ne. Licinium autem cum iam manum ad tradendũ py-
xidem porrexiſſet: retraxiſſe: atq; illo repentino hominũ
impetu ſe in fugam conieciſſe. O' magna uis ueritatis:
quæ contra hominũ ingenia, calliditatem, ſolertiam, con-
traq́; fictas omnium inſidias, facile ſe per ſe ipſam de-
fendat. uerum hæc tota fabella uetus, & plurimarum
fabularum poetria, quàm eſt ſine argumento? quàm nul
lum inuenire exitum poteſt? quid enim iſti tot uiri? nã
neceſſe eſt fuiſſe non paucos: ut & comprehendi Lici-
nius facile poſſet: & res multorum eſſet oculis teſtatior.
cur Licinium de manibus amiſerunt? qui minus enim
Licinius comprehendi potuit: cum ſe retraxit: ne pyxi-
dem traderet: quàm ſi non retraxiſſet? erant enim il
li poſiti, ut comprehenderent Licinium: ut manifeſto Li-
cinius teneretur, aut cum retineret uenenũ: aut cum tra-
didiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: hæc iſtorum
prouincia, qui rogati ſunt. quos quidem tu quamobrem

temere prosiluisse dicas, atq; ante tempus, non inuenio. fuerant hoc rogati: fuerant ad hanc rem collocati: ut uenenum, ut insidiæ, facinus deniq; ipsum ut manifesto comprehenderetur. potuerunt ne meliori tempore prosilire? quàm cum Licinius uenisset? cum in manu teneret ueneni pyxidem? quæ si cum iam erat tradita seruis: euasissent subito ex balneis mulieris amici: Liciniumq; comprehendissent. imploraret hominum fidem: atq; à se illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primũ ad se reuocarent maximi facinoris crimen. deinde id se uidisse dicerent: qđ quo loco collocati fuissent: non potuissent uidere. tempore igitur ipso se ostenderunt: cum Licinius uenisset: pyxidem expediret: manum porrigeret: uenenum traderet. mimi ergo est etiam exitus, non fabulæ: in quo cũ clausula non inuenitur: fugit aliquis è manibus: deinde scabella concrepant: auleum tollitur. quæro enim cur Licinium titubantem, hæsitantem, cædentem, fugere conantem, mulieraria manus ista de manibus emiserit? cur non comprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris deniq; uoce tanti sceleris crimen expresserint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? nullum argumentum in re: nulla suspicio in causa: nullus exitus criminis reperietur. Itaq; hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab iis signis, q̃bus ueritas illustrari solet: ad testes tota traducta est. quos quidem ego testes Iud. nonmodo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primũ lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares: deinde fortis uiros ab im

peratricæ in insidijs, atq; in præsidio balnearum locatos. ex quibus requiram quonammodo latuerint? aut ubi? alueus ne ille, an equus Troianus fuerit? qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerentes tulerit: ac texerit? illud uero respõdere cogam: cur tot uiri ac tales, hunc & unum & tam imbecillum, quàm uidetis: non aut stantem comprehenderint: aut fugientem consecuti sint? qui se nunquam profecto si istum in locum processerint: explicabunt. quàm uolent in conuiuijs faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad uinum diserti sint: alia fori uis est: alia triclinij: alia subselliorum ratio: alia lectorum: non idem iudicum, comessatorumq; conspectus: lux deniq; longe alia est solis, & lychnorum. Quamobrem excutiemus omnes istorum delitias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiant: nauent aliam operam: aliam ineant gratiam: in alijs se rebus ostentent: uigeant apud istam mulierem uenustate: dominentur sumptibus: hæreant: iaceant: seruiãt: capiti uero innocentis, & fortunis parcant. adsunt serui illi de cognatorũ nobilissimorum, & clarissimorum hominum sententia manumissi. tandẽ aliquid inuenimus: quod ista mulier de suorũ propinquorum fortissimorum uirorum sententia atq; authoritate fecisse dicatur. Sed scire cupio quid habeat argumenti ista manumissio? in qua aut crimen est Cælio quæsitum: aut quæstio subleuata: aut multarum rerũ conscijs seruis cum causa præmiũ persolutum. At propinquis placuit. cur non placeret? cum rem tute ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hic ẽt miramur si illam commenticiã pyxidẽ obscenissima sit fabula consecuta. nihil est: quod in eiusmodi mulierẽ nõ

cadere uideatur. audita & peruulgata et percelebrata sermonibus res est. percipitis animis Iud. iamdudum quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiam si est factum: certe à Cælio non est factum. quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm non uerecundo. sin autem est fictum: non illud quidem modestum, sed tamen non est infacetum mendacium. quod profecto nunquam hominum sermo, atq; opinio comprobasset: nisi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur: in istam quadrare apte uiderentur. dicta est à me causa Iud. et perorata. iam intelligitis quantum iudiciũ sustineatis: quanta res sit commissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad Imperium, ad maiestatem, ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuiũ Reip. penè extremis temporibus tulit: quæ lex sedata illa flamma Consulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit: hac lege Cæly adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines & delicias deposcitur. Atq; hoc ẽt loco M. Camurti et Cesernii dãnatio prædicatur. O' stulticiã, stulticiã ne dicam, an impudentiam singularem? audetis ne, cum ab ea muliere ueniatis: facere istorum hominum mentionem? audetis ne excitare tanti flagitij memoriam? non extinctam illam quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine peccatoq; perierunt? nempe, quod eiusdem mulieris dolorem & iniuriam Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa: ut illa uetus Afrania fabula refricaretur: idcirco Camurti, & Cesernii est causa renouata? qui quanquam Lege de ui certe non tenebantur: eo maleficio tamen erant

implicati: ut ex nullius legis laqueis emittendi uideren tur. M. uero Cælius cur in hoc iudicium uocatur: cui neq; proprium quæſtionis crimen obijcitur: nec uero alĩ quid eiuſmodi: quod ſit à lege ſeiunctum: & cum ue-ſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, iisq; artibus, quibus inſtruimur ad hũc uſum forenſem, ad capeſſendam rempublicam, ad hono rem, gloriam, dignitatem. His autem fuit amicitijs ma iorum natu: quorum imitari induſtriam continentiáq; maxime uelit: his æqualium ſtudijs: ut eundem, quem optimi ac nobiliſſimi, petere curſum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris acceſſiſſet ætati: in Africam profectus eſt, Q. Põpeio proconſuli contuber-nalis caſtiſſimo uiro atq; omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, & poſſeſſiones paternæ: tum etiam uſus quidam prouincialis, non ſine cauſa à maioribus huic ætati tributus. diſceſſit illinc Pompei iudicio probatiſſimus: ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. uo luit uetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi uiri, & clariſſimi ciues extite-runt: induſtriam ſuam à Populo Ro. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet: ſed habuit hoc tempus querelæ. accuſa uit C. Antonium Collegam meum: cui miſero præcla-ri in Remp. beneficij memoria nihil profuit: nocuit opi nio maleficij cogitati. poſtea nemini conceſſit æqualium, plus ut in foro, plus ut in negocijs uerſaretur, cauſiſq; amicorum: plus ut ualeret inter ſuos gratia. quæ niſi uigilantes homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij conſequi nõ poſſunt: omnia labore & diligentia eſt conſecutus. In hoc flexu quaſi ætatis, nihil enim occultabo fretus huma

nitate ac sapientia uestra: fama adolescentis paulum hæsit ad metas, noticia noua mulieris, & infelici uicinitate, & insolentia uoluptatum. quæ cum inclusæ diutius, & prima ætate compressæ, & constrictæ fuerunt: subito se nonnunquam profundunt: atq; eijciuntur uniuersæ. qua ex uita, uel dicam quo ex sermone, nequaquam enim tantum erat: quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quicquid erat: emersit: totumq; se eiecit: atq; extulit: tantumq; abest ab illius famliaritatis infamia: ut eiusdem nunc ab sese inimicitias odiumq; propulset. atq; ut iste interpositus sermo deliciarum, desidiæq; moreretur: fecit me mehercule inuito & multum repugnante, sed tamen fecit: nomen amici mei de ambitu detulit. quem absolutum insequitur: reuocat: nemini nostrum obtemperat: est uiolentior quàm uellem. sed ego non loquor de sapientia: quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam. quæ studia iam in his ætatibus nostris contractiora esse debeant: in adolescentia uero, tanquam in herbis, significant quæ uirtutis maturitas, et quãtæ fruges industriæ sint futuræ. etenim semper magno ingenio adolescentes refrenãdi potius à gloria, q̃ incitandi fuerũt. amputanda plura sunt illi ætati: siquidem efflorescit ingenij laudibus: quàm inserenda. quare si cui nimium efferbuisse uidetur huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia: si quem etiam minorum horum aliquid offendit: si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor: iam ista deseruerit: iam ætas omnia, iam res, iam dies mitigarit. Conseruate igitur reip. Iud. ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum uiro-

rum. promitto hoc uobis: & Reip. spondeo: si modo nos ipsi Reip. satisfecimus: nunquam hunc à nostris rationibus seiunctum fore. quod cum fretus nostra familiaritate promitto: tum quod durissimis se ipse legibus iam obligarit. neq; enim potest qui hominem consularem, quod ab eo Remp. uiolatam diceret: in iudicium uocarit: ipse in Rep. ciuis esse turbulentus. non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum: ipse impune unquam esse largitor. habet à M. Cælio Resp. Iud. duas accusationes uel obsides periculi, uel pignora uoluntatis. Quare obtestor, oróq; uos Iudices: ut qua in ciuitate paucis diebus his Sex. Clodius absolutus sit: quē per bienniū aut ministrū seditionis, aut ducē uidistis: qui ædes sacras, qui censum Populi romani, qui memoriam publicam, suis manibus incendit: hominem sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum: qui Catuli monumentum afflixit: meam domum diruit: mei fratris incendit: qui in palatio atq; in urbis oculis seruitia ad cædem & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Cælium libidini mulieris condonatum: ne eadem mulier cum suo coniuge, & fratre, turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentem oppressisse uideatur. quod cum huius uobis adolescentiam proposueritis: constituitote uobis ante oculos huius etiam miseri senectutem: qui hoc unico filio nititur: in huius spe requiescit: huius unius casum pertimescit: quem uos supplicem uestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores sensusq; uestros, uel recordatione parentum uestrorum, uel liberorum in-

cunditate sustentate: ut in alterius dolore uel pietati, uel indulgentiæ uestræ seruiatis. nolite Iudices, aut hunc natura ipsa occidentem uelle maturius extinguĩ uulnere uestro, quàm suo fato: aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. conseruate parenti filium: parentem filio: ne aut senectutem prope desperatam contempsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ, nonmodo uos non aluisse: sed etiam perculisse, atq; afflixisse uideamini. quem si uobis, si suis, si Reip. conseruatis: addictum, deditum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis: omniumq́; huius neruorum, ac laborum uos potissimum Iud. fructus uberes, diuturnosq́; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

I authoritates patronorum in iudicijs
ualerent: ab amplissimis uiris L. Cor-
s nelij causa defensa est: si usus: à peritis=
simis: si ingenia: ab eloquentissimus: si
studia: ab amicissimis, & cum benefi
cijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniun
ctis. quæ sunt igitur meæ partes? authoritatis tantæ,
quantam uos in me esse uoluistis: usus mediocris: ingenij
minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est de-
fensus, hunc debere plurimum uideo. ego quantum ei
debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc op=
pono, me omnibus qui amici fuerint saluti meæ, & di-
gnitati, si minus ad referendam gratiam satisfacere po
tuerim, ad prædicandam & habendam certe satis esse
facturum. Quæ fuerit hesterno die Cn. Pompei gra-
uitas in dicendo Iud. quæ facultas, quæ copia, non opi=
nione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admi=
ratione declarari uidebatur. nihil enim unquã audiui:
quod mihi de iure subtilius dici uideretur: nihil de me=
moria, de more, de exemplis acutius: nihil peritius de
fœderibus: nihil illustriore authoritate, de bellis: nihil
de rep. grauius: nihil de ipso modestius: nihil de causa
& crimine ornatius. ut mihi iam uerum uideatur il=
lud esse: quod nonnulli literati ac studijs doctrinisq;
dediti quasi quiddã incredibile dicere putabãtur: eũ,
qui omnes animo uirtutes penitus comprehendisset: o-
mnia quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in
L. Crasso potuit homine nato ad dicendi singularem

quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse ubertas, uarietas, copia? quàm fuit in eo: qui tantum potuit impertire huic studio temporis: quantum ipse à pueritia usq; ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs conquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus perorandi locus. & enim ei succedo orationi: quæ non præteruecta sit aures uestras: sed in animis omnium penitus insederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm nonmodo ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere possitis. sed mos est gerendus nonmodo Cornelio: cuius ego uoluntati in eius periculo nullo modo deesse possum: sed etiam Cn. Pompeio: qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij, uoluit me esse, ut apud eosdem uos Iudices nuper in alia causa fuerim: et prædicatorem, et authorem. Ac mihi quidem hoc dignum eo uidetur: hoc deberi huius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ: hoc proprium esse uestri officij: hoc satis esse causæ: ut quod fecisse Cn. Pompeium constet: id oẽs & licuisse concedant. nam uerius nihil est: quam quod hesterno die dixit ipse: ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare: ut nullius in delicti crimen uocaretur. non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, non aliquo impudẽti mendacio delituisse: nõ irrepsisse in censum dicitur. unum obijcitur: natum esse Gadibus: quod negat nemo. cæterum accusator fatetur, hũc in hispania durissimo bello cum Q. Metello, cum C. Memmio, & in classe, & in exercitu fuisse: & ut Pompeius in hispaniam uenerit: Memmiumq; habere Quæstorem cœperit: nunquam à Memmio discessisse: Carthaginem esse profectum: acerrimis illis prælijs et maximis Sucronensi & Durensi interfuisse: cum Pom-

peio ad extremum belli tempus fuisse. hæc sunt prælia Cornelij: talis in Remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio. uirtus digna summo imperatore: spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa non sunt in eius facto, q adeptus est: sed in eius, qui dedit. Donatus igitur est ob eas causas à Cn. Pompeio ciuitate. id accusator non negat. sed reprehendit: ut in Cornelio causa ipsius probetur: pœna quæratur. in Pompeio causa lædatur: pœna sit nulla. sic famam, sic innocentissimi hominis fortunas, præstantissimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua sit natus: honestissimo loco natum esse concedis: & ab ineunte ætate relictis rebus suis omnibus in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse uersatum: nullius laboris, nullius obsessionis, nullius prælij expertem fuisse. hæc sunt omnia cum plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimen est ullum. ubi igitur est crimen? quod eum Pompeius ciuitate donauit. huiusce crimen? minime. nisi honos ignominia putanda est. cuius igitur? re uera nullius. actione accusatoris eius unius, qui donauit. qui si adductus gratia minus idoneum hominem præmio affecisset: qui etiam si uirum bonum, sed non ita meritum, si denique aliquid quod non contra ac liceret factum diceretur: sed contra atq; oporteret: tñ esset omnis eius reprehensio à uobis Iudices repudiãda. Nũc uero qd dicatur? qd ait accusator fecisse Põpeium? quod ei facere non licuerit. quod grauius est: quàm si id factum ab eo diceret: quod non oportuisset. est enim aliquid: quod non oporteat, etiam si licet: quicquid uero non licet: certe non opor-

tet. Hic ego nũc coner sic agere Iudices: nõ esse fas dubitari: quin quod Cn. Pompeiũ fecisse constitit: id nõ solum decuisse, sed etiam debuisse fateamur. Quid enim abest huic homini: quod si adesset, iure hoc tribui & concedi putaremus? usus ne rerum? qui puericiæ tempus extremum principium habuit bellorum atq; imperiorum maximorum: cuius pleriq; æquales minus sæpe castra uiderunt: quàm hic triumphauit: qui tot habet triumphos: quot oræ sunt partes'q; terrarum: tot uictorias bellicas: quot sunt in rerum natura genera bellorum. An ingenium? cum etiam ipse casus euentus'q; rerum, non duces, sed comites eius consiliorum fuerint: in quo uno ita summa fortuna cum summa uirtute certauit: ut omniũ iudicio plusquam decet, tribueretur. An pudor? an integritas? an religio in eo? an diligentia unquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quem reges, quem exteræ gentes, castiorem, moderatiorem, sanctiorem, nonmodo uiderunt: sed aut sperando unquam, aut optando cogitauerunt? Quid dicam de authoritate? quæ tanta est: quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus esse debet. cui S. P. Q. R. amplissimæ dignitatis præmia dedit non postulanti imperia, uerũ etiam recusanti. Huius de facto ita quæri, ut agatur, licuerit ne id facere, quod fecit: an uero non dicam non licuerit: sed nefas fuerit: contra fœdus enim idest cõtra populi romani religionẽ et fidẽ fecisse dicitur: non turpe populo romano? non'ne uobis est? Audiui hoc de parẽte meo puer: cum Q. Metellus L. F. causam de pecunijs repetundis diceret: ille ille uir, cui patriæ salus dulcior q̃ conspectus fuit: qui de ciuitate decedere q̃ de sententia maluit: hoc igitur causam dicente, cum ipsius

tabulæ

tabulæ circunferrētur inspiciendi nominis causa: fuisse iudicem ex illis Eqtibus romanis grauissimis uiris nemi nem: qn remoueret oculos: et se totum auerteret: ne forte quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasset quisquam uerū ne an falsum esset, uideretur. nos Cn. Pompeij decretum iudicium de consilij sententia pronunciatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbissima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cum quidam apud eos, qui sancte grauiterq; uixisset: & testimonium dixisset publice: & (ut mos Græcorum est) iurandi causa ad aras accederet: una uoce omnes Iudices ne is iuraret, reclamasse. cum Græci homines spectati uiri noluerint religione uideri potius, quam ueritate fidem esse constrictam: nos etiam in ipsa religione & legum & fœderum conser uanda qualis fuerit Cn. Pompeius dubitabimus? utrum enim insciētem multis contra fœdera fecisse: an sciētē? si sciētem: O' nomen nostri imperij: O' populi romani excellēs dignitas: O' Cn. Pōpeij sic late longeq; diffusa laus: ut eius gloriæ domicilium communis imperij fini bus terminetur: O' nationes, urbes, populi, Thetrarchæ, Tyranni, testes Cn. Pompeij non solum uirtutis in bello, sed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, et sola terrarum ultimarum: uos maria, portus, insulæ, litora. quæ est enim ora? quæ sedes? qui locus? in quo non extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum consilij impressa uestigia? Hunc quisquam incredibili quadam atq; inaudita grauitate, uirtute, constantia præditum fœdera sciētem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? Gratificatur mihi gestu accusator: nescientem Cn. Pompeiū

fecisse significat. quasi uero leuius sit cum in tanta Rep. uersere: et maximus negocijs præsis: facere aliquid, quod scias non licere: an omnino nescire quid liceat. Etenim cum in Hispania bellum acerrimum & maximum gesserat: quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? An cuius linguam populi non nosset: interpretationem fœderis non tenebat? Igitur quisquam Cn. Pompeiũ ignorasse dicere audebit, quod mediocres hoĩes, quod nullo usu, nullo studio militari præditi, quod librarioli deniq; scire profiteantur? equidem contra existimo Iudices: cum in omni genere, ac uarietate artium, etiam illarũ, quæ sine summo ocio nõ facile discuntur: Cn. Pompeius excellat: singularem quandam laudem, & præstabilem esse, scientiam in fœderibus, pactionibus, conditionibus, populorum, regum, exterarum nationum, in uniuerso deniq; belli iure, atque pacis. nisi forte ea, quæ nos libri docent in umbra, & ocio: ea Cn. Pompeium, neq; cum requiesceret, literæ, neq; cum rem gereret, res ipsæ docere potuerunt. Atq; ut ego sentio Iud. causa dicta est temporis magis. ego non huius inquam genere iudicij plura dicam. est enim huius sæculi labes quædam, & macula, uirtuti inuidere: uelle ipsum florem dignitatis infringere. etenim si Cn. Pompeius ab hinc annos quingentos fuisset, is uir, à quo senatus adolescentulo atq; Equite romano sæpe communis salutis auxiliũ expetisset: cuius res gestæ omnes gentes cum clarissima uictoria terra mariq; peragrassent: cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri: quẽ populus romanus singularibus honoribus decorasset: si nunc apud uos id quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur: quis audiret? nemo profecto. mors

enim cum extinxisset inuidiam: res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationis locum non daret: huius præsens experta atq; perspecta obtrectatorum uoce lædetur? Omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua. sed uos Iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exẽplis, de ꝑpetua consuetudine ciuitatis nostræ, renouabo ea: quæ dicta sunt: nihil enim mihi noui, nihil integri, neq; M. Crassus, qui totam causam pro facultate & pro fide sua diligentissime uobis explicauit: neq; Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit: ad dicendum reliquit. Sed quoniam me recusante placuit ambobus adhiberi hunc à me quasi perpoliendi quendam operis extremum laborem: peto à uobis: ut me officij potiusquam dicendi studio hanc suscepisse operam ac munus putetis. Ac priusquam aggrediar ad ius causamq; Cornelij: quiddam de communi conditione omnium nostrum deprecandæ maliuolẽtiæ causa breuiter commemorandũ uidetur. Si quo quisq; loco nostrum est Iudices natus: aut si in qua fortuna est nascendi initio constitutus: hunc uitæ statum usq; ad senectutem obtinere debet: & si omnes, quos aut fortuna extulit: aut ipsorum illustrauit labor & industria: pœna sunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis uiris bonis atq; fortibus constitui lex uitæ & conditio uidetur. Sin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu nonmodo amicitias & rei familiaris copias consecuta est: sed summam laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo cur potius inuidia uiolatur à uirtute L. Cornelij: quàm æquitas uestra pudorem eius adiutu-

ra uideatur. Itaq; quod maxime petendum est, à uobis idcirco non peto Iudices: ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. Est autem hoc petendum: ne oderitis ingeniũ: ne inimici sitis industriae: ne humanitatem opprimendam, ne uirtutem puniendã putetis. illud peto: ut si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis: hominis ipsius ornamenta adiumento causae potius, quam impedimento esse malitis. Nascitur Iudices causa Cornelij ex ea lege, quã L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. qua lege uideamus satis esse sancti uti ciues romani sint ij: quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium praesens Pompeius dicit: indicant publicae tabulae: accusator fatetur: sed negat ex foederato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset: in hanc ciuitatem uenire. O' praeclarum interpretem iuris, authorem antiquitatis, correctorem atq; emendatorem nostrae ciuitatis: qui hãc poenam foederibus ascribat: ut omnium praemiorũ, beneficiorumq; nostrorũ expertes faciat foederatos. quid enim potuit dici imperitius? quàm foederatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis est propriũ foederatorum, quam omnium liberorum. sed totum hoc Iudices in ea fuit positum semper ratione atq; sententia: ut cum iussisset Praetor aliquid: si id adsciuissent socij populi ac latini: & si ea lex quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset: ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur: sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum: aut aliquo commodo, aut beneficio uterentur. Tulit apud maiores no-

ſtros legem C. Furius de teſtamentis: tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure ſunt latæ: quas latini uoluerunt: adſciuerunt. ipſa deniq; Iulia: qua lege ciuitas eſt ſocÿs & latinis data: qui fundi populi facti non eſſent: ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracleinſium & Neapolitanorum fuit: cum magna pars in ÿs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret. poſtremo hæc uis eſt iſtius et iuris et uerbi: ut fundi populi beneficio noſtro, nō ſuo iure fiant. cum aliqd populus romanus iuſſit: id ſi eſt eiuſmodi: ut qbuſdā populis ſiue fœderatis, ſiue liberis permittendum eſſe uideatur: ut ſtatuant ipſi non de noſtris, ſed de ſuis rebus, quo iure uti uelint: tum utrum fundi facti ſint, an non, quærendum eſſe uideatur. de noſtra uero Repub. de noſtro imperio, de noſtris bellis, de uictoria, de ſalute, fundos populos fieri noluerūt. Atqui ſi imperatoribus noſtris, ſi ſenatui, ſi populo romano, nō licebit propoſitis præmÿs elicere ex ciuitatibus ſociorū atq; amicorū fortiſſimū atq; optimum quenq; ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula: ſumma utilitate ac maximo ſæpe præſidio in periculis atq; aſperis temporibus carendum erit. Sed per deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas? quæ amicitia? quod fœdus? ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore: careat Gaditano: careat Saguntino: aut ſiquis ex illis populis ſit exortus: qui noſtros duces auxilio laboris, commeatus, periculo ſuo iuuerit: qui cum hoſte noſtro cominus in acie ſæpe pugnarit: qui ſe ſæpe telis hoſtium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit: nulla conditione huius ciuitatis præmÿs affici poſſit. eſt enim in populū Ro. graue nō poſſe uti ſo=

ciis excellenti uirtute praeditis: qui uelint cum periculis nostris sua communicare. in socios uero ipsos, & in eos de quibus agimus foederatos, iniuriosum & contumeliosum est: his praemiis et his honoribus exclusos esse fidelissimos & coniunctissimos socios: quae pateant stipendiariis: pateant hostibus: pateant seruis. nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, caeteris prouinciis multos ciuitate donatos uidemus: et qui hostes ad nostros imperatores perfugissent: & magno usui Reip. nostrae fuissent: scimus ciuitate esse donatos. seruos denique, quorum uis & fortunae conditio infima est: bene de Repub. meritos persaepe libertate, idest ciuitate publice donari uidebamus. Hanc tu igitur patrone foederum ac foederatorũ conditionem statuis tuis ciuibus: ut quod his, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus: atque in ditionem nostrá redegimus: liceat: si populus Ro. pmiserit: ut ab senatu, ab imperatoribus nostris, ciuitate donentur: id ne liceat ipsis. qui si suis decretis legibus'ue sanxissent: ne quis suorum ciuiũ castra imperatorũ populi Ro. iniret: ne quis se pro nostro imperio in periculum capitis atque in uitae discrimen inferret: Gaditanorum auxiliis uti, cum uellemus, nõ liceret: priuatus uero ne quis uir & animo, & uirtute praecellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus: minui auxilia populi romani: debilitari aĩos fortissimorũ uirorũ: alienigenarum nos hominum studiis atque externa uirtute priuari. Atqui nihil interest Iudices utrum haec foederati iura constituant: ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorum bellorum pericula accedere: an quae nos eorum ciuibus uirtutis causa tribuerimus: ea rata esse non possint. nihil enim ma

gis uteremur his adiutoribus sublatis præmijs uirtutis: quàm si omnino his uersari in nostris bellis non licere. etenim cum pro sua patria pauci post genus hominum natum reperti sint: qui nullis præmijs propositis uitam suã hostiũ telis obiecerint: pro aliena republica quenquam fore putatis: qui se opponat periculis nonmodo nullo proposito præmio sed etiã interdicto? Sed quàm est illud imperitissime dictũ de populis fundis: quod commune liberorum est populorum: non propriũ fœderatorum. ex quo intelligi necesse est: aut neminem ex socijs ciuem fieri posse: aut etiam posse ex fœderatis. Tum uero ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat. quod est Iudices non solum in legibus publicis positum: sed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim nostro neq; mutare ciuitatem quisquam inuitus potest: neq; si uelit, mutare non potest: modo adsciscatur ab ea ciuitate: cuius esse se ciuitatis uelit: ut si Gaditani sciuerint noiatim de aliquo ciue romano: ut sit is ciuis Gaditanus: magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis: nec fœdere impediatur: quominus ex ciue romano ciuis Gaditanus possit eẽ. Duarũ ciuitatum ciuis noster esse iure ciuili nemo potest. non esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. neq; solum dicatiõe, quod in calamitate clarissimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cepioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidisse: ut earũ ciuitatum fierent ciues: hanc ante amittere nõ potuissent: quàm huius solum ciuitatis mutatione uertissent: sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio. neq; enim sine causa de Cn. Publicio Menandro libertino homine, quem apud maiores legati nostri in Græ-

ciam proficiscentes interpretem secum habere uoluerũt: ad populũ latum: ut is Publicius si domum reuertisset: et inde Romam redisset: ne minus ciuis esset. Multi etiam superiori memoria ciues romani sua uolũtate indẽnati & incolumes his rebus relictis alias se in ciuitates contulerũt. Quod si ciui romano licet eẽ Gaditanũ siue exilio, siue postliminio, siue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam: quod ad causam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure non de fœderibus disceptamus) quid est? quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? Equidem longe secus sentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus uia sit in nostram: cumq; nostris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tũ uero ut quæq; nobiscum maxime societate, amicitia, sponsione, pactione, fœdere coniuncta est: ita mihi maxime communionẽ beneficiorum, præmiorum, ciuitatis, continere uidetur. Atqui cæteræ ciuitates omnes non dubitarent nostros recipere in suas ciuitates: si idem nos iuris haberemus, quod cæteri. sed nos non possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea. cæteris concessum est. Itaq; in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undiq; ascribi: multarumq; esse eosdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet nonnullos imperitos homines nostros ciues, Athenis in numero iudicum, atq; Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cum ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti: hãc se perdidisse: nisi postliminio recuperassent. peritus uero nostri iuris ac moris nemo unquam quĩ hanc ciuitatem retinere uellet: in aliã ciuitatem se dicauit. Sed hic totus locus disputationis atq; orationis meæ Iudices pertinet ad commune ius mutandarum ciuita-

tum: nihil habet: quod sit proprium religionis ac fœderum. defendo enim rem uniuersam: nullã esse gentem ex omni regno terrarũ neq; tam dissidẽtẽ à populo romano odio quodã atq; dissidio: neq; tam fide beniuolentiaq; coniũctã: ex qua nobis interdictũ sit: ut ne adsciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. O' mira, præclara, atq; diuinitus iam à principio romani nõis à maioribus nostris ratio comparata: ne quis nostrum plus quam unius ciuitatis esse possit. dissimilitudo enim ciuitatum uarietatem iuris habeat, necesse est: ne quis inuitus ciuitate mutetur: ne'ue in ciuitate maneat inuitus. hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis: sui quenq; iuris & dimittendi & retinendi esse dominum. illud uero sine ulla dubitatione maxime nostrũ fundauit imperiũ: et populi ro. nomen auxit: quod princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit: etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius authoritate & exemplo nunquam est intermissa à maioribus nostris largitio, & communicatio ciuitatis. Itaq; & ex Latio multi & Thusculani et Lanuuini, et ex cæteris generibus gentes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ: ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, siqui noluissent: nec siqui essent ciuitatẽ nostrã bñficio populi ro. cõsecuti: uiolatũ fœdus eorum uideretur. Etenim quædam fœdera extant: ut Germanorum, Insubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum: quorum in fœderibus exceptum est: ne quis à nobis ciuis recipiatur. quod si exceptio facit: ne liceat: ibi necesse est licere. Vbi est igitur exceptum fœdere Gaditano, ne quem P.

romanus Gaditanũ recipiat ciuitate? nusquã. ac sicubi esset: lex id Gellia & Cornelia, quæ definite potestatem Pompeio ciuitatem donandi dederat: sustulisset. Exceptum est inquit: fœdus siquidem sacrosanctum est. ignosco tibi: si neq; Pœnorum iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neq; nostras potuisti leges inspicere: ipsæ enim te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. Quid fuit in rogatione ea quæ de Pompeio à Gellio & à Lentulo cons. lata est: in qua aliquid sacrosanctum uideretur? Primum enim sacrosanctum nihil esse potest: nisi quod populus plebs'ue sanxisset. deinde sanctiones sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione, & consecratione legis, aut pœnæ, cum caput eius qui contra facit, consecratur. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? utrum à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? nihil omnino unquam de isto fœdere ad populum, nihil ad plebẽ latum esse dico: neq; legem, neq; pœnam latam esse. de quibus etiam si latum esset, ne quem ciuem reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum. neq; quicquam illis uerbis si qd sacrosanctum esset, esse exceptum uideretur. de his cum populus Ro. nihil unquam iusserit: qcquam audes dicere sacrosanctum fuisse? Nec uero hæc oratio mea ad infirmandũ fœdus Gaditanorũ Iud. pertinet. neq; enim est meum contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionem uetustatis, contra authoritatem senatus dicere. Duris enim quondam temporibus Reip. nostræ cum præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hispaniis huic imperio immineret: & cum duo fulmina nostri imperii subito in Hispania Cn. & P. Scipiones

extincti occidissent: L. Martius primipili Centurio cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. quod cum magis fide illius populi, iustitia uestra, uetustate deniq; ipsa, quam aliquo publico uinculo religionis teneretur: sapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Cons. à senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus ro. sententiã nõ tulit: q iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga Remp. nostram consequi potuit: quod imperatorum testimonijs: quod uetustate: quod Q. Catuli summi uiri authoritate: quod iudicio senatus: quod fœdere: consecuta est. quod publica religione sanciri potuit, id abest. populus enim se nusquam obligauit. neq; ideo est Gaditanorum causa deterior: grauissimus enim & pluribus rebus est fulta. sed isti disputationi certe nihil est loci. sacrosanctũ. n. nihil potest esse: nisi quod per populum plebem'ue sanatum est. Quod si hoc fœdus, quod populus Ro. authore senatu, commendatione et iudicio uetustatis, uolũtate & sententijs suis comprobat: idem suffragijs comprobasset: quid erat cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere: nisi ut pia & æterna pax sit: quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus: maiestatem populi Ro. comiter conseruẽt. Id habet hanc uim: ut sit ille in fœdere inferior. Primum uerbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus quam in fœderibus uti solemus: imperantis est: non precantis. deinde cum alterius populi maiestas seruari iubetur: de altero siletur: certe ille populus in superiori

conditione causáq; ponitur: cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. In quo erat accusatoris interpretatio indigna respõsione: qui ita dicebat comiter esse cõmuniter: quasi uero priscum aliquod aut insolitum uerbum interpretaretur. Comes, benigni, faciles, suaues, homines esse dicuntur: qui erranti comiter monstrant uiá, benigne, nõ grauate, comiter quidẽ certe nõ cõmuniter conuenit. et simul absurda res est: caueri fœdere: ut maiestatẽ populi Ro. cõmuniter conseruẽt: idest ut populus romanus suá maiestatẽ esse saluá uelit. Quod si iam ita esset: ut esse nõ potest: tamẽ de nostra maiestate, nihil de illorũ caueretur. potest ne igitur nostra maiestas Gaditanis benigne conseruari: si ad eam retinendam Gaditanos præmijs elicere non possumus? Potest esse ulla deniq; maiestas: si impedimur: quo minus per populũ Ro. bñficiorũ uirtutis causa tribuendorum potestatem imperatoribus nostris deferamus? Sed quid ego disputo: quæ mihi tum si Gaditani contra me dicerent, uere posse dici uiderentur. illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem legem populũ Ro. iussisse de ciuitate tribuẽda: hoc genere legum fundos populos fieri non solere: Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse: nullum populi nostri iussum Gaditanos habere. itáq; nihil esse sacrosanctum: quod lege exceptum uideretur, si esset: tamen in fœdere nihil esse cautum præter pacem. Additum etiam esse illud: ut maiestatem illi nostram seruare deberent. quæ certe minueretur: si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret: aut præmij tribuendi potestatem nullam haberemus. Nunc uero quid ego contra Gaditanos loquar? cum id, quod defendo, uoluntate eorum, authoritate, legatione ipsa com-

probetur? qui à principio sui generis ac Reipub. ab omni studio sensuq; Pœnorum mentes suas ad nostrum imperium nomenq; flexerunt. qui, cum maxima bella nobis inferrentur: mœnibus excluserunt: classibus insecuti sunt: corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis Martiani: semper omni sanctiorem marte duxerunt: & hoc fœdere Catuli senatusq; authoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt. quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerũ ac laborũ suorũ, sic maiores nostri imperij ac nominis populi Ro. terminos esse uoluerunt. Testantur & mortuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria & gloria: Scipiones, Brutos, Oratios, Cassios, Metellos, et hunc præsentem Cn. Pompeium: quem procul ab eorum mœnibus acre & magnum bellum gerentem commeatu pecuniaq; iuuerunt. et hoc tẽpore ipso populũ Ro. quẽ in caritate Annonæ, ut sæpe ante fecerãt, frumento suppeditato leuauerunt: se hoc ius eẽ uelle: ut sibi et liberis, siqui eximia uirtute fuerint: siue in nostris castris, siue in imperatorum prætorijs, siue deniq; inter signa atq; in acie, locus sit: his gradibus ascensus etiã ad ciuitatem. Quod si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; mulctatis uirtute adipisci licet ciuitatem: Gaditanis autem officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere, coniunctis hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. Atq; hanc Iud. non à me fingi orationem: sed me dicere quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice dico: proferam testes: proferam

legatos: excitabo laudatores. ad hoc iudicium summos homines, ac nobilissimos deprecatores huius periculi missos uidetis. re deniq; multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculũ crearetur: grauissima tum in istum ciuem suum Gaditani senatus conuicia fecerunt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri? (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum fit fundus: cum scita ac iussa nostra sua sententia comprobat: quam cum hospitium fecit? ut & ciuitate illum mutatum esse fateretur: et ius ciuitatis honorem dignissimum iudicaret. potuit certius interponere iudicium uoluntatis suæ? quam cum etiã accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare? quàm cum ad uestrum iudicium ciuis amplssimos legauit testis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens: quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendũ? ne interseptum sit his iter ꝑpetuum ad hoc amplissimum præmium ciuitatis: & magnopere his esse lætandum: huius L. Cornelij beniuolentiam erga suos remanere Gadibus: gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate uersari? quis enim nostrum est? cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia, commẽdatior? O mitto quantis ornamẽtis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispnia prætor: affecerit: controuersias sedarit: iura ipsorum permissu statuerit: inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit: summa in eam ciuitatem huius rogatu studia et beneficia contulerit. multa prætereo: quæ quotidie labore huius & studio aut omnino aut certe facilius consequãtur. Itaq; et adsunt principes ciuitatis: et defendunt, amore ut suum

ciuem, testimonio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem commodorum suorum. Ac ne ipsi Gaditani arbitrentur: quanquam nullo incommodo afficiantur: si liceat horum ciues uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire: tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus quàm cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atq; amicissimam nobis ciuitatem: simul & uos non ignorantis Iud. admonebo: quo de iure hoc iudicium constitutum sit: de eo nunquã omnino esse dubitatum. Quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atq; causis esse arbitramur? eos profecto qui iam imperia ac bella gesserunt. etenim si Q. Scæuola ille augur, cum de iure prædiatorio consuleretur: homo iuris peritissimus, consultores suos nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat: si nos de aqua nostra Thusculana M. Tugionem potius, quã C. Aquilium consulebamus: quod assiduus usus uni rei deditus & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitaret de fœderibus & de toto iure pacis et belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? possumus ne igitur tibi probare authorem exempli atq; facti illius, quod à te reprehenditur: C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorẽ uirtute, prudẽtia, religione, æquitate. is igitur M. Annium Appium fortissimum uirum, uirtute præditum ciuitate donauit: cum Camertinum fœdus sanctissimum, atq; æquissimum sciret esse. potest igitur Iudices L. Cornelius condemnari? ut nõ C. Marij factum condẽnetur?

Existat ergo ille uir parũper cogitatione uestra: quoniã re non potest: ut conspiciatis eum mentibus: quem oculis non potestis. dicat se non imperitum fœderis, non rudem exemplorum, non ignarum belli fuisse, P. Africani discipulum, ac militem: se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum: se si tanta bella legisset: quanta bella & gessit: & confecit: si sub tot consulibus meruisset: quotiens ipse consul fuisset: omnia iura belli perdiscere, ac nosse potuisse. sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Repub. bene gerenda impediretur: à se ex coniunctissima atq; amicissima ciuitate fortissimũ quẽq; esse delectum: neq; Ignatium, neq; Camertum fœdere esse exceptum: quominus eorum ciuibus à populo ro. præmia uirtutis tribuerentur. Itaq; cum paucis annis post hanc ciuitatis donationẽ acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset: nunquis eorum qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nam Spoletinus T. Macrinus unus ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset: dixit causam ex Colonia Latina in primis firma & illustri. quem cum disertus homo L. Antistius accusaret: Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum. uidebat enim populos de suo iure non de nostro fundos fieri solere. sed cum lege Apuleia Coloniæ non essent deductæ: qua lege Saturninus C. Mario tulerat: ut in singulas colonias ternos ciues romanos facere posset: negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio. sed tamen tanta authoritas in C. Mario fuit: ut non per L. Crassum affinem suum hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit: & probarit.

probarit. quis enim esset Iudices qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu, delectum uirtutis, q sociis, q foederatis, in defendenda republica nostra spem praemiorum eripi uellet? Quod si uultus C. Marii, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si praesens ualuit aspectus: ualeat authoritas: ualeant res gestae: ualeat memoria: ualeat fortissimi & clarissimi uiri nomen aeternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues, atq; fortes: ut illi uiui fruantur opibus suis: horum etiam mortuorum, si quisquam huius imperii defensor mori potest: uiuat authoritas immortalis. quid? Cn. Pompeius Magni pater rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesium Equitem Ro. uirum bonum, qui uiuit Rauēnae: foederato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohortis duas Camertium, quid? Eracliensium legionem, P. Crassus uir amplissimus ex ea ciuitate, qua cum propè singulare foedus, Pyrrhi temporibus, C. Fabritio consule ictum putatur: quid? Massiliensem Aristonem Sylla: quid? quoniam cum Gaditanis agimus: idem Heros. IX. Gaditanos: quid? uir sanctissimus & summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum: quid? hic qui adest: à quo haec, quae ego nunc percurro: subtilissime sunt omnia perpolita: M. Crassus, non Auerniensem foederatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia praestans: tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeii beneficium uel potius iudicium & factum infirmare conaris: qui fecit quod C. Marium fecisse audierat: fecit quod P. Crassum, L. Syllam, quod Q. Metellum, quod deniq; domesticum authorem patrem suum facere uiderat? neq; uero in uno

Cornelio id fecit: nam et Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdam Vticenses & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim cum cæteris præmijs digni sunt: qui suo labore & periculo nostram Remp. defendunt: tum certe dignissimi sunt: qui ciuitate ea donentur: pro qua pericula ac tela subierunt. Atq; utinam qui ubiq; sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatem uenire: & contra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari. neq; ille summus Poeta noster Annibalis illã magis cohortationem, quàm communem imperatorũ uoluit esse: hostem qui feriet mihi erit Carthagniẽsis: q̃squis erit ciuitatis: si & id habent hoc leue & semper habuerunt. Itaq; & ciuis fortissimos undiq; fortes uiros adsciuerunt: et hominum ignobilium uirtutem p̃ sæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Habetis imperatorum summorum, & sapientissimorũ hominum clarissimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum. Dabo etiam iudicum: qui huic quæstioni præfuerunt: dabo uniuersi populi: dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. Iudices cum sæpe ferrent: palamq; loquerentur: quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: mamertini publice susceptæ causa destiterunt. multi in ciuitate recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unquã est de ciuitate accusatus: quod aut populus fundus factus non esset: aut quod fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiam hoc contendere: nunquam esse condemnatum: quem constaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi ro. iudicium multis rebus interpositum atq; in maximis causis re ipsa atq; usu com-

probatum. Cum latinis omnibus fœdus ictum Sp. Casſio, Poſthumo Cominio Conſ. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. quomodo igitur L. Cominius Tybur pater huius Equitis ro. optimi atq; ornatiſſimi uiri damnato Cælio, quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius ciuis item ſumma uirtute et dignitate (nepotes T. & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis romanus eſt factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit? manu, & uirtute non potuit? An ne de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit? de hoſtibus non licebit? an quod adipiſci poterant dicendo: id aſſequi pugnando non liceat? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori eſſe uoluerunt? quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri, ac grauiſſimi, & ſapientiſſimi ciues hanc latinis ideſt fœderatis uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt: neq; in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mutia lege: cum præſertim in genus ipſum accuſationis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit niſi ex ſenatoris calamitate: neq; ſenatori, neq; bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit? quin quo in genere, iudiciorum præmia rata eſſent: in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos latinos arbitramur, aut Seruilia lege, aut cæteris? quibus latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nunc iudicium ſenatus: quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris Iudices ſumma maiores noſtri religione confici cerimoniáq; uoluerunt. quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia: & per græcas ſemper

curata sunt sacerdotes: et Graeca omnia nominata: sed cum illam quae Graecum illud sacrum monstraret, & faceret, ex Graecia deligerent: tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt: ut deos immortales scientia peregrina & externa, mente domestica & ciuili precarentur. has sacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse foederatarũ sine dubio ciuitatum. mitto uetera. proxima dico. ante ciuitatem Veliensibus datam, de senatus sententia C. Valerium Flaccum praetorem urbanum nominatim ad populum de Calliphana Veliense, ut ea ciuis romana esset, tulisse. num igitur aut fundos factos Velienses, aut sacerdotem illam ciuem ro. factam non esse, aut foedus & à senatu & à populo ro. uiolatum arbitrabimur? Intelligo Iud. in causa aperta, minimeq; dubia, multo & plura, et à pluribus peritissimus esse dicta: quàm res postularet. sed id factum est: non ut uobis rem tam perspicuam dicendo probaremus: uerum ut omnium maliuolorum, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos aut accusator incenderet: ut aliqui sermones hominum alienis bonis moerentium etiam ad uestras aures permanarent: et in iudicio ipso redundarent: iccirco illa in omni parte orationis sua arte aspergi uidebatis: tum pecuniam L. Cornelij, quae neq; inuidiosa est: & quantacunq; est: eiusmodi est: ut conseruata magis, quàm corrupta esse uideatur: tum luxuriam, quae non crimine aliquo libidinis, sed communi maledicto notabatur: tum Thusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat: & L. Crassi. simul illud nesciebat: praediorum nullam esse gentem: * emptionibus ea solere saepe ad alienos homines, saepe ad infimos, non legibus tanquam tutelas peruenire.

Obiectum est etiam quod in Tribũ Crustuminã per‑uenerit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quàm qui legum præmijs Prætoriam sententiam, & prætextam togam consequuntur. et adoptio Theophanis agitata est: per quam Cornelius nihil est præterquam propinquorum suorum hæreditates assecutus. quãquam istorum animos qui ipsi Cornelio inuident: non est difficillimum mitigare: more hominum inuident: in conuiuijs, rodunt: in circulis uellicant: non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici sunt: aut inuident: hi sunt huic multo uehementius pertimescendi. nam huic quidem ipsi quis est unquam inuentus inimicus? aut quis iure esse potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq; non cessit? uersatus in intima familiaritate hominis potentissimi in maximis nostris malis atq; discordijs neminem unquam alterius rationis, ac partis, non re, non uerbo, non uultu deniq; offendit. fuit hoc siue meum, siue Reipub. fatum: ut in me unum omnis inclinatio communium temporum incumberet. nonmodo nõ exultauit in ruinis nostris uestrisq; discordijs Cornelius: sed omni officio, lachrymis, opera, consolatione, omnis me absente meos subleuauit. quorum ego testimonio ac precibus, munus hoc meritum huic, &, ut à principio dixi, iustam & debitam gratiam refero. speroq; Iud. ut eos, qui principes fuerunt conseruandæ salutis aut dignitatis meæ, diligitis: & caros habetis: sic quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt: & grata esse uobis, & probata. non igitur à suis, quos nullos habet: sed à suorum, qui & multi & potentes sunt: urgetur inimicis. quos quidem hesterno die Cn. Pompe‑

ius copiosa oratione, & graui secum si uellent: conten dere iubebat: ab hoc improbo certamine, atq; iniusta cõ tentione auocabat. Et erat æqua lex & uobis Iudices atq; omnibus qui nostris familiaritatibus implicantur: uehementer utilis: ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus: amicis nostrorum inimicorum temperemus. Ac si mea authoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet: cum me præsertim rerum uarietate atque usu ipso iam perdoctum uiderent: etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem. id enim contendere mecum de republica cum id defendas: quod esse optimum sentias: & fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui: neq; huic unquam labori, officio, muneri defui. sed contentio tamdiu sapiens est: quãdiu aut proficit aliquid: aut si non proficit, non obest ciuitati. uolumus quædam: contendimus: experti sumus: obtenta non sunt: dolorem in alienis, luctum, mœroremq; suscepimus: cur ea quæ mutare non possumus conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierũ nouem. Idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipendio affecit: Imperatori decem legatos decreuit: lege Sempronia succedendum non censuit. harum ego sen tentiarum & princeps & author fui: neq; me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, quàm præsentibus Reipublicæ temporibus & concordiæ conuenire. non idem alijs uidetur. sunt fortasse in sententia firmiores: reprehẽdo neminem. sed assentior non omnibus, neq; esse inconstantis puto, sententiam aliquam, tan quam aliquod nauigium ex reipub. tempestate moderari. sed siqui sunt, quibus infinitum sit odium: in quo

ſemel ſuſceptum ſit: quos uideo eſſe nonnullos: cum du-abus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribusq; confli-gant. illam enim fortaſſe pertinaciam, nonnulli, uir-tutem alij putabunt: hanc uero iniquitatem omnes, cũ aliqua crudelitate coniunctam. Sed ſi certorum homi-num mentes nulla ratione placare poſſumus Iudices: ueſtros quidem animos certe confidimus non oratione noſtra, ſed humanitate ueſtra eſſe placatos. quid enim eſt cur non potius ad ſummam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæſaris familiaritas ualere de-beat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſi-mo: in ſumma amicorũ copia cum familiariſſimus eius eſt adæquatus: in Prætura, in Conſulatu Præfectum fa-brum detulit: conſilium hominis probauit: fidem eius eſt complexus: officia, obſeruantiamq; dilexit. fuit hic mul-torum illi laborum ſocius aliquando: eſt fortaſſe nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem ſi huic obfuerint apud uos: nõ intelligo quod bonum cui-quam ſit apud tales uiros profuturum. Sed quoniã C. Cæſar abeſt longiſſime: atque in his eſt nunc locis: quæ regiones orbem terrarum rebus illius geſtis, impe-rium populi Ro. definiunt: nolite per deos immortales Iudices hunc illi acerbum nuncium uelle deferri: ut ſu-um Præfectum fabrum, ut hominem ſibi cariſſimum, & familiariſſimum non ob ipſius aliquod delictum, ſed ob ſuam familiaritatem ueſtris oppreſſum ſententijs audiat. miſeremini eius: qui non de ſuo peccato, ſed hu-ius ſummi & clariſſimi uiri facto, non de aliquo cri-mine, ſed periculo ſuo de publico iure diſceptat: quod ius ſi Cn. Pompeius pater ignorauit: ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus, ſi Cn. Pompeius, ſi L. Sylla, ſi L. Craſſus,

si C. Marius, si Senatus, si populus romanus, siqui de re simili iudicarunt: si fœderati populi, si socij, si illi antiqui latini: uidete ne utilius uobis & honestius sit, illis ducibus errare: quàm hoc magistro erudiri. sed si de certo, de perspicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure esse constituendum uidetis: nolite committere ut in re tam inueterata quicquam noui sentiatis. simul & illa Iud. omnia ante oculos uestros proponite. primũ esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos uiros: qui fœderatos ciuitate donarunt. deinde senatum: qui persæpe hoc iudicauit: populum: qui iussit: iudices: qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote: sic uiuere ac uixisse Cornelium: ut cum omnium peccatorũ quæstiones sint: non de uitiorum suorum pœna, sed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud: ut statuatis hoc iudicio, utrum post hac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus an ornamento esse malitis. postremo illud Iud. fixum in animis uestris tenetote: uos in hac causa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS. ORATIO XXXVII.

SI quis uestrum P. C. expectat, quas sim prouincias decreturus: cósideret ipse secum, qui mihi homines ex prouincijs potissimum detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat: cum quid mihi sentire necesse sit: cogitarit. Ac si princeps eã sententiam dicerem: laudaretis profecto: si solus: certe ignosceretis: etiam si paulominus utilis uobis sententia uideretur: ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. nunc uero P. C. non parua afficior uoluptate: uel quod hoc maxime Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni: ut dolor meus nihil à communi utilitate dissentiat: uel quod habeo authorem P. Seruilium, quĩ ante me sententiam dixit: uirum clarissimum, & cum in uniuersam Remp. tum etiam erga meam salutem fide ac beniuolentia singulari. quod si ille, & paulo ante, & quotienscunq; ei locus dicendi ac potestas fuit: Gabinium & Pisonem duo Reip. portenta, ac penè funera, cum propter alias causas, tum maxime propter illud insigne scelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonam me animo esse oportet in eos: cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo: nec iracundiæ seruiam. quo animo unusquisq; uestrum debet esse in illos: hoc ero. præcipuum illum & proprium sensum dolo-

ris mei, quem tamen uos communem semper uobis mecum esse duxistis: à sententia dicenda amouebo: ad ulciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Galliæ duæ: quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas: & Syria, & Macedonia: quas uobis inuitis, & oppressis, pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est quod possimus de Syria Macedoniaq; dubitare? mitto, quod eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent: ut non ante attigerint: quàm hunc ordinem condemnarint: quàm authoritatem uestram è ciuitate exterminarint: quàm fidem publicam, quàm perpetuam Populi Ro. salutem: quàm me, ac meos omnes fœdissime crudelissiméq; uexarint. omnia illa domestica atq; urbana mitto: quæ tanta sunt: ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit: quantum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed tropheis: quæ multis uictorijs erat iamdiu triumphisq; pacata: sic à Barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta: uexatur: ut Thessalonicenses positi in gremio Imperij nostri relinquere oppidum, & arcem munire cogantur: ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usq; ad Hellespontum militaris: non solum excursionibus Barbarorum sit infesta: sed etiam castris Thracijs distincta, ac notata. Ita gentes hæ, quæ ut pace uterentur: uim argenteam dederant præclaro Imperatori nostro: ut exhaustas domos replere possent: pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. Iam uero exercitus ille noster super-

bissimo delectu, & durissima conquisitione collectus, omnis interijt. magno hæc dico cum dolore: miserandum immodum milites Populi Ro. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus: is Imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. Atq; hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, Barbariaq; compressa pacatam ipsam per se, & quietam, tenui præsidio, atq; exigua manu, etiam sine Imperio, per legatos nomine ipso Populi Ro. tuebamur: quæ nunc Consulari imperio, atq; exercitu ita uexata est: ut uix possit se diuturna pace recreare. cum interea quis uestrum hoc non audiuit? quis ignorat? Acheos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portoriũ Dyrrachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum uobis atq; huic Imperio fidelissimam, hostilem immodum esse uexatam? quo ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui a miseris extorquere potuit: cohortes in hyberna misit. his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, Senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo: quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & pene ad iustum imperij nostri odium: quod constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse: & morte uoluntaria nefariã turpitudinem depulisse. Nec hæc iccirco omitto: quod non grauissima sint: sed quia nunc sine teste dico. Ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atq; ornatissimam signis quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus,

bellisq; maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferuescentem in Asiam, atq; erumpentem ægre repulsum, & ceruicibus interclusum suis sustinerent: tum inquam Byzantij, & postea signa illa, & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerunt. te Imperatore infelicissimo & teterrimo Cesonine Caluenti ciuitas libera, & proximis suis beneficijs à senatu, & à Populo Ro. liberata: sic spoliata atq; nudata est: ut nisi C. Virgilius legatus uir fortis & innocens interuenisset: unum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanum in Achaia? qui locus aut lucus in Græcia tota, tam sanctus fuit? in quo ullum simulacrum, ullum ornamentum reliquũ sit? emisti à fœdissimo tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis: cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres: tum inquam emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis dicere liceret ius in liberos populos contra senatus consultũ, et cõtra legem generi tui. id emptũ ita uendidisti: ut aut ius non diceres: aut bonos ciues romanos euerteres. quorum ego nihil dico nunc patres conscripti in hominem ipsum: de prouincia disputo. itaq; omnia illa, quæ & sæpe audistis: & tenetis animis, etiam si non audiatis: prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit: audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumelia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebricosæ: quas fronte, & supercilio, non pudore & temperantia contegebat. de prouincia quod agitur: id disputo. huic uos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius ut prouinciam tetigit: sic fortuna cum improbitate certauit: ut nemo posset utrum dete-

rior an infelicior esset iudicare. An uero in Syria diu-
tius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in Prouin
ciam fuit eiusmodi: ut Rex Arriobarzanes consulem ue
strum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thra-
cem conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, e-
quitatus habuit interitum. post concisæ sunt optimæ co-
hortes. Igitur in Syria Imperatore illo, nihil aliud actũ
est: nisi pactiones pecuniarum cum Tyrannis, decisio-
nes, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm Populi
Ro. Imperator instructo exercitu dexteram tendens non
ad laudem milites hortaretur: sed omnia sibi & empta
& emenda esse clamaret. Iam uero Publicanos mise-
ros, me etiam miserum, illorum ita de me meritorum
miserijs ac dolore: tradidit in seruitutem iudæis, et Sy
ris nationibus natis seruituti. statuit ab initio: & in eo
perseuerauit: ius publicano non dicere: pactiones sine
ulla iniuria factas, rescidit: custodias sustulit: uectiga-
les multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse
esset: aut quo ueniret: ibi Publicanum, aut Publicani ser
uum esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur: si in ho
stem animo fuisset eo: quo fuit in ciues Romanos, eius
ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benigni
tate magistratus sustentatus. Itaq; uidetis P. C. non teme
ritate redemptionis, aut negocij gerendi inscitia, sed aua
ricia, superbia, crudelitate Gabinij, penè afflictos iam,
atq; euersos publicanos. quibus quidem uos, in his an
gustijs ærarij tamen subueniatis necesse est: & si iam mul
tis non potestis: qui propter illum hostem Senatus, ini-
micissimum ordinis equestris, bonorumq; omnium, nõ
solum bona, sed etiam honestatem miseri deperdide-
runt. quos non parsimonia, non continentia, non uirtus,

non labor, non ſplendor, tueri potuit contra illius Helluonis & prædonis audaciam. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate ſuſtentant: hos perire patiemini? ſi qui frui publico non potuit per hoſtem: hic tegitur ipſa lege Cenſoria. quem is frui nõ ſinit, q̃ eſt, ẽt ſi nõ appellatur, hoſtis: huic ferrĩ auxiliũ nõ oportet? Retinete igitur in prouincia diutius eũ q̃ de ſocijs cũ hoſtibus, de ciuibus cũ ſocijs faciat pactiones: q̃ hoc etiã ſe pluris eſſe q̃, Collegã putet: quod ille uos triſticia, uultúq; deceperit: ipſe nunquam ſe minus quàm erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo autem alio quo dam modo gloriatur: ſe breui tempore perfeciſſe: ne Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent: diripiendos non putaretis? et has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum uaſtitates, imperij maculas teneretis? At ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdem reuocabatis: cum in Prouincias iã perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet: nec totiens dilata res: nec ad extremum è manibus erepta: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram authoritatem: his, per quos erat amiſſa, reuocatis, & his ipſis præmijs extortis, quæ erant pro ſcelere, atq; euerſione patriæ conſecuti. Quam pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt: at aliam multo maiorem grauioremq́; ſubierunt. quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt: grauior pœna accidere potuit? quàm non credi litteris ijs: quæ rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit Senatus: cum frequens ſupplicatione Gabinio denegauit: primum homini ſceleribus, flagitijs, conta-

minatissimo, nihil esse credendum: deinde à proditore, atq; eo, quem præsentem hostem Reip. cognosset: bene rem geri non potuisse: postremo ne deos quidem immortales uelle aperiri sua templa: & sibi supplicari, hominis impurissimi & sceleratissimi nomine. Itaq; ille alter aut ipse est homo doctus: & à suis Græcis subtilius eruditus: quibus cum iam in orchestra helluatur: antea post siparium solebat: aut amicos habet prudentiores q̃ Gabinius: cuius nullæ literæ perferũtur. Hosce igitur Imperatores habebimus? quorũ alter nõ audet nos certiores facere: ne Imperator appelletur. alterũ, si tabellarij nõ cessarint: necesse est paucis diebus pœniteat audere. cuius amici si qui sunt: aut si belluæ tam immani tãq; tetræ possunt ulli esse amici: hac consolatione utuntur: etiam T. Albutio supplicationem hunc ordinem denegasse. quod est primum dissimile: res in Sardinia cum Mastrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria gesta: & bellum cum maximis Syriæ gentibus, Tyrannis, Consulari exercitu imperioq; confectũ. deinde Albutius quod à Senatu petebat, ipse sibi in Sardinia ante decreuerat. constabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsa prouincia quasi triumphasse. itaq; hanc eius temeritatem Senatus supplicatione denegata notauit. sed fruatur sanè hoc solatio: atq; hãc insignem ignominiam, quoniam uni præter se inusta est: putet esse leuiorem: dummodo cuius exemplo se consolatur: eius exitum expectet. præsertim cum in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit: hac tamen una plaga conciderit, ignominia Senatus. At qui duas Gallias decernit Consulibus duobus: hos retinet ambos. qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut

Macedoniam: tamen alterum retinet: & in utriusq; pari scelere disparem conditionem facit. Faciam inquit illas Prætorias: ut Pisoni & Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tum enim Tribunus intercedere poterit: nunc non potest. itaq; ego idem, qui nunc Consulibus ijs, qui designati erunt: Syriã, Macedoniamq; decerno: decernam easdem Prætorias: & ut prætores annuas prouincias habeant: & eos quamprimum uideamus quos animo æquo uidere non possumus. sed mihi credite: nunquam succedetur illis: nisi cum ea lege referetur qua intercedi de prouincijs non licebit. Itaq; hoc tempore amisso, annus est integer uobis expectandus. quo interiecto ciuium calamitas, sociorum erumna, sceleratissimorum hominum impunitas propagatur. Quod si essent illi optimi uiri: tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam P. C. quod sentio: atq; illam interpellationem mei familiarissimi, qua pauloante interrupta est oratio mea: non pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse quàm Cæsari. omnem illam tempestatem, cui cesserim: Cæsare impulsore, atq; adiutore esse excitatam. cui si primum sic respondeam: me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei: possim ne probare? cum id me facere dicam: quod exẽplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim. an Ty. Gracchus, patrem dico: cuius utinam filij non degenerassent à grauitate paterna: tantam laudem est adeptus? quod Tribunus pl. solus ex toto illo collegio, L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius, & fratris eius Africani: iurauitq; in concione se in gratiam non redijsse: sed alienum sibi uideri dignitate imperij:

quo duces essent hostium Scipione triumphante ducti: eodem ipsum duci. qui triumphasset. Quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus. alij ne inimici? omnes Metelli. at hi nonmodo illum inimicũ ex Gallia sententijs suis non detrahebant: sed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebant. Bellum in gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes: sed nondum legibus, nondum iure certo, nondum satis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus: & uere ut dicã penè confectum: sed ita, ut si idem extrema persequitur: qui inchoauit: iam omnia perfecta uideamus. si succeditur: periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. Ergo ego Senator, inimicus si ita uultis, homini, amicus esse, sicut semper fui, Reip. debeo. Quid si ipsas inimicitias depono Reipub. causa? quis me tandem iure reprehendat? præsertim cum ego omnium meorum consiliorum, atq; factorum exempla, ex summorũ hominum factis mihi censuerim petenda. An non M. ille Lepidus qui bis consul, & pontifex maximus fuit: non solum memoria, et testimonio, sed etiam annalium literis, & summi poetæ uoce laudatus est? quod cum M. Fuluio Collega, quo die censor est factus: homine inimicissimo, in Campo statim redijt in gratiam: ut commune officium Censuræ communi animo, ac uoluntate defenderent. atq; ut uetera, quæ sunt innumerabilia: mittam: tuus pater Philippe nõ uno tempore cum suis inimicissimis redijt in gratiam? quibus cum omnibus eadem Resp. reconciliauit: quæ alienarat. multa prætereo: quod intueor coràm hæc lumina atq; ornamenta reipublicæ, P. Serui-

lium, & M. Lucullum: utinam etiam L. Lucullus ille uiueret. quae fuerunt inimicitiae grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum, atq; Seruiliorum? quas in uiris fortissimis non solum extinxit Reip. dignitas, & ipsorũ: sed etiam ad amicitiam consuetudinemq; traduxit. qd? Q. Metellus nepos, non'ne Consul in templo Iouis Optimi Maximi permotus cum authoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio redijt in gratiam? an ego possum huic esse inimicus? cuius literis, fama, nuncijs, cælebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum. Ardeo mihi credite P. C. (id quod uosmet de me existimatis: & facitis ipsi) incredibili quodam amore patriæ. qui me amor, &, subuenire olim impendentibus periculis maximis, cum dimicatione capitis, & rursum, cum omnia tela undiq; esse intenta in patriam uiderem: subire coegit, atq; excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus, ac perennis, cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quid uolent deniq; homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. Etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt: non inimicitias solum, sed etiã bellum indixi: atq; intuli: cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflammare potuit: inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit? nisi quod perniciosum patriæ ciuem fore putabam: qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas religionem, et pudicitiam uno scælere uiolasset. num est igitur dubium ex his rebus,

quas is egit, agitq; quotidie: quin ego in illo oppugnan
do Reip. plus quàm ocio meo, nonnulli in eodem de-
fendendo suo plus ocio, quàm communi prospexerint?
Ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor: et sensisse uo
biscum. sed nũc ijsdem uobis assentior: cum quibus an-
tea sentiebam. uos enim, ad quos literas L. Piso de suis
rebus non audet mittere: qui Gabinij literas insigni
quadam nota, atq; ignominia noua condemnastis: C.
Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini
ullo ex bello, honore, ut omnino nemini. cur igitur, ex-
pectem hominem aliquem: qui me cum illo in gratiam
reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est
& publici consilij, et meorum omnium consiliorum au
thor, & princeps. uos sequor patres conscripti: uobis ob-
tempero: uobis assentior: qui quãdiu C. Cæsaris consilia
in Rep. non maxime diligebatis: me quoq; cum illo mi
nus coniũctum uidebatis. posteaquam rebus gestis men
tes uestras, uoluntatem'q; mutastis: me non solum comi-
tem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidi-
stis. sed quid est? quod in hac causa maxime homines
admirentur: & reprehendant meum consilium? cum
ego idem antea multa decreuerim: quæ magis ad ho-
minis dignitatem, quàm ad Reip. necessitatem pertine-
rent? supplicationem quindecim dierum decreui senten
tia mea. Reip. satis erat tot dierum: quot C. Mario. nõ
erat exigua eadem dijs immortalibus gratulatio: quæ
ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis
est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referen-
te primum decem dierum est supplicatio decreta Cn.
Pompeio Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico
bello: & cuius sententia primum duplicata est suppli-

catio Consularis: mihi enim estis assensi: cum eiusdē Pompei literis recitatis confectis omnibus maritimis, terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis: sum Cn. Pompei uirtutem, & animi magnitudinem admiratus: quod cum ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus: ampliorem honorem alteri tribuebat: quàm ipse erat consecutus. ergo in illa supplicatione, quam ego decreui: res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorum institutis, & utilitati reipublicæ, sed dignitas uerborum, honos, & nouitas, et numerus dierum, Cæsaris ipsius laudi, & gloriæ concessus est. relatum est ad nos nuper de stipēdio exercitus: non decreui solum: sed etiam ut uos decerneretis laboraui: multa dissentienbus respondi: scribendo affui: tum quoq; homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati. illum enim etiam arbitrabar sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta, & bellum conficære posse. sed decus illud & ornamentum triumphi minuendum nostra parsimonia nō putaui. actum est de decem legatis: quos alij omnino non dabant: alij exempla quærebant: alij tempus differebant: alij sine ullis uerborum ornamentis dabant. in ea quoq; re sic sum locutus: ut omnes intelligerent, me id, quod Reipub. caussa sentirem: facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omnis res egi silentio: interpellor. cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint: in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas Reipub. moueāt. nam ipse Cæsar quid est, cur in prouincia cō morari uelit? nisi ut ea quæ per eum affecta sunt: perfecta Reipub. tradantur. amenitas eum credo locorum,

urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarum humanitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio, retinet. quid illis terris asperius? quid porrò tot uictorijs præstabilius? quid oceano longius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrum apud populum, à quo missus est? an apud Senatum, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium? an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo uiriditatem? quare si qui hominem non diligunt: nihil est: quod eum de Prouincia deuocent. ad gloriam deuocant: ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem Senatus, equestris ordinis gratiam, populi caritatẽ. Sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip. frui non properat: ut omnia illa conficiat: quid ego Senator facere debeo? quem, etiam si ille aliud uellet: Reipub. consulere oporteret. Ego uero sic intelligo P. C. nos hoc tempore in Prouincijs decernendis perpetuæ pacis oportere habere rationem. nã quis hoc tempore non sentit: omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiam ab omni suspicione belli? iamdiu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur: uirtute Cn. Pompei sic à Populo Ro. ab Oceano usq; ad ultimum Pontum, tanquam unum aliquem portum tutum, et clausum teneri: nationes eas, quæ numero hominum, ac multitudine ipsa poterant in Prouincias nostras redundare: ita ab eodem partim recisas, partim repressas: ut Asia quæ Imperium antea nostrum terminabat: nunc nouis tribus prouincijs ipsa cingatur. Possum de omni regione,

de omni hostium genere dicere. nulla gens est: quae non aut ita subacta sit: ut uix extet: aut ita domita: ut quiescat: aut ita pacata: ut uictoria nostra i perioq; laetetur. bellũ Gallicum Patres Cõscripti C. Caesare imperatore gestum est: antea tantũmodo repulsum. semper illas nationes nostri Imperatores refutandas potius bello, q̃ lacescendas putauerunt. ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis Populi Ro. luctibus funeribusq; subuenit: influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit: non ipse ad eorum urbes sedesq; penetrauit. modo ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinus fortissimus uir, ortum repente bellum Allobrogum, atq; hac scelerata coniuratiõe excitatum, praelijs fregit: eosq; domuit: qui lacessierant: & ea uictoria contentus Rep. metu liberata quieuit. C. Caesaris longe aliam uideo fuisse rationem. non enim sibi solum cum ijs, quos iam armatos contra Populum Ro. uidebat: bellãdum esse duxit: sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam. Itaq; cum acerrimis nationibus, et maximus, germanorum, et Heluetiorum, praelijs feliciſſime decertauit. caeteras contriuit: compulit: domuit: imperio Populi Ro. parere assuefecit: & quas regiones, quasq; gentes nullae nobis antea literae, nulla uox, nulla fama notas fecerat: has noster imperator, nosterq; exercitus, & Populi Ro. arma peragrarunt. semitam tantum Galliae tenebamus antea. P. C. caeterae partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebantur. quas nationes nemo unquam fuit: qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapienter de Repub. nostra cogitauit iam in-

de à principio huius imperij: quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret. sed propter uim ac multitudinem gentium illarum, nunquam est antea cū omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc denique est perfectum: ut imperij nostri terrarumq; illarum idem esset extremum. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine. nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset: nunquam hæc urbs summo imperio domiciliū, ac sedem præbuisset. quæ iam licet considant: nihil est enim ultra illam altitudinem montium usq; ad Oceanum: quod sit Italiæ pertimescendum. Sed tamen una atq; altera æstas uel metu, uel spe, uel pœna uel præmijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res, et acerbæ si erunt relictæ: quanquam sunt abscisæ: tamen efferent se aliquando: & ad renouandum bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia: cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. Et enim si fortunæ muneribus amplissimus ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet: si in patriā, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet: si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum, redire properaret: si in Capitolium inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret: si denique timeret casum aliquem: qui illi tantum addere iam non potest: quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt: confici uelle. cum uero ille suæ gloriæ iam pridem, Reipub. nondum satisfecerit: & malit tamen tardius ad suorum laborū fructus peruenire: quàm non explere susceptum Reip. mu

nus: nec Imperatorem incensum ad Remp. bene gerendam reuocare: nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatam perturbare, atq; impedire debemus. Nã illæ sententiæ uirorum clarissimorum minime probandæ sunt: quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria: alter Citeriorem. qui Vlteriorem, omnia illa de quibus disserui paulo ante: perturbat. simul ostendit: eam se sciscere legem: quam esse legem neget: & quæ pars Prouinciæ sit: cui non possit intercedi: hanc se auellere: quæ defensorem habeat: non tangere. simul & illud facit: ut quod illi à populo datum sit: id non uiolet: quod Senatus dederit: id Senator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni Senatoris: legem quam non putat: eam quoq; seruat: præfinit enim successori diem. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorũ dissidere: quàm ut qui Consul Calendis Ian. habere prouinciam debet: is ut eam desponsam, non decretam habere uideatur: fuerit toto in Consulatu sine Prouincia: cui fuerit antequam designatus esset: prouincia decreta. sortietur, an non? nam & non sortiri absurdum est: & quod sortitus sis: non habere. proficiscetur paludatus: quoq; per
* uenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam non habebit: Cal. ei deniq; Martij nascetur repente prouincia. attamen his sententijs Piso in Prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt: nihil grauius illo: quod mulctari Imperatorem diminutione Prouinciæ contumeliosum est. neq; solum summo in uiro: sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. Ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari, & propè singulares: quod ita meritus erat:

gratis etiam: ut quam coniunctissimus huic ordini esset. sapientes ac diuini fuistis. neminem unquam est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis: qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quam per uos esset adeptus: putarit. nemo unquam hic potuit esse princeps: qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem, ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursúq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in Curiam: atq; huic amplissimæ dignitati commendati esse uolunt: non modo non repellendi sunt: uerum etiam expetendi. monemur à fortissimo uiro, atq; optimo post hominum memoriam Consule: ut prouideamus ne Citerior Gallia nobis inuitis, alicui decernatur: post eos Consules, qui nunc erunt designati: perpetuóq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent: populari ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam & si non contemno P. C. præsertim monitus à sapientissimo Consule & diligentissimo custode pacis, & ocij: tamen uehementius arbitror pertimescendam: si hominum præclarissimorum ac potentissimorum aut honorem minuero: aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à Senatus eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc Prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis: per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam consecutus: sic ne libertatem tunc quidem relinquat: adduci ad suspicandum nullo modo possum. Postremo quo quisq; animo futurus sit: nescio: quid sperem: uideo. præstare hoc Senator debeo, quantum possum: ne- *

quis uir clarus aut potens huic ordini iure irasci posse uideatur. Atq; hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari: sentirem tamen Reip. causa. sed non alienum esse arbitror: quominus sæpe aut interpeller à nonnullis: aut tacita existimatione reprehendar: explicare breuiter quæ mihi sit ratio & causa cum Cæsare. Ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescentia fuit: prætermitto. posteaquam sum penitus in Remp. ingressus: ita dissensi ab illo: ut in disiunctione sententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res: quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar: tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. me ille ut quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis Consularibus esse uoluit: mihi legationem quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui. quam sapienter non disputo. multis enim non probabo. constanter quidem, & fortiter certe. qui cum me firmissimus opibus contra scelus inimicorum munire, & popularis impetus populari præsidio possem propulsare: quamuis excipere fortunam, subire uim, atq; iniuriam malui: quàm aut à uestris sanctissimus mentibus dissidere: aut de meo statu declinare. sed non is solum gratus debet esse: qui accepit beneficium: uerum etiam is, cui potestas accipiendi fuit. Ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat: decere me, & conuenire ijs rebus, quas gesseram: non putabam. illum quidem amico animo me habere eodem loco quo principem ciuium suum generum sentiebam.

traduxit ad plebem inimicum meum, siue iratus mihi, quod me secum ne beneficijs quidem uidebat posse coniungi. siue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria. nam postea me ut sibi essem Legatus, non solum suasit: uerum etiam rogauit. ne id quidem accepi. non quo alienum mea dignitate arbitrarer: sed quod tantum Reip. sceleris impendere a᾽ Consulibus proximis non suspicabar. Ergo adhuc magis est mihi uerendum ne mea superbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in nostra amicitia reprehẽdatur. Ecce illa tempestas, caligo bonorum, & subita atq; improuisa formido, tenebræ Reip. ruina atq; incendium ciuitatis. terror iniectus Cæsari de eius actis: metus cædis bonis omnibus: consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. si non sum adiutus: non debui. si desertus: sibi prouidit. si etiam oppugnatus: ut quidam aut putant: aut uolunt: uiolata amicitia est: accepi iniuriam: inimicus esse debui: non nego. sed si idem ille tum me saluum esse uoluit: cum uos me ut carissimum filium desiderabatis: & si uos ijdem pertinere ad causam illam putabatis, uoluntatem C. Cæsaris a᾽ salute mea non abhorrere: & si illius uoluntatis generum eius habeo testem: qui idem Italiam in municipijs, Populum Ro. in concione, uos mei semper cupidissimos in Capitolio ad meam salutem incitauit: si deniq; Cn. Pompeius idem mihi testis de uoluntate Cæsaris, & sponsor est illi de mea: non'ne uobis uideor & ultimi temporis recordatione, & proximi memoria, medium illud tristissimum tempus debere, si ex rerum natura non possem euellere: ex animo quidem certe excidere? ego uero si mihi non licet per aliquos ita gloriari: me dolorẽ atq; inimicitias meas Reip. concessisse: quod me

gni cuiusdam hominis & persapiētis uidetur: utar hoc, quod non tam ad laudem adipiscendam, quàm ad uitandam uituperationem ualet: hominem me esse gratum: & nonmodo tantis beneficijs, sed etiam mediocri hominum beniuolentia commoueri. à uiris fortissimis, & de me optime meritis quibusdam peto: ut si ego illos meorum laborum & incommodorum participes esse nolui: ne illi me suarum inimicitiarum socium uelint esse. præsertim cum ijdem illi concesserint: ut etiam acta illa Cæsaris, quæ neq; oppugnaui antea: neq; defendi: meo iam iure possim defendere. nam summi ciuitatis uiri, quorum ego consilio Remp. conseruaui: & quorum authoritate illam coniurationem Catilinæ defugi: Iulias leges, & cæteras illo Consule rogatas, iure latas negant. ijdem illam proscriptionē capitis mei contra salutē reipublicæ, sed saluis auspicijs rogatam esse dicebant. itaq; uir summa eloquentia dixit grauiter, casum illum meum funus esse reipublicæ, sed funus iustum, & indictum. mihi ipsi omnino perhonorificum, discessum meum funus dici reipublicæ. reliqua non reprehendo: sed mihi ad id quod sentio: assumo. nam si illud iure rogatum dicere ausi sunt: quod nullo exemplo fieri potuit: nulla lege licuit: quia nemo de cœlo esse seruatum dixit: quid? si plebeius omnino esse non potuit? qui tribunus pl. potuit esse? cuius tribunatus si ratus est: nihil est quod irritum ex actis Cæsaris possit esse: eius non solum Tribunatus, sed etiam pernitiosissimæ res auspiciorum religione conseruata iure late uidebuntur. quare aut uobis statuendum est legem Heliam manere: legem Fusiam non esse abrogatam: non omnibus fastis legem ferri licere: cum lex feratur, de cœlo seruari, ob-

nunciari, intercedi licere: censorium iudicium ac notionem & illum morem seuerissimum magistratuum non esse nefariis legibus de ciuitate sublatum: si patricius tribunus pl. fuerit: contra leges sacratas, si plebeius, contra auspicia fuisse. aut mihi concedant homines oportet: aut in rebus bonis nõ exquirere iura ea: quæ ipsi in perditis non exquirunt: præsertim cum ab illis aliquotiens conditio C. Cæsari lata sit: ut easdem alio modo ferret: qua conditione auspicia requirebant: leges comprobabant: in Clodio auspiciorum ratio sit eadem: leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. Extremum illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare: tamen hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorum exemplo inimicitias Reip. causa deponere. sed cum inimicitiæ fuerint nunquam: opinio iniuriæ beneficio sit extincta: sententia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris: homini tribuam: si honos quidam: Senatus concordiæ consulam: si authoritas decretorum uestrorũ: constantiam ordinis in eodem ornando Imperatore seruabo: si perpetua ratio Gallici belli: Reipub. prouidebo: si aliquod meum priuatum officium: me non ingratum esse præstabo. Atq; hoc uelim probare omnibus patres conscripti: sed leuissime feram: si forte aut his minus probaro: qui meum inimicum repugnante uestra authoritate texerunt: aut his: si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt: cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN PISONEM. ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iam ne uides belua? iam ne sentis? quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem. non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt. oculi, superalia, frons, uultus deniq; totus, qui sermo quidam tacitus mentis est: hic in fraudem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus: decepit: fefellit: induxit: pauci ista tua lutulenta uicia noueramus: pauci tarditatem ingenij, stuporem, debilitatemq; linguæ: nunquam erat audita uox in foro: nunquam periculum factum consilij: nullum nonmodo illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur: se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare. omnes enim honores Populus Ro. mihi ipsi homini detulit. nam tu cum Quæstor es factus: etiam qui te nunquam uiderant: tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à Populo Ro. factus: non iste Piso. Prætura item maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui. te uiuum nondum nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorem, Prætorem primum cun-

ctis suffragijs Populus Ro. faciebat: homini ille honorem, non generi, moribus, non maioribus meis, uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. Nam quid ego de consulatu loquar? parto uis, anne gesto? miserum me, cum hac me peste atque labe confero: sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea, quæ sunt longissime disiuncta, comprehendam. Tu Cósul es renunciatus (nihil dicam grauius quàm quod omnes fatentur) Impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Cæsare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin hi, à quibus dicebare Consul: te luce dignum non putarent: nisi nequior quàm Gabinius extitisses. Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas non prius tabella, quàm uoce priorem Consulem declarauit. Sed omitto ut sit factus uterq; nostrũ. sit sane fors domina campi. magnificentius est dicere, quemadmodum gesserimus consulatum, quàm quemadmodum coeperimus. Ego Calendis Ian. Senatum & bonos omnes legis Agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit: conseruaui: si oportuit: melioribus authoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam Senatus authoritatem sustinui contra inuidiam, atque defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea conditione fortunæ, ut si essent magistratus adepti: Reip. statum conuulsuri uiderentur: meis inimicitijs nulla Senatus mala gratia comitiorum ratione priuaui. ego Antonium Collegam cupidum prouinciæ multa in Rep. molientem, patientia atq; obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliã Senatus authoritate, exercitu, & pecunia instructam, et

ornatam, quam cum Antonio communicaui: quod ita existimabam tempora Reip. ferre: in concione deposui reclamante Populo romano. ego L. Catilinam cædem Senatus, interitum urbis, non obscure, sed palàm molientem egredi ex urbe iussi: ut à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehēdi: protuli: extinxi. me Q. Catulus princeps huius ordinis & author publici consilij frequentissimo Senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mihi togato Senatus, non ut multis bene gestæ, sed ut nemini, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magistratu dicere à tribuno Pl. prohiberer, quæ constitueram, cumq; is mihi tantum modo ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atq; hanc urbē mea unius opera esse saluam. mihi Populus Ro. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit: cum meum iusiurandum tale, atq; tantum iuratus ipse una uoce & consensu approbauit. quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus: ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero uideretur. Atq; ita est à me Consulatus peractus: ut nihil sine consilio Senatus, nihil non approbante Populo Ro. egerim: ut semper in rostris Curiam, in Senatu populum defenderim: ut multitudinem cum principibus, Equestrem ordinem cum Senatu coniunxerim. Exposui

rim. Exposui breuiter Consulatum meũ. Aude nũc o' furia de tuo dicere. cuius sit initium ludi Compitalicij, tum primum facti post L. Luscellium, & C. Mariũ conss. contra authoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortissimo uiro mortuo: qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit: cum hac importuna belua conferam) sed ille designatus consul, cum quidam Tribunus Pl. suo auxilio magnos ludos contra Senatus consultum facere iussisset: priuatus fieri uetuit: atq; id, quod nondum potestate poterat: obtinuit authoritate. Tu cum in Calendas Ian. Compitaliciorum dies incidissent: Sex. Clodium, qui nunquam antea prætextatus fuisset: ludos facere, & prætextatum uolitare passus es, hominem impurum, atq; non modo facie sed etiam oculo tuo dignissimum. Ergo his fundamentis positis consulatus tui, triduo post inspectante & tacente te, à P. Clodio, fatali portento, prodigioq; Reip. lex Elia & Fusia euersa est, propugnacula, muriq; tranquillitatis, atq; ocij: collegia, non ea solum, quæ Senatus sustulerat: restituta sunt: sed innumerabilia quædam noua ex omni fece urbis ac seruitio concitata. ab eodem homine in stupris inauditis, nefarijsq; uersato, uetus illa magistra pudoris et modestiæ seueritas censoria sublata est: cum tu interim bustum Reipublicæ, q te Cõsulem tum Romæ dicas fuisse: uerbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. Nondum quæ feceris, sed quæ fieri passus sis, dico: neq; uero multum interest, præsertim in consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus Remp. uexet: an alios uexare patiatur. An potest ulla esse excusatio non dicam male sentienti, sed sedẽti, cunctanti, dor

mienti in maximo Reipub. motu Consuli? centum prope annos legem Eliam & Fusiam tenueramus: quadringentos iudicium rationemq; Censoriam. quas leges ausus est non nemo improbus, potuit quidem nemo unquam conuellere: quam potestatem minuere, quominus de moribus nostris quinto quoq; anno iudicaretur: nemo tam effuse petulãs conatus est: hæc sunt O' carnifex in gremio sepulta Consulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio Tribunali ne conniuẽte quidem te, quod ipsum esset scelus: sed etiam hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuente, delectus seruorum habebatur ab eo: qui nihil sibi unquã nec facere, nec pati turpe esse duxit: arma in templo castoris, O' proditor templorum omnium, uidente te constituebantur ab eo latrone: cui templũ illud fuit te Consule, arx ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionum. erat non solum domus mea, sed totum Palatium Senatu, Eqtibus romanis, ciuitate omni, Italia cuncta, refertum: cum tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domestica: quæ negari possunt: hæc commemoro quæ sunt palàm) nonmodo inquam ad eũ, cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ: quem in Senatu sententiam rogabas tertium: nunquam aspirasti: sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabantur: non interfuisti solum: uerũ etiã crudelissime præfuisti. mihi uero ipsi coràm genero meo propinquo tuo: quæ dicere ausus es? egere foris esse Gabinium: sine prouincia, stare non posse: spem habere à tribuno Pl. si tua consilia cum illo coniunxeris: sed à Senatu quidem desperasse. huius te cupiditati obsequi:

ſicuti ego feciſſem in Collega meo. nihil eſſe quod præſidium conſulum implorarē: ſibi quenq; conſulere oportere. Atq; hæc dicere uix audeo. uereor ne qui ſit: qui iſtius inſignem nequitiam frontis inuolutam integumentis nondum cernat. dicam tamen. ipſe certe agnoſcet: & cum aliquo dolore flagitiorum ſuorum recordabitur. Meminiſti ne cœnum? cum ad te quinta ferè hora, cum C. Piſone ueniſſem: neſcio quo è gurguſtio te prodire, inuoluto capite, ſoleatum? & cum iſto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalaſſes: excuſatione te uti ualitudinis: quod diceres, uinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſam cum accepiſſemus: quid enim facere poteramus? paulisper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atq; fumo. unde tu nos cum improbiſſime reſpondendo, tum turpiſſime eructando eiecisti. Idem illo fere biduo productus in concionem ab eo, cui ſic æquatum præbebas conſulatum tuum: cum eſſes interrogatus quid ſentires de conſulatu meo: grauis author, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Ceſonius Semplacentinus Caluentius, reſpondes, altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille homo digniſſimus, tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis tu furcifer Senatum Conſul in concione condemnas? non enim me: qui Senatui parui. nam relatio illa ſalutaris & diligens fuerat conſulis: animaduerſio quidem, & iudicium Senatus. quæ cum reprehēdis: oſtendis qualis tu, ſi ita forte accidiſſet: fueris illo tempore conſul futurus. ſtipendio mehercule & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam, & eum: cui

tu Senatus authoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciae praemio uendidisti? quae enim L. Catilinam conantem consul prohibui: ea P. Clodium facientem consules adiuuerunt. uoluit ille Senatum interficere: uos sustulistis: leges incendere: uos abrogastis: interire patriã: uos adiuuistis. quid est uobis coss. gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem: uos eius domum, quem propter urbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem consulem: de urbis incendio cogitassent. non enim se tectis priuare uoluerunt: sed his stantibus, nullum domicilium sceleri suo fore putauerunt. caedem illi ciuium, uos seruitutẽ expetistis. hic uos etiam crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante uos coss. libertas insita: ut emori potius, quàm seruire praestaret. Illud uero geminum consilijs Catilinae & Lentuli: quod me domo mea expulistis: Cn. Pompeium domum suam compulistis. neq; enim me stante & manente in urbis uigilia, neq; resistente Cn. Pompeio omnium gentiũ uictore, unquam se illi Rẽp. delere posse duxerunt. à me quidem etiam poenas expetistis: quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorũ in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem: in Catilinae busto uobis ducibus mactatus essem. Quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinam interfuisse? quàm quod eandem illam manum ex intermortuis Catilinae reliquijs concitastis: quod omnes undique perditos collegistis: quod in me carcerem effudistis: quod coniuratos armastis: quod eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis. Sed iam redeo ad praeclaram il-

lam concionem tuam. Tu es ille, cui crudelitas displi-
cet? cui, cum Senatus luctum ac dolorē suum uestis mu
tatione declarandum censuisset: cum uideres mœrere
Remp. amplissimi ordinis luctu: O' noster misericors
quid facis? quod nulla in barbaria quisquam Tyran=
nus. omitto enim illud, consulem edicere, ut Senatus se-
natus consulto ne obtemperet. quo fœdius nec fieri nec
cogitari quicquam potest. ad misericordiam redeo eius:
cui nimis uidetur Senatus in conseruanda patria fuisse
crudelis. Edicere est ausus cum illo suo pari: quem ta-
men omnibus uicijs superare cupiebat: ut Senatus, con=
tra quàm ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc fa
cit ulla in Scythia Tyrannus? ut eos, quos luctu affice=
ret: lugere non sineret? mœrorem relinquis: mœroris
aufers insignia. eripis lachrymas non consolando, sed
minando. Quod si uestem non publico consilio patres
conscripti, sed priuato officio, aut misericordia mutauis
sent: tamen id ijs non licere per interdicta crudelitatis
tuæ, potestatis erat non ferendæ. cum uero id Senatus
frequens censuisset: ordines reliqui iam ante fecissent: tu
ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa Sal=
tatrice tonsa, Senatum reipublicæ occasum atq; interitū
lugere uetuisti. At quærebat etiam paulo ante de me:
quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis ini-
micis meis copijs restitissem? quasi uero nonmodo ego,
qui multis sæpe auxilio fuissem: sed quisquam tam in-
ops fuerit unquam: qui isto nonmodo propugnatore tu=
tiorem se, sed aduocato aut adstipulatore paratiorem fo
re putaret. ego istius pecudis, ac putidæ carnis consilio
scilicet, aut præsidio niti uolebam? ab hoc eiecto cada-
uere quicquam mihi aut opis, aut ornamenti expecta

bam? consulem ego tum requirebam: consulem inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem: qui tantam Reip. causam grauitate & consilio suo tueretur: sed qui tanquam truncus atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen titulum consulatus. cum enim esset omnis causa illa mea consularis, & Senatoria: auxilio mihi opus fuerat & consulis, & Senatus. quorum alterum etiam ad perniciem meã erat à uobis cõsulibus cõuersum: alterũ Reip. penitus ereptũ. Attamen si consilium exquiris meum: neq; ego cessissem: & me ipsa suo complexu patria tenuisset: si mihi cum illo bustuario gladiatore, & tecum, et cum Collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego cuẽ meo iudicio cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario fortissimo uiro & consuli, & sextum consuli, & eius inuictis legionibus ne armis confligeret cædendum eẽ duxit. Quod mihi certamen esset huiusmodi? cum C. Mario scilicet? aut cum aliquo pari? an cum altero barbato Epicureo? cũ altero Catilinæ laternario? quos neq; hercule ego, neq; supercilium tuũ, neq; Collegæ tui cymbala, ac crotalia fugi: neq; tam fui timidus: ut qui maximis turbinibus, ac fluctibus Reip. nauem gubernassem: saluamq; in portu collocassem: frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tempestatibus, non cessi: sed his unum me pro omnium salute obtuli. itaq; discessu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt. cum quidem tu, o' uecors & amens, cum omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent: templa ge-

uerent: tecta ipsa urbis lugerent: complexus es illud funestum animal ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum. atq; eodem in templo, eodem & loci uestigio, & temporis, arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. Quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam & gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium? quis agentem aliquid, quod esset libero dignum? quis deniq; in publico uidit? cum collegæ tui domus cantu, et cymbalis personaret: cumq; ipse nudus in conuiuio saltaret: in quo ne tum quidem, cum illum suum saltatorium uersaret orbem: fortunæ rotam pertimescebat. hic autem non tam concinnus helluo, nec tam musicus iacebat in suo græcorum fetore atq; uino. quod quidẽ istius in illis Reip. luctibus, quasi aliquod Lapitarum aut Cẽtaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit: an uomuerit: an effuderit. Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Consule esse uoluisti? huius tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas? animo consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere consulatus, omni officio. ego consulem esse putem: qui Senatum esse in Repub. non putauit? & sine eo consilio consulem numerem? sine quo Romæ ne reges quidem esse potuerunt? Etenim illa iam omitto: cum seruorum delectus haberetur in foro: arma in templo ca-

storis luce, & palàm comportarentur: id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur: cum Equites Ro. relegarentur: uiri boni lapidibus è foro pellerentur: Senatui non solum iuuare rempublicam, sed ne lugere quidem liceret: cum ciuis is, quem hic ordo assentiētē Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicarat: nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atq; armis pelleretur, non dicam auxilio uestro, quod uere licet dicere: sed certe silentio: tum Romæ fuisse Consules quisquam existimabit? qui latrones igitur, siquidem uos Consules: qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, nō insolentia rerum secundarum tantam personam tam grauem tam seueram. Seplasia mehercle, ut dici audiebam: te ut primum aspexit: Campanum consulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubelio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus: non fuit: at fuit pompa: fuit species: fuit incessus, saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium denique si uidissent Duumuirum uestri illi unguentari: citius agnouissent. erant illi compti, capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes pulsatæq; buccæ dignæ Capua, sed
* illa uetere. nam hæc quidem, quæ nunc est, splendissimorum hominum, fortissimorum uirorum, optimorū ciuium, mihiq; amicissimorum multitudine redun-

dat. quorum capu æ te prætextatum nemo aspexit: qui non gemeret desiderio mei: cuius consilio cum uniuersam Remp. tum illam ipsam urbem meminerant esse seruatam. me inaurata statua donarant: me patronum unum asciuerant: à me se habere uitam, fortunas, liberos, arbitrabantur: me & præsentem contra latrociniũ tuum suis decretis legatisq; defenderunt: & absentem principe Cn. Pompeio referẽte, & de corpore Reip. tuorum scelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras consul? cum in palatio mea domus ardebat, non casu aliquo, sed ignibus iniectis, instigante te. Et quod in hac urbe maius unquam incendium fuit? cui non Consul subuenerit? At tu illo ipso tempore apud socrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhaurien dam patefeceras: sedebas non extinctor, sed author incendij: & ardentes faces furijs clodianis penè ipse Consul ministrabas. An uero reliquo tempore Consulem te quisquam dixit? quisquam tibi paruit? quisquam in curiam uenienti assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? numerandus est ille annus deniq; in republica? cum obmutuisset Senatus: iudicia conticuissent: mœrerent boni: uis latrocinij uestri tota urbe uolitaret: neq; ciuis unus ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo et Gabinij sceleri, furoriq; cessisset. At ne tum quidem emersisti lutulente cæso ex miserrimus naturæ tuæ sordibus: cum experrecta tandem uirtus clarissimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & suum pristinum morem requisiuit: neq; est ille uir passus, in ea Rep. quam ipse decorarat: atq; auxerat: diutius uestrorum scelerum pestem morari. cum tamen ille, qualiscunq; est: qui est ab uno te improbitate uictus Gabi-

nius, collegit ipse se uix: sed collegit tamen: et contra suũ Clodium primum simulate, deinde non libẽter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq; pugnauit. quo quidem in spectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum perisset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem uero quæstum, si uterq; cecidisset. sed ille tamen agebat aliquid: tuebatur authoritatem summi uiri: erat ipse sceleratus: erat gladiator: cum scelerato tamen & cum pari gladiatore pugnabat. tu scilicet homo religiosus, & sanctus, foedus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum iceras: frangere noluisti. cauerat enim sibi ille sororius adulter: ut si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam ereptam ex Reip. uisceribus dedisset: omnium suorum scelerum socium te, adiutoremq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti fasces: ictus ipse: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehensus deniq; cum ferro ad Senatum is, quẽ ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuisse constabat. Et quis audiuit nonmodo actionem aliquam, aut relationem, sed uocem omnino, aut querelam tuam? Cõsulem tũ te fuisse putas? cuius in imperio, qui Remp. Senatus authoritate seruarat: idemq; in Italia qui omnis omnium gentiũ partes tribus triumphis deuinxerat: is se in publico tuto statuit esse non posse. an tum eratis Consules? cum quacunq; de re uerbum facere coeperatis: aut referre ad Senatum: cunctus ordo reclamabat? ostendebatq; nihil esse uos acturos: nisi prius de me retulissetis? cum uos quanquam foedere obstricti tenebamini: tamen cupere uos diceretis: sed lege impediri. quæ lex priuatis hominibus, esse lex non uidebatur, inusta per seruos, incisa per uim, imposita per latrociniũ, sub=

lato Senatu, pulsis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo scripta more: hanc qui se metuere dicerent, Consules, non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? nam si illam legem non putabatis: quæ erat, contra omnes leges, indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq́; tribunitia proscriptio: hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis uos nonmodo Consules, sed liberos fuisse putet? quorum mens fuerit oppressa præmio: lingua astricta mercede? sin illam uos soli legem putabatis: quisquam uos consules tunc fuisse, aut nunc esse Consulares putet? qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis esse: non leges, non instituta, non mores, non iura noritis? An cum proficiscebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas: consules uos quisquam putauit? itaq; credo, si minus frequentia sua uestrum egressum ornando, atq; celebrando, at omnibus saltem bonis, ut consules, non tristissimus, ut hostes aut proditores persequebantur. tu ne etiam immanissimum ac fœdissimum monstrũ ausus es meum discessum illum testem sceleris, & crudelitatis tuæ maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidem tempore cœpi P. C. fructum immortalem uestri in me & amoris & iudicij: qui non admurmuratione, sed uoce, & clamore abiecti hominis, & semiuiui furorem petulantiamq́; fregistis. tu luctum Senatus, tu desiderium equestris ordinis, tu squalorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu silentium perpetuum iudiciorum, ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus discessus Reip. uulnera inflixit? qui si calamitosissimus fuisset: tamen misericordia dignior, quàm contumelia, & cum gloria potius esse coniunctus, quàm cum

probro putaretur: atq; ille, dolor meus duntaxat, uestrũ quidem scelus, ac dedecus haberetur. tum uero forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur: sed certe id dicam, quod sentio. Cum tantis à uobis P. C. beneficijs affectus sim, tantis honoribus: non modo illam calamitatem esse non duco: sed si quid mihi potest à Rep. esse seiunctum, quod uix potest, priuatim ad meum nomen augendum: optandam duco mihi fuisse illam, expetendamq; fortunam. Atq; ut tuum lætissimum diem cum tristissimo meo conferam: utrum tandẽ bono uiro & sapienti optabilius putas: sic exire à patria: ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur: quod mihi accidit: an quod tibi proficiscenti euenit: ut omnes execrarentur: male precarentur: unam tibi illam uiam & perpetuam esse uellent? mihi medius fidius in tanto omnium mortalium odio iusto præsertim & debito, quæuis fuga potius, quàm ulla prouincia esset optatior. Sed perge porro. nam si illud meum turbulentissimum tempus profectionis, tuo tranquillissimo præstat: quid conferam reliqua? quæ in te dedecoris plena fuerunt: in me dignitatis? Me Calendis Ian. qui dies post obitum occasumq; nostrum Reipu. primus illuxit: frequentissimus Senatus, concursu Italiæ, referente clarissimo, atq; fortissimo uiro P. Lentulo, consentiente Populo Ro. atq; una uoce reuocauit. me idem Senatus exteris nationibus, me legatis, magistratibusq; nostris authoritate sua consularibus literis, non ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed ut Senatus illo ipso tempore appellauit: ciuem conseruatorem Reip. commendauit. ad meam unius salutem Senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui Rempu. saluam esse uel-

lent: Conſulis uoce & literis implorandum putauit. mei capitis ſeruandi cauſa Romam uno tempore quaſi ſigno dato Italia tota conuenit. de mea ſalute P. Lentuli præſtantiſſimi uiri, atq; optimi Conſulis, Cn. Pompeī clariſſimi, atq; inuictiſſimi ciuis, cæterorumq́; principum celeberrimæ & gratiſſimæ conciones fuerunt. de me Senatus ita decreuit, Cn. Pompeio authore, & eius ſententiæ principe: ut ſi quis impediſſet reditum meum: in hoſtium numero putaretur: hisq́; uerbis ea de me Senatus authoritas declarata eſt: ut nemini ſit triumphus honorificentius, quàm mihi ſalus reſtitutioq́; perſcripta. de me, cum omnes magiſtratus promulgaſſent, præter unum Prætorem, à quo non fuit poſtulandum, fratrem inimici mei, præterq́; duos de lapide emptos tribunos plebis: legem comitijs Centuriatis tulit P. Lentulus conſul de Collegæ Q. Metelli ſententia: quem mecum eadem Reſp. quæ in Tribunatu eius diſiunxerat: in Conſulatu uirtute optimi, ac iuſtiſſimi uiri, ſapientiaq́; coniunxit. Quæ lex quemadmodum accepta ſit, quid me attinet dicere? ex uobis audio nemini ciuī ullam, quominus adeſſet, ſatis iuſtam excuſationem eſſe uiſam: nullis comitijs unquam multitudinem hominum tantam neq; ſplendidiorem fuiſſe. hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ: uos rogatores, uos diſtributores, uos cuſtodes fuiſſe tabularum: & quod in honoribus ueſtrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excuſatione, uel honoris: id in ſalute mea nullo rogante uos ueſtra ſponte feciſtis. confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſcola, confer, ſi audes, abſentiam tuam, cum mea. Obtinuiſti prouinciam Conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generī

tui pepigerat. nam lege Cæsaris iustissima, atq; optima, populi liberi, planè, & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem præter te, & Collegam tuum putauit: omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta: habebas exercitum tantum, quantum tibi non Senatus, aut Populus Ro. dederat: sed quantum tua libido conscripserat. ærarium exhauseras. quas res gessisti in Imperio, exercitu, prouincia consulari? quas res gesserit quæro? qui ut uenit statim: nondum commemoro rapinas, nondum exactas pecunias, non captas, non Imperatas: non neces sociorum, non cædem hospitum, non perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico: mox, si uidebitur: ut cum fure, ut cum sacrilego, ut cum sicario disputabo: nunc meã spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. Quis unquam prouinciam cum exercitu obtinuit? qui nullas ad Senatum literas miserit? tantam uero prouinciam cum tanto exercitu, Macedoniam præsertim: quæ tantis barbarorum gentibus attingitur: ut semper Macedonibus imperatoribus iidem fines prouinciæ fuerint: qui gladiorum atq; pilorum. ex qua aliquot Prætorio Imperio, Consularis quidem nemo rediit: qui incolumis fuerit: qui non triumpharit. est hoc nouum. multo illud magis. appellatus est hic uulturius illius prouinciæ (si diis placet) Imperator. ne tum quidem paule noster tabulas Romam cum laurea mittere audebas? misi inquit. quis unquam recitauit? quis ut recitarentur, postulauit? nihil enim mea refert, utrum tu conscientia oppressus scelerum tuorum nihil unquam ausus sis scribere, ad eum ordinem, quem despexeras: quem affixeras: quem deleueras: an amici tui tabulas abdi

derint: ijdemq; silentio suo temeritatem atq; audaciam tuam condemnarint. Atq; haud scio an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittendis: an amicos tuos plus habuisse & pudoris & consilij: quàm aut te uideri pudentiorem fuisse quàm soles: aut tuum factum non esse condemnatum iudicio amicorum. Quod si non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs, in perpetuum tibi Curiam præclusisses: quid tandem erat actum, aut gestum in illa prouincia: de quo ad Senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? Tu uero qui ad Senatum nihil scripseris: ut in urbe nequior inuentus es, quàm Gabinius: sic in prouincia paulo tamen quàm ille demissior. nam ille gurges atq; helluo natus abdomini suo, non laudi, atq; gloriæ, cum Equites Ro. in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate, & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq; priuasset: cum egisset aliud nihil in illo exercitu: nisi ut urbes depopularetur: agros uastaret: exhauriret domos: ausus est, quid enim ille non auderet? à Senatu supplicationem per literas postulare. O dij immortales, tu ne etiam, atq; adeo uos geminæ uoragines, scopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis? uestram extollitis? cum de me ea senatus consulta absente facta sint: eæ conciones habitæ: his motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium: ea decreta publicanorum: ea collegiorum: ea deniq; generum, ordinumq; omnium: quæ ego nonmodo optare nunquam auderem: sed cogitare non possem:

uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. An ego, si te & Gabiniũ cruci suffixos uiderem: maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quàm afficior ex infamia? nullum est supplicium putandum, quo affici casu aliquo etiam boni uiri fortesq; possunt. Atq; hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij græci: quos utinam ita audires, ut erant audiẽdi: nunq̃ te in tot flagitia ingurgitasses. uerũ audis in præsepibus: audis in stupris: audis in cibo, et uino. sed dicũt ipsi, q mala dolore, bona uoluptate definiũt. Sapiẽtem, ẽt si in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur: dicturum tamen, suaue illud esse: se séq; ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis esse uim uoluerunt: ut non posset unquam esse, uir bonus, non beatus. quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia: quod accidere nemini potest, nisi nocenti: suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amissio dignitatis. nec mihi ille, M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris, illigatum in machina, uigilando necauerunt: supplicio uidetur affectus: nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem, expulsum & naufragum uidit. fortunæ enim ista tela sunt, non culpæ. supplicium autem est pœna peccati. neq; uero ego si unquam uobis mala precarer: quod sæpe feci: in quo dij imortales meas preces audiuerunt: morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer. thyestea ista execratio est, poetæ uulgi animos non sapientum mouentis. ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis euisceratus latere penderes (ut ait ille) saxa spargens tabo sanie sanguine atro. Non

ferrem omnino

ferrem omnino moleste: si ita accidisset: sed id tamen esset
humanum. M. Marcellus, qui ter Consul fuit: summa uir
tute, pietate, gloria militari, perijt in mari. qui tamen
ob uirtutem, gloriæ laude uiuit. in fortuna quadam est
illa mors, non pœna putanda. quæ est igitur pœna?
quod supplicium? quæ saxa? quæ cruces? Ecce duos du
ces in prouincijs Populi Ro. habere exercitus: appella-
ri Imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatum
conscientia scelerum, & fraudum suarũ: ut ex ea pro-
uincia, quæ fuerit ex omnibus unà maxime triũpha-
lis: nullas sit ad Senatum literas mittere ausus. ex qua
prouincia modo uir omni dignitate ornatissimus L. Tor
quatus magnis rebus gestis me referente absens Impe-
rator sit appellatus: unde his paucis annis Cn. Dolobel
læ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos triumphos uidi-
mus: ex ea te Imperatore nuncius ad Senatum allatus
est nullus. Ab altero allatæ literæ: recitatæ: relatum ad
Senatum. dij immortales id ne ego optarem? ut inimi-
cus meus, ea, qua nemo unquam, ignominia notare-
tur? ut Senatus is: qui in eam iam benignitatis consue
tudinem uenit: ut eos, qui bene Remp. gesserint: nouis ho
noribus afficiat, & numero dierum, et genere uerbo-
rum: huius unius literis nunciantibus non crederet?
postulantibus denegaret? his ego rebus pascor: his dele-
ctor: his ꝑfruor: quod de uobis hic ordo opinatur: nõ se-
cus ac de teterrimis hostibus: quod uos Eqtes romani qđ
cæteri ordines, quod cuncta ciuitas odit: quod nemo bo
nus, nemo deniq; ciuis est: qui modo se ciuem esse memi-
nerit: qui uos non oculis fugiat: auribus respuat: animo
aspernetur: recordatione deniq; ipsa consulatus uestri ꝑ-
horrescat. Hæc ego semper de uobis expetiui: hæc opta-

ui: hæc precatus sum. plura etiã acciderunt: quàm uellem. nam ut amitteretis exercitum, nunquam me hercule optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, sed ualde ex uoluntate. mihi enim non uenerat in mẽtem furorem & insaniam optare uobis: in quam incidistis. atqui fuit optandum. me tamen fugerat deorum immortalium has esse in impios & consceleratos pœnas certissimas constitutas. nolite enim putare P. C. ut in scena uidetis, homines consceleratos impulsu deorũ terreri furiarũ tædis ardentibus: sua quenq; fraus, suum facinus, suũ scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. hæ sunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. ego te non uecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo horeste aut Athamante dementiorem putem? qui sis ausus primum facere: nam id est caput: deinde paulo ante Torquato grauissimo, et sanctissimo uiro premente confiteri: te prouinciam Macedoniam, in quam tantum exercitum transportasses: sine ullo milite reliquisse? mitto de amissa maxima parte exercitus: sit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quam potes afferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod Senatus Consultum? quod ius? quod exemplum? quid est aliud furere? nisi non cognoscere homines: non cognoscere leges: non Senatum, non ciuitatem. cruentare corpus suum? maior hæc est uitæ, famæ, salutis suæ uulneratio. si familiam tuã dimisisses: quod ad neminem nisi ad ipsum te pertineret: amici te tui constringendum putarent. præsidium tu Populi Romani, custodiam prouinciæ, iniussu populi Senatus'q; dimisisses: si tuæ mentis compos fuisses? Ecce tibi alter effusa iam maxima præda, quam ex fortunis publicano-

rum, ex agris, urbibusq; sociorum exhauserat: cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent: partim noua quædam, & inaudita luxuries: partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones: partim permutationes ad hunc thusculanum montem extruendũ, cum illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset: se ipsum, fascis suos, exercitũ populi Romani, numen interdictumq; deorum immortalium, responsa sacerdotum, authoritatem Senatus, iussa populi, nomen, ac dignitatem Imperij, Regi Aegyptio uendidit. cum finis prouinciæ tantos haberet: quantos uoluerat: quantos optauerat: quantos mei capitis precio periculoq; emerat: his se tenere nõ potuit: exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexãdrino. quid hoc turpius? In Aegyptum uenit: signa contulit cum alexãdrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cœpit Alexandriam. quid aliud expectamus à furore eius: nisi ut ad Senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mentis esset suæ: nisi pœnas patriæ, dijsq; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt: furore atq; insania pẽderet: ausus esset, mitto exire de prouincia: educere exercitum: bellum sua sponte gerere: in regnum iniussu populi aut Senatus accedere. quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissime uetant. sed hæc omitto. ille si non acerrime fureret: auderet quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & authoritate Senatus, & sorte haberet: interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset: eam sibi tum adsciscere: cum, etiam si religio non impediret: mos maiorum tamen, & exempla, &

grauissimæ legum pœnæ uetarent. Sed quoniam fortu-
narum contentionem facere cœpimus: de reditu Gabi-
nij omittamus: quem, & si sibi ipse præcidit: ego tamen
os ut uideam hominis expecto. tuum si placet reditum
cum meo conferamus. At meus quidē is fuit: ut à Brun
dusio usq; Romam agmen perpetuum totius Italiæ ui-
derem. neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq;
præfectura, aut colonia: ex qua non publice ad me ue-
nerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid ef
fusiones hominum ex oppidis? quid concursum ex agris
patrumfamilias cum coniugibus ac liberis? q̄d eos dies,
qui quasi deorum immortalium, festi, atq; solennes sunt
aduentu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi q-
dem immortalitatis instar fuit: quo in patriam redij:
cum Senatum egressum uidi, populumq; Romanū uni-
uersum: cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus
suis ad complectendum conseruatorem suum procedere
uisa est. quæ me ita accepit: ut nonmodo omnium gene-
rum, ætatum, ordinum omnes uiri, ac mulieres omnis
fortunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa uiderentur, &
tecta urbis ac templa lætari. me consequentibus diebus
in ea ipsa domo, qua tu me expuleras: quam expilaras:
quam incenderas: Pontifices, Consules, patres conscripti
collocauerunt: mihiq; (quod ante me nemini) pecunia pu
blica ædificandam domum censuerunt. habes reditum
meum. confer nunc uicissim tuum: quando quidem amis
so exercitu nihil incolume domum, præter os illud pri-
stinum tuum retulisti. qui primum qua ueneris cum lau
reatis tuis lictoribus quis scit? quos tu Meandros, dum
omnes solitudines persequeris: quæ diuerticula, flexio-
nesq;, quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus,

inuitauit? quis hospes aspexit? non'ne tibi nox erat pro die? non solitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis Imperator, sed ut mortuus infamis referri uideretur. Romā uero ipsam, foedauit aduentus tuus: O' familiae non dicam Calphurniae, sed Caluentiae, neq; huius urbis, sed placentini municipij, neq; paterni generis, sed Brachatae cognationis dedecus, quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium caeterorum, sed tuorum legatorum obuiam uenit? mecum enim tum L. Flaccus uir tua legatione indignissimus, atq; ijs consilijs, quibus mecum in consulatu meo coniunctus fuit, ad conseruandam Remp. dignior, mecum fuit: tum cum te quidā nō longe à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat. scio item uirū fortem in primis belli ac rei militaris peritum familiarem meum Q. Martium, quorum tu legatorum praelio Imperator appellatus eras: cū longe abfuisses: aduentu isto tuo domi fuisse ociosum. sed quid ego enumero qui tibi obuiam non uenerint? quī dico uenisse penè neminem: ne de officiosissima quidem natione candidatorum: cum uulgo essent & illo ipso, et multis ante diebus admoniti & rogati. togulae lictoribus ad portam praesto fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt: et cateruam Imperatori suo nouā praebuerunt. sic iste tanto exercitu, tanta prouincia, triennio post Macedonicus Imperator in urbem se intulit: ut nullius negociatoris obscurissimi reditus unquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendum, reprehendit. cum ego Celimontana porta introisse dixissem: responsione me nummica Esquilina introisse homo promptissimus lacessiuit. quasi uero id, aut

ego scire debuerim: aut uestrum quispiam audierit: aut ad rē pertineat: qua tu porta introieris: modo ne Triumphali: quæ porta Macedonicis semper consulibus ante te patuit. tu inuentus es, qui consulari Imperio præditus ex Macedonia non triumphares. At audistis P. C. philosophi uocem. negauit se triumphi cupidum unquam fuisse. O' scelus, O' pestis, O' labes, cum extinguebas Senatum: uendebas authoritatem huius ordinis: addicebas tribuno pl. consulatum tuum: Remp. euertebas: prodebas caput & salutem meam una mercede prouinciæ: si triumphum nō cupiebas: cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes? sæpe enim uidi, qui & mihi et cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur: triumphi nomine tegere atq; uelare cupiditatem suam. hoc modo Decimus Syllanus cōsul in hoc ordine, hoc meus etiam Collega dicebat. neq; enim quisquam potest exercitum cupere, apertéq; petere: ut non prætexat cupiditatem triumphi. quod si te Senatus populusq; ro. aut non appetentem, aut etiam recusantem, bellum suscipere, exercitum ducere coegisset: tamen erat angusti animi, atq; demissi, triumphi honorem, atq; dignitatem contemnere. nam ut leuitatis est inanem aucupari rumorem: ut omnis umbras etiam falsæ gloriæ consectari: sic leuis est animi, lucem, splendoremq; fugientis, iustam gloriam, qui est fructus ueræ uirtutis honestissimus: repudiare. cum uero non modo non postulante, atq; cogente, sed inuito, atq; oppresso Senatu, nonmodo nullo populi ro. studio, sed nullo ferente suffragium libero, prouincia tibi ista manu precium fuerit nō euersæ per te, sed perditæ ciuitatis: cum'q; omnium tuorū scelerum hæc pactio extiterit: ut si tu totam Remp. nefarijs latronibus

tradidisses: Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus uelles redderetur: cum exhauriebas ærarium: cum orbabas Italiam iuuẽtute: cum mare uastissimum hyeme transibas: si triumphum contemnebas: quæ te prædo amentissime, nisi predæ, ac rapinarũ cupiditas tam cæca rapiebat? non est integrum Cn. Pompeio consilio iã uti tuo. errauit enim: non gustarat istam tuam philosophiam: ter iam homo stultus triumphauit. Crasse pudet me tui. quid est, quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à Senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontino necessario meo iam non est integrũ: religionibus enim susceptis impeditur. o' stultos Camillos, Curios, Fabritios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: o' amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborũ consulum: qui triumpharunt. Sed quoniam præterita mutare non possumus: quid cessat hic homulus ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc praeclara præcepta sapientiæ clarissimo & summo Imperatori genero suo? fertur ille uir mihi crede gloria: flagrat, ardet cupiditate iusti & magni triumphi: non didicit eadem ista, quæ tu. mitte ad eum libellum. sed iam si ipsi coràm congredi poteris: meditare quibus uerbis incensam illius cupiditatem comprimas, atque restinguas. ualebis apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir moderatus & constans: apud indoctum eruditus: apud generum socer. dices enim, ut es homo facetus, ad persuadendum, concinnus, perfectus, politus è schola. quid est

Cæsar, quod te supplicationes totiens decretæ, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur: quas dij negligunt: qui (ut noster ille diuinus dixit Epicurus) neque propitij cuiquam esse solent: neque irati. non facies fidem scilicet cum hæc disputabis. tibi enim & esse & fuisse deos uidebis iratos. uertes te ad alteram scholam: disseres de triumpho. quid tandem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista mihi crede, delectamenta penè puerorum: captare plausus: uehi per urbem: conspici uelle. quibus ex rebus, nihil est, quod solidum tenere, nihil, quod referre ad uoluptatem corporis possis. quin tu me uides: qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui cupiditate commoti triumpharunt: ex ea sic redij: ut ad portam Esquilinam Macedonicam lauream conculcarim: ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portam Celimontanam sitiens peruenerim: quo in loco, mihi libertus præclaro Imperatori domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ uacua si non fuisset: in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nummus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet: & manebit. rationes ad ærarium retuli continuo: sicut tua lex iubebat: neq; alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris: intelliges nemini plusquam mihi literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite, & literate: ut scriba, ad ærarium qui eas retuli: perscriptis rationibus secum ipse caput sinistra manu perfricans,

commurmuratus sit. Ratio quidem hercle apparet: argentum οἴχεται. Hac tu oratione non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. O' tenebræ, O' lutum, O' sordes, O' paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quàm ut Mediolanensi præcone auo tuo dignum esse uideatur. L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis spiculis prope scrutatus est alpes: ut ubi hostis non erat: ibi triumphi causam aliquam quæreret. eadem cupiditate uir summo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorum neuter triumphauit: quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa est abs te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphandi: à qua te longe dixisti abhorrere. qui etiam si minus magnum bellum gesserat: ut abs te dictum est: tamen istum honorem contemnendum non putauit. tu eruditior quàm Piso, prudentior quàm Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia, quàm Crassus, ea contemnis: quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. quod si reprehendis quod cupidi laureæ fuerint: cum bella aut parua aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborũ tuorum, præmia periculorum, uirtutis insignia contemnere debuisti. neq; uero contempsisti, licet themista sapientior: si os tuum ferreum Senatus conuicio uerberare noluisti. Iam uides, quando quidem ita mihimet fui inimicus: ut me tecum compararem: & digressum meum, et absentiam, & reditum ita longe tuo præstitisse: ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint: tibi sempiternã turpitudinẽ inflixerint. nũc etiã in hac quotidia- *

na, assidua, urbanaq; uita splendorem tuum, gratiam, celebritatē domesticam, operā forensem, consiliū, auxiliū, authoritatem, sententiā senatoriā nobis, aut uerius dicam, cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? age Senatus odit te, quod eum tu facere iure concedis: afflictorem, & proditorem nonmodo dignitatis et authoritatis, sed omnino ordinis, ac nominis sui: uidere Equites Ro. non possunt: quo ex ordine uir præstantissimus L. Elius est te Consule relegatus: plebs Romana perditum cupit: in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones, & per seruos de me egeras: contulisti: italia cuncta execratur: cuius idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti, ac uniuersi periculū si audes. instant post hominum memoriam paratissimi, magnificentissimiq; ludi: quales nonmodo nunquam fuerunt: sed ne quomodo fieri quidem post hac possint, possum ullo pacto suspicari. da te populo: committe ludis. sibilum metuis? ubi sunt uestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi. manus tibi ne afferantur, times. dolor enim est malum: ut disputas. existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba sunt, atq; ineptiæ. sed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit: nisi forte, ut cum P. Clodio hoc est comptoribus suis cœnet. sed planè animi sui causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationibus suis oculorum, & aurium delectationi abdomini uoluptates anteferre. nam quod uobis iste tantummodo improbus, crudelis olim furunculus, nunc uero etiam rapax, quod sordidus, quod contumax, quod superbus, quod fallax, quod perfidiosus, quod impudens, quod audax esse uideatur: nihil

ſcitote eſſe luxurioſius:nihil libidinoſius:nihil poſterius: nihil nequius.luxuriam autem in iſto nolite hanc cogitare:eſt enim quædam,quanquam omnis eſt uicioſa, atq; turpis:tamen ingenuo,ac libero dignior.nihil apud hunc lautum:nihil elegans:nihil exquiſitum (laudabo inimicum)ne magnopere quidem quicquam præter libidines ſumptuoſum.toreuma nullum:maximi calices: & hi,ne contemnere ſuos uideatur:placentini:extructa menſa non conchylijs aut piſcibus,ſed multa carne ſubrancida:ſerui ſordidati miniſtrant:nonnulli etiam ſenes:idem coquus:idem atrienſis:piſtor domi nullus:nulla cella:panis & uinum à propola,atq; de cupa:Græci ſtipati,quini in lectulis, ſæpe plures:ipſe ſolus, bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur.ubi galli cantum audiuit:auum ſuum reuixiſſe putat:menſam tolli iubet. Dicet aliquis unde tibi hæc nota ſunt?non mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenquam,præſertim ingenioſum hominem,atq; eruditum . cui generi eſſe ego iratus,ne ſi cupiam quidem,poſſum.Eſt quidam græcus,qui cum iſto uiuit:homo,uere ut dicam:ſic enim cognoui:humanus: ſed tamdiu, quamdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum.is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidiſſet:non fugit eius amicitiam: cum eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in conſuetudinem,ſic,ut prorſus una uiueret:nec ferè ab iſto unquã diſcederet . non apud indoctos,ſed ut ego arbitror,in hominum eruditiſſimorum,& humaniſſimorum cœtu loquor.audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omnis res,quæ ſunt homini expetendæ:uoluptate metiri. recte an ſecus:nihil ad nos: aut ſi ad nos:nihil ad hoc tempus.ſed tamen lubricum genus orationis,adoleſcenti

non acriter intelligenti sæpe præceps. itaq; admissarius iste simul atq; audiuit à philosopho uoluptatem tanto pere laudari: nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omnis incitauit: sic ad illius hác orationem adhinniit: ut non magistrum uirtutis, sed authorem libidinis à se illum inuẽtum arbitraretur. græcus primo distinguere, atq; diuidere illa quemadmodum dicerentur. iste claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat testificari: tabulas obsignare uelle: Epicurum disertum decernere: & tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse demptis corporis uoluptatibus. quid multa? græcus facilis, & ualde uenustus, nimis pugnax contra Senatorem Populi Ro. esse noluit. est autem hic, de quo loquor: non philosophia solum, sed etiam literis, quod fere cæteros Epicureos negligere dicunt: perpolitus. Poëma porro facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans: nihil ut fieri possit argutius. in quo reprehendat eum licet, si qui uolet: modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem: sed ut græculum, ut assentatorem, ut poëtam. deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio græcus, atq; aduena: quo tam sapiens, & tanta ciuitas. se reuocare non poterat familiaritate implicatus: & simul inconstantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit: ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera, conuiuiorumq;, adulteria eius delicatissimis uersibus expresserit. in quibus, si quis uelit, possit istius tanquam in speculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta & audita recitarem: nisi uerer ne hoc ipsum genus orationis, quo nunc utor: ab huius loci more abhorreret. & simul de ipso,

qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo com parando meliore fortuna: fortasse austerior & grauior esse potuisset. sed eum casus in hãc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam: siquidem philosophia ut fertur uirtutis continet, & officij, & be neuiuendi disciplinam. quam qui profitetur: grauissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus illum ignarum quid profiteretur: cum se philosophum esse diceret: istius impurissimæ ac intemperatissimæ pe cudis cœno & sordibus inquinauit: qui modo res gestas Consulatus mei cum laudasset: quæ quidem lauda tio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis: non ulla tibi inquit inuidia nocuit: sed uersus tui. nimis ma gna pœna te Consule constituta est, siue malo poëtæ, siue libero. scripsisti enim uersus. Cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquam opinor scriptum fuisse in illo elogio: quod te Con sule in sepulcro Reip. incisum est: uelitis, iubeatis, ut, non quod M. Cicero uersum fecerit: sed quod uindicarit. uerum tamen, quoniam te non Aristarchum, sed Phalarin grammaticum habemus: qui non notam ap ponas ad malum uersum: sed poëtam armis persequare: scire cupio quid tandem isto in uersu reprehendas? Cædant arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ summum Impe ratorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hanc to gam, qua sum amictus: nec arma, scutum, & gladium unius Imperatoris: sed quod pacis est insigne, & ocij to ga: contra autem arma tumultus atq; belli: more poëta rum locutus, hoc intelligi uolui: bellum, ac tumultum paci, atq; ocio concessurum. quære ex familiari tuo Græ

eo illo poëta: probabit genus ipsum, & agnoscet: neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero inquit hæres. cōcedat laurea laudi. Immo me hercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cum tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti: indicasti nonmodo amplissimæ, sed etiā minime laudi lauream concessisse. Atq; ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis: Pompeium inimicum mihi isto uersu esse factum: ut si uersus mihi nocuerit: ab eo, quem is uersus offenderit: uideatur mihi perniciaes esse quæsita. omitto, nihil istum uersum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem quantum potuissem multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem: hunc uno uiolare uersu. Sed sit offensus primo: non'ne compēsabit cum uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarum? quod si est commotus: ad perniciem ne non dicam amicissimi, non ita de sua laude meriti, non ita de Republica, non Consularis, non Senatoris, non ciuis, non liberi: in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidem, tu apud quos, de quo dicas intelligis? complecteris amplissimos uiros ad tuum & Gabinij scelus: neq; id occulte. nam paulo ante dixisti, me cum ijs confligere, quos despicerem: non attingere eos, qui plus possent: quibus iratus esse deberem. quorum quidem, quis enim non intelligit quos dicas? quanquam non est una causa omnium: tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius multis obsistentibus eius erga me studio, atq; amori semper dilexit: semper sua coniunctione dignissimum iudicauit: semper nōmodo incolumem, sed etiam amplissimum, atq; ornatissimum

uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum scelus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorũ nefariæ fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium, in auribus eius impulsu uestro collocauerunt: uestræ cupiditates prouinciarum, effecerunt: ut ego excluderer: omnesq; qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant: sermone atq; aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum: ut illi planè suo stare iudicio non liceret: cum certi homines non studium eius à me alienassent: sed auxilium retardassent. Non'ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor: non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanum obsecratumq; uenerant: ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniũctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit: ut causam publicam susciperetis: ut ad Senatum referretis: se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle: consulibus ex S.C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. Ecquid infelix recordaris: quid responderis? In quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis: nihil contentione: me posse iterum Remp. saluare si cessissem: infinitam cædem fore: si restitissem. deinde ad extremum neq; se, neq; generum, neq; Collegam suum, tribuno plebis defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem quàm tibi debere esse dicis? Ego C. Cæsarẽ non eadem de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo, his audientibus, sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, corumq; honorum, quos cum proximis communicauit: socium esse uoluit: detulit: inuitauit: rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam ut ei charissimus essem: cuius ego beneficijs quidem sententiam meam tradidissem. Adducta res in certamen te Consule putabatur: utrum quæ superiore anno ille gessisset: manerent: an rescinderentur? quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris, & uirtutis putauit: ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent: si ego restitissem: cur non ignoscam: si anteposuit suam salutem meæ? Sed præterita omitto: me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis complexus est: cum municipia pro me adiret: Italiæ fidem imploraret: P. Lentulo Consuli authori salutis meæ frequens assideret: Senatui sententiam præstaret: in concionibus nonmodo se defensorem salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat: mihi non inimicum esse cognorat: socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. Iam uides me tibi non inimicum, sed hostem, illis, quos describis, nonmodo non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper: æque mihi fuit amicus, ac sibi: alter id, quod obliuiscatur aliquando: sibi amicior quàm mihi. deinde hoc ita fit: ut uiri fortes, etiã si ferro inter se cominus decertarint: tamen illud contentionis odium, simul cum ipsa pugna armisq; ponant. Atq; me ille odisse nunquam potuit: ne tum quidem cum dissidebamus. habet hoc uirtus: quam tu ne de facie quidem nosti: ut uiros fortes species eius, et pulchritudo etiam in hoste posita delectet. Equidem dicam ex animo

P. C. quod

P.C. quod sentio: & quod uobis audientibus sæpe iam dixi. si mihi nunquã amicus C. Cæsar fuisset: sed semper iratus: si aspernaretur amicitiam meam: se seq; mihi implacabilem inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tantas res gessisset: gereretq; quotidie: non amicus esse non possem: cuius ego imperio, non alpium uallũ contra ascensum transgressionemq; gallorum, nõ rheni fossam, gurgitibus illis redundantem, germanorum immanissimis gentibus obijcio, & oppono. perfecit ille, ut si montes resedissent: amnes exaruissent: non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq; gestis Italiam munitam haberemus. sed cum me expetat: diligat: omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad simultatem reuocabis? sic tuis sceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam, & Cæsaris: eludebas: cum à me trementibus omnino labris, sed tamen cur tibi nomen non deferrem requirebas. quanquam, quod ad me attinet nunquam istam imminuam curam inficiando tibi: tamen est mihi considerãdum, quantum illi tantis Reip. negocijs, tantoq; bello impedito, ego homo amicissimus, sollicitudinis atq; oneris imponam. nec despero tamen, quãquam languet iuuentus: nec perinde atq; debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uersetur: futuros aliquos: qui abiectum hoc cadauer, consularibus spolijs nudare nõ nolint: præsertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita gesseris: ut timeres: ne indignus beneficio uidereris: nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. An uero tu parum putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq; prouinciæ? quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus tuos, sed to-

tis uolutationibus corporis, et cubilibus persecuti sumus. notata a nobis sunt & prima illa scelera in aduentu: cum accepta pecunia à dyrrhachinis ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti: cuius sanguinem addixeras: eumq́; , seruis symphoniacis, et alijs muneribus acceptis, timentem et multum dubitantem confirmasti: & Thessalonicam fide tua uenire iussisti. quẽ ne maiorum quidem more supplicio affecisti: cum miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecum eduxeras, imperasti: ut uenas hominis incideret. tum quidem tibi etiam accessio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes: quem necasti uerberibus summa senectute confectum. Idemq́; tu Rabocentum bessicæ gentis principem, cum te trecentis talentis Regi Cotto uendidisses: securi percussisti: cum ille ad te legatus in castra uenisset: et tibi magna præsidia & auxilia à bessis peditum equitumq́; polliceretur. neq; eum solum, sed etiam cæteros legatos qui simul uenerant: quorum omnium capita Regi Cotto uendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorum defectione Macedonica, C. Sextium prætorem tutata est: nefarium bellum et crudele intulisti: eisq́; cum fidelissimus socijs uti posses: hostibus uti acerrimis maluisti. Ita perpetuos defensores Macedoniæ, uexatores, ac perditores effecisti. uectigalia nostra perturbarunt: urbes cœperunt: uastarunt agros: socios nostros in seruitutem adduxerunt: familias arripuerũt: pecus abegerunt: thessalonicenses, cum oppido desperassent: munire arcem coegerunt. À te Iouis Velsuri fanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumq́; direptum est. tua scelera dij immorta-

les in nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur: neq; se recreare quisquam posset: q semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, legati necati, pacati atq; socij nefario bello lacessiti, fana uexata, hanc tantam efficerent uastitatem. cognoscis ex particula parua scelerum & crudelitatis tuæ genus uniuersum. quid auariciæ, quæ criminibus infinitis implicata est: summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non'ne sestertium centies & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras: ex ærario tibi ad tributum Romæ in quæstu reliquisti? non'ne cum CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent: ne pecunias creditas soluerent: ultro Fufidium Equidem Ro. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non'ne hyberna cum legato, præfectoq; tradidisses: euertisti miseras funditus ciuitates? quæ non solum bonis sunt exhaustæ: sed etiam nefarias libidinũ contumelias turpitudinesq; subierũt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? siquidem, potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uẽditor, tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuisti. quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas dãnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cum mihi notum senseris: tecum ipse licebit quot in eo genere & quanta sint crimina recordere. quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ pe

core compulso, pellium nomine, omnẽ quæstum illum domesticum paternumq́; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domum: cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciam, singulis rebus, quæcunq; uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factam esse meministi? quid? centuriatus palàm uenditos? quid? per tuum seruulum ordines assignatos? quid? stipendiũ militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratum? quid illa in pontum profectio & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, macedonia Prætoria nunciata, cum tu non solum quod tibi succederetur: sed quod Gabinio non succederetur: exanguis & mortuus concidisti? quid quæstor Aedilitius reiectus præpositus? legatorũ tuorum optimus abs te quisq; uiolatus? tribuni militum non recepti? M. Bebius uir fortis interfectus iussu tuo? quid quod tu totiens diffidens, ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq́; iacuisti? quod populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid? quod cum sustentare uix posses mœrorẽ tuum, dolorem'q; decessionis: Samothraciã te primũ, inde Tharsum cum tuis teneris saltatoribus, & cum Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid? cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor exegisti? iacuisti mœrens aliquot dies? atque inde obsoletus Thessalonicam omnibus inscientibus noctuq́; uenisti. qui cum concursum plorantium, ac tempestatem querelarum ferre nõ posses: in oppidum deuium Beroam perfugisti. quo in oppido cum tibi spe falsa, quod Q. Acharium non esse successurum pu-

tares: animos rumor inflasset: quo te modo ad tuam intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronarium, quod te diutissime torsit: cum modo uelles: modo nolles. lex enim generi tui & decerni, & te accipere uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamen & deuorata pecunia Vtinachorum centum talenta euomere non poteras. uocabula tantum pecuniarum & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauiū, summamq; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil est: quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sanctum diligenter. Aetoliā, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè græciæ gremio continetur: O pœna, O furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoan Thracum, Neopactum, ut modo tu te indicasti, nobiles urbes, atq; plenas fateris ab hostibus esse captas. quibus autem hostibus? nempe his, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atq; Dolopum demigrare, et aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator: cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus: exercitum dimisisti: neq; ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur: nō maluisti subire: quàm numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere. Atq; ut duorum Epicureorum similitudinem in re militari imperioq; uideatis. Albutius cum in Sardinia triumphasset: Romæ damnatus est. hic cum similem exitum spectaret: in Macedonia Trophea posuit: eaq;, quæ bellicæ laudis uictoriæq; omnes gentes insi-

gnia & monumenta esse uoluerunt: noster hic præpo sterus Imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternum dedecus sui generis & nominis indicia cõstituit. idemq́; , ut esset quod in basi tropheorum incidi, inscribiq́; posset: Dyrrhachiũ ut uenit decedens: obsessus est ab iis ipsis militibus: quos paulo ante Torquato respondit, beneficii causa ab se esse dimissos. quibus cum iuratus affirmasset: se, quæ deberentur, postero die persoluturum: domum se abdidit. inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauem conscendit: Brundusiumq́; uitauit: & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachii milites domum, in qua istum esse arbitrabantur: obsidere cœperunt: et cum latere hominem putarent: ignes circundederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem indicauerunt. illi autem statuã istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat: ne suauissimi hominis memoria moreretur: deturbant: affligunt: comminuunt: dissipant. sic odium quod in ipsum attulerant: id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. Quæ cum ita sint: non enim dubito, quin cum hæc quæ excellunt me nosse uideas: non existimes: mediam illam partem & turbam flagitiorũ tuorum mihi esse inauditam: nihil est quod me hortere: nihil est quod inuites. admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquam arbitratus es: appropinquare. Ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur quisquis uoluerit: nec quisquis noluerit non le

getur. nulli conijcientur in illum ordinem: nulli eximẽtur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad simulationem, conijcietur. iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. quod cum ita sit: mihi crede: neminem inuitus inuitabis: res ipsa et reip. tempus aut me ipsum, quod nolim: aut aliũ quempiã, aut inuitabit: aut dehortabitur. Equidem, ut paulo ante dixi: non eadem supplicia esse in hominibus existimo: quæ fortasse pleriq; damnationes, expulsiones, neces. deniq; nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapienti, quod bono uiro, & ciui potest. damnatio ista, quæ in te flagitatur: obtigit P. Rutilio: quod specimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & Reip. pœna illa uisa est, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus est à patria is: qui Prætor, & Consul maximis Remp. periculis liberarat. non in eo, cui facta est iniuria: sed in ijs, qui fecerunt: sceleris ac conscientiæ pœna remansit. at contra bis Catilina absolutus: emissus etiam ille author tuus prouinciæ: cum stuprum bonæ deæ puluinaribus intulisset. quis fuit in tanta ciuitate? qui illum incesto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt: pari scelere astrictos arbitraretur? An ego expectem: dum de te quinq; & septuaginta tabellæ diripiantur? de quo iam pridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu, quis ullo honore, quis deniq; communi salutatione dignum putet? omnes memoriam consulatus tui, facta, mores, faciem deniq;, ac nomen à Repu. detestantur. legati qui una fuere, alienati: Tribuni Mil. inimici: centuriones, & si qui ex tanto exercitu reliqui milites existunt: non

diuussi abs te, sed dissipati te oderunt: tibi pestem exoptant: te execrantur: Achaia exhausta: Thessalia uexata: laceratæ Athenæ: Dyrrhachium & Apollonia exinanita: Ambracia direpta: Parthini, & Bullienses illusi: Epirus excisa: Locri, Phocij, Bœotij exusti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Aetolia amissa: Dolopes finitimiq; montani oppidis atq; agris exterminati: ciues Ro. qui in his locis negociantur: te unum, solum, suum depeculatorem, uexatorem, prædonem, hostem, uenisse senserunt. ad horum omnium iudicia tot atq; tanta, domesticum iudicium accessit, sententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem desertus ab amicis, nullæ ad Senatum è prouincia literæ, nulla trinis æstiuis gratulatio, nulla triumphi mentio: nonmodo quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris dicere audes. Ex illo fonte & seminario triumphorum, cum arida folia laureæ retulisses: cum ea abiecta ad portam reliquisti: tum tu ipse de te sententiam tulisse uideris: tum iudicium pronunciauisti: qui si nihil gesseras dignum honore: ubi exercitus? ubi sumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima supplicationibus triumphisq; prouincia? sin autem aliquid sperare uolueras: cogitaras id, quod Imperatoris nomen, quod laureati fasces, quod illa trohea plena dedecoris, & risus, te commentatum esse declarant: quis te miserior? quis te damnatior? qui neq; scribere ad Senatum à te bene Remp. esse gestam, neq; præsens dicere ausus es? An tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit: nõ euentis sed factis cuiusq; fortunam ponderari: dicere audes? neq; in tabellis paucorum iudicum, sed in senten

tijs omnium ciuium famam nostram fortunamq́; pendere? te indemnatum uideri putas? quem socij, quem foederati, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negociatores, quem publicani, quem uniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tr. militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt: omni cruciatu dignissimum putant: cui non apud Senatum, non apud ullũ ordinẽ, nõ apud Equites romanos, nõ in urbe, non in Italia maximorum scelerũ uenia ulla ad ignoscendum dari possit: qui seipsuum oderit: qui metuat omnis: qui suam causam nemini committere audeat: qui seipsum condemnet. Nunquam ego sanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum quod posset esse improbis & probis commune supplicium, legis, ac iudicij: sed abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum, circunspectantem omnia, quicquid increpuisset pertimescentem, diffidentem tuis rebus, sine uoce, sine libertate, sine authoritate, sine ulla specie Consulari, horrentem, trementem, adulantem omnis uidere te uolui. uidi. quare si tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non moleste feram. sin id tardius forte fiet: fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias: quàm reum: nec minus lætabor cum te semper sordidum, quàm si paulisper sordidatum uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO. XXXIX.

e tsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere: minimeq; deceat, cum Titus Annius Milo ipse magis de reip. salute, quàm de sua pertubetur: me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocunq; inciderint: ueterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minime uident. non enim corona consessus uester cinctus est, ut solebat: non usitata frequentia stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis: & si contra uim collata sunt: non afferunt tamen oratori aliquid: ut in foro, & in iudicio, quanquam præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus: tamen ne non timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem: cæderem tempori iudices: nec inter tantam uim armorum existimarem oratori locum esse. sed me recreat, & reficit Cn. Pompei sapientissimi, et iustissimi uiri consilium: qui profecto nec iusticiæ suæ putaret esse, quem reum sententijs iudicum tradidisset: eundem telis militum dedere: nec sapientiæ: temeritatem concitatæ multitudinis authoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denuntiant: neq; solum ut quieto, sed etiam ut magno animo simus hortantur: neq; auxilium modo defensioni meæ, uerum etiam silentium pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuiũ: tota nostra est: neq; eorũ

quisquam, quos undiq; intuentes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicij expectantes: non tum uirtuti Milonis fauet: tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die certari putat. unum genus est aduersum, infestumq; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui hesterna etiam cōcione incitati sunt, ut uobis uoce præirent, quid iudicaretis. quorum clamor si quis forte fuerit: admonere uos debebit: ut eum ciuem retineatis: qui semper genus illud hominum, clamoresq; maximos pro uestra salute neglexit. quamobrem adeste animis Iudices: & timorem, si quem habetis, deponite. nam si unquam de bonis, & fortibus uiris, si unquam de benemeritis ciuibus, potestas uobis iudicandi fuit: si deniq; unquam locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est: ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent: re & sententijs declararēt: hoc profecto tempore eam potestam omnem uos habetis: ut statuatis, utrum nos, qui semper uestræ authoritati dediti fuimus: semper miseri lugeamus. an diu uexati à perditissimis ciuibus aliquando per uos, ac uestram fidem, uirtutem, sapientiamq; recreemur. quid enim nobis duobus laboriosius iudices, quid magis sollicitum, magis exercitum, dici, aut fingi potest? qui spe amplissimorum præmiorum ad remp. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. Et quidem cæteras tempestates, et procellas in illis duntaxat fluctibus concionum, semper putaui Miloni esse subeundas: quod semper pro bonis contra improbos senserat. in iudicio uero & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi

uiri iudicarent: nunquam existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos, ad eius non salutem modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac causa iudices Titi Annij tribunatu rebus omnibus pro salute reip. gestis ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in remp. merita condonetis: nec postulaturi, ut si mors P. Clodij salus uestra fuerit: icirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi Ro. felicitati assignetis. sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint: tum deniq; obsecrabo, obtestaborq; uos iudices: si cætera amisimus: hoc saltem nobis ut relinquatur: ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere. Sed antequam ad eam orationem ueniam, quæ est propria nostræ quæstionis: uidentur ea esse refutanda: quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt: & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus: ut omni errore sublato, rem planè quæ uenit in iudicium uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei: qui à se hominem occisum fateatur. in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea: quæ primum iudicium de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui nondũ libera ciuitate, tamen populi Ro. comitijs liberatus est: cum sua manu sororem esse interfectam fateretur. an est quisquam? qui hoc ignoret: cum de homine occiso quæratur: aut negari solere omnino esse factum: aut iure factum esse defendi. nisi uero existimatis dementem P. Africanum fuisse: qui cum à Carbone Tribnno pl. in concione seditiose interrogaretur, quid de T. Gracchi

morte sentiret: respondit iure cæsum uideri. neq; enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimus, aut C. Marius, aut me consule senatus non nefarius haberi: si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaq; hoc Iud. non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt: eum, qui patris ulciscendi causa matrem necauisset: uariatis hominum sententijs, non solum diuina, sed etiam deæ sapiētissimæ sententia liberatum. Quod si duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit: interfici impune uoluerunt: quis est? qui quoquo modo quis interfectus sit: puniendum putet? cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus. atqui si tempus est ullum iure hominis necandi: quæ multa sunt: certe illud est, non modo iustum, uerũ etiam necessarium: cum uiuis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij propinquus eius imperatoris: interfectus ab eo est: cui uim afferebat. facere enim probus adolescens periculose, quàm perpeti turpiter maluit. Atq; hunc ille uir summus scelere solutum periculo liberauit. insidiatori uero, & latroni, quæ potest afferri iniusta nex? quid comitatus nostri? quid gladij uolunt? quos habere certe non liceret: si uti illis nullo pacto liceret. Est ergo hæc Iudices nõ scripta, sed nata lex: quã nõ didicimus: accepimus: legimus: uerum etiam ex natura ipsa arripuimus: hausimus: expressimus: ad quam nõ docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronũ, aut inimicorum incidisset: omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. silent enim leges inter arma: nec se

expectari iubent: cum ei, qui expectare uelit, ante iniusta pœna luenda sit: quàm iusta repetenda. et si persapienter & quodammodo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa uetat: ut cum causa non telum quæreretur: qui sui defendendi causa telo esset usus: non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. quapropter hoc maneat in causa Iudices: non enim dubito, quin probaturus sim uobis defensionem meam: si id memineritis, quod obliuisci non potestis: insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud quod à Milonis inimicis sæpissime dicitur: cædem, qua P. Clodius occisus est: senatum iudicasse contra remp. esse factam. Illam uero senatus non sententijs suis solum, sed etiam studijs comprobauit. quotiens enim est illa causa à nobis acta in senatu? quibus assensionibus uniuersi ordinis? quam nec tacitis, nec occultis? quando enim frequentissimo senatu quatuor, ad summum quinque sunt inuenti? qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuni Pl. illæ intermortuæ conciones: quibus quotidie meam potentiam inuidiose criminabatur: cum diceret, senatum non quod sentiret: sed quod ego uellem re decernere. quæ quidem si potentia est appellãda potius, quàm propter magna in remp. merita mediocris in bonis causis authoritas: aut propter officiosos labores meos non nulla apud bonos gratia: appelletur ita sanè: dummodo ea nos utamur pro salute bonorum contra amentiam perditorum. hãc uero quæstionem, & si non est iniqua: nunquam tamen senatus constituendam putauit. erant enim leges: erant quæstiones uel de cæde, uel de ui: nec tantum mœrorem, ac luctum senatui mors P.

Clodij afferebat: ut noua quæstio constitueretur. cuius enim senatui de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset erepta: de eius interitu quis potest credere senatum iudicium nouum constituendum putasse? cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium Marci Lepidi, cædem hanc ipsam, contra remp. senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues non contra rempublicam. non enim est ulla defensio contra uim unquam optanda: sed non nunquam est necessaria: nisi uero aut ille dies in quo T. Gracchus est cæsus: aut ille, quo Caius: aut quo arma Saturnini oppressa sunt: etiam si è republica, remp. tamen non uulnerarunt. Itaq; ego ipse decreui: cum cædem in Appia facta esse constaret: non eum, qui se defendisset, contra remp. fecisse: sed cum inesset in re uis, & insidiæ: crimen iudicio reseruaui: rem notaui. quod si per furiosum illum tribunum, senatui, quod sentiebat, perficere licuisset: nouam quæstionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo (nihil enim necesse est omnium flagitia proferre) sic reliqua authoritas senatus empta intercessione sublata est. At enim Cn. Pompeius rogatione sua, & de re, & de causa iudicauit: tulit enim de cæde: quæ in Appia uia facta esset: in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factum ne sit? at constat. à quo? at patet. uidit, etiam in confessione facti, iuris tamē defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset: posse absolui eum qui fateretur: cum uideret nos fateri: neq; quæri unquam iussisset: nec uobis tam salutarem hanc

in iudicando literam, quam illam tristem dedisset. Mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicasse: sed etiam statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam confessioni, sed defensionem dedit: is causam interitus quærendam non interitum putauit. Iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit: P. ne Clodio tribuendum putet, an tempori? Domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atq; illis quidem temporibus pene patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus: nulla quæstio decreta à senatu est. Quantum luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus: cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis non arsit dolore? quem immortalem, si fieri posset, omnes esse cuperent: eius ne necessariam quidem expectatam esse mortem? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. Intersit inter uitæ dignitatem summorum atq; infimorum: mors quidē illata per scelus iisdē pœnis teneatur, et legibus: nisi forte magis erit parricida si quis consularem patrem, quàm si quis humilem necauerit? aut eo mors atrocior erit P. Clodij: quod is in monumentis maiorū suorum sit interfectus? hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille cæcus uiam munierit: non qua populus uteretur: sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaq; in eadem ista Appia uia cum ornatissimum equitem Ro. Marcum Papirium occidisset: nō fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in suis

monumentis

monumentis equitem Ro. occiderat. nunc eiusdem Appiae nomen quantas tragoedias excitat? quae cruentata antea caede honesti atq; innocentis uiri silebatur: eadẽ nunc crebro usurpatur: postea quàm latronis & parricidae sanguine imbuta est. Sed quid ego illa commemoro? comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij: quem ille ad Cn. Pompeium interficiendũ collocarat. extorta est confitenti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius: caruit senatu: caruit publico: ianua se, ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq; texit. num quae rogatio lata? num quae noua quaestio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignũ fuit: certe haec in illa causa summa omnia fuerunt. insidiator erat in foro collocatus, atq; in uestibulo ipso senatus: ei uiro autem mors parabatur: cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò reipub. tempore: quo si unus ille occidisset: non haec solum ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res non est: non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus uindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta: sed puniendum certe nihilo minus. quotiens ipse Iudices ex P. Clodij telis, et cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me non mea, uel reip. fortuna seruasset: quis tandem de interitu meo quaestionẽ tulisset? Sed stulti sumus: qui Drusum, qui Africanum, Põpeium, nos metipsos, cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerũt illa: P. Clodij mortem aequo animo nemo ferre potest: luget senatus: moeret equester ordo: tota ciuitas confecta senio est: squallent municipia: afflictantur coloniae: agri deniq; ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant. Non fuit

ea causa Iudices: non fuit: cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam. sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit: fuisse sibi illum inimicum: familiarem Milonem: in communi omnium lætitia si etiam ipse gauderet: timuit, ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit: sed illud maxime: quamuis atrociter ipse tulisset: uos tamen fortiter iudicaturos. itaq; delegit è florentissimus ordinibus ipsa lumina: neq; uero quod nõnulli dictitant, secreuit in iudicibus legendis amicos meos. neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus: neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset: etiam si cupisset. nõ enim mea gratia familiaritatibus continetur: quæ late patere non possunt: propterea quod consuetudines uictus non possunt esse cum multis. sed si quid possumus: ex eo possumus: quod resp. nos coniunxit cum multis. ex quibus ille cũ optimos uiros legeret: idq; maxime ad fidẽ suam pertinere arbitraretur: nõ potuit legere non studiosos mei. quod uero te L. Domiti huic quæstioni præesse maxime uoluit: nihil quæsiuit aliud nisi iusticiã, grauitatem, humanitatem, fidem. tulit ut consularem necesse esset: credo quod principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex consularibus te creauit potissimum. dederas enim quàm contemneres populares insanias iam ab adolescentia documenta maxima. quamobrem iudices ut aliquando ad causam crimenq; ueniamus: si neq; omnis confessio facti est inusitata: neq; de causa quicquam nostra aliter, ac nos uellemus, à senatu iudicatum est: & lator ipse legis, cum esset controuersia nulla facti: iuris tamen disceptationẽ esse uoluit: & electi iudices, et isti præpositus quæ-

stioni, qui hæc iuste sapienterq; disceptet: reliquum est Iudices: ut nihil iam aliud quærere debeatis: nisi uter utri insidias fecerit. quod quo facilius argumentis perspicere possitis: rem gestam uobis dum breuiter expono: quæso diligenter attendite. P. Clodius cum statuisset omni scelere in prætura uexare rempublicam: uidereiq; ita tracta esse comitia anno superiore: ut non multos menses præturam gerere posset: qui non honoris gradum spectaret, ut cæteri: sed & L. Paulum collegam effugere uellet singulari uirtute ciuem: & annum integrum ad dilacerandam remp. quæreret: subito reliquit annum suum: seq; in annum proximum transtulit: non religione aliqua, sed ut haberet, quod ipse dicebat: ad præturam gerendam, hoc est ad euertendã remp. plenum annum, atq; integrum. occurrebat mancam, ac debilem præturam suam futuram consule Milone: eum porrò summo consensu populi romani consulem fieri uidebat: contulit se ad eius competitores: sed ita: totam ut petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret: tota ut comitia suis, ut dictitabat, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuiũ. quanto ille plura miscebat: tanto hic magis in dies conualescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum, certissimum consulem: idq; intellexit non solum sermonibus, sed etiam suffragijs populi romani sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit: et aperte dicere occidendum Milonem. seruos agrestes, & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat: hetruriamq; uexarat: ex Appennino deduxerat: quos uidebatis: res erat minime obscura. eteni

palàm dictitabat: consulatum Miloni eripi nō posse: uitā posse. significauit hoc sæpe in senatu: dixit in cōcione. quin etiam Fauonio fortissimo uiro quærenti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo: respondit triduo illum, ad summum quatriduo periturum. quam uocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cum sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII Cal. Februarij Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodēdum: quod erat dictator Lanuuij Milo: Roma subito ipse profectus pridie est: ut ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret. atq; ita profectus est: ut concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est: quæ illo ipso die habita est: relinqueret. quam, nisi obire facinoris locum, tempusq́; uoluisset: nūquā reliquisset. Milo autem, cum in senatu fuisset eo die, quoad senatus dimissus est: domum uenit: calceos & uestimenta mutauit: paulisper, dum se uxor (ut fit) comparat: commoratus est: deinde profectus est id tēporis, cum iam Clodius (siquidem eo die Romam uenturus erat) redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis græcis comitibus (ut solebat) sine uxore, quod nunquam ferè: cum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset: cum uxore ueheretur in rheda penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq́; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim complures cum telis in hunc faciūt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda reiecta penula desiluisset: seq́; acri animo

defenderet: illi, q erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedã: ut à tergo Milonẽ adorirẽtur: partim, quod hũc iam interfectũ putarent: cædere incipiunt eius seruos, qui post erant. ex quibus, qui animo fideli in dominum erant: & præsentes fuerunt: partim occisi sunt: partim, cum ad rhedam pugnari uiderent: domino succurrere prohiberentur: Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent: fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed ut factum est) neq; imperante, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc sicut exposui, ita gesta sunt Iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico qd resp. consecuta sit: nihil qd uos: nihil quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni: qui hoc fato natus est: ut ne se quidem seruare potuerit: quin una remp. uosq; seruaret. si id iure non posset: nihil habeo quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit: ut omnem semper uim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbũ iudicare: quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint: aut illorum telis, aut uestris sententijs esse pereundum. quod si ita putasset: certe optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio non semel ab illo, neq; tum primũ petitum: quàm iugulari à uobis: qa se illi non iugulandum tradidisset. sin hoc nemo uestrum ita sentit: illud in iudicium uenit, non occisus ne sit: quod fatemur: sed iure, an iniuria: quod multis antea in causis iam quæsitum est. Insidias factas esse constat: & id est, quod senatus contra remp. factum

iudicauit. ab utro factæ sint incertum est. de hoc igitur latum est, ut quæreretur. Ita & senatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, non de facto quæstionem tulit. numquid igitur aliud in iudicium uenit? nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi: ut ne sit impune. si ille huic: tum nos scelere soluamur. Quo nam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spẽ in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaq; illud Cassianum, cui bono fuerit: in his personis ualeat: et si boni nullo emolumento impelluntur in fraudem: improbi sæpe paruo. Atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur: non modo ut prætor esset, non eo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam his consulibus prætor esset: quibus si nõ adiuuantibus, at conniuentibus certe sperasset se posse eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperẽt, reprimere possent: cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si uellent: fortasse, uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam uetustate audaciam. An uero Iudices uos soli ignoratis? uos hospites in hac urbe uersamini? uestræ peregrinantur aures? neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur? quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis, & pestes reipu.) fuerit impositurus nobis omnibus, atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum uestrarum: quod te aiunt eripuisse è domo: et ex medijs armis, turbáq; nocturna, tanquam palladium sustulisse: ut præclarum inde munus, ac instrumentum tribu-

natus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio tribunatum gereret: deferre posses. & aspexit me qdem illis oculis, qbus tum solebat, cum oia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum Sex te putas tibi? cuius tu inimicissimum multo crudelius etiam punitus es: quàm erat humanitatis meæ postulare? tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo: tu in publicum eiecisti: tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. quam rem & si necessario fecisti: tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam: laudare non possum: irasci certe non debeo. P. Clodij præturam non sine maximo rerum nouarum motu proponi solitam esse uidebatis: nisi esset is consul: qui eam auderet, possetq; confringere. eum Milonem esse cum sentiret uniuersus populus romanus: quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo rẽp. liberare? At non P. Clodio usitatis iam rebus obnitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis: iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuẽ metueretis. hic exercitationem uirtutis, suffragationem consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaq; Milonis consulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat: mortuo deniq; tentari cœptus est. non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam. P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium: fecit iratus: fecit inimicus: fuit ultor iniuriæ: punitor doloris sui. quid? si hæc non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone? sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

segetem, ac materiam suæ gloriæ? præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? ille erat ut odisset primum defensorem salutis meæ: deinde uexatorem furoris, domitorem armorum suorum: postremo etiam accusatorem suum. reus enim Milonis lege plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius? & in homine iniusto quàm etiam iustum? reliquum est ut iam illum natura ipsius, consuetudóq; defendat: hunc autem hæc eadem coarguant. nihil per uim unquam Clodius: omnia per uim Milo. quid ergo Iudices, cum mœrentibus uobis urbe cessi: non seruos, non arma, non uim intentauit? quæ fuisset igitur causa restituendi mei: nisi fuisset iniusta eiciendi? diem mihi credo dixerat: mulctam irrogarat: actionem perduellionis intenderat. & mihi Iud. in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consilijs periculisq; seruatos pro me obijci nolui. uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum reip. penè interfici seruorum manu: cum mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator uir optimus, cum hoc cum esset una: ita est mulctatus: ut uitam amiserit. itaq; quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis est: huic ego uos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam uiam monumentum sui nominis nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem ut scitis me ad regiam penè confecit. quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit: ne P. Clo-

dius, cum in iudicium detrahi non posset: ui oppressam ciuitatem teneret: quem si interficere uoluisset: quantæ quotiens occasiones, quam præclaræ fuerunt. potuit ne, cum domum, ac deos penates suos illo oppugnante defenderet: iure se ulcisci? potuit ne ciue egregio & uiro fortissimo P. Sextio collega suo uulnerato? potuit ne Fabricio uiro optimo, cũ de reditu meo legem ferret pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit ne L. Cæcilij iustissimi fortissimiq; prætoris oppugnata domo? potuit ne illo die, cum est lata lex de me: cum totius Italiæ concursus, quem mea salus concitarat: facti illius gloriam libens agnouisset? ut etiam si id Milo fecisset: cuncta ciuitas eam laudem pro sua uendicaret. atq; erat id temporis. clarissimus & fortissimus consul inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor uestræ uoluntatis, patronus illius publica consensus, restitutor salutis meæ: septem prætores, octo tribuni pl. illius aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius author & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam et ornatissimam secutus est: qui Populum ro. cohortatus est: q cum de me decretum Capuæ fecisset: ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit: ut ad me restituendum Romam concurrerent. omnia tum deniq; in illum odia ciuium ardebant desiderio mei. quem tum si interemisset: non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamen se Milo continuit: et P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, & reo ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est? quæ tum non modo occasio, sed

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset: grauissimamq; adolescens nobilissimus reip. partem fortissime suscepisset: atq; illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret: qui locus, quod tempus illud dij ímortales fuit? cum se ille fugiés in scalarũ tenebris abdidisset: magnum Miloni fuit conficere illá pestem nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria? quid? comitijs in campo, quotiens potestas fuit? cum ille ui in septa irruisset: gladios distringendos, lapides iaciendos curasset: dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim: uos & omnes boni uota faceretis: ut Miloni uti uirtute sua liberet? quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere? praesertim Iudices cum honoris amplissimi contentio, & dies comitiorum subesset. quo quidem tempore) scio enim quàm timida sit ambitio: quantaq; & quàm sollicita cupiditas consulatus) omnia, non modo quae reprehendi palàm, sed etiam obscure cogitari possunt: timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atq; oculos intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile: quàm uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum: sed etiá recte factis saepe fastidiunt. hunc diem igitur campi speratum, atq; exoptatum sibi proponens Milo cruentis manibus scelus, & facinus prae se ferens & confitens ad illa augusta Centuriarum auspicia ueniebat? quàm hoc

non credibile in hoc? quam idem in Clodio non du=
bitandum? qui se, interfecto Milone regnaturum pu-
taret. quid? quod caput audaciæ est Iudices: quis igno-
rat? maximam illecebram esse peccandi impunitatis
spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc
reus est facti aut præclari, aut certe necessarij? an Clo
dio? qui ita iudicia pœnamq; contempserat: ut eum ni=
hil delectaret: quod aut per naturam fas esset: aut per
leges liceret? Sed quid ego argumentor? quid plura di-
sputo? te Q. Petili apello optimum et fortissimum ciuẽ:
te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam sors dedit
iudices. uos ex M. Fauonio audistis Clodium sibi dixisse,
& audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo.
post diem tertium gesta res est: quàm dixerat. cum ille
non dubitaret aperire quid cogitaret: quemadmodum
igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. dicta=
toris Lanuuij statuta sacrificia nosse negocij nihil erat:
uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuinum illo ipso,
quo profectus est, die. itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut
ante dixi insanissima concio ab ipsius mercenario Tri=
buno pl. ẽ cõcitata: quẽ diẽ ille, quã concionẽ, quos cla
mores, nisi ad cogitatũ facinus approperaret: nunquam
reliq̃sset. Ergo illi ne causa q̃dẽ itineris: ẽt causa manẽdi.
Miloni nulla facultas manẽdi, exeũdi, nõ causa solum,
sed etiã necessitas fuit. Quid? si ut ille sciuit Milonẽ fo
re eo die in uia: sic Clodium Milo ne suspicari quidem
potuit? primum quæro, qui scire potuerit? quod uos
idem in Clodio quærere non potestis. ut enim nemi-
nem alium nisi T. Patinam familiarissimum suum
rogasset: scire potuit illo die ipso Lanuuij à Dictatore Mĩ
lone prodi flaminem necesse esse. sed erant p̃multi alij:

ex quibus id facillime sciri posset. omnes Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quæsiuit? quæsierit sane'. uidete quid uobis largiar. seruum etiam, ut Arius meus amicus dixit corruperit. Legite testimonia testiũ uestrorũ. dixit C. Cassinius, cognomento schola, interamnis familiaris meus, et idem comes P. Clodij, cuius iampridem testimonio Clodius eadem horã Interamne fuerat, & Romæ: P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse: sed subito ei fuisse nunciatum Cyrũ architectum esse mortuum: itaq; Romam repente constituisse proficisci. dixit hoc comes item Publij Clodij, C. Clodius. uidete Iudices quantæ res his testimonijs sunt confectæ. primum certe liberatur Milo, non eo consilio profectus esse: ut insidiaretur in uia Clodio: quippe si ille ei obuius futurus omnino non erat. deinde, non enim uideo cur non meum agam negocium: scitis Iudices fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam: consilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem, ac sicarium abiecti homines & perditi describebant. iacent suis testibus ij: qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset: rediturũ fuisse. respiraui: liberatus sum: nõ uereor, ne quod ne suspicari quidem potuerim: uidear id cogitasse. nunc persequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidijs cogitauit: quoniã fuit in Albano mansurus. siquidem exiturus ad cædẽ è uilla nõ fuisset. uideo enim illum, qui dicitur Cyri mortem nunciasse: non id nunciasse: sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nunciaret? quẽ Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem.? una fui: testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autẽ palàm

fecerat: & illum hæredem & me scripserat. quem pri
die hora tertia animam efflantem reliquisset: eum mor=
tuum postridie hora decima ei nunciabatur? Age, sit
ita factum: quæ causa cur Romam properaret? cur in
noctem se coniiceret? quid afferebat festinatio? quod
hæres erat? primum erat nihil cur properato opus
esset? deinde siquid esset: quid tandem erat: quod
ea nocte consequi posset? amitteret autem si postridie
mane Romam uenisset? Atq; ut illi nocturnus ad urbẽ
aduentus uitandus potius, quàm expetendus fuit: sic Mi
loni cum insidiator esset: si illum ad urbem noctu ac=
cessurum sciebat: subsistendum atq; expectandum fuit.
nemo ei neganti non credidisset: quem omnes saluum
etiam confitentem uolunt. Sustinuisset hoc crimen pri-
mum ipse ille latronum occultator, & receptator locus:
dum neq; muta solitudo indicasset: neq; cæca nox osten
disset Milonem: deinde ubi multi ab illo uiolati, spolia=
ti, bonis expulsi, multi etiam hæc timentes in suspicio-
nem caderent: tota deniq; rea citaretur Hetruria. Atq;
illo die certe Aricia rediẽs diuertit Clodius ad Alba-
num: quod, nisi sciret illum Milo Ariciæ fuisse: suspica=
ri tamen debuit, eum, etiam si Romam illo die reuerti
uellet: ad uillam suam, quæ uiam tangeret: diuersurũ.
cur neq; ante occurrit? ne in uilla resideret? nec eo in loco
subsedit? quo ille noctu uenturus esset? Video adhuc con
stare omnia Iudices: Miloni etiã utile fuisse Clodiũ uiue=
re. illi ad ea quæ concupierat optatissimũ interitum Mi
lonis fuisse. odiũ illius in hũc acerbissimum, in illũ hu=
ius nullum. consuetudinẽ illius perpetuã in ui inferen
da, huius tantum in repellenda. mortem ab illo denun
ciatam palàm Miloni & prædicatam: nihil unquam

auditum ex Milone: profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse: huius iter necessarium, illius etiam potius alienum: hunc præ se tulisse illo die Roma exiturum: illum eo die se dissimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consilium: illum causam mutandi consilij finxisse: huic si insidiaretur nocte propè urbem expectandum: illi, etiam si hunc non timeret: tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum. Videamus nunc id, quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior? Id uero Iud. etiam dubitandum & diutius cogitandum est? ante fundum Clodij, quo in fundo propter insanas illas substructiones, facile hominum mille uersarentur ualentium aduersari. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo: & ob eam causam eum locum ad pugnam potissimum delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitarat? res loqtur Iudices ipsa: quæ semper ualeat plurimum. si hæc non gesta audiretis: sed picta uideretis: tamen appareret, uter esset insidiator: uter nihil cogitaret mali: cum alter ueheretur in rheda penulatus: unà sederet uxor. quid horum non impeditissimum? uestitus? an uehiculum? an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset. uidete nunc illum, primum egredientem è uilla subito. cur uesperi? quid necesse est tarde? qui conuenit præsertim id temporis? diuertit in uillam Pompei. Pompeium ut uideret? sciebat in Alsiensi esse procul inde. uillam ut perspiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ, & terguersationis? dum hic ueniret: locum relinque-

re noluit. Age nunc iter expediti latronis, cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore: tum sine ea: nunquam nó in rheda: tum in equo: comites græculi quocunq; ibat, etiam cum in castra Hetrusca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo qui nunquam: tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat: tum nemi nem, nisi ut uirũ à uiro lectum esse diceres. cur igitur uictus est? quia nó semper uiator à latrone, nónunquã etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquam paratus in imperatos Clodius, tamẽ mulier inciderat in uiros. nec uero sic erat unquam non paratus Milo contra illũ: ut non satis ferè esset paratus. semper ille, et quan tum interesset P. Clodij se perire: & quanto illi odio esset: & quantum ille auderet: cogitabat. quamobrem uitam suam, quam maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat: nũquam in periculum sine præsidio & sine custodia prouehebat. adde casus: adde incertos exitus pugnarum, martemq; communem: qui sæpe spoliantem iam & exultantem euertit: & perculit ab abiecto: adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset: nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira uitamq; domini desperantes cum incidisset: hæsit in his pœnis: quas ab eo serui fideles pro domini uita expetiuerunt. Cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet ne indicaretur? ne dolorem perferre non possent? ne tormentis cogerentur occisum esse à seruis Milonis in Appia uia P. Clodium confiteri? quid opus est tortore? quid quæris? occiderit ne? occidit. iure an iniuria? ni-

hil ad tortorem. facti enim in eculeo quæſtio eſt: Iuris in iudicio. quod igitur in cauſa quærendum eſt: id agamus. hoc quod tormentis inuenire uis: id fatemur. manu uero cur miſerit, ſi id potius quæris: quàm cur parum amplis affecerit præmijs? neſcis inimici factum reprehendere. dixit enim hoc idẽ, qui omnia ſemper conſtanter, & fortiter, M. Cato: dixitq; in turbulenta concione: quæ tamen huius authoritate placata eſt: non libertate ſolum, ſed etiam omnibus præmijs digniſſimos fuiſſe: qui domini caput defendiſſent. quod enim præmium ſatis magnum eſt tam beniuolis, tam bonis, tam fidelibus ſeruis? propter quos uiuit? etſi id quidem non tanti eſt: quàm quod propter eoſdem non ſanguine & uulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mentem oculoſq; ſaciauit. quos niſi manumiſiſſet: tormentis etiam dedendi fuerunt, conſeruatores domini, ultores ſceleris, defenſores necis? hic uero nihil habet in his malis: quod minus moleſte ferat: quàm, etiam ſi quid ipſi accidat: eſſe tamen illis meritum præmiũ perſolutum. Sed quæſtiones urgent Milonem: quæ ſunt habitæ in atrio libertatis. quibus nam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni quid poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quæſtio eſt in dominum, niſi de interitu: ut fuit in Clodiũ. proxime ad deos acceſſit Clodius: propius quã tũ, cum ad ipſos penetrarat: cuius de morte tanquam de cerimonijs uiolatis quæritur. ſed tamen maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri noluerunt: non quia non poſſet uerum inueniri: ſed quia uidebatur indignum eſſe, & domini morte ipſa triſtius. in reũ de ſeruis accuſatoris cum quæritur, uerum inueniri poteſt? Age uero quæ erat:

ro quæ erat: aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius isidias fecit Miloni? fecit. certa crux. nullas fecit. sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionem tamen separãtur à cæteris: et in arcas coniiciuntur: ne quis cum his colloqui possit. hi centum dies penes accusatorem cum fuissent: ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? Quod si satis nundum cernitis, cum res ipsa tot, tam claris argumentis signisq; luceat: pura mente atq; integra Milonem nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius? qui ingressus in forũ ardente curia? quæ magnitudo animi? q uultus? quæ oratio? neq; uero se populo solũ, sed etiã senatui tradidit: neq; senatui modo, sed etiam publicis præsidijs, & armis, neq; his tantum, uerum ẽt ei potestati, cui senatus totam rẽpublicam, omnem Italiæ pubẽ, cuncta populi romani arma commiserat. cui se unquã profecto tradidisset: nisi causæ suæ confideret: præsertim omnia audienti, magna metuẽti, multa suspicanti, nonnulla credenti. Magna uis est conscientiæ Iudices: & magna in utranq; partem: ut neq; timeant: qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos uersari putent: qui peccarint. neq; uero sine ratione certa causa Milonis semper à senatu probata est. uidebant enim sapientissimi homines, facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. an uero obliti estis Iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ, non modo inimicorum Milonis sermones, et opiniones, sed nonnullorum imperitorum? qui negabant eum Romam esse re-

diturum? siue enim illud animo irato, ac percito fecis-
set: ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitraban-
tur eum tanti mortem P. Clodij putasse: ut æquo ani-
mo patria careret: cum sanguine inimici explesset odiũ
suum. siue etiam illius morte patriam liberare uoluis-
set: non dubitaturum fortem uirum: quin, cum suo pe-
riculo salutem reip. attulisset: cæderet æquo animo le-
gibus: secum auferret gloriam sempiternam: nobis hæc
fruenda relinqueret: quæ ipse seruasset. multi etiam Ca
tilinam atq; illa portenta loquebantur: erumpet: occupa
bit aliquem locum: bellum patriæ faciet. miseros inter-
dum ciues optime de rep. meritos: in quibus homines nõ
modo res præclarissimas obliuiscuntur: sed etiam ne-
farias suspicantur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe ue-
ra extitissent: si Milo admisisset aliquid: quod non pos-
set honeste, uereq; defendere. quid? quæ postea sunt in
eum congesta? quæ quamuis etiam mediocrium delicto-
rum conscientiam perculissent: ut sustinuit dij immor-
tales? sustinuit? immo uero ut contempsit? ac pro nihilo
putauit? quæ neq; maximo animo nocens, neq; inno-
cens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum,
gladiorum, frenorum, sparorum, pilorumq; etiã mul
titudo deprehendi posse iudicabatur: nullũ in urbe ui-
cum, nullum angiportum esse dicebant: in quo Miloni
non esset conducta domus: arma in uillam Ocricula-
nam deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scu-
tis referta, plena omnium malleorum ad urbis incen-
dia comparatorum. hæc non delata solum, sed penè
credita: nec ante repudiata sunt: quàm quæsita. lauda-
bam equidem incredibilem diligentiã Cn. Pompei: sed
dicam ut sentio Iudices: nimis multa audire cogũtur: neq;

aliter facere possunt ij: quibus tota commissa est respublica. quinetiam audiendus sit Popa Licinius nescio qs de circo maximo: seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiendo Pompeio coniurasse. deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret: Pompeio in hortos nunciauit. arcessor in primis: de amicorum sententia rem defert ad senatum. non poteram in illius mei patriæq; custodis tanta suspicione non metu exanimari. sed mirabar tamen credi Popæ: confessionem seruorum audiri: uulnus in latere, quod acu pũctum uideretur: pro ictu gladiatoris putari. uerum etiam ut intelligo cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea solum, quæ timenda erant, sed omnia ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris clarissimi, et fortissimi uiri per multas noctis horas nunciabatur. nemo audierat tam celebri loco: nemo senserat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium præstantissima uirtute ciuem, timidum suspicari. diligentiam, tota rep. suscepta, nimiã nullam putabam. frequentissimo senatu nuper in Capitolio senator inuentus est: qui Milonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo: quoniam uita talis & ciuis, & uiri fidem non faciebat: nisi eo tacente res ipsa loqueretur. oĩa falsa atq; insidiose ficta comperta sunt. cũ tamen si metuitur etiã nunc Milo: nõ iam Clodianum crimẽ timemus: sed tuas Cn. Põpei (te enim iam appello ea uoce: ut me audire possis) tuas inquam suspiciones perhorrescimus. si Milonem times: si hunc de tua uita nefarie aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas: si Italiæ delectus, ut nonnulli conquisitores tui dictitant: si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

si uigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumq; custodit: contra Milonis impetum armata est: atq; illa omnia in hunc unum instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, & non unius uiri uires, atq; opes indicantur: siquidem in hunc unum & præstantissimus dux electus, & tota resp. armata est. sed quis non intelligit, omnes tibi reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis sanares, & confirmares, esse commissas? quod si Miloni locus datus esset: probasset profecto tibi ipsi, neminem unquam hominem homini cariorem fuisse, quàm te sibi: nullum se unquam periculum pro tua dignitate fugisse: cum illa teterrima peste sæpissime pro tua gloria contendisse: Tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi carissima fuisset: consilijs tuis gubernatum: se à te postea defensum in periculo capitis: adiutum in petitione præturæ: duos se habere semper amicissimos sperasse: te tuo beneficio: me suo. quæ si non probaret: si tibi ita penitus insedisset ista suspicio: nullo ut euelli modo posset: si deniq; Italia à delectu, urbs ab armis, sine Milonis clade nunquam esset conquietura: ne iste haud dubitans cessisset patria is, qui ita natus est: & ita consueuit: te Magne tamen attestaretur: quod nunc etiam facit. uide quàm sit uaria uitæ, commutabilisq; ratio: quàm uaga, uolubilisq; fortuna: quantæ infidelitates in amicis: quàm ad tempus aptæ simulationes: quantæ in periculis fugæ proximorũ: quantæ timiditates. erit, erit illud profecto tempus & illucescet aliquando ille dies: cum tu salutaribus ut spero rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporum immutatus, qui quàm crebro accidat, experti debemus scire: et amicissimi beniuolentiã,

& grauissimi hominis fidem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinē animi desideres. Quanquam quis hoc credat? Cn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, rei deniq; publicæ peritissimum, cum senatus ei commiserit, ut uideret, nequid resp. detrimenti caperet: quo uno uersiculo satis armati semper consules fuerunt, etiam nullis armis datis: hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius iudicijs uindicandis: qui uel iudicia ipsa tolleret. satis iudicatum est à Pompeio: falsò ista conferri in Milonem: qui legem tulit: qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret: ut omnes confitentur, liceret. Quod uero in illo loco, atq; in illis publicorum præsidiorum copijs circunfusus sedet: satis declarat, se non terrorem inferre uobis: quid enim illo minus dignū? quàm cogere ut uos eum condēnetis: in quem animaduertere ipse, & more maiorum, & suo iure posset? sed præsidio esse: ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis quod sentiatis libere iudicare. Nec uero me Iud. Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus, atq; expers: ut nesciā quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui: tamen impune Miloni palàm clamare atq; mētiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Spurium Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur: in suspicionem incidit regni appetendi: non Ty. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit: quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum (auderet enim dicere: cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefari-

um adulteriū in puluinaribus sanctissimis nobilissimæ foeminæ comprehenderunt: eum, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit: eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse: eum, qui ciuem, quem senatus, quem populus, quem omnes gentes, urbis, ac uitæ ciuium conseruatorem iudicabant: seruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit: ademit: orbē terrarum q̄bus cum uoluit partitus est: eum, qui pluribus cædibus in foro factis singulari uirtute & gloria ciuem, domum ui & armis compulit: eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incendit: ut memoriam publicam recensionis tabulis publicas impressam extingueret: eum deniq;, cui iam nulla lex erat: nullum ciuile ius: nulli possessionum termini: qui non calumnia litium, non iniustis uindicijs, ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferēdis petebat: qui nō solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeium uirum fortissimum, atq; optimum ciuem, iudicem nostrum pellere possessionibus, armis, castrisq; conatus est: qui cum architectis & decempedis uillas multorum, hortosq; peragrabat: qui Ianiculo, & alpibus spem possessionum terminabat suarum: qui cum ab eq̄te romano splēdidissimo, et forti uiro, T. Pacanio non impetrasset: ut insulam in lacu Precio uenderet: repente lyntribus in eam insulā materiam, calcem, cementa, atq; arma conuexit: domino transripā inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia? quid de

adolescente Apronio dico? quorum utriq; mortem est mi nitatus: nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausum esse Furfanio dicere, si sibi pecuniam quantam poposcerat non dedisset: mortuum se in domum eius illaturū. qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum? quĩ Appium fratrem hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit: qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere: sic agere fundamenta: ut sororem non modo uestibulo priuaret: sed omni aditu & lumine. quanquam hæc quidem iam tolerabilia uidebantur: et si æqualiter in rēpublicam, in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat. sed nescio quomodo usu obduruerat & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant: quonam modo ea aut depellere potuissetis? aut ferre imperiū? si id ille nactus eēt. omitto socios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas (uota enim feceratis: ut in eos se potius mitteret: quàm in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) dico, à liberis mediusfidius, & à coniugibus uestris nunquam ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis? quæ patent? quæ nota omnibus? quæ tenentur? seruorum exercitus illum in urbe conscripturū fuisse: per quos totam remp. resq; priuatas omniū possideret. Quamobrem si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius: adeste quæso, atque audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus: hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus repuli: per me unum effectum est: ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum quonam modo

id factum ferret ciuitas? nunc enim quis est: qui nõ probet? qui non laudet? qui non unũ post hominum memoriam T. Annium plurimum reip. profuisse, maxima lætitia populum romanum, cunctam Italiam, nationes omnes affecisse, & dicat, & sentiat? Nequeo uetera illa populi romani quanta fuerint gaudia iudicare. multas tamen iam summorum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra uidit: quarum nulla neq; tam diuturnam attulit lætitiã, nec tantam. mandate hoc memoriæ Iudices. spero multa uos liberosq; uestros in rep. bona eẽ uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horum uos uisuros fore. in spem maximam, & quemadmodum confido, uerissimam adducti sumus: hunc ipsum annum, hoc summo uiro consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. nunquis igitur est tam demens? qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? Quid? ea quæ tenetis priuata atq; uestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? non timeo Iud. ne odio inimicitiarum mearum inflammatus libentius hæc in illum euomere uidear: quàm uerius. etenim et si præcipuum esse debebat: tamen ita communis erat omnium ille hostis: ut in communi odio penè æqualiter uersaretur odium meum. non potest dici satis: ne cogitari quidem: quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit. quin sic attendite Iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis, liberæ enim sunt cogitationes nostræ: & quæ uolunt sic intuentur: ut ea cernimus, quæ uidemus. fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ: si possim efficere ut Milonem ab

soluatis: sed ita, si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuistis? quonam modo ille uos uiuus affecerat: qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pópeius, qui ea uirtute ac sapientia est: ut ea potuerit semper: quæ nemo præter illum: si is inquam potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre: sic ipsum ab inferis excitare: utrum putatis potius facturum fuisse? etiam si propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare: propter rempublicam, nó fecisset. Eius igitur mortis sedetis ultores: cuius uitam si putetis per uos restitui posse: nolitis: & de eius nece lata quæstio est: qui si eadem lege reuiuiscere posset: lata lex nunquam esset. huius ergo interfector non esset in confitendo ab his impetraturus, ne pœnam timeret: quos liberauisset? græci homines deorum honores tribuunt his uiris, qui Tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem & religionem & memoriam consecrantur. uos tanti conseruatorem populi, tanti sceleris ultorem, non modo honoribus nullis afficietis: sed ad supplicium rapi patiemini? confiteretur, confiteretur inquam, si fecisset, & magno animo, & libenter, se fecisse libertatis omnium causa: quod certe ei non confitendum modo fuisset: uerum etiam prædicandum. Et enim si id non negat: ex quo nihil petit: nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri: ex quo etiam præmia laudis essent petenda? nisi uero gratius putat esse uobis: sui se capitis, quam uestri ordinis defensorem fuisse: cum præsertim in ea confessione, si grati esse uelletis: honores assequeretur amplissimos. si factum uobis non probaretur (quanquam qui poterat salus sua

cuiq; non probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri uirtus ciuibus grata cecidisset: magno animo constantiq; cæderet ex ingrata ciuitate. nam quid esset ingratius? quã lætari cæteros: lugere eũ solũ, propter quẽ cæteri lætarentur? quanquam hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis: ut quoniam nostra futura esset gloria: periculum quoq; & inuidiã nostram putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi: cum tantum in consulatu meo pro uobis ac liberis uestris ausus essem: si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum ac perniciosum ciuem occidere non auderet? si periculum non timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius remp. defendit: is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de rep. ciues: uiri fortis ne supplicijs quidem moueri: ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrem uteretur eadem confessione T. Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nos metipsi: & si grata resp. esset: lætaretur: si ingrata: tum in graui fortuna consciẽtia sua niteretur. sed huius beneficij gratiã Iud. fortuna populi romani, et uestra fœlicitas, et dij immortales sibi deberi putant. Nec uero quisquã aliter arbitrari potest: nisi qui nullã uim cælestem existimat, numen ue diuinum: quem neq; imperij uestri magnitudo, neq; sol ille, nec cœli, & signorum motus, nec uicissitudines rerum, atq; ordines mouent: neq; id, quod maximum est, maiorum sapientia: qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt: & nobis suis posteris prodiderunt. Et est profecto illa uis: neq; in his corporibus, atq; in hac imbecillitate nostra

inest quiddam, quod uigeat: & sentiat: & non inest in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. nisi forte idcirco non putant: quia non apparet: nec cernitur: perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus: qua prouidemus: qua hæc ipsa agimus: ac dicimus: uidere, aut planè qualis, aut ubi sit, sentire possimus. Ea uis, ea est igitur: quæ sæpe incredibiles huic urbi fœlicitates, atq; opes attulit: quæ illam perniciē extinxit: ac sustulit: cui primum mentem iniecit: ut ui irritare ferroq; lacessere fortissimum uirum auderet: uinceretur'q; ab eo: quem si uicisset: habiturus esset impunitatem, & licentiam sempiternam. non est humano consilio, nec mediocri quidem Iudices deorum immortaliū cura res illa perfecta. religiones mehercule ipsæ, aræ'q;, cum illam belluam cadere uiderunt: commouisse se uidentur: & ius in illo suum retinuisse. uos enim Albani tumuli atq; luci, uos inquam imploro, atque obtestor: uos'q; albanorum obrutæ aræ sacrorum populi romani sociæ, et æquales: quas ille præceps amentia, cæsis, prostratis'q; sanctissimus lucis substructionum insanis molibus oppresserat: uestræ tum aræ, uestræ religiones uiguerunt: uestra uis ualuit: quam ille omni scelere polluerat: tu'q; ex tuo edito monte Latialis sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, fines'q;, sæpe omni nefario stupro, & scelere macularat: aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti. uobis illæ, uobis uestro in conspectu feræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt. nisi forte hoc etiam casu factum esse dicimus: ut ante ipsum sacrariū Bonæ deæ, quod est in fundo T. Sextij Galli in primus honesti, et ornati adolescentis: ante ipsam inquam Bonam deam, cum prælium commisisset: primum illud uulnus acce-

perit: quo teterrimam mortem obiret: ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur: sed ad hanc insignem pœnam reseruatus. Nec uero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiã: ut sine imaginibus, sine cantu, sine ludis, sine exequijs, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore, & luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent: ambureretur etiam abiectus. non fuisse credo fas clarissimorũ uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid afferre: neq; ullo in loco potius mortem eius lacerari: quàm in quo uita esset damnata. Dura mihi medius fidius iam fortuna populi romani, & crudelis uidebatur: quæ tot annos illum in hanc remp. insultare uideret: & pateretur. polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se palàm iudicibus redemerat: uexarat in tribunatu senatum: omnium ordinum consensu pro salute reip. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuum priuatorumq; cædes effecerat: domum mei fratris incenderat: uastarat Hetruriã: multos sedibus, ac fortunis eiecerat: instabat: urgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges: quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquam, quod qdem ille adamasset: quod non hoc anno suum fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo: præter illum Milonem ipsum: qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiam, suam potentiam esse dicebat: bonorum animos etiam in

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. Hic dij immortales, ut supradixi, mentem dederunt illi perdito, ac furioso: ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa non potuit. nunquam illum resp. suo iure esset ulta. senatus credo prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. An consules in prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos consules. deinde quis in eo prætore consul fortis esset? per quem tribunum, uirum consularem crudelissime necatum esse meminisset. omnia possideret: teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis: seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eam mentem impulissent: ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere: hodie remp. nullam haberetis. An ille prætor, ille uero consul si modo hæc templa, atq; ipsa mœnia stare eo uiuo tamdiu, & consulatum eius expectare potuissent: ille deniq; uiuus, mali nihil fecisset? qui mortuus uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius? quid acerbius? quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omniũ gentium, sedem ab uniuerso populo romano concessam uni ordini, inflammari: excindi: funestari. neq; id fieri à multitudine imperita: quanquã esset miserũ id ipsum: sed ab uno, ꝗ cum tantum ausus sit ultro pro mortuo: qd signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimũ abiecit: ut eam mortuus incenderet: quam uiuus euerterat. et sunt qui de uia Appia querantur? taceant de curia? & quando ab eo spirante forũ potuisset defendi: cu

ius nõ restiterit cadaueri curia? excitate, excitate eum si potestis à mortuis: frangetis impetum uiui: cuius uix sustinetis furias insepulti. nisi uero sustinuistis eos: qui cũ facibus ad curiã cucurrerũt: cum falcibus, ad Castoris cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidistis populum romanum: concionem gladijs disturbari: cum audiretur silentio M. Celius Tribunus pl. uir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorum uoluntati et authoritati senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, et incredibili fide.

Sed iam satis multa de causa: extra causam etiã nimis fortasse multa. quid restat? nisi ut orem: obtesterq; uos Iudices: ut etiam misericordiam tribuatis fortissimo uiro: quam ipse non implorat: ego autem repugnante hoc, imploro, & exposco. Nolite si in uestro omnium fletu nullam lachrymam aspexistis Milonis: si uultum semper eundem, si uocem, si orationem stabilem, ac non mutatam uidetis: hoc minus ei parcere. atq; haud scio, an multo etiam sit adiuuandus magis. etenim si in gladiatorijs pugnis, & infimi generis hominum conditione, atq; fortuna, timidos & supplices, & ut uiuere liceat obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes, & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorumq; nos magis miseret: qui nostram misericordiã non requirunt: quàm qui illam efflagitant: quanto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? me quidem Iud. exanimant & interimunt hæ uoces Milonis: quas audio assidue: & quibus adsum quotidie. ualeant, inquit, ualeant ciues mei: sint incolumes: sint florẽtes: sint beati: stet hæc urbs præclara, mihiq; patria carissima, quoquomodo merita de me erit: tranquilla rep.

uites mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me ipsi, sed per me tamen, perfruantur: ego cædam: atq; abibo. si mihi rep. bona frui non licuerit: at carebo mala: et quam primum tetigero benemoratam, & liberam ciuitatem: in ea conquiescam. O' frustra inquit suscepti mei labores: O' spes fallaces: O' cogitationes inanes meæ. Ego cum Tribunus plebis rep. oppressa me senatui dedissem, quem extinctum acceperam: equitibus romanis, quorum uires erant debiles: bonis uiris, qui omnem authoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi unquã bonorum præsidium defuturum putarẽ? ego cum te (mecum enim sæpissime loquitur) patriæ reddidissem: mihi non futurum in patria putarem locum? ubi nunc senatus est? quem secuti sumus? ubi eqtes romani, illi, illi inquit tui? ubi studia municipiorum? ubi Italiæ uoces? ubi deniq; tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio: uox, & defensio? mihi ne ea soli, qui pro te totiens morti me obtuli: nihil potest opitulari? Nec uero hæc Iud. ut ego nunc, flens, sed hoc eodem loquitur uultu, quo uidetis. negat enim se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecisset: timidis & omnia circunspicientibus pericula, nõ negat. plebẽ, & infimam multitudinẽ, quæ P. Clodio duce fortunis uestris imminebat: eam quo tutior esset uita uestra, se fecisse commemorat, ut nonmodo uirtute flecteret: sed etiam tribus suis patrimoniis deliniret: nec timet, cum plebẽ muneribus placarit, uos non conciliarit meritis in remp. singularibus. senatus erga se beniuolentiã temporibus his ipsis sæpe esse ꝑspectam: uestras uero, & uestrorũ ordinum occursationes, studia, sermones, quẽcunq; cursum fortuna dederit, secum ablaturũ esse dicit. meminit ẽt sibi uocem præconis modo defuisse: quã mi *

nime desiderat: populi uero cunctis suffragijs quod unus cupierit: se consulem declaratum. nunc deniq; si hæc contra se sint futura: sibi facinoris suspicionem non facti crimen obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros non tam præmia sequi solere recte factorum, quàm ipsa recte facta. se nihil in uita nisi præclarissime fecisse. siquidem nihil sit præstabilius uiro, quam periculis patriam liberare. beatos esse: quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus: nec tamen eos miseros: qui beneficio ciues suos uicerint. Sed tamen ex omnibus præmijs uirtutis: si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam. esse hanc unam: quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria consolaretur: quæ efficeret, ut absentes adessemus: mortui uiueremus: hanc deniq; esse: cuius gradibus etiam homines in cælum uideantur ascendere. De me inquit semper populus romanus, semper omnes gentes loquentur: nulla unquam obmutescet uetustas: quin hoc tempore ipso, cum omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subijciantur: tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. Omitto Hetruriæ festos & actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera: qua fines imperij populi romani non solum fama iam de illo, sed etiam læticia peragrauit. quamobrem ubi corpus hoc sit, non inquit laboro: quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum sæpe his absentibus: sed hisdem audientibus, hæc ego tecum Milo. Te quidem quod isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est illa magis diuina uirtus: eo maiore à te dolore diuellor.

dolore diuellor. nec uero si mihi eriperis: reliqua est il la tamen ad consolãdum querela: ut his irasci possim: à quibus tantum uulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient: sed amicissimi: nõ male aliquã- do de me meriti: sed optime. Nullum unquam Iudices mihi tantum dolorẽ inuretis: etsi quis potest esse tantus? sed ne hunc quidẽ ipsum: ut obliuiscar, quanti me sem- per feceritis. quæ si uos cœpit obliuio: aut si in me ali- quid offendistis: cur non id meo capite potius luitur? q̃ Milonis? præclare enim uixero: siqd mihi acciderit, pri- us, quàm hoc tantum mali uidero. nunc me una conso- latio sustentat: quod tibi o' T. Anni nullum à me amo- ris, nullum studij, nullum pietatis officium defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum tempo rum contuli: hoc deniq; ipso die si qua uis est parata: siqua dimicatio capitis futura: deposco. quid iam restat? qd habeo? qd dicam? qd faciam pro tuis in me meritis? nisi ut eam fortunam, quæcunq; erit tua: ducam meam? non recuso: non abnuo: uosq; obsecro Iudices: ut uestra beneficia, quæ in me contulistis: aut in huius salute au- geatis: aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis. His lachrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exilium ibi esse putat: ubi uirtuti non sit locus: mortem naturæ finem esse: non pœnam. Sit hic ea mente, qua natus est. quid uos Iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis? ipsum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, q hanc uirtutem excipiat? quàm hic, qui procreauit? uos,

uos appello fortissimi uiri: qui multum pro rep. sanguinem effudistis: uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo Centuriones, uosq; milites: uobis non modo inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio praesidentibus, haec tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eiicietur? O' me miserum: O' me infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos: ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis? qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater? qui nunc abes: consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem: per quos nostram ille seruasset? at in qua causa non potuisse? quae est grata gentibus. à quibus nó potuisse? ab his, qui maxime P. Clodij morte acquierũt. quo deprecante? me. quod nam concepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi Iudices? cum illa indicia communis exitij indagaui: patefeci: protuli: extinxi. omnes in me meosq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem esse uoluistis? an ut inspectante me expellerentur hi: per quos essem restitutus? nolite, obsecro uos, pati, mihi acerbiorem reditum esse, quàm fuerit ille ipse discessus. nam qui possum putare me restitutum esse? si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? Vtinam dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne scelerate dicam in te: quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius nonmodo uiueret: sed etiã praetor, consul, Dictator esset: antequam hoc spectaculum uiderem. O' dij immortales fortem, & à uobis Iud. conseruandum uirum. minime, minime inquit: immo uero poenas ille debitas luerit: nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. hiccine uir patriae natus, usquam nisi in

patria morietur? aut si forte pro patria, huius uos animi monumenta retinebitis: corporis in Italia nullũ sepulchrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet? quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt. O terram illam beatam: quæ hunc uirum exceperit: hác ingratam: si eiecerit: miseram: si amiserit. sed finis sit: neq; enim præ lachrymis loqui possum: et hic se lachrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; Iudices: ut in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem (mihi credite) is maxime probabit: qui in iudicibus legendis optimum, & sapientissimum quenq; legit.

PRO C. RABIRIO POSTHVMO. ORATIO. XL.

s I quis est Iudices: qui C. Rabirium, quod suæ fortunæ fundatas præsertim, atq; optime constitutas opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit: reprehendendum putet: ascribat ad iudicium suum nonmodo meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit, sententiam. neq; enim cuiquam eius consilium uehementius, quàm ipsi displicet. quanquam hoc plerūq; facimus: ut consilia euentis ponderemus: & cui bene q̄d processerit: multum illum prouidisse: cui secus: nihil sensisse dicamus. si extitisset in rege fides: nihil sapientius Posthumo: quia fefellit Rex: nihil hoc amentius dicitur. ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. Sed tamen si quis est Iudices: qui illam Posthumi siue inanē spem, siue inconsultam rationē, siue (ut grauissimo uerbo utar) temeritatem, uituperandam putet: ego eius opinioni nō repugno. illud tamen deprecor: ut cum ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius consilia esse mulctata: ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est: addendum acerbitatis putet. satis est homines imprudentia lapsos non erigere. urgere uero iacentes, aut præcipitantis impellere, certe est inhumanū. præsertim Iud. cum sit hoc generi hominum propè natura datum: uti qua in familia laus aliqua forte floruerit: hanc ferè ꝗ sunt eius stirpis: quod sermo hominum ad memoriā patrum uirtute celebretur: cupidissime persequātur. siquidem nonmodo in gloria rei militaris Paulum Scipio,

aut Maximum filius, sed etiam in deuotione uitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. sint igitur similia Iud. parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius princeps ordinis equestris, fortissimus & maximus Publicanus: cuius in negocijs gerendis magnitudinem animi non tam homines probassent: nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset: ut in augenda re nō auariciæ prædam, sed instrumentum bonitati quærere uideretur. Hoc ille natus, quãuis patrem suum nunquam uiderat: tamen & natura ipsa duce, quæ plurimum ualet: & assiduis domesticorum sermonibus, in paternæ culpæ similitudinem deductus est. multa gessit: multa contraxit: magnas partis habuit Publicanorũ: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uersata res est: dedit se etiam Regibus. huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit. nec interea locupletare amicos unquam suos destitit: mittere in negocium: dare partis: augere: fide sustentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate, uitã patris, et consuetudinem expresserat. pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consilijs (ut dixit Sibylla: sensit Posthumus) Romam uenit. huic, egenti, et roganti hic infœlix pecuniã credidit. nec tum primũ. nam regnanti crediderat absens. nec temere se credere putabat: quod erat nemini dubium: quin is in regnum restitueretur à S. P. Q. R. In dando autem et credendo processit longius: nec suam solũ pecuniam credidit: sed etiã amicorum. stulte. quis negat? aut quis iam nō admonet? quod male cecidit? bene consultũ putares. Id est difficile: quod cum spe magna sis ingressus: id non exequi usq; ad extremum. supplex erat rex: multa rogabat: omnia polli- *

cebatur: ut iam metuere Posthumus cogeretur: ne quod crediderat, perderet: si credendi constituisset modũ. nihil autem erat illo blandius: nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse: quam liceret desistere. hinc primum exoritur crimen illud: Senatum corruptum esse dicunt. O' dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorum seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego Senatum defendam hoc loco Iudices? omni equidem loco debeo: ita de me est meritus ille ordo. sed id nec agitur hoc tempore: nec cum Posthumi causa, res ista coniũcta est. quãquã ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq; regiũ, suppeditata pecunia à Posthumo est: factæq; syngraphæ sunt in albano Cn. Pompeij: cum ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat: quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere. non enim latroni, sed Regi credidit: nec Regi inimico Populi romani: sed ei, cuius reditum consuli datum à senatu uidebat. nec ei regi, qui alienus ab hoc imperio esset: sed ei, qui cum fœdus ferire in Capitolio uiderat. quod si creditor in culpa sit: non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est: & uendidit: non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem neq; tu C. Memmi hoc facere debes: ut Senatum, cuius authoritati te ab adolescentia dedisti: in tanta infamia uersari uelis: neq; id, quod nõ agitur, defendere. Posthumi enim causa, quæcunq; est, seiuncta à Senatu est. Quod si item à Gabinio seiunctam ostendero: certe quod dicas, nihil habebis. est enim hæc causa: quo ea pecunia peruenerit: quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atq; damnatæ. sunt lites æstima

tæ A. Gabinio: nec prædes dati: nec ex bonis populi ser= uari lex æqua est. Iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is cœperit, qui dānatus sit, per- uenerit. si est hoc nouum in lege Iulia: sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sane etiam consuetudo huius generis iudi= ciorū noua sit. hoc totidem uerbis translatum caput est: quod fuit nonmodo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia. per deos immortales quid agimus Iudices? aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in Remp. in= ducimus? erat enim hæc consuetudo, nota uobis quidē omnibus. sed si usus magister est optimus: mihi debet esse notissimus. accusaui de pecunijs repetundis: Iudex sedi: Prætor quæsiui: defendi plurimos: nulla pars, quæ ali= quam facultatem dicendi afferre posset: non mea fuit. ita contendo: neminem unquam, quo ea pecunia perue- nisset: causam dixisse: qui in æstimandis litibus appella= tus non esset. in litibus autem nemo appellabatur: nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ci uitatum. Itaq; in inferendis litibus adesse solebant: qui aliquid de se uerebantur: & cum erant appellati: si ui= debatur, statim contradicere solebant. sin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant: respondebant postea. quod cum fecissent: permulti sæpe uicerunt. hoc uero no uum est: ante hoc tempus omnino inauditum: in litibus Posthumi nomen est nusquam. in litibus dico? modo uos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. num quis testis posthumum appellauit? testis autem? num accusator? nū deniq; toto illo iudicio Posthumi nomē audistis? non igi= tur reus ex ea causa quæ iudicata est, redundat Posthu mus: sed est arreptus unus Eques Ro. de pecunijs repe=

tundis reus. qbus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ nō sunt quo testes? à quo tum appellatus nusquã est. qua appellatione litium? in qua Posthumi mentio facta nulla est. qua lege? qua non tenetur. Hic iam Iud. uestri consilij res est: uestræ sapientiæ: quid deceat uos, non quantum liceat uobis, spectare debetis. si enim quid liceat quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem uultis. tabella est: quæ dat potestatem: occultat eadem libidinem. cuius conscientia nihil est, quod quisquam timeat: si nõ pertimescat suam. ubi est igitur sapientia Iudicis? in hoc: ut non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum, meminerit solum: sed etiam quatenus commissum sit. datur tibi tabella iudicij qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de Equite romano. at iste ordo lege ea non tenetur. illo inquit capite, quod erat in posthumum: quod in Gabi-
* nium iudex esses. nihil Gabinio datum: cum in eum lites æstimaret. at nunc audio. reus igitur Posthumus est ea lege: qua non modo ipse, sed totus etiam ordo solutus, ac liber est. Hic ego nunc nõ uos prius implorabo Equites romani: quorum ius iudicio tentatur: quàm uos Senatores: quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum sæpe ante, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam cum optimo, et præstantissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent nonnullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ: quæ censerent, ut Tribuni, ut Præfecti, ut Scribæ, ut comites omnes magistratuum lege hac tenerentur: uos, uos inquam ipsi, & Senatus frequens restitit: & quanquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarserat: tamen cum odium

non restingueretis: huic ordini ignem nouũ subijci non siuistis. hoc animo igitur Senatus. quid uos Equites romani, quid tandem estis acturi? Glaucia solebat homo impurus, sed tamen acutus populum monere: ut cum lex aliqua recitaretur: primum uersum attenderet: si esset, Dictator, Consul, Prætor, Magister equitum: ne laboraret: sciret nihil ad se pertinere. sin autem, quicunq;, post hanc legem: uideret ne qua noua quæstione alligaretur. Nunc uos Equites romani uidete. scitis me ortum è uobis, omnia semper sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines, & ordines, ego uos semper complexus sum. moneo, & prædico: integra re causáq; denuncio: omnes homines deosq; testor: dum potestis: dum licet: prouidete: ne duriorem uobis conditionem statuatis ordiniq; uestro: quàm ferre possit. serpet hoc malum (mihi credite) longius, quàm putatis. potentissimo, & nobilissimo tribuno Pl. M. Druso unam in equestrem ordinem quæstionem ferenti: si quis ob rem iudicatam pecuniam cœpisset: aperte Equites romani restiterunt. quid? hoc licere uolebant? minime. neq; solum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur. at tamen ita disputabant: eos teneri legibus oportere: qui suo iudicio essent illam conditionem uitæ secuti. delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam sollicitudo aliqua, et legum, & iudiciorum maiorum quidam metus. nos ista nunquam contempsimus (ita enim disputabant) sed hác uitam quietam, atq; ociosam secuti sumus. quæ quo-

niam honore caret: careat etiam molestia. tam es tu Iudex, quam ego Senator. ita est. sed tu istud petijsti: ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non esse liceat: aut legem, lege Senatoria non timere. hoc uos Equites romani ius à patribus acceptum amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni nonmodo inuidia, sed sermone maliuolorum: nisi cauetis. Si iam uobis nunciaretur in Senatu sententias dici: ut his legibus teneremini: concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur: conuolaretis ad rostra. uos Senatus liberos hac lege esse uoluit: populus nunquam alligauit: soluti huc conuenistis: ne constricti discedatis: cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit: qui nec Tribunus, nec Præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? Tu inquit Gabinium, ut Regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiam summo studio defenderim: hunc afflictum uiolare non debeo. quo cum stante si me Cn. Pompeij authoritas in gratiã non reduxisset: nunc iam ipsius fortuna reduceret. sed tamen, cum ita dicas: Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam: si defensioni Gabinij fidem non habes: obliuisceris ne etiam accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat reipublicæ causa: quod classem Marchilei timeret: quod mare refertum prædonum putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas: ignosco: & eo magis, quod est contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen et accusationem tuam. quid uociferabare decemmillia talenta Gabinio esse promissa? huic ui.

delicet perblandus reperiendus fuit: qui hominem, ut tu
uis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies et qua
dringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud
quo quo cõsilio fecit: fecit certe suo: quæcũq; mẽs illa fuit:
Gabinij fuit. siue ille ut ipse dicebat: gloriam, siue, ut tu
uis, pecuniã quæsiuit: quæsiuit sibi. nũ Gabinij comes,
uel sectator? negat, cuius id negociũ non erat: sed ad P.
Lẽtuli clarissimi uiri authoritatem, à Senatu profe- *
ctam, & consilio certo, & spe non dubia, Romam con=
tenderet. At Diocetes fuit regius: et quidem in custodia
etiam fuit regia: et uita eius oblata pœnæ est. multa præ
terea, quæ libido Regis, quæ necessitas coegit ferre, per
tulit. quare omnium rerum una reprehensio est: quod
regnum intrarit: quod potestati se Regis commiserit.
uerum si quærimus, stulte. quid enim stultius? quàm E-
quitem Ro. ex hac urbe, huius inquam reipub. ciuem,
quæ est una maxime, & fuit semper libera: uenire in
eum locum: ubi parendum alteri, & seruiendum sit?
Sed ego in hoc tandem Posthumo non ignoscam homĩ
ni mediocriter docto? qui uideam sapiẽtissimos homines
esse lapsos? uirum unum totius Græciæ facile doctissi-
mum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ Tyranni,
cui se ille commiserat: in maximis periculis insidijsq;
esse uersatum accepimus: Callistenem doctum hominẽ
comitem Magni Alexandri ab Alexandro necatum:
Demetrium & ex republica Athenis, quam optime dĩ
gesserat: & ex doctrina nobilem & clarum, qui Pha-
lereus uocitatus est: in eodem isto Aegypti regno aspide
ad corpus admota uita esse priuatũ. planè confiteor fie
ri nihil posse dementius: quàm scientem in eum locum
uenire: ubi libertatem sis perditurus. sed huius istius fa-

cti stulticiam maior iam superior stulticia defendit. quæ facit ut hoc stultissimum facinus, quod in Regnum uenerit: quod regi se commiserit: sapienter factum esse uideatur. siquidem tam semper stulti, quàm sero sapiẽtis est: cum stulticia sua impeditus sit: quoquomodo possit se expedire. Quamobrem illud maneat: & fixum sit: quod neq; moueri, neq; mutari potest: in quo æqui sperasse Posthumum dicunt: peccasse iniqui: ipse etiam insanisse se confitetur: quod suam, quod amicorum pecuniam Regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. hoc quidem semel suscepto, atq; contracto, perpetienda fuerunt: ut se aliquando ad suos uindicaret. itaq; obijcias licet, quam uoles, sæpe palliatum fuisse: aliqua habuisse non Romani hominis insignia: quotiens eorum quippiam dices: totiens unum dices: atq; illud: temere hunc pecuniam Regi credidisse: suas fortunas, atq; famam libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut palliũ sumendum Alexandriæ, ut & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciẽdæ: si togam retinuisset. delitiarum causa, & uoluptatis, nonmodo ciuis romanos, sed & nobilis adolescentis, et quosdam etiam Senatores summo loco natos, non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cũ mitrella sæpe uidemus. chlamydatum illũ L. Syllam Imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit: Antiochumq; deuicit: non solum cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam uidetis. quorum impunitas fuit nonmodo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutilium Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum à Mythridate Mitylenis oppressus esset: cru

delitatem Regis in togatos, uestitus mutatione uitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ: Consularis homo soccos habuit, & pallium: nec uero id homini tum quisquam, sed tempori assignandum putauit. Posthumo crimen uestitus afferet is: in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas peruenire? nam ut uentum est Alexandriam Iudices: hæc una ratio à rege proposita Posthumo est seruandæ pecuniæ: si curationem, & quasi dispensationem regiam suscepisset. id autem facere non poterat nisi Dioecetes: hoc enim nomine utitur, qui à rege esset constitutus. odiosum negocium Posthumo uidebatur. sed erat nulla omnino recusatio. molestum etiam nomen ipsum. sed res habebat nomen hoc apud illos: nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiam illum. sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis (ut ait Poëta ille noster) quæ summas frangit infirmatq; opes. moreretur inquies. nam id sequitur. fecisset certe: si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neq; regis iniuriam, huius crimen putare: nec consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex ui interpretari. nisi forte eos etiam, qui in hostes, aut in prædones inciderint: si aliter quippiam coacti faciant: liberos uituperandos putes. nemo nostrum ignorat, etiam si experti non sumus: consuetudinem regiam. regum autem sunt hæc imperia, animaduerte: et dicto pare. & præter rogitatum si querare: et illæ minæ, si te secũdo lumine huc offendero: moriere. quæ non ut delectemur solum legere et spectare debemus: sed ut cauere etiam, & effugere discamus. At ex hoc ipso crimen exoritur.

ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis Imperatorum: pecuniam sibi coegisse. non intelligo hoc quale sit: utrum accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centima, an decessionem de summa fecerit. si accessionem: undecim millia talentum ad Gabinium peruenerunt. at nonmodo abs te decemmilia obiecta sunt: sed etiam ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum accessionem esse factam: aut in tanta mercede hominis, ut uis auarissimi, mille talentum decessionem esse concessam? neq; enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo: nec Regis, imponere tantum pati suis. aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt. immo hi Gabinium laudauerunt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet is dicere in
* eum, qui pecunia, qui in illum cuius nomine à pecunia redigeretur: non dixerit? Age si is, qui non dixit solet: etiam, ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, & q dem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet? et ait etiam meus familiaris, & necessarius: eandem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarent Gabinium: quæ mihi fuerat: cur eundem defenderem. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit reconciliatio gratiæ. neq; me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nam si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem: defendisse: causam, & illum, & me uehementer ignoras. neq; enim Pompeius me sua causa quicquam facere uoluisset inuitum: neq; ego, cui omnium ciuium libertas charissima fuisset: meam proiecissem. quá=

diu inimicissimus Gabinio fui: non amicissimus mihi non Pompeius fuit. nec postea quàm illius authoritate eam dedi ueniam, quam debui: quicquam simulaui: ne cum mea perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficium dedissem: iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non uiolabam Pompeium. si per eum reductus insidiose redissem: me scilicet maxime, sed proxime illum quoq; fefellissem. At de me omittamus. ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modo uobis inspectantibus in iudicio Gabinij tertio quoq; uerbo excitabantur. negabant pecuniam Gabinio datam. recitabatur identidem Pompeij testimonium: Regem ad se scripsisse nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem datam. non est inquit tum Alexandrinis testibus creditum. quid? postea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt: quod tum negabant. quid ergo? ista conditio est testium? ut quibus creditum non sit negantibus: ijsdem credatur dicentibus? at si uerum tum cum uerissima fronte dixerunt: nunc mentiũtur. si tunc mẽtiti sunt: doceant nos uerum. quid uultis? sileant. dicere audiebamus Alexandriam nunc * cognoscimus: illinc omnes præstigiæ: illinc inquam omnes fallaciæ: omnia deniq; ab his nummorum argumenta nata sunt. nec mihi longius quicquam est Iudices: quàm uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiscum ad hæc subsellia quibus superalijs renuentes huic decemmilliũ crimini. iam nostis insulsitatem Græcorum. humeris gestum agebant. tum temporis credo causa: nunc scilicet tempus nullum est. ubi semel quis deierauerit: ei credi postea, etiam si per pluris deos iuret: non oportet. præsertim Iud. cum in his iudicijs, ne locus

quidem nouo testi soleat esse: ob eamq; causam iidem iudices retineantur: qui fuerint de reo: ut his nota sint omnia: neq; quid fingi noui possit. quo ea pecunia peruenerit: non suis proprijs iudicijs in reum facti condemnari solent. Itaq; si aut praedes dedisset Gabinius: aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset: populus recepisset: quamuis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenisset: non redigeretur: ut intelligi facile possit: quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit: id hoc genere iudicij redigi solere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam peruersum praeposterumue dici, aut excogitari potest? Accusatur is: qui non abstulit à rege, sicut Gabinius iudicatus est: sed qui maximam Regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit: qui non huic reddidit. iá cedo: cum is qui pecuniam Posthumo debuit: non huic, sed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, utrum illi eã pecuniã reddidit? an ẽt nũc debet? At habet: et celat. sunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem est istud ostentationis, et gloriae? si nihil habuisset unquam: tamen si quaesisset: cur is dissimularet habere causa non esset. qui uero duo lauta & copiosa patrimonia accepisset: remq; praeterea bonis, & honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causae, cur aestimari uellet nihil habere? An cum credebat inductus usuris, id agebat: ut haberet quàm plurimum? postea quam exegit, quod crediderat: ut existimaretur egere: nouum genus hoc gloriae concupiscit? Dominatus est enim inquit Alexandriae. immo uero in superbissimo domnatu fuit: pertulit ipse custodiam: uidit in uinculis familiaris suos: mors

ob oculos

ob oculos sæpe uersata est: nudus atq; egens ad extremum fugit e regno. At permutata aliquando pecunia est. ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: auditæ, uisæq; merces fallaces, quidem & fucosæ, chartis, & linteis, et uitro delatæ: quibus cum multæ naues refertæ fuissent: una non potuerit parua artata. plus ille Puteolanus sermo illius temporis, uectorumq; cursus, atq; ostentatio, tum subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pecuniæ nescioquam, æstatem unam cõ plures auris refersit istis sermonibus. uerum autem Iud. si scire uultis: nisi C. Cæsaris summa in omnis, incredibilis in hunc eadem liberalitas extitisset: nos hunc Posthumum iam pridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit unus: quæq; multi homines necessarij secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt: nunc eius afflictis fortunis uniuersa sustinet. umbram Equitis Ro. & imaginem uidetis Iudices unius amici conseruatam auxilio & fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrum pristinæ dignitatis: quod Cæsar solus tuetur: & sustinet. quæ quidem in miserrimis rebus huic tamen tribuẽda est. maxima nisi uero hoc mediocri uirtute effici potest? ut tantus ille uir, tanti ducat hunc, & afflictum præsertim & absentem: & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnum sit: tanta oppugnatione maximarum rerum, quas gerit: atq; gessit: ut uel obliuisci aliorum non sit mirum: uel si meminerit: oblitum esse facile possit probare. multas equidem C. Cæsaris uirtutes, magnas, incredibilesq; cognoui. sed sunt cæteræ maioribus quasi theatris propositæ: et pene populares. castris locũ capere: exercitum instruere: expugnare urbes: aciem ho

stium profligare: hanc uim frigorum hyememq;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus: excipere: his ipsis diebus hostem persequi: tum cum etiam ferae latibulis se tegant: atq; omnia bella iure gentium conquiescant: sunt ea quidem magna. quis negat? sed magnis excitata sunt praemijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est: eum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. haec mira laus est: quae non poetarum carminibus, non annalium monumentis celebratur: sed prudētiū iudicio expēditur. Eqtem romanū, ueterem amicum suum, studiosum, amantem, obseruantem sui, non libidine, non turpibus impensis cupiditatum atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi, labentem excepit: corruere non siuit: fulsit: & sustinuit, re, fortuna, fide: hodieq; sustinet: nec amicum pudentem corruere patitur: nec illius animi aciē perstringit splendor sui nominis: nec mentis quasi luminibus officiat altitudo fortunae & gloriae. sint sane illa magna: quae re uera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hāc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in suos, memoriā amicitiae, reliquis uirtutibus omnibus antepono. Quam q̄dem uos Iud. in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac praepotentibus uiris nōmodo nō aspernari, ac refutare, sed complecti etiam, & augere debetis: & eo magis, quod uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi potest: quod non aut fortiter ferat: aut facile restituat. amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit: nec sine magno dolore feret: nec id amiserit: quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis haec esse

debent.nimis etiam multa uobis:quos æquissimos esse confidimus.Sed ut omnium uel suspicioni,uel maliuolentiæ,uel crudelitati satisfiat:occultat pecuniam Posthumus:latent regiæ diuitiæ:ecquis est ex tanto populo,qui bona C.Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici uelit?Sed miserum me, quanto hæc dixi cum dolore.hem Posthume,tu ne es Curij filius:C.Rabirij iudicio,& uoluntate filius, natura sororis filius? tune ille in omnis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit:qui nihil profudisti: nihil ullam in libidinem contulisti?tua Posthume nummo sestertio à me addicuntur?O' meum miserum,acerbumq́; præconium. at hoc etiam optat miser: ut condemnetur à uobis:ita bona ueneant:ut solidum suum cuiq; soluatur:nihil iam aliud nisi fidem curat:nec uos huic,si iam obliuisci uestræ mansuetudinis uolueritis: quicquam præterea potestis eripere.quod Iud.ne faciatis,oro obtestorq́; uos:atq; eo magis,si aduenticia pecunia petitur ab eo: cui sua non redditur.nã in eum,cui misericordia opitulari debeat: inuidia quæsita est.sed iam,quoniã,ut spero,fidẽ quá potui,tibi præstiti Posthume:reddam etiam lachrymas, quas debeo.quas qdẽ ego tuas in meo casu plurimas uidi.uersatur ante oculos luctuosa nox meis oibus:cum tu totũ te cum tuis copijs ad me detulisti.tu comitibus,tu præsidio,tu etiam tanto pondere auri,quantum tempus illud postulabat:discessum illum sustentasti:tu nunquam meis me absente liberis,nunquam coniugi meæ,defuisti. possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ. quod sæpe audiui patri tuo,qui id fecisset,magno adiumento in iudicio capitis fuisse: sed iam omnia timeo:bonitatis ipsius inuidiam reformido.iam indicat tot homi-

num fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat: includitq; uocem. uos obsecro Iudices: ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit: nomen Equitis Ro. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat: nisi ut rectis oculis hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat: nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO.

ORATIO. XLI.

d

Iuturni silentij P. C. quo eram his temporibus usus, nó timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia: finem hodiernus dies attulit: idemq́; initium quæ uellem, quæq́; sentirem, meo pristino more dicendi. tantam enim mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamq́; clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium, modum, tam deniq; incredibilem sapientiam, ac penè diuinam, tacitus nullo modo præterire possum. M. enim Marcello uobis P. C. Reiq́; pub. reddito, non solum illius, sed meam etiam uocem, & authoritatem, & uobis, & Reip. conseruatam, ac restitutam puto. dolebam enim P. C. ac uehementer angebar: cum uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset: non in eadem esse fortuna. nec mihi persuadere poteram: nec fas esse ducebam: uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore studiorum, ac laborum meorũ, quasi quodã socio à me, et comute distracto. ergo & mihi meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti: & his omnibus ad bene de omni Rep. sperandum quasi signum aliquod sustulisti. intellectum est enim mihi quidem in multis, & maxime in meipso, sed paulo ante in omnibus, cum M. Marcellum Senatui, Reiq́; pub. concessisti, cómemoratis præsertim ẽt offensionibus: te authoritatem huius ordinis, dignitatemq́; Reip. tuis uel doloribus, uel suspicionibus anteferre. Ille quidẽ fructum o-

mnis ante actæ uitæ hodierno die maximum cœpit, cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus: cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille: cuius ex salute non minor pene ad omnes, quàm ad illum uētura sit: lætitia peruenerit. quod ei quidem merito atq; optimo iure contigit. quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? Nullius tantum est flumen ingenij: nulla dicendi, aut scribendi tanta uis, tantáq; copia: quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit. tamen hoc affirmo: & hoc pace dicam tua: nullam in his esse laudē ampliorem: quam eā, quam hodierno die consecutus es. Soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus: omnes nostrorum Imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum regum res gestas, cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri. nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari: quàm tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi tam magna esse fatear: ut ea uix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit: amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent qdā extenuare uerbis: easq; detrahere ducibus: communicare cum multis: ne propriæ sint Imperatorum. et certe in armis, militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus, multum iuuant. maxi-

mam uero partem quasi suo iure fortuna sibi uendicat: & quicquid prospere gestum est: id pene omne ducat suum. At uero huius gloriæ C. Cæsar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem. totum hoc, quantũcunq; est: quod certe maximum est: totum est inquam tuum. nihil tibi ex ista laude Centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina fortuna in istius se societatem gloriæ non offert: tibi cædit: tuam esse totam, & propriam fatetur. nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur: nec ad consilium casus admittitur. domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarũ genere abũdantes. sed tamen ea uicisti: quæ & naturam, & conditionem ut uinci possent: habebant. nulla est enim tanta uis, tanta copia: quæ non ferro, ac uiribus debilitari, frangiq; possit. uerum animum uincere: iracundiam cohibere: uictoriam temperare: aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute, præstantem non modo extollere iacentem: sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: hæc qui faciat: non ego eum summis uiris comparo: sed simillimum deo iudico. Itaq; C. Cæsar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non solum nostris, sed pene omnium gentium literis, atq; linguis: neq; ulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet. sed tamen eiusmodi res, nescio quomodo, etiam dum leguntur, obstrepi clamore militum uidentur, & tubarum sono. at uero cum aliquid clementer, mansuete, iuste, recte, moderate, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio: & in uictoria, quæ natura insolens & superba est: aut audimus: aut legimus:

quo studio incendimur? nonmodo in gestis rebus, sed etiam in fictis? ut eos sæpe, quos nunquam uidimus: diligamus. te uero, quem præsentem intuemur: cuius mentem, sensusq́;, & os cernimus: ut quicquid belli fortuna reliquum Reipub. fecerit: id esse saluum uelis: quibus laudibus efferemus? quibus studijs prosequemur? qua beniuolentia complectemur? parietes medius fidius C. Cæsar, ut mihi uidetur: huius curiæ tibi gratias agere gestiunt: quod breui tempore futura sit illa authoritas in his maiorum suorum et suis sedibus. Equidem cum M. Marcelli uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi lachrymas modo uobiscum uiderem: omnium marcellorum meũ pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti: nobilissimamq́; familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu uendicasti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. hæc enim res unius est propria Cæsaris. cæteræ duce te gestæ magnæ illæ quidem: sed tamen multo magnoq́; comitatu. huius autem rei tu ipse es & dux, & comes: quæ quidem tanta est: ut nulla sicut trophæis, monumentisq́; tuis allatura sit finem ætas. nihil enim est opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat uetustas. at uero hæc tua iustitia, & lenitas animi florescet quotidie magis: ita ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet: tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante pietate, & misericordia uiceras: hodierno uero die te ipsum uicisti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit: atq; ego ipse cogitans sen-

tio. ipsam uictoriam uicisse uideris: cum ea quæ illa, erat adepta: uictis remisisti. nam cum ipsius uictoriæ con ditione iure omnes uicti occidissemus: clementiæ tuæ iu dicio conseruati sumus. recte igitur unus inuictus es: a quo etiam ipsius uictoriæ conditio, uisq; deuicta est. atq; hoc C. Cæsaris iudicium P. C. quàm late pateat, attendite. oẽs enim q ad illa arma fato sumus nescioquo Reip. misero funestoq; compulsi: & si aliqua culpa tene= mur erroris humani: à scelere certe liberati sumus. nam cum M. Marcellum deprecantibus uobis, Reip. conser- uauit: memet mihi, & item Reip. nullo deprecante: re- reliquos amplissimos uiros, et sibi ipsis, & patriæ red- didit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso consessũ uidetis: non ille hostes induxit in Curiam: sed iudicauit à plerisq; ignoratione potius, & falso atq; inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitete ciuile bellum esse susceptum. quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq; esse putaui: semperq; do= lui nonmodo pacem, sed orationem etiam ciuium pa- cem efflagitantium repudiari. neq; enim ego illa, nec ul la unquam secutus sum arma ciuilia: semperq; mea con silia pacis, & togæ socia, non belli, atq; armorum fue= runt. hominem sum secutus priuato officio, non publi- co: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ua= luit: ut nulla nonmodo cupiditate, sed ne spe quidem, prudens, & sciens tanquam ad interitum ruerem uolũ= tarium. quod quidem meum consilium minime obscu= rum fuit. nam & hoc in ordine integra re, multa de pace dixi: et in ipso bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. ex quo nemo erit tam iniustus rerum æsti mator: qui dubitet, quæ Cæsaris uoluntas de bello fue=

rit: cum pacis authores conseruandos statim censuerit: cæteris fuerit iratior. Atque id minus mirum uideretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli. qui uero uictor, pacis authores diligit: is profecto declarat, maluisse se nõ dimicare, quam uincere. Atque huius quidem rei M. Marcello sum testis. nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quotiens ego eum, & quanto cum dolore uidi? cum insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriæ ferocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus: debet esse. non enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam: gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amisimus ciues, eos martis uis perculit, non ira uictoriæ. ut dubitare debeat nemo: quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret: quoniam ex eadem acie conseruat, quos potest. alterius uero partis nihil amplius dicam: quàm id, quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuisse uictoriã. quidam enim nonmodo armatis, sed interdum etiam ociosis minabantur. nec quid quisque sensisset: sed ubi fuisset: cogitandum esse dicebant. ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiam si pœnas à Populo Ro. ob aliquod delictum expetiuerint: qui ciuile bellum tantum, & tam luctuosum excitauerunt: uel placati iam, uel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono: & fruere cum fortuna, & gloria, tum etiam natura & moribus tuis. ex quo quidem maxi-

mus est fructus, iucunditasq; sapiēti. cætera cum tua recordabere: & si persæpe uirtuti, tamen plerūq; felicitati tuæ gratulabere. de nobis, quos in Rep. tecum simul saluos esse uoluisti: quotiens cogitabis: totiens de maximis tuis beneficijs, totiens de mirabili liberalitate, totiens de singulari sapiētia tua cogitabis. quæ nonmodo summa bona, sed nimirum audebo uel sola dicere. tantus est enim splendor in laude uera: tanta in magnitudine animi, & consilij dignitas: ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata esse uideantur. noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præsertim, aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij stulta fortasse, certe non improba, & specie quadam Reipublicæ. non enim culpa tua est: si te aliqui timuerunt: contraq; summa laus: quod plæriq; minime timendum fuisse senserunt. Nunc uenio ad grauissimam querelam, & atrocissimam suspitionem tuam: quæ nō tibi ipsi magis, q̄ cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conseruati sumus: prouidenda est. quam et si spero esse falsam: nuuquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio, nostra cautio est. ut si in alterutro peccandum sit: malim uideri nimis timidus, quàm parum prudens. sed quisnam est iste tam demens? de tuis ne? tametsi qui magis sunt tui? quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui una tecum fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor: ut quo duce omnia summa sit adeptus: huius uitam non anteponat suæ. At si tui nihil cogitant sceleris: cauendū est, nequid inimici. qui? omnes enim, qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt: aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint

de inimicis: aut qui superfuerunt: amicissimi sint. sed tamen, cum in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus: augeamus sanè suspicionem tuam: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium, tam ignarus rerum, tam rudis in Republica, tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans? qui non intelligat tua salute, contineri suam? & ex unius tui uitam pendere omnium. Equidem dies noctesq; de te, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualitudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco: doleoq;, cum Resp. immortalis esse debeat: eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus, incertosq; euentus ualitudinis, sceleris etiam accedat, insidiarumq; consensio: quem deum, etiam si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? Omnia sunt excitanda tibi C. Cæsar uni: quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit: perculsa, atq; prostrata: constituenda iudicia: reuocanda fides: comprimendæ libidines: propaganda soboles: omnia, quæ delapsa iam fluxerunt: seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp. quicunq; belli euentus fuisset: multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: multaq; uterq; dux faceret armatus: quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem tibi nũc tibi omnia belli uulnera sananda sunt: quibus præter te mederi nemo potest. Itaq; illam tuam præclarissimam & sapientissimam uocem inuitus audiui: satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ. satis si ita uis naturæ fortasse: addo etiam si placet gloriæ. at quod maximum est: patriæ certe parum.

quare omitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere: satis te tibi uixisse. credo: sed tum id audirem, si tibi soli uiueres: aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omnium salutem ciuium, cunctamq; Rempublicam, res tuæ gestæ complexæ sint: tantum abes à perfectione maximorum operum: ut fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hic tu modum uitæ tuæ, non salute Reipub. sed æquitate animi definies? quid? si istud, ne gloriæ quidem tuæ, satis est? cuius te esse auidissimum quamuis sis sapiens, non negabis. parum ne igitur inquies gloriam magnam relinquemus? immo uero alijs, quamuis multis, satis: tibi uni parum. quicquid enim est, quamuis amplum sit: id parum est, tum cum est aliquid amplius. quod si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit: ut deuictis aduersarijs Remp. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ. siquidem gloria est illustris, ac peruagata multorum, & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est: hic restat actus: in hoc elaborandum est: ut Remp. constituas: eaq; tu in primis composita summa tranquillitate & ocio perfruare. Tum te, si uoles, cum & patriæ quod debes, solueris: & naturam ipsam expleueris satietate uiuendi: satis diu uixisse dicito. quid enim est omnino hoc ipsum diu? in quo est aliquid extremum? quod cum uenerit: omnis uoluptas præterita pro nihilo est: quia postea nulla futura sit. quanquam iste tuus animus nunquam

his angustijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit: contentus fuit. semper immortalitatis amore flagrauit. nec uero hæc tua uita dicenda est: quæ corpore et spiritu continetur. illa inquam illa uita est tua Cæsar: quæ uigebit memoria sæculorum omnium: quam posteritas alet: quā ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias, huic te ostentes oportet. quæ quidem quæ miretur iā pridem multa habet: nunc etiam quæ laudet expectat. obstupescent posteri certe Imperia, Prouincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monumenta, munera, triumphos, audientes & legentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis consilijs, & institutis erit: uagabitur modo nomen tuum longe, atq; late: sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam, qui nascentur: sicut inter nos fuit: magna dissensio: cum alij laudibus ad cœlum res tuas gestas efferent: alij fortasse aliquid requirent: idq; uel maximum: nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restinxeris: ut illud fati fuisse uideatur: hoc consilij. serui igitur ijs etiam iudicibus: qui multis post sæculis de te iudicabunt: & quidem haud scio, an incorruptius quam nos. nam & sine amore, & sine cupiditate, & rursus sine odio, & sine inuidia iudicabunt. id autem, etiā si tunc ad te, ut quidam falso putant: non pertinebit: nunc certe pertinet, te esse talem: ut tuas laudes obscuratura nulla unquam sit obliuio. Diuersæ uoluntates ciuium fuerunt: distractæq; sententiæ. non enim consilijs solum & studijs, sed armis etiam, & castris dissidebamus. erat autē obscuritas quædam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi quid sibi expediret: multi

quid decœret: nonnulli etiam quid liceret. perfuncta Resp. est hoc misero, fataliq; bello: uicit is: qui non fortuna inflammaret odium suum: sed bonitate leniret: neq; omnes, quibus iratus esset: eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingratus est iniustusq; ciuis: qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiã ille sit melior. qui in acie cecidit: quàm qui in causa animam profudit. quæ enim pertinacia quibusdam: eadẽ alijs constantia uideri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate uictoris: restat ut omnes unum uelint: qui habent aliquid non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis. quia nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime usus es: manente, salui esse non possumus. Quare omnes te, qui hæc salua esse uolumus: & hortamur: & obsecramus: ut uitæ, ut saluti tuæ consulas: omnesq; tibi, ut pro alijs etiam loquar: quod de me ipse sentio: quoniam subesse aliquid putas: quod cauendum sit: nonmodo excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed ut unde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar: maiores etiam habemus. nam omnes idem sentiunt: quod ex omnium precibus, & lachrymis sentire potuisti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere: à me certe dici uolunt: cui necesse est quodammodo, & quod uolunt: et quod M. Marcello à te huic ordini Populoq; Ro. et Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute sentio. quod autem summæ

beniuolentiæ est: quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit: ut uix M. Marcello optimo, & amantissimo fratri, præter eum quidem cædere nemini: cum id sollicitudine, cura, labore, tamdiu præstiterim, quamdiu est de illius salute dubitatum: certe hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus, liberatus præstare debeo. Itaq; C. Cæsar sic tibi gratias ago: ut omnibus me rebus à te non conseruato solum, sed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam posse non arbitrabar: maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM ORATIO. XLII.

n

Ouum crimen C. Cæsar, & ante hũc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit: Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. Pansa præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq; quo me uertam nescio. paratus enim ueneram: cum tu id neq; per te scires: neq; audire aliunde potuisses: ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit: ut id iam integrum non esset: omissaq; controuersia omnis oratio ad misericordiam tuam conferẽda est: qua plurimi sunt conseruati: cum à te nõ solũ liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. Habes igitur Tubero quod est accusatori maxime optandũ confitentem reũ: sed tamen hoc ita confitentem: se in ea parte fuisse, qua te Tubero: qua uirum omni laude dignum patrem tuum. Itaq; prius de uestro delicto confiteamini necesse est: quàm Ligarij ullam culpam reprehẽdatis. Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio: Legatus in Africam cum consule C. Considio profectus est: qua in Legatione & socijs, & ciuibus ita se probauit: ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus non posset: si quenquam alium prouinciæ præfecisset. Itaq; Q. Ligarius cum diu recu-

sans nihil profecisset: Prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in pace: ut & ciuibus, et socijs gratissima esset eius integritas, & fides. bellum subito exarsit. quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri: quàm parari. quo audito partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primo salutis causa, post etiã studij sui quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negocio passus est. Interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat: Vticam uenit. ad eum statim concursum est. atq; ille non mediocri cupiditate arripuit imperium: si illud imperium esse potuit: quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. Itaq; Ligarius qui omne tale negocium cuperet effugere: paulum aduentu Vari conquieuit. Adhuc C. Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo est egressus nonmodo nullum ad bellum: sed ne ad minimam quidem suspicionem belli. legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit: ut ei pacem esse expediret. profectio certe animum tuum nõ debet offendere. num igitur remansio? multo minus. nã profectio uoluntatem habuit non turpem: remansio etiã necessitatem honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine. unum, cum est Legatus profectus: alterũ, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum: necessitatis crimen est, non uoluntatis. An ille, si potuisset illinc ullo modo euadere: Vticæ potius, quàm Romæ? cum P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus? cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cum ipsa Legatio plena desiderij, ac solli-

situdinis fuisset, propter incredibilem quendam fratrũ amorem: hic æquo animo esse potuit, belli dissidio distractus à fratribus? Nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam animaduerte quæso qua fide defendam: cum prodo mea. O' clementiam admirabilem, atq; omnium laude, prædicatione, literis, monumentis'q; decorandam: M. Cicero apud te defendit alium in ea uoluntate non fuisse: in qua seipsum confitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes extimescit: nec quid tibi de alio audienti de seipso occurrat: reformidat. uide q̃ non reformidem: uide quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero uoce contendam: ut hoc Populus Ro. exaudiat: suscepto bello Cæsar, gesto etiã ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo, ac uolũtate ad ea arma profectus sum: quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum: qui, cum hoc sciret: tamen me, anteq̃ uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit: ut essem idem: qui fuissem: qui cum ipse Imperator in toto imperio Populi Ro. unus esset: esse me alterum passus est: à quo hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum deniq; se salutem putauit reddere: si eã nullis spoliatam ornamentis redderet. Vide quæso Tubero, ut qui de meo facto non dubitem dicere: de Ligarij non audeam confiteri. Atq; hæc propterea de me dixi: ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem: ignosceret. cuius ego industriæ gloriæ'q; faueo: uel propter propinquam cognationẽ: uel quod eius ingenio studijs'q; delector: uel quod laudem adolescentis propinqui exi-

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro: quis putet fuiſſe crimen eſſe in Africa Ligarium? nempe is: qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit: & prohibitum ſe à Ligario queritur: & certe contra ipſum Cæſerem eſt congreſſus armatus. quid enim Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: commoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdē in armis fui. qd autem aliud egimus Tubero? niſi ut quod hic poteſt: nos poſſemus? quorū igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt: eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? Atq; in hac cauſa non nihil equidem Tubero etiam tuā, ſed multo magis patris tui prudētiam deſidero: quod homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus hoc cauſæ quod eſſet, non uiderit. nam ſi uidiſſet: quouis profecto, quàm iſto modo, à te agi maluiſſet. arguis fatentem: non eſt ſatis: accuſas eū, qui cauſam habet, aut, ut ego dico, meliorē quàm tu: aut, ut tu uis, parem. Hæc nōmodo mirabilia ſunt: ſed prodigiis ſimilia, quæ dicam. non habet eam uim iſta accuſatio: ut Q. Ligarius condemnetur: ſed ut necetur. hoc egit ciuis Ro. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinem, incitare ſolent odium aut leuium Græcorum, aut immanium Barbarorum. nam quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auūculo ſuo, ne cum eius filio conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quam caret? Italia prohibetur: exulat. non

tu ergo hunc patria priuare, qua caret: sed uita uis. At istud ne apud eum quidem Dictatorē, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat: quisquam egit isto modo. ipse iubebat occidi, nullo postulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis post, quem tu nunc crudelem esse uis, uindicata est? Ego uero istud non postulo inquies. ita mehercule existimo Tubero. noui enim te: noui patrem: noui domum, nomenq; uestrum: studia deniq; generis ac familiæ uestræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium, atq; optimarum nota sunt mihi omnia. itaq; certo scio, uos non petere sanguinem. sed parum attenditis. res enim eò spectat: ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius sit, non uideamini esse contenti. quæ est igitur alia præter mortem? si enim in exilio est: sicuti est: quid amplius postulatis? an ne ignoscatur? hoc uero multo acerbius, multoq; est grauius. quod nos domi petimus, precibus, & lachrymis prostrati ad pedes, non tam nostræ causæ fidentes, quàm huius humanitati: id ne impetremus, pugnabis? & in nostrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes supplicum uoce prohibebis? Si cum hoc domi faceremus: quod & fecimus: & ut spero non frustra fecimus: tu de repente irrupisses: & clamare cœpisses: C. Cæsar caue credas: caue ignoscas: caue te fratrum pro fratris salute obsecrantium misereat: non'ne omnem humanitatem exuisses? quanto hoc durius: quod nos domi petimus: id à te in foro oppugnari? & in tali miseria multorum, perfugium misericordiæ tollere? Dicam planè C. Cæsar quod sentio. Si in hac tanta tua fortuna, lenitas tanta non esset: quantam tu per te, per te inquam obti-

nes (intelligo quid loquor) acerbissimo luctu redundaret ista uictoria. quam multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent: cum etiam de uictis reperiãtur: quàm multi, qui cum à te nemini ignosci uellẽt: impedirent clementiam tuam: cum etiã hi quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem. Quod si probare Cæsari possemus in Africa Ligarium omnino non fuisse: si honesto, & misericordi mendacio, saluti ciui calamitoso esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine, & periculo ciuis refellere, & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius: eius certe non esset: qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamen aliud est, errare Cæsarem nolle: aliud nolle misereri. tum diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur: suam citius abijciet humanitatem: quam extorquebit tuam. Ac primus aditus & postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit: uelle se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito quin admiratus sis: uel quod de nullo alio quisquam: uel quod is qui in eadem causa fuisset: uel quidnam noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errorem appellant: alij timorem: qui durius: spem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauissime: temeritatem: scelus præter te adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur: fatalis quædam calamitas incidisse uidetur: & improuidas hominum mentes occupauisse: ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata.

liceat esse miseros: quanquam hoc uictore esse non pos-
sumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor: qui oc-
ciderunt. fuerint cupidi: fuerint irati: fuerint pertina-
ces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn.
Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc
quisquam ex te cæsar audiuit? aut tua quid aliud ar-
ma uoluerunt? nisi à te contumeliam propulsare? quid
egit tuus ille inuictus exercitus? nisi ut suum ius tue-
retur, & dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cu-
piebas: id ne agebas? ut tibi cum sceleratis, an ut cum
bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæsar tua in me
maxima merita, tanta certe non uiderentur: si me ut sce
leratum à te conseruatum putarem. quomodo autem tu
de Rep. benemeritus esses: si tot sceleratos incolumi di-
gnitate esse uoluisses? secessionem tu illam existimauisti
Cæsar initio, non bellum: non hostile odium, sed ciui-
le dissidium: utrisq; cupientibus Rempub. saluam: sed
partim consilijs, partim studijs, à communi utilitate ab
errantibus. principum dignitas erat penè par: nõ par
fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia: quod
erat aliquid in utraq; parte: quod probari posset. nunc
melior certe ea iudicanda est: quam etiam dij adiuue-
runt. cognita uero clementia tua, quis non eam uicto-
riam probet: in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut
omittam communem causam: ueniamus ad nostram.
utrum tandem existimas facilius fuisse Tubero Ligari-
um ex Africa exire: an uos in Africam non uenire?
poteramus ne inquies? cum Senatus censuisset? si me con
sulis: nullo modo. sed tamen Ligarium Senatus idem le
gauerat. atq; ille eo tempore paruit: cum parere Sena-
tui necesse erat: uos tunc paruistis: cum paruit nemo,

qui noluit. reprehendo igitur? minime uero. neq; enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc non concedo: ut quibus rebus gloriemini in uobis: easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis sors coniecta est, ex S. C. cum ipse non adesset: morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. hæc ego noui propter omnes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi unà eruditi, militiæ contubernales, post affines, in omni deniq; uita familiares. magnum etia uinculum: quod ijsdem semper studijs usi sumus. Scio igitur Tuberonẽ domi manere uoluisse. sed ita quidam agebant: ita Reip. sanctissimum nomen opponebant: ut, etiam si aliter sentiret: uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit authoritati amplissimi uiri: uel potius paruit: unà est profectus cum ijs: quorum erat unà causa. tardius iter fecit. itaq; in Africam uenit iam occupatam. hinc in Ligarium crimen oritur: uel ira potius. nam si crimen est prohibere illum uoluisse: non minus magnũ est, uos Africam, omnium prouinciarũ arcem, natã ad bellũ contra hanc urbẽ gerendũ obtinere uoluisse: q̃ aliquẽ se Imperatorẽ esse maluisse. atq; is tamen aliqs Ligarius nõ fuit. Varus imperiũ se habere dicebat. fasces certe habebat. Sed quoquomodo sese illud habet: hæc querela uestra Tubero quid ualet? recepti in prouinciam nõ sumus. quid si essetis? Cæsari ne eam tradituri fuissetis? an contra eum retenturi? Vide quid licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. si responderit Tubero, Africam, quo Senatus eum, sorsq; miserat: tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit: grauissimis uerbis eius consilium reprehendere. non enim si ti-

bi ea res grata fuisset: esset etiam probata. sed iam hoc totum omitto: non tam ut ne offendam tuas pacientissimas aures: quàm ne Tubero quod nunquam cogitauit, facturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africam prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infestam: in qua erat Rex potentissimus, inimicus huic causæ: aliena uoluntas: conuentus firmi, atq; magni. quæro quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis non dubitem: cum uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cum iniuria. quomodo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelam ad quem detulistis? nempe ad eum: cuius authoritatem secuti in societatem belli ueneratis. quod si Cæsaris causa in Prouinciam ueniebatis: ad eum profecto exclusi Prouincia uenissetis. uenistis ad Pompeium. quæ est ergo apud Cæsarem querela? cum eum accusetis: à quo queramini uos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere. Atq; in hoc quidem uel cum mendacio si uultis, gloriari per me licet: uos Prouinciam fuisse Cæsari tradituros: etiam si à Varo & quibusdam alijs prohibiti essetis. ego autem confitebor culpam esse Ligarij: qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. Sed uide quæso Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem: ut probo: tamen non commemorarem: nisi à te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ullo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio an melius pacientiam possem dicere? quotus enim istud quisq; fecisset? ut à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus: essetq; etiam cum crudelitate eiectus: ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atq;

eius uiri est: quē de susceptа causa propositaq; sententia, nulla cōtumelia, nulla uis, nullū periculū posset depellere. ut enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuissent: honos, nobilitas, splendor, ingeniū: quæ nequaquā fuerunt: hoc certe præcipuum Tuberonis fuit: quod iusto cum Imperio, ex S. C. in Prouinciam suam uenerat. hinc prohibitus non ad Cæsarem, ne iratus, non domum, ne iners, non aliquam in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, uideretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria. Quid? cum ista res nihil commouisset eius animum, ad quem ueneratis: languidiore credo studio in causa fuistis? tantummodo in præsidijs eratis? animi uero à causa abhorrebant? an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quàm in reliquis: omnes uincendi studio tenebamur. pacis equidem semper author fui: sed tum sero: erat enim amentis cum aciem uideres: pacem cogitare. omnes inquam uincere uolebamus. tu certe præcipue: qui in eum locum uenisses: ubi tibi esset pereundum, nisi uicisses. quanquā, ut nunc se res habet: non dubito quin hanc salutem anteponas illi uictoriæ. Hæc ego non dicerem Tubero: si aut uos constantiæ uestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. Nunc quæro utrum uestras iniurias, an Reip. persequamini? si Reipublicæ: quid de uestra in ea causa perseuerantia respondebitis? si uestras: uidete ne erretis: qui Cæsarem uestris inimicis iratum fore putetis: cum ignouerit suis. Itaq; num tibi uideor Cæsar in causa Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quicquid dixi ad unam summam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel misericordiæ tuæ. Causas Cæsar ego

multas: & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe nunquam hoc modo: ignoscite Iudices: errauit: lapsus est: non putauit: si unquam post hac. ad parentem sic agi solet. ad iudices, non fecit: non cogitauit: falsi testes: fictum crimen. dic te Cæsar de facto Ligarij Iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo: ne hæc quidem colligo: quæ fortasse ualerent etiam apud Iudicem: legatus ante bellum profectus: relictus in pace: bello oppressus, in eo non acerbus fuit: tametsi totus esset studio tuus. ad Iudicem sic agi solet: sed ego ad parentem loquor. erraui: temere feci: pœnitet: ad clementiam tuam confugio: delicti ueniam peto: ut ignoscas oro: si nemo impetrauit: arroganter peto: si plurimi: tu idem fer opem: qui spem dedisti. an sperandi Ligario causa non sit? cum mihi apud te locus sit etiam pro altero deprecandi? quanquam neq; in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs qui à te pro Ligario petunt tui necessarij. uidi enim, et cognoui quid maxime spectares: cum pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium gratiores esse, quàm preces: neq; spectare quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Itaq; tribuis tu quidem tuis ita multa: ut mihi beatiores illi esse uideantur interdum: qui tua liberalitate fruuntur: quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis: sed uideo tamen apud te causas ut dixi rogantium ualere, plus quàm preces: ab ijsq; te moueri maxime: quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. In Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera: quod soles. possum fortissimos uiros Sabinos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum flo

rem Italiæ, robur Reipublicæ proponere. nosti optime homines. animaduerte horum omnium mœsticiam, & dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes: lachrymas, squaloremq́; ipsius, & filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij retinendi in ciuitate sunt: aut tres ex ciuitate exterminādi. quoduis exiliū his est optatius: quàm patria, quàm domus, quàm dij pœnates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt: moueant te horum lachrymæ: moueat pietas: moueat germanitas: ualeat tua uox illa: quæ uicit. te enim dicere audiebamus: nos omnes aduersarios putare: nisi qui nobiscum essent: te omnes, qui contra te non essent: tuos. uides ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorū domum, hunc L. Martium, C. Cesetium, L. Cornificiū, hosce omnes Equites Ro. qui adsunt ueste mutata: non solum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecum fuerunt? Atq; his maxime irascebamur: & hos requirebamus: & his nonnulli minabantur. conserua igitur tuis suos: ut quemadmodum cætera, quæ dicta sunt à te: sic hoc uerissimum reperiatur. Quod si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: omnes fratres tecum iudicares fuisse. an potest quisquam dubitare: quin si Q. Ligarius in Italia esse potuisset: in eadem sententia fuisset futurus: in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum consensum conspirantem, & penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non sentiat? quiduis prius futurum fuisse: quàm ut hi fratres diuersas sententias fortunasq́; sequerentur. uoluntate igitur omnes tecum fuerunt. tempestate abreptus est unus. qui si consilio id fecisset: esset eorum

similis: quos tu tamen saluos esse uoluisti. Sed ierit ad bellum: dissenserit non à te solum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. Equidem cum tuis omnibus negocijs interessem: memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæstor Vrbanus fuerit erga te, & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias: quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui: te aliquid de huius Quæstoris officio cogitantem: etiam de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud: neq; enim hæc diuinabat: nisi ut tu eum studiosum, & bonum uirum iudicares: nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum utrisq; his dederis: tres fratres optimos, & integerrimos, non solum sibi ipsos, neq; his tot ac talibus uiris, neq; nobis necessarijs, sed etiam Reip. condonaueris. fac igitur quod de homine nobilissimo, et clarissimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia: nunc idem in foro de optimis & huic omni frequentiæ probatissimis fratribus. ut concessisti illum Senatui: sic da hunc Populo: cuius uoluntatem clarissimam semper habuisti. & si ille dies tibi gloriosissimus, Populo Ro. gratissimus fuit: noli obsecro dubitare C. Cæsar similem illi gloriæ laudem quamsæpissime quærere. nihil est enim tam populare quàm bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. homines enim ad deos nulla re propius accedunt: quàm salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius: quàm ut possis: nec natura tua melius: quàm ut uelis conseruare quamplurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat: tua certe natura

breuiorem. quare cum utilius esse arbitrer teipsum, quàm me, aut quenquam loqui tecum: finem iam faciam. tantum teipsum admonebo: si illi absenti salutem dederis: præsentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO. XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi commoueri soleam uehementius, quàm uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant: ut quantum mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam: tantum facultatis timor detrahat. Primum dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo: tamen est ita inusitatum: regem capitis reum esse: ut ante hoc tempus non sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum Senatu solebamus, pro perpetuis eius in nostram Remp. meritis: nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor: ne dicam sceleratum, & impium: qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit: adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei: cuius senectutem tueri, & tegere debebat: commendationemq; ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit: aui seruum corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit: à legatorum pedibus abduxerit. Fugitiui autem dominum accusantis, & dominum absentem, & dominum amicissimum nostræ Reipublicæ, cum os uidebã: cum uerba audiebam: non tam afflictam regiam conditionem dolebam: quàm de fortunis communibus extimescebam. nam cum more maiorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quæ-

ri liceat: in qua quæstione dolor ueram uocem elicere possit, etiam ab inuito: exortus est seruus: qui quem in eculeo appellare non posset: eum accuset solutus. perturbat me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui: timere desino. re enim iniquum est: sed tua sapientia fit æquissimum. nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitam consilium facinoris inisse arguare: si per se ipsum consideres: graue est: nemo enim ferè est: qui sui periculi iudex, non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat. sed tua Cæsar præstans, singularis'q; natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro: quàm intelligo quid de te cæteros uelis iudicare. moueor etiam loci ipsius insolentia: quod tantam causam, quanta nulla unquam in disceptatione uersata est: dico intra domesticos parietes: dico extra conuentum, & eam frequentiam: in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, uultúq; acquiesco: te unum intueor: ad te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauissima sunt: ad motum animi & ad omnem impetum dicendi contentionem'q; leuiora. hanc enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audiente, & disceptante te: quantam mihi alacritatem Populi Ro. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret? cuius omnem ætatem in Populi Ro. bellis consumptam esse meminisset? spectarem Curiam: intuerer forum: cœlum deniq; testarer ipsum. sic cum & deorum immortalium, & Populi romani, & Senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer: nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt: actioq; causæ maximæ debilitatur loco: tuum est

Cæsar, qui

Cæsar, qui pro multis sæpe dixisti: quid nūc mihi animi sit, ad te ipsum referre: quo facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accusatione ipsa dico: de accusatorum spe pauca dicam. qui cum uideantur neq; ingenio, neq; usu, atq; exercitatione rerum ualere: tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione uenerunt. Iratum te Regi Deiotaro fuisse non erant nescij: affectum illum quibusdam incommodis, & detrimentis propter offensionem animi tui meminerant: teq; cum huic iratum, tum sibi amicum cognouerant: cūq; apud ipsum te, de tuo periculo dicerent: fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. Quā obrem hoc nos primum metu Cæsar per fidem, et constantiam, & clementiam tuam libera: ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. per dexteram te istam oro: quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam inquam dexteram, nō tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorem. tu illius domum inire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius dij penates acceperunt: te amicum & placatum Deiotari regis aræ, focíq; uiderunt. cum facile exorari Cæsar, tum semel exorari soles: nemo unquam te placauit inimicus: qui ullas residisse in te simultatis reliquias senserit. quanquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nunquam tu illum accusauisti ut hostem: sed ut amicum, officio parum functum: quod propēsior in Cn. Pompei amicitiam fuisset, quàm in tuam. cui tamen ipsi regi ueniam te daturum fuisse dicebas: si tum auxilia Pompeio, uel si etiam filium misisset: ipse tamen excusatione ætatis usus esset. itaq; cum maximis eum rebus li

berares: perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non solum in eum non animaduertisti: sed omni metu liberauisti: hospitem agnouisti: regem reliquisti. neq; enĩ ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is rex, quẽ Senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset: quiq; eum illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumq; duxisset: ijsdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena: quibus nos in media Rep. nati, semperq; uersati. cum audisset Senatus consentientis authoritate arma sumpta: Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, nouis Imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo: & uir huic imperio amicissimus de salute Populi Ro. extimescebat: in qua etiam suam inclusam esse uidebat. in summo tamen timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est: ut audiuit Consules ex Italia profugisse: omnesq; Consulares, sic enim nunciabatur: cunctum Senatum, totam Italiam, esse effusam. talibus enim nuncijs & rumoribus patebat ad orientem uia: nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita essent: tamen usq; eo se tenuit: quoad à Cn. Pompeio ad eum legati literæq; uenerunt. Ignosce, ignosce Cæsar, si eius uiri authoritati Rex Deiotarus cessit: quem nos omnes secuti sumus: in quem, cum dij atq; homines omnia ornamenta congessissent: tum tu ipse plurima, & maxima. neq; enim si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt: idcirco Cn. Pompeij memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quãtæ opes, quã-

ta in omni genere bellorum gloria, quanti honores Populi romani, quanti Senatus, quanti tui, quis ignorat? tanto ille superiores uicerat gloria: quanto tu omnibus præstitisti. itaq; Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, consulatus admirantes numerabamus: tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur Rex Deiotarus uenit hoc misero fataliq; bello: quem ante iustis hostilibusq; bellis adiuuerat: quo cum erat non hospitio solum, uerũ etiam familiaritate coniunctus. & uenit, uel rogatus, ut amicus: uel accersitus, ut socius: uel euocatus, ut is, q Senatui parere didicisset. postremo uenit ut ad fugientem, non ut ad insequẽtem: idest ad periculi, nõ ad uictoriæ societatem. itaq; Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spem infinitam persequi noluit: uel officio, si quid debuerat: uel errori, si quid nescierat: satisfactum esse duxit: domum se contulit: teq; Alexandrinum bellum gerente, utilitatibus tuis paruit. ille exercitum Cn. Domitij amplissimi uiri, suis tectis, & copijs sustentauit: ille Ephesum ad eum, quem tu ex tuis fidelissimum, & probatissimum omnibus delegisti: pecuniã misit: ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit: qua ad bellum utereris: ille corpus suum periculo obiecit: tecumq; in acie contra Pharnacem fuit: tuumq; hostem, esse duxit suum. Quæ quidem à te in eã partem accepta sunt Cæsar: ut eum amplissimo Regis honore & nomine affeceris. Is igitur nonmodo à te periculo liberatus, sed etiam honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas: suspicari profecto non potes. ut enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorũ penatium necare hospitem: cuius tantæ im-

portunitatis, omnium gentium, atq; omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarum non extimescere: cuius tam inhumani, et ingrati animi, à quo Rex appellatus esset: in eum Tyrannum inueniri: ut hæc omittam: cuius tanti furoris fuit? omnes Reges, quorum multi erant finitimi: omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omnium arma contra se unum excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum clarissimo filio distractus esset? tanto scelere nonmodo perfecto, sed etiam cogitato? At credo hæc homo inconsultus & temerarius nõ uidebat? quis consideratior illo? quis rectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quàm fide & religione uitæ defendendum puto. nota tibi est hominis probitas C. Cæsar: noti mores: nota constantia. cui porrò, qui modo Populi Romani nomen audiuit: Deiotari integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus, nec in hominem imprudentem cadere posset, propter metum præsentis exitij: nec in facinorosum, nisi esset idem amẽtissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatum esse confingitis. At quàm nonmodo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem. Cum inquit in castellum Luceium uenisses: & domum Regis hospitis tui diuertisses: locus erat q̃dam: in quo erant ea composita: quibus te Rex munerare constituerat. huc te è balneo, prius quã accumberes: ducere uolebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent: in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Ego me hercule Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata: Phidippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset: ab ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicem subornabit: finget uidelicet aliquod crimen ueneni. & si à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit, primo occultius in potione, uel cibo: deinde etiam impunius fit: quod, cum est factum: negari potest. si palàm te interemisset: omnium in se gentium non solum odia, sed etiam arma conuertisset. si ueneno: Iouis illius quidē hospitalis numen nunquam cælare potuisset: homines uero fortasse cælasset. quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit: id tibi & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli non credidit? de armis, de ferro, de insidijs cælare te noluit? At quàm festiue crimen cōtexitur? Tua te inquit eadem, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eodē te cum cœnauisses rediturum dixeras. itaq; fecisti. horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuisses: tum illuc iuisti ut dixeras. quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti: qualis rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentissima dona ut scriptū legimus, usq; ad Numantiam misit ex Asia: quæ Africanus inspectante exercitu accepit. Quod cum præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset: tu in cubiculum discessisti. Obsecro Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus homi-

num te intuẽtium, atq; admirantium recordare. numquæ trepidatio? numqui tumultus? nunquid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest? cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? In posterum inquit diem distulit: ut cum in castellum Luceium uentum esset: ibi cogitata perficeret. Non uideo causam loci mutandi: sed tamen acta res criminose est. cum inquit uomere te post cœnam uelle dixisses: in balneum te ducere cœperunt. ibi enim erant insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit. in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdant fugitiue: ita nonmodo nequam, & improbus, sed & fatuus, & amens es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat? quæ è balneo in cubiculum transferri nõ possent? Habes crimina insidiarũ. nihil enim dixit amplius. horum inquit eram conscius. quid tum? ita demens ille erat? ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat: à se dimitteret? romam etiã mitteret? ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias: præsertim cum is unus esset: qui posset de absente se uindicare? Et fratres meos inquit, quod erant conscij: in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret: quos secum habebat: te solutum Romam mittebat: qui eadem scires: quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit: una, regẽ semper in speculis fuisse: cum à te animo esset alieno. altera, exercitum eum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter ut cætera. nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit: quibus inferre bellum Populo Ro. posset: sed qbus fines suos ab excursionibus hostium, & latrocinijs tueretur: & Imperatoribus nostris

auxilia mitteret. Atq; antea quidẽ maiores copias ale re poterat: nunc exiguas uix tueri potest. At misit ad Cælium nescio quem. sed eos, quos misit, quod ire noluerunt: in uincula coniecit. non quæro quàm uerisimile sit: aut non habuisse Regem quos mitteret: aut eos, quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent: eos uinctos potius q̃ necatos fuisse. sed tamen cum ad Cælium mittebat: utrum causam illã uictam esse nesciebat? an Cælium istum magnũ hominẽ putabat? quem profecto is, qui optime nostros homines nouit: uel quia nõ nosset: uel si nosset: contemneret. Addidit etiam illud, equites nõ optimos, misisse. ueteres credo Cæsar: nihil ad tuum equitatum. sed misit ex ijs, quos habuit: electos. At nescio quem ex eo numero seruum iudicatum. non arbitror: non audiui. sed in eo, etiam si accidisset: culpam Regis nullam fuisse arbitrarer. Alieno autẽ à te animo fuit. quomodo? sperauit credo difficiles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionis naturam, & fluminis. At eo ipso tempore pecuniam dedit: exercitum aluit: quem Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiam, atq; ad aciem præsto fuit. Secutum est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi: qui etiam furiosum illum Cælium excitauerunt. quo tum erga te rex animo fuit? qui auctionatus sit: seséq; expoliare maluerit: quàm tibi pecuniam non subministrare. At eo inquit tempore ipso Nicæam, Ephesumq; mittebat: qui rumores Africanos exciperent: & celeriter ad se referrent. itaq; cum esset ei nunciatum, Domitium naufragio perijsse: te in castello circunsederi: de Domitio dixit uersum Græcum eadem sententia: qua etiam nos ha

bemus Latinum: Pereant amici: dum una inimici inter cidant. quod ille, si esset tibi inimicissimus: nunquam tamen dixisset. ipse enim mansuetus: uersus immanis. qui autem Domitio poterat esse amicus: qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset? à quo cum uel interfici belli lege potuisset: regem & se, & filium suum constitutos esse meminisset? Quid deinde furcifer? quo progreditur? ait hac lęticia Deiotarum elatum, uino se obruisse: in conuiuioq; nudum saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarum saltantem quisquam aut ebrium uidit unquam? omnes sunt in illo rege uirtutes: quod te Cæsar ignorare non arbitror: sed præcipue singularis, & admiranda frugalitas. & si hoc uerbo scio laudari Reges non solere. frugi hominem dici, non multum laudis habet in rege. fortem, iustum, seuerum, grauē, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes. illa priuata est. ut uolet quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, idest modestiam, & temperantiam uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineunte ætate, tum à cuncta Asia, tum à magistratibus legatisq; nostris, tum ab Equitibus Romanis, qui in Asia negociati sunt: perspecta, & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regium nomen ascendit. sed tamen quicquid à bellis Populi Ro. uacabat: cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens nondum tanta gloria præditus nihil unquam nisi seuerissime, & grauissime fecerit: is ea existimatione, eaq; ætate saltauit? Imi

tari potius castor aui mores, disciplinamq; debebas: q̃
optimo et clarissimo uiro fugitiui ore maledicere. quod
si saltatorem auum habuisses: neq; eum uirum, unde pu
doris pudicitiæq; exempla peterentur: tamen hoc male
dictum minime in illam ætatem conueniret. quibus il
le studijs ab ineunte ætate se imbuerat: non saltandi,
sed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen
illum cuncta iam ætate exacta defecerant. itaq; Deiota
rum cum plures in equum sustulissent: quod hærere in
eo senex posset, admirari solebamus. hic uero adole-
scens, q̃ meus in Cilicia miles, in Græcia commilito fu-
it: cum in illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis
equitibus: quos una cum eo ad Pompeium pater mise=
rat: quos concursus facere solebat? quàm se iactare?
quàm se ostentare? quàm nemini in illa causa studio &
cupiditate concedere? cum uero exercitu amisso, ego qui
pacis semper author fui: post Pharsalicum autem præ-
lium suasor fuissem armorum non deponendorum, sed
abijciendorum: hunc ad meam authoritatem non potui
reuocare: quod & ipse ardebat studio ipsius belli: &
patri satisfaciendum esse arbitrabatur. felix ista domus:
quæ non impunitatem solum adepta sit: sed accusandi
etiam licentiam. calamitosus Deiotarus: qui ab eo, qui in
ijsdem castris fuerit, nonmodo apud te, sed etiam à su
is accusetur. uos uestra secunda fortuna Castor non po
testis sine propinquorum calamitate esse contenti. Sint
sanè inimicitiæ: quæ esse non debebant. rex enim De-
iotarus uestram familiam abiectam, et obscuram è te-
nebris in lucem uocauit. quis tuum patrem antea, qui
esset, quàm cuius gener esset, audiuit? sed quamuis in-
grate, & impie necessitudinis nomen repudiaueritis: te

men inimicitias hominum more gerere poteratis: non ficto crimine insectari: non expetere uitam: non capitis arcessere. Esto concedatur haec quoq; acerbitatis, & odij magnitudo. adeo ne? ut etiam omnia uitae, salutisq́; communis, atq; etiam humanitatis iura uiolentur? seruum sollicitare uerbis, spe, praemijsq́; corrumpere, adducere domũ, contra dominum armare, hoc est non uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam ista corruptela serui si nonmodo impunita fuerit: sed etiam à tanta authoritate approbata: nulli parietes nostram salutem, nullae leges, nulla iura custodient. ubi enim id, quod intus est, atq; nostrum, impune euolare potest: contraq́; nos pugnare: fit in dominatu seruitus: in seruitute dominatus. O' tempora, O' mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Cósulem, Censorem, Pontificem maximum uidimus: cum Tribunum plebis M. Scaurũ principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset: Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset: & crimina in dominum delaturum se esse dixisset: comprehendi hominem iussit: ad Scaurumq́; deduci. uide quid intersit? & si inique Castorem Domitio comparo. sed tamen, ille inimico seruum remisit. tu ab auo abduxisti. ille incorruptum audire noluit. tu corrupisti. ille adiutorem seruum contra dominum repudiauit. tu etiam accusatorẽ adhibuisti. At semel iste est corruptus à uobis? non'ne cum esset productus: & cum tecum fuisset: refugit ad legatos? non'ne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? non'ne audiente hoc Ser. Sulpitio clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium coenabat: & hoc T. Torquato optimo adolescente, se à te corruptum, tuis promissis in fraudem impulsum esse confessus est? Quae est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Iccirco in hanc urbem uenisti? ut huius urbis iura & exempla corrumperes? domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatem inquinares? At quàm acute collecta crimina? Blesamius inquit, eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maladicebat tibi: ad regem inquit scribere solebat: te inuidiose Tyrannum existimari: statua inter Reges posita animos hominum uehementer offensos: plaudi tibi non solere. non'ne intelligis Cæsar, ex urbanis maliuolorum sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius Tyrannum Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat? multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos? multas afflictas, et euersas domos? armatis militibus refertum forum? quæ semper in ciuili uictoria sensimus: ea te uictore non uidimus. solus inquam es C. Cæsar: cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus. & quem nos liberi in summa Reip. libertate nati nonmodo non Tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem: is Blesamio, qui uiuit in regno: Tyrannus uideri potest? Nam de statua quis queritur? una præsertim? cum tam multas uideat? ualde enim inuidendum est eius statuæ: cuius trophæis non inuidemus. nã si locus affert inuidiam: nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. De plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est: & nonnunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est: & fortasse eo prætermissus: quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum: sed aliquid ad extremam causæ partem reseruatum. id autem aliquid est: te ut planè Deiotaro

reconciliet oratio mea. non enim iam metuo, ne tu illi
succenseas. illud uereor: ne tibi illum succensere aliquid
suscipere. quod abest lōgissime mihi crede Cæsar. quid
enim retineat per te meminit: non quid amiserit: neq;
se à te mulctatum arbitratur: sed, cum existimaret mul
tis tibi multa esse tribuenda: quæ minus assequi in alte
ra parte potuisset: ea sumeres ab illo non recusauit. Ete-
nim si Antiochus magnus ille Rex Asiæ, cum postea q̃
à Scipione deuictus Tauro tenus regnare iussus esset:
omnemq; hanc Asiam, quæ est nunc nostra prouincia:
amisisset: dicere est solitus: benigne sibi à Populo Ro. esse
factum: quod nimis magna procuratione liberatus mo
dicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se Deio
tarus consolari. ille enim furoris mulctam sustinuerat:
hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti: cum &
ipsi, & filio nomen regium concessisti. Hoc nomine re-
tento atq; conseruato, nullum beneficium Populi roma-
ni, nullum iudicium de se Senatus imminutum putat:
magno animo & erecto est: nec unquam succumbet ini
micis: ne fortunæ quidem. multa se arbitratur et pepe-
risse antea factis, & habere in animo, atq; uirtute: quæ
nullo modo possit amittere. quæ enim fortuna? aut quis
casus? aut quæ tanta possit iniuria, omnium Imperato-
rum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est
ornatus: qui, postquam in castris esse potuit per ætatem:
in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesse-
runt. senatus uero iudicia de illo tam multa, tamq; hono
rifica, quæ publicis Populi Ro. literis, monumentisq; con
signata sunt: quæ unquam uetustas obruet? aut quæ tan
ta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de
magnitudine animi? grauitate? constantia? quæ omnes

docti, atq; sapientes summa, quidam etiam sola bona esse
dixerunt: hisq; nonmodo ad bene, sed etiam ad beate
uiuendum contentam uirtutem esse. Hæc ille reputans,
& dies & noctes cogitans, nonmodo tibi non succenset
(esset enim non solum ingratus: sed etiam amens) ue-
rum omnem tranquillitatem, et quietem senectutis ac-
ceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cum an
tea fuit: tum non dubito quin tuis literis, quarum exem
plum legi: quas ad eum Tarracone huic Blesamio de
disti: se magis etiam erexerit: ab omniq; sollicitudine
abstraxerit. iubes enim eum bene sperare: & bono esse
animo. quod scio te non frustra scribere solere. memini
enim iisdem ferè uerbis ad me te scribere: meq; tuis li-
teris bene sperare nõ frustra esse iussum. Laboro equi-
dem Regis Deiotari causa: quo cum mihi amicitiam
Resp. conciliauit: hospitium uoluntas utriusq; coniunxit:
familiaritatem consuetudo attulit: summam uero necessi
tudinem magna eius officia in me, et in exercitum me-
um effecerunt: sed cum de illo laboro: tum de multis
amplissimis uiris: quibus semel ignotum à te esse opor-
tet: nec beneficium tuum in dubium uocari: nec hærere
in animis hominum sollicitudinem sempiternam: nec
accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui se-
mel à te sint liberati timore. Non debeo C. Cæsar quod
fieri solet in tantis periculis tentare: quonammodo di-
cendo misericordiam tuam commouere possim. nihil o-
pus est. occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis
nullius oratione euocata. propone tibi duos reges: & id
animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profe-
cto misericordiæ: quod iracundiæ negauisti. multa sunt
tuæ clementiæ monumenta: sed maxime eorum incolu-

ciuitates: quibus salutem dedisti. quæ si in priuatis gloriosa sunt: multo magis commemorabuntur in regibus. semper regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit. sociorum uero regum, & amicorum, sanctissimum. quod nomen hi reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & à te confirmatum posteris etiã suis tradituros esse confido. corpora uero sua, pro salute Regum suorum hi legati tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, et Antigonus tibi, nobisq́; omnibus iamdiu noti: eademq́; fide, & uirtute præditus Dorialus: qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus: tum Regum amicissimi, tum tibi etiam probati, ut spero. Exquire de Blesamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit? Hieras quidem causam omnem suscipit: & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat: qua uales plurimum. negat unquam se à te in Deiotari Tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit: usq; ad ultimos prosecutum: cum è balneo exisses: tecum se fuisse: cum illa munera inspexisses cœnatus: cum in cubiculo recubuisses: eandemq́; assiduitatem tibi se præbuisse postridie. quamobrem, si quid eorum, quæ obiecta sunt: cogitatum sit: non recusat, quin id facinus suum iudices. Quo circa C. Cæsar uelim existimes, hodierno die sententiam tuam aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse regibus: aut incolumẽ famã cum salute. quorum alterum optare illorum crudelitatis est: alterum conseruare clementiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO. XLIIII.

a Ntequam de republica Patres C. dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror: exponam uobis breuiter consilium & profectionis, et reuersionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad uestrum consilium authoritatemq; Remp. esse reuocatam: manendum mihi statuebam quasi in uigilia quadam consulari, ac senatoria. nec uero usquam discedebam: nec à Rep. deijciebam oculos, ex eo die, quo in ædem telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis: atheniẽsiumq; renouaui uetus exemplum: græcum etiam uerbum usurpaui: quod tum in sedandis discordijs usurpauerat ciuitas illa: atq; omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. præclara tum oratio M. Antonij: egregia etiam uoluntas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cum præstantissimis ciuibus confirmata est. atq; his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de republica: principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: summa cum dignitate et constantia ad ea, quæ quæsita erãt, respondebat: nihil tum, nisi quod erat notum omnibus, in C. Cæsaris commentarijs reperiebatur. num qui exules restituti? unum aiebat: præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ respondebat. assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit: ne qua tabula post

Idus Martias ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo: eaq; præclara. ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat: funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sententias quidem diximus. scriptum senatus cõsultum, quod fieri uellet: attulit. quo recitato, authoritatem eius summo studio secuti sumus: eiq; amplissimus uerbis per senatus consultum gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, nonmodo regno, quod pertuleramus: sed etiã regni timore sublato: magnũq; pignus ab eo Reip. datum: se liberam ciuitatem esse uelle: cum Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset: propter perpetuæ dictaturæ recentem memoriam funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus: uncus impactus est fugitiuo illi: qui in C. Marij nomen inuaserat. atq; hæc omnia communiter cum Collega. alia porrò propria Dolobellæ. quæ nisi Collega abfuisset: credo eis fuisse futura communia. Nam cum serperet in urbe infinitum malum: idq; manaret in dies latius: ijdemq; bustum in foro facerent: qui illã insepultam sepulturam effecerant: & quotidie magis magisq; perditi homines, cum suis similibus seruis, tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolobellæ cum in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos: talisq; euersio illius execratæ columnæ: ut mirum mihi uideatur: tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse. ecce enim Cal. Iunij, quibus ut adessemus edixerat: mutata oĩa. nihil per Senatum: multa & magna per seipsum & absente populo & inuito. Consules designati se audere negabant in Senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea: cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerant. quos tamen ipsi Consules, & in concionibus, & in omni sermone laudabant. ueterani qui appellabantur: quibus hic ordo diligentissime cauerat: non ad conseruationem earum rerum, quas habebant: sed ad spem nouarum prædarum incitabantur. quæ cum audire malem: quam uidere: haberemq; ius legationis liberum: ea mente discessi: ut adessem Cal. Ianuarij: quod initium Senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P. C. profectionis consilium. nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet: breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq; illud, quod tritum in Græciam est: non sine causa uitauissem: Cal. sextilibus ueni Syracusas: quod ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen, mihi urbs coniunctissima, plus una me nocte, cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret: si essem commoratus. cum autẽ me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri rhegini: uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut transmitterem. nec ita multũ prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq; intempesta nox esset: mansissemq; in uilla P. Valerij comitis, & familiaris mei: postridieq; apud eundẽ uentum expectans manerem: municipes Rhegini complures ad me uenerunt: ex his quidam Roma recentes: à quibus primum accipio M. Antonij concionem: quæ ita mihi placuit: ut ea lecta de reuersione primum cœperim cogitare. nec multo post, edictum Bruti affertur, & Cassij. quod quidem mihi, fortasse quod eos, etiam plus Reip. quàm familiaritatis gratia diligo: plenum æquitatis uidebatur. adde=

bant præterea (sit enim plerunq; ut ij, qui boni quid uolunt afferre: affingant aliquid: quo faciant id, quod nunciant, lætius) Remp. conuenturam Cal. Sextilibus: Senatum frequentem fore: Antonium repudiatis malis suasoribus, remissis Gallijs prouincijs, ad authoritatem Senatus esse rediturum: tum uero tanta sum cupiditate incensus ad reditum: ut mihi nulli neq; remi, neq; uenti satisfacerent. non quo me ad tempus occursurum putarem: sed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. Atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipsi uidebatur, in eã urbem me audere reuerti: ex qua Brutus excederet: & ibi uelle tuto esse: ubi ille non posset. neq; uero illum similiter, atq; ipse eram, commotum esse uidi. erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primum cognoui, quæ Cal. Sextilibus in Senatu fuisset L. Pisonis oratio. qui quanquam parũ erat (id enim ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio, quo quid potest esse grauius? et omnium prædicatione, quos postea uidi: magnam mihi uidebatur gloriam consecutus. Hunc igitur ut sequerer properaui: quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neq; enim sperabam id: neq; perficere poteram) sed ut, siquid mihi humanitus accidisset (multa autem impendere uidebantur præter naturam etiam, præterq; fatum) huius diei uocem testem reipub. relinquerem meæ perpetuæ ergà se uolũtatis. Quoniam utriusq; consilij causam P. C. probatam uobis esse confido: prius quàm de Rep. dicere incipio: pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria: cui sum amicus: idq; non

nullo eius officio debere esse, præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ? cur in Senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solus ne aberam? an non sæpe mi nus frequẽtes fuistis? an ea res agebatur? ut etiam ægro= tos deferri oporteret? Annibal credo erat ad portas? aut de Pyrrhi pace agebatur? ad quam causam etiam Appium illum & cæcum & senem delatum esse me= moriæ proditum est. de supplicationibus referebatur. quo in genere Senatores deesse non solent. coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agi= tur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura Consules sunt: ut penè liberum sit Senato ri non adesse. qui cum mihi mos notus esset: cumq; è uia languerem: et mihimet displicerem: misi pro amici= tia qui hoc diceret. at ille uobis audientibus, cum fabris se domum meam uenturum esse dixit. nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter. cuius enim male ficij ista pœna est? ut dicere in hoc ordine auderet: se publicis operis disturbaturum publice ex Senatus sen= tentia ædificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si scisset quam sententiam dicturus es= sem: remisisset aliquid profecto de seueritate cogendi. an me censetis P. C. quod uos inuiti secuti estis: decreturum fuisse? ut parentalia cum supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? ut de cernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico quis fuerit ille L. Brutus: qui & ipse regio dominatu Remp. liberauit: & ad similem uirtutem, & simile factum stirpem in propè quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possem: ut quenquam mortuum con=

iungerem cum deorum immortalium religione: ut cu ius sepulchrum nusquam extet, ubi parentetur: ei publice supplicetur. Ego uero eam sententiam dixissem Patres conscripti: ut me aduersus populum Ro. si quis accidisset grauior Reip. casus: si bellum, si morbus, si fames: facile possim defendere: quae partim iam sunt: partim timeo ne impendant. sed hoc ignoscant dij immortales uelim & populo romano, qui id non probat: & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & semper licebit, dignitatem tueri: mortem contemnere. potestas modo ueniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. Atq; utinam P. C. Cal. Sextilibus adesse potuissem: non quo profici potuerit aliquid: sed ne unus modo Consularis, quod tum accidit: dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem: homines amplissimis populi ro. beneficijs usos L. Pisonem ducem optimae sententiae non secutos. idcirco ne nos populus Ro. consulares fecit? ut in altissimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? nonmodo uoce nemo L. Pisoni Consularis, sed ne uultu quidem assensus est. quaenam (malum) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quaedam necessaria. nec ego hoc ab omnibus ijs desidero: qui sententiam loco Consulari dicunt. alia causa est eorum: quorum silentio ignosco: alia eorum: quorum uocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populo ro. uenire: non metu, quod ipsum est turpe: sed alium alia de causa deesse dignitati suae. quare primum maximas gratias & habeo, & ago, L. Pisoni: qui non quid efficere posset in rep. cogitauit: sed quid ipse facere deberet. deinde à uobis P. C. peto: ut

etiam, si sequi minus audebitis orationem atq; authoritatem meam: benigne tamẽ me, ut fecistis adhuc, audiatis. Primum igitur acta Cæsaris seruanda censeo. nõ quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, et ocij. uellem adesset Antonius: modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodum ipse Cæsaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno authore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt? quæ ille in æs incidit: in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit: pro nihilo habebũtur? Equidem existimo nihil tam esse in actis Cæsaris, q̃ leges Cæsaris. an si cui quid ille promisit: id erit fixum? quod idem facere non potuit: ut multis multa promissa nõ fecit. quæ tamen multo plura reperta sunt illo mortuo: quam uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea non muto: non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad ædem opis maneret. cruenta quidem illa: sed his temporibus, cum ijs quorum est, non redditur: necessaria. quanquam ea quoq; sit effusa: si ita in actis eius fuit. ecquid est? quod tam proprie dici possit actum eius, qui togatus in Rep. cum potestate, imperioq; uersatus sit: quàm lex? quære acta Grachi: leges Semproniæ proferentur: quære Scyllæ: Corneliæ. quid? Cn Pompei tertius Consulatus, in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quid nam egisset in urbe, & toga? leges multas responderet se, & præclaras tulisse. chirographa uero aut mutaret: aut non daret: aut, si dedis-

set: non istas res in actis suis duceret. Sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam conniueo. in maximis uero rebus, idest legibus, acta Cæsaris dissolui, ferendum non puto. Quæ lex melior, utilior, optima etiam in Rep. sæpius flagitata? quàm ne Prætoriæ prouinciæ plusquam annum, ne plusquam biennium Consulares obtinerentur.? hac lege sublata uidentur ne uobis acta Cæsaris seruari.? quid? ea lege, quæ promulgata est de tertia Decuria iudicum: non'ne omnes iudiciariæ leges Cæsaris dissoluuntur? & uos acta Cæsaris defenditis: qui leges eius euertitis? nisi forte, si quid memoriæ causa retulit in libellum: id numerabitur in actis: & quamuis iniquũ et inutile sit, defendetur? quod ad populũ Centuriatis comitijs tulit: id in actis Cæsaris nõ habebitur? At quæ est ista tertia decuria? centurionũ inqt. quid? isti ordini iudicatus lege Iulia, etiã ante Põpeia, Aurelia nõ patebat? census præfiniebatur inquit. nõ Centurioni quidem solum, sed Equiti etiam romano. itaq; uiri fortissimi atq; honestissimi, qui ordines duxerunt: res & iudicant: & iudicauerunt. Non quæro inquit istos: quicunq; ordinẽ duxit, iudicet. at si feratis, quicunq; equo meruisset: quod est laudatius: nemini probaretis. in iudice enim spectari et fortuna debet, et dignitas. Nõ quæro inqt ista: addo etiã iudices manipulares ex legiõe A laudarũ. aliter enim nostri negant posse se saluos esse. O' contumeliosum honorẽ ijs, quos ad iudicandũ nec opinãtes uocatis. Hic enim est legis iudex: ut ij in tertia Decuria iudicent: qui libere iudicare non audeant. in quo quantus est error dij immortales eorum, qui istam legẽ excogitauerunt. ut enim q̃sq; sordidissimus uidebitur: ita libẽtissime seueritate iudicandi sordes suas eluet: labora

bitq; ut honestis Decurijs potius dignus uideatur: q̃ in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex est: ut & de ui, & de maiestate damnati, ad populum prouocent, si uelint. Hæc utrum tandem lex est? an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie? cuius intersit istam legem manere? nemo reus est istis legibus: nemo, quem futurum putemus. armis enim gesta, nunquam profecto in iudicium uocabuntur. At res popularis? utinam quidem uelletis aliquid esse populare. omnes enim iam ciues de Reip. salute una & mente, & uoce consentiunt. quæ est igitur ea cupiditas eius legis ferendæ? quæ turpitudinem summam habeat: gratiam nullam? quid enim turpius quàm qui maiestatem populi romani per uim minuerit: eum damnatum iudicio, ad eam ipsam reuerti: propter quam sit iure damnatus? Sed quid plura de lege disputo? quasi uero id agatur: ut quisquam prouocet. id agitur: id fertur: ne qs omnino unquã istis legibus reus fiat. quis enim aut accusator tam amens reperietur? qui reo condemnato obijci se multitudini conductæ uelit? aut iudex? qui reum damnare audeat: ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? nõ igitur prouocatio ista lege datur. sed duæ maxime salutares leges, quæstionesq; tolluntur? quid est igitur aliud? quàm adhortari adolescentes, ut turbulenti, & seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de ui, et de maiestate sublatis? quid? quod abrogatur his legibus Cæsaris, quæ iubent, ei, qui de ui, itemq; ei, qui maiestatis damnatus sit: aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur: non'ne acta Cæsaris rescinduntur? Quæ quidẽ

ego P.C. qui illa nunquam probaui: ita conseruandæ concordiæ causa arbitratus sum: ut nonmodo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem: sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas uidetis. de exilio reducti sunt à mortuo: ciuitas data non solum singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo authore domo prolata defendimus. eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit: pronunciauit: tulit: quibus latis gloriabatur: ijsq; legibus Remp. contineri putabat: de prouincijs, de iudicijs: eas inquam Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris: euertendas putabimus? Ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt: saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur: ne illud quidem licuit. illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, quàm scriptæ. Quærunt quid sit: cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant: paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi intercessiones inquis? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus continetur. negligimus ista: & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. qd tum? quod erit ita gestum: id lex erit? & in æs incidi iubebitis? credo illa legitima: quæ Consules populum iure rogauerunt. hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi: populus quæ iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? Atq; ego hoc dico de futuris: quod est augurũ:

antedicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta nõ erũt: refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrum uobis. demonstro uitia: tollite. denuncio uim, arma: remouete. Irasci quidem mihi Dolobella pro Rep. dicenti non oportebit. quanquam quidem te id facturum non arbitror. noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur: mihi, ne grauius quippiam dicam: auorum et auunculi sui consulatum si imitaretur: fortunatior uideretur. sed eum iracundum audio factum. uideo autẽ quàm sit odiosum, habere iratum eundem, & armatũ: cum tanta præsertim gladiorũ sit impunitas. sed proponam ius ut opinor æquum: quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. ego si quid in uitam eius, aut in mores contumeliæ dixero: quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. si consuetudinem meam, quam semper in Rep. habui: tenuero: id est si libere, quæ sentiam, de Rep. dixero: primũ deprecor ne irascatur. deinde, si hoc non impetro: peto, ut sic irascatur: ut quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicat, sui defendẽdi causa: ijs qui pro Rep. quæ ipsis uisa erunt, dixerint: ista arma ne noceant. qd hac postulatione dici potest æquius? Quod si, ut à quibusdam mihi eius familiaribus dictum est: omnis eum quæ habetur contra uolũtatem eius oratio, grauiter offendit: etiam si nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecum: non idem tibi aduersario Cæsaris licebit: quod Pisoni socero. et simul admonent quiddam: quod cauebimus: nec erit iustior P. C. in Senatum non ueniẽdi morbi causa: quàm mortis. Sed per deos immortales, te enim intuens Dolobella, qui es mihi charissimus: non possum

de utriusq; uestrum errore reticere. credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur: quæ semper ab amplissimo quoq;, clarissimoq; contempta est: non opes uiolentas, & populo ro. minime ferendam potentiam, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse. ea autem est gloria, et laus, recte factorum, magnorumq; in Remp. meritorum. quæ cum optimi cuiusq;, tum etiã multitudinis testimonio comprobatur. Dicerem Dolobella qui recte factorum fructus esset: nisi te paulisper esse expertum uideremus. quem potes recordari in uita tibi illuxisse diem lætiorem? quàm cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis? cuius generis? cuius deniq; fortunæ studia tum laudi, & gratulationi tuæ se non obtulerunt? quin mihi etiam, quo authore te in ijs rebus uti arbitrabantur: & gratias boni uiri agebant: et tuo nomine gratulabãtur. recordare quæso Dolobella consensum illum theatri: cum omnes earũ rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi: significauerunt se beneficio nouo memoriam doloris ueteris abiecisse. hanc tu potuisti Dolobella (magno loquor cum dolore) hanc tu inquam æquo animo potuisti tantam dignitatem deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unum illũ diem, quo in æde Telluris Senatus fuit: non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant: anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu ueterani, quanta sollicitudine ciuitas tum à te liberata est? cum tuum Collegam depositis inimicitijs, oblitus auspiciorum, auguria te ipso augure nunciante, illo primum die Collegam tibi

esse uoluisti: reip. tuus paruus filius in Capitolium à te missus pacis obses fuit. quo Senatus die lætior? quo populus romanus? qui quidē nulla in concione unquam frequentior fuit. tum deniq; liberati per uiros fortissimos uidebamur: quia, ut illi uoluerant, libertatem pax consequebatur. proximo, altero, tertio, deniq; reliquis consecutis diebus non intermittebas quasi donum aliquod quotidie afferre rei publicæ. maximum autem illud: quod dictaturæ nomen sustulisti. hæc iniusta est à te, à te inquam, mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto, gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius dictatoris odium, nomen dictatoris funditus sustulisti. num huiusce, cum pro salute Reip. tanta gessisses: fortunæ te? num amplitudinis? num claritatis? num gloriæ pœnitebat? unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captum. licet quod cuiq; libet, loquatur: credere non est necesse. nihil enim unquam in te sordidum, nihil humile cognoui. quanquam solent domestici deprauare nonnunquam. sed noui firmitatem tuā: atq; utinam ut culpam, sic etiam suspicionem uitare potuisses. illud magis uereor: ne ignorans uerum iter gloriæ, gloriosum putes, plus te unum posse: quàm omnes: & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita putas: totam ignoras uiam gloriæ. carum esse ciuem, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est. metui uero & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis, ipsis illis, qui, oderint dum metuant, dixerint: perniciosum fuisse. Vtinam Antoni auum tuum meminisses: de quo ta-

men multa audisti ex me sæpissime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluisse: ut propter armorum metuendorum licentiam metueretur? illa erat uita: illa secunda fortuna: libertate esse parem cum cæteris: principem dignitate. itaq; ut omittam res aui tui prosperas: acerbissimum eius diẽ supremum malim: quàm L. Cinnæ dominatum: à quo ille crudelissime est interfectus. Sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc non potest: ut malis carus esse: quàm metui: nihil cuiusquam proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuisse putant: miserrimi ipsi sunt. beatus est nemo: qui ea lege uiuit: ut nonmodo impune, sed etiã cum summa interfectoris gloria interfici possit. Quare flecte te quæso: & maiores tuos respice: atq; ita guberna rem publicam: ut natum te esse ciues tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquam potest. Et populi quidem ro. iudicia multa ambo habetis: quibus uos non satis moueri permoleste fero. q̃d enim gladiatorij clamores innumerabilium ciuium? quid populi uersus? quid Pompei statuæ plausus infiniti? quid ij Tribuni plebis, qui uobis aduersantur? parum ne hæc significant, incredibiliter consentientem populi ro. uniuersi uoluntatem? quid Appollinarium ludorum plausus? uel testimonia potius? & indicia populi romani? uobis parua esse uidebantur? O' beatos illos: qui cum adesse ipsis, propter uim armorum, non licebat: aderãt tamen: & in medullis populi romani ac uisceribus hærebant. nisi forte Actio tum plaudi: & sexagesimo post anno palmam dari putabatis: non Bruto: qui ijs ludis ita caruit: ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus romanus tribuerit absenti: desiderium

liberatoris sui perpetuo plausu et clamore leniret. Equidem is sum: q istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerētur: semper contēpserim. idē q; cum à summus, medijs, infimus, cum deniq; ab uniuersis, hoc idem fit: cūq; ij, q ante seq populi consensum solebant: fugiunt: nó plausum illum, sed iudiciū puto. Sin hæc leuiora uobis uidentur: quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis? quod sensistis tam caram populo ro. uitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo romano, ut est: iucundum amicis, in quo uincat omnes: carum suis, quibus est ipse charissimus. tantam tamen sollicitudinem bonorum, tantum timorem omnium, in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit non interpretamini? quid eos de nostra uita cogitare censetis? quibus eorum, quos sperant Reipub. consulturos: uita tam cara sit?

Cœpi P. C. reuersionis meæ fructum: quoniā ea dixi: ut quicunq; casus consecutus esset: extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq; periculo fiet: utar. si minus: quantum potero, non tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit: non tam mihi, quàm uobis, Reiq; publicæ accesserit.

IN M. ANTONIVM, PHILIPPI-
CA SECVNDA. ORATIO.
XLV.

q Vonam meo fato P.C. fieri dicam: ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit: qui non bellum eodem tempore mihi quoq; indixerit. Nec uero necesse est à me quenquam nominari uobis: cum ipsi recordemini. mihi pœnarum illi, plusquam optarem, dederunt. te miror Antoni quorum facta imitere: eorum exitus non perhorescere. Atq; hoc in alijs minus mirabar. nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius uiderere: ultro maledictis me lacessisti: tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloriæ fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij, quid despicere possit Antonius. an in Senatu facillime detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ reipublicæ testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit. an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius? quid uberius? quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit suis similibus probari posse, se esse hostem patriæ: nisi mihi esset inimicus. Cui prius quàm de cæteris rebus respondeo: de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est: quod grauissimum

crimen iudico

crimen iudicio: pauca dicamus. Contra rē suam uenisse me nescio quando questus est. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & necessario, meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis specie, sed ætatis flore collectam? non uenirē contra iniuriam? quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? sed hoc icirco commemoratum à te puto: ut te infimo ordini commendares: cum omnes recordarentur libertinum generum, et liberos tuos nepotes Q. fadi libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras. nam ita dixisti. domum meam uentitaras. ne tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses. sed nec fecisti: nec si cuperes: tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te concessisse dixisti. O' incredibilē audaciam: O' impudētiam prædicandam. quo enim tempore me Augurē à toto Collegio expetitum Cn. Pompeius, & Q. Hortensius nominauerūt: neq; enim licebat à pluribus nominari: nec tu soluendo eras: nec te ullo modo nisi euersa Rep. fore incolumem putabas. poteras autem eo tempore Auguratum petere: cum in Italia Curio non esset? aut tum, cum es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de ui condemnati sunt: quod tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum usus tuo? quo? quanquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri: quàm cuiquam minus prudenti nō satis gratus uideri. sed quo beneficio? quod me Brundusij non occideris? quem ipse uictor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum: saluum esse uoluisset: in Italiam ire iussisset: eum tu occideres? fac potuisse. quod est

aliud P.C. beneficium latronum: nisi ut commemorare possint, his se uitam dedisse: quibus non ademerint? quod si esset beneficium: nunquam ij, qui illum interfecerunt, à quo erant seruati: quos tu ipse uiros clarissimos appellare soles: tantam essent gloriam consecuti. quale autem beneficium est? quod te abstinueris à nefario scelere? qua in re, non tam iucundum uideri mihi debuit: non interfectum à te: quàm miserum: id te impune facere potuisse. Sed sit beneficium. quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne te ingratus uiderer? an in illa querela misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus populusq; Ro. collocauit: necessaria, quid dictum à me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? Et quidem cuius temperantiæ fuit: de M. Antonio querentem, abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cum leges eas, quæ nunquam promulgatæ essent: & de te, & à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses foedissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. At ego, tanquam mihi cum M. Crasso contentio esset: quo cum multæ, & magnæ fuerunt: non cum uno gladiatore nequissimo: de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaq; hodie perficiam: ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit. At etiam literas, quas me sibi misisse diceret: recitauit homo & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. quis enim unquam, qui paulũ modo bonorum consuetudinẽ

nosset: literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita in medium protulit? palamq́; recitauit? quid hoc est aliud? quàm tollere è uita uitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa loca solent esse in epistolis? quæ prolata si sint: inepta esse uideantur? quàm multa seria? neq; tamen ullo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ. stulticiã incredibilem uidete. quid habes quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Tamisio, & Tyroni Numisio uideris. qui cum hoc ipso tempore stent cum gladijs in conspectu Senatus: ego quoq; te disertum putabo: si ostenderis quomodo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid oppones tandem? si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. Iam inuideo magistro tuo: qui te tanta mercede, quantam iam proferam: nihil sapere docuit. quid est minus non dico oratoris, sed hominis? quàm obijcere aduersario: quod ille si uerbo negarit: longius progredi nõ possit, qui obiecerit. at ego non nego: teq́; in isto ipso conuinco non inhumanitatis solũ, sed etiam amentiæ. quod enim uerbum in istis literis est non plenum humanitatis? officij? beniuolentiæ? omne autem crimen tuum est: quod de te in his literis non male existimem: quod scribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum uirum, non tanquam ad sceleratum, & latronem. At ego tuas literas, & si iure poteram à te lacessitus: tamen non proferam: quibus petis, ut tibi ꝑ me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq́;, id te inuito me, non esse facturum: idq́; à me impetras. qd enim interponerem audaciæ tuæ? quam neq; authori-

tas huius ordinis, neq; existimatio populi romani, neq; leges ullæ possent coercere? uerũtamen qd erat, quod me rogares.? si erat is, de quo rogabas: Cæsaris lege reductus.? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse. in quo, ne ipsius quidẽ ulla esse poterat lege lata. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, et in M. Antonium multa dicenda sint: alterum peto à uobis: ut pro me dicentem benigne, alterum ipse efficiam: ut contra illum cum dicam: attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni uita, tum in dicendo moderationem, modestiamq; cognoscitis: ne me hodie cum isti, ut prouocauit, respondebo: oblitum esse putetis mei. non tractabo ut Consulem. ne ille quidem me ut Consularem. & si ille nullo modo Consul: uel quod ita uiuit: uel quod ita Rempub. gerit: uel quod ita factus est Consul. ego sine ulla controuersia Consularis. ut igitur intelligeretis, qualem me esse Consularem profiteretur: obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit. quid enim constitui.? quid gessi? nisi ex huius ordinis consilio.? authoritate? sententia.? Hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaq; gesta sunt: ausus es uituperare. quis autem meum Consulatum, præter P. Clodium, qui uituperaret inuentus est.? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem manet: quoniam id domi tuæ est: quod fuit illorum utriq; fatale. non placet M. Antonio Consulatus meus. at placuit P. Seruilio: ut eum primum nominem ex illius temporis Consularibus: qui proxime est mortuus: placuit L. Catulo: cuius semper in hac repub. uiuet authoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisoni, M. La-

beoni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Syllano, L. Murenæ: qui tunc erant Consules designati: placuit idem quod Consularibus M. Catoni: qui cum multa, uita excedēs, prouidit: tum, quod te Consulem non uidit. maxime uero Consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit: complexus, & gratulans meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. sed quid singulos commemoro? frequentissimo Senatui sic placuit: ut esset nemo: qui mihi non ut parenti gratias ageret: q non mihi uitam suā, liberos, fortunas, rem publicam referret acceptum. Sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Respub. orbata est: ueniamus ad eos: qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta uir summo ingenio, summaq; prudentia, rebus his gestis, quas tu reprehendis: supplicationem decreuit uerbis amplissimis: eiq; illi ipsi, quos modo nominaui, Consulares, Senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu, cum authorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; uitæ debuisses habere: uitrici te similem, quàm auunculi esse maluisti. huius ego alienus consilijs Consul usus sum. tu sororis filius, quid ad eum unquam de Rep. retulisti? ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet: quorum nobis etiam dies natales audiēdi sunt. hodie non descendit Antonius. cur? dat natalicia in hortis. cui? neminem nominabo. putatote eum Phormioni, alicui, tum Gnatoni, tum Ballioni. O' fœditatem hominis flagitiosam: O' impudentiam, nequitiam, libidinem

non ferendam. tu cum Principem Senatorem, ciuem sin gularem, tam propinquum habeas: ad eum de Rep. nihil refers: ad eos refers: qui domum suam nullam habent: tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris Consulatus: perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti? ut hoc in eo templo dicere ausus sis: in quo ego Senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præsidebat: consulebam: tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti. At etiam ausus es, quid autem est: quod tu non audeas? Cliuum Capitolinum dicere me Consule plenum seruorum armatorum fuisse. ut illa credo nefaria Senatus Consulta tum fierent, uim afferebam Senatui. O' miserum, siue illa tibi nota non sunt: nihil enim boni nosti: siue sunt: qui apud tales uiros tam impudenter loquare. quis enim Eques Romanus? quis præter te adolescens nobilis? quis ullius ordinis? qui se ciuem meminisset: cum Senatus in hoc templo esset: in Cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. Etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare Italiam, delere Remp. consensisse: quis esset? qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq; ro. haberet ducem: qualis si quidem nunc esset: tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus uitrici sui negat à me datum. Hoc uero ne P. quidem Clodius dixit unquam. quem, quia iure ei fui inimicus: doleo à te iam omnibus uicijs esse superatum. Qui autem tibi uenit in mentem, redigere in

memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare? ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere: nisi accessisset etiam disciplina?

Tam autem eras excors: ut tota in oratione tecum ipse pugnares: ut nonmodo non coherentia inter se diceres: sed maxime disiuncta, atq; contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare: pœna affectum querebare. Ita quod proprium meum est: laudasti: quod totius Senatus est: reprehendisti. nam cum comprehensio sontium, mea, animaduersio, Senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit: laudari à se: eos, apud quos dicit: uituperari. Iam illud cuius est nō dico audaciæ (cupit enim se audacem dici) sed, quod minime uult, stulticiæ? qua uincit omnes: cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati: cum in hac cella concordiæ (o dij immortales) in qua me Cōsule salutares sentētiæ dictæ sunt: quibus ad hanc diem uiximus: cum gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinem: qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines: omnes ciues: dum confiteare hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter: sed, qui tantarum rerū repugnantiam non uideas, nihil profecto sapis. quid est enim dementius? quàm cum ipse contra Remp. perniciosa arma ceperis: obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quam id (dij boni) non decebat. in quo est tua culpa nulla. aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cædant arma togæ. qd tum? non'ne cesserunt? at postea tuis armis cessit toga.

quæramus igitur utrum melius fuerit: libertati populi romani, sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tuis cædere? Nec uero tibi de uersibus respondebo. tantum dicam breuiter: neq; illos, neq; ullas te omnino literas nosse. me nec Reip. nec amicis unquam defuisse: & tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subcisiuis: ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti utilitatis, & nomini Romano laudis aliquid afferrent. sed hoc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quid nam homines putarent? si tum occisus esset: cum tu illum in foro spectante populo Ro. gladio stricto insecutus es? negociumq; transegisses: nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset? hisq; oppilatis impetum tuum compressisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor: suasisse ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui. prius enim rem transegit: quàm quisquã tum suspicaretur eum facturum esse. At ego suasi. scilicet is animus erat Milonis: ut prodesse Reip. sine suasore non posset? At lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio nõ satis prudẽter illa quidem constituta. quid enim attinebat noua lege quæri de eo? qui hominem occidisset: cum esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamen. quid ergo? cum res agebatur: nemo in me dixit: & tot annis post tu es inuentus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es: idq; multis uerbis: opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiũctum: ob eamq; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M.

Bibulo præstantissimo ciue Consule, nihil prætermisi.
quantum facere, enitiq; potui: quin Pompeiũ à Cæsaris
coniunctione auocarem. in quo Cæsar fuit fœlicior. ipse
enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. Postea
uero quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit: quid
ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare:
suadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt:
quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim:
ea uelim reprehendas si potes. unum, ne quinquennij
imperium Cæsari prorogaretur. alterum ne pateretur
fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si utrũ-
uis persuasissem: in has miserias nũquam incidissemus.
Atq; idem ego cum iam omnes opes suas & Reip. Pom
peius ad Cæsarem detulisset: seróq; eadem sentire cœ-
pisset: quæ ego ante multo prouideram: inferríq; patriæ
bellum nefarium uiderem: pacis, concordiæ, compositio-
nis author esse non destiti: meáq; illa uox est nota mul
tis: utinam Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut
nunquam coisses: aut nunquam diremisses. fuit alterũ
grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea M. Anto-
nî semper & de Pompeio & de rep. consilia fuerunt.
quæ si ualuissent: Resp. staret: tu tuis flagitijs, egestate,
infamia, concidisses. Sed hæc uetera. illud uero re-
cens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam uereor P.
C. ne, quod turpissimum est: præuaricatorem mihi appo-
suisse uidear: qui me nõ solum meis laudibus ornaret:
sed etiam honoraret alienis. quis enim meum in istius
societate gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autem,
qui in eo numero fuisset: nomen est occultatum? occultatũ
dico? cuius non statim diuulgatum? citius dixerim ia-
ctasse se aliquos: ut fuisse in ista societate uiderẽtur so-

cij: cum socij nõ fuissent: quã ut quisquam cœlare uellet. quam uerisimile porro est in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminẽ occultantibus, meum nomen latere potuisse? etenim si authores ad liberandam patriam desiderarẽtur illis authoribus: Brutos ego impellerem? quorum uterq; L. Bruti imaginem quotidie uideret: alter, etiã Halæ. his igitur maioribus orti ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? et foris potius, q̃ domi? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ nõ modo dominatum, sed ne potentiã quidẽ cuiusquam ferre potuit: me authorem credo desiderauit? qui etiam sine his clarissimis uiris, hanc rem in Ciliciam ad hostium fluminis Cydni confecisset: si ille ad eã ripam, quã constituerat: non ad contrariã nauis applicuisset. Cn. Domitium non patris interitus clarissimi uiri? non auunculi mors? non spoliatio dignitatis? ad recuperandam libertatem, sed mea authoritas excitauit? an C. Trebonio persuasi? cui ne suadere quidem ausus essem? quo etiam maiorem ei Respu. gratiam debet: q̃ libertatem populi romani unius amicitiæ præposuit: depulsorq; dominatus, quàm particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est authorẽ secutus? quem ego magis fecisse illam rem sum admiratus: quàm facturũ putaui. admiratus sum autem ob eam causam: quod immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Halas? & hos authoritate mea censetis excitatos potius, quàm charitate Reipublicæ? longum est p̃sequi cæteros: idq; Reip. præclarũ, fuisse tam multos. tũ multo ipsis gloriosius est. At quẽadmodũ me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto inquit statim cruentum alte extollens M. Brutus pu-

gionem, Ciceronem nominatim exclamauit: atq; ei recu peratam libertatem est gratulatus. Cur mihi potissimum? qui sciebam. Vide ne illa causa fuerit appellandi me: quod cum rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesseram: me potissimum testatus est: se aemulum mearum laudum extitisse. tu autem omnium stultissime non intelligis: si id, quod me arguis, uoluisse interfici Caesarem, crimen sit: etiam laetatum esse morte Caesaris, crimen esse. quid enim interest inter suasorem facti? & probatorem? aut quid refert utrum uoluerim fieri? an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas: qui illud aut fieri noluerit? aut factum improbarit? omnes enim in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Caesarem occiderunt. alijs consilium, alijs animus, alijs occasio defuit: uoluntas nemini. Sed stuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite. sic enim dixit. M. Brutus, quem ego honoris causa nomino: cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit. ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. Ergo ego sceleratus appellor à te: quem tu suspicatum aliquid suspicaris? ille, qui stillantem prae se pugionem tulit: is à te honoris causa nominatur? esto. sit in uerbis tuis hic stupor. quanto in rebus sententijsq; maior? constitue hoc Consul aliquando: Brutorũ, C. Caßij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum, quam uelis causam esse: edormi crapulam inquam: & exhala. an faces admouẽdae sunt? quae te excitent tantae causae indormientem? nunquam ne intelligis statuendum tibi esse, utrũ illi, qui istam rem gesserunt: homicidij rei sint? an uindices libertatis? Attende enim paulisper: cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. & ego,

qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris: ut à te arguor, socius: nego quicquam esse medium. confiteor eos, nisi liberatores populi romani, conseruatoresq; Reip. sint: plusquam sicarios, plusquam homicidas, plus etiam q̃ parricidas esse. siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. tu homo sapiens & considerate quid dicis? si parricidæ: cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine, & apud populum Ro. semper appellati? cur M. Brutus te referente legibus est solutus: si ab urbe plusquam decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Cassio & Bruto datæ? cur quæstores additi? cur legatorum numerus additus? Atq; hæc acta per te. non igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertiũ nihil potest esse. Quid est? num conturbo te? non enim fortasse satis, quæ distinctius dicuntur, intelligis. sed tamen hæc est summa conclusionis meæ: quoniam scelere à te liberati sunt: ab eodem te amplissimis præmijs dignissimi iudicati sunt. Itaq; iam retexo orationem meam: scribam ad illos: ut siqui forte, quod à te mihi obiectum est, quærent sit ne uerum? ne cui negent. etenim uereor, ne aut cœlatum me ab ipsis, illis non honestum, aut inuitatum refugisse, mihi sit turpissimum. quæ enim res unquam (pro sancte Iupiter) nonmodo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ cõmendatior erit hominum memoriæ sempiternæ? In huius me consilij societate, tanquam in equum Troianum includi cũ principibus non recuso. ago etiam gratias, quoquo animo facis. tanta enim res est: ut inuidiam istam, quam tu in me uis concitare: cum laude non comparem. quid

enim beatius illis quos tu expulsos a te prædicas, & re legatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus? qui illos, quo accesserint: non affari, atq; appetere uideatur? qui homines tam agrestes? qui se, cum eos aspexerint non maximum cœpisse uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor posteritas? quæ tam ingratæ literæ reperientur? quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur. tu uero ascribe me talem in numerum. sed unam rem uereor, ne non probes. si enim fuissem: nō solum regem, sed regnum ēt de Rep. sustulissem: & si meus stilus ille fuisset (ut dicitur) mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquam si interfici Cæsarem uoluisse crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit: quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cœpisse notissimum est: & ob eius consilij societatem, cum interficeretur Cæsar: tum te a Trebonio uidimus seuocari. Ego autem, uide quàm tecum agam non inimice: quod bene cogitasti aliquando: laudo: quod non indicasti: gratias ago: quod non fecisti: ignosco. uirum res illa quærebat. quod si te in iudicium quis adducat: usurpetq; illud Cassianum: cui bono fuerit: uide quæso ne hæreas. quanquam quidem illud fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant: tibi tamen præcipue: qui nonmodo non seruis: sed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipauisti: ad quē è domo Cæsaris tam multa delata sunt: cuius domus quæstuosissima est falsorum commentariorum, & chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, uectigalium, flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egestati, & æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subuenire potuisset? nescio quid conturbatus mihi esse uideris. nunquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? liberabo te metu: nemo credet unquam: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos uiros Resp. authores: ego te dico tantum gaudere: fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus. nunc etiam reliquis respondendum est. Castra mihi Põpei, atq; omne illud tempus obiecisti. quo quidẽ: tempore si, ut dixi, meum consilium, authoritasq; ualuisset: tu hodie egeres: nos liberi essemus: Resp. non tot duces, & exercitus amisisset. fateor enim me, cum ea, quæ acciderunt: prouiderem futura: tanta in mœsticia fuisse: quanta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. dolebam, dolebam P. C. Remp. uestris quondam meisq; consilijs conseruatam breui tempore esse perituram: neq; uero eram tam indoctus, ignarusq; rerum: ut frangerer animo, propter uitæ cupiditatem: quæ me manens conficeret angoribus: dimissa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reip. uiuere uolebam: tot Consulares, tot Prætorios, tot honestissimos Senatores, omnem prætereaflorem nobilitatis, ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui si uiuerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Remp. hodie teneremus. quæ sententia si ualuisset: ac non ij maxime, quorum ego uitæ consulebam: spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittam: tu nũquam in hoc ordine, uel potius nunquam in hac urbe mansisses. At uero Cn. Pompei uoluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille quenquam plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum: de summa re dissentientes: in eadem consuetudine amicitiæ permanere. sed & ego quid ille, è contra ille quid & ego sentirem & spectarem uidebat. ego incolumitati ciuium primum, & postea dignitati, ille præsenti dignitati potius consulebat. quod autem habebat uterq; quid sequeretur: icirco tolerabilior erat nostra dissensio. Quid uero ille consularis uir, ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalicæ fugæ Paphum prosecuti sunt. Nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij: cum me uidisse plus fateretur: se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes: cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud: in quo tu nimium fœlix fuisti. Ne iocis quidem respondebo: quibus me in castris usum esse dixisti. erant quidem illa castra plena curæ. ueruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint: tamen si modo homines sunt: interdum animis relaxantur. quod autem idem mœstitiam meam reprehendit: idem iocum: magno argumento sit: me in utroq; fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. Vtinam hoc unum uerum crimen essent. plures amici mei, et necessarij uiuerent. sed qui istuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius HS ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo nisi amicus fecit hæredem: ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur. te is, quem nunquam uidisti: L. Rubrius Cassina fecit hæredem. & quidem uide, quàm te amarit is: qui albus ater'ue fueris ignorans, fratris filium præterijt: Q. Furij honestissimi equitis Romani, suiq; amicissimi, quem

palàm hæredem ſemper factitarat: ne nomen quidem perſcripſit: quem nunquam uiderat: ac ne unquam ſalutauerat: fecit hæredem. uelim mihi dicas, niſi moleſtum eſt: L. Turſecius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio inquies: niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. In multas præterea pecunias alieniſſimorum hominum eiectis ueris hæredibus, tanquã hæres eſſet, inuaſit. quanquam hoc maxime admiratus ſum: mentionẽ te hæreditatum auſum eſſe facere: cum ipſe hæreditatem patris non adiſſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime, tot dies in aliena uilla declamaſti? quanquam tu quidem (ut tui familiariſſimi dictitant) uini exhalandi, non acuendi ingenij cauſa declamitas. Tũ uero adhibes ioci cauſa magiſtrum ſuffragio tuo, & compotorum tuorum Rhetorem: cui conceſſiſti, ut in te quæ uellet diceret: ſalſum omnino hominem: ſed materia facilis in te & in tuos dicta dicere. Vide autem inter te & auum tuum quid interſit? ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet. tu curſim dicis aliena. at quanta merces Rhetori data eſt? audite: audite P. C. & cognoſcite Reip. uulnera: duo millia iugerum Campi Leontini Sex. Clodio Rhetori aſſignaſti, & quidem immunia: ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiam hoc homo audaciſſime ex Cæſaris commentarijs? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros ereptos Reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim quoniam criminibus eius ſatis reſpondi: de ipſo emendatore & correctore noſtro quædã dicenda ſunt. nec enim omnia effundam. ut ſi ſæpius decertandũ ſit: ut erit: ſemper nouus ueniam. quam facultatem mihi

multitudo iſtius

multitudo istius uiciorũ, peccatorumq; largitur. Vis ne igitur te inspiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. Tenes ne memoria prætextatum te decoxisse? patris inquies ista culpa est. concedo. etenim est pietatis plena defensio. illud tamen audaciæ tuæ: quod sedisti in quatuordecim ordinibus: cum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus: quamuis qui fortunæ uicio non suo decoxisset. Sumpsisti uirilem togam: quam statim muliebrem stolam reddidisti. primo uulgare scortum: certa flagitij merces: nec ea parua. sed cito Curio interuenit: qui te à meretricio quæstu abduxit: & tanquã stolam dedisset, in matrimonio stabili, & certo locauit. nemo unquam puer emptus libidinis causa tam fuit in domini potestate: quàm tu in Curionis. quotiens te pater eius domo sua eiecit? quotiens custodes posuit: ne limen intrares? cum tamen tu nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas dimitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tempus illud: cum pater Curio mœrens iacebat in lecto: filius se ad pedes meos prosternens lachrymãs te mihi commendabat: orabat ut te contra suum patrem, si sestertium sexagies peteret: defenderẽ. tantum enim pro te intercessisse dicebat. ipse autem amore ardens, confirmabat, quod desiderium tui dissidij ferre nõ posset: se in exilium esse iturum. quo ego tempore tanta mala florẽtissimæ familiæ sedaui: uel potius sustuli. patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret: redimeret adolescentem summa spe, & animi, & ingenij præditum rei familiaris facultatibus: eumq; à tua nonmodo familiaritate, sed etiam congressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu,

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres: maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste non possum dicere. tu autem eo liberior: quod ea in te admisisti: quæ à uerecundo inimico audire non posses. Sed reliquum cursum uidete. quem quidem celeriter perstringam. ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit: & ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto, ut quanquam multo notiora uobis, quàm mihi sunt: tamen, ut facitis, attente audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos nõ cognitio solum rerum, sed etiam recordatio: tametsi incidamus oportet media: ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia commemorat: eius omnium incendiorũ fax. cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est. quid dicam, ipse optime intelligit. Inde iter Alexandriam contra Senatus authoritatem, contra religiones. sed habebat ducem Gabinium: qui cum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus? aut qualis? prius in ultimam Galliam, ex Aegypto, quàm domum. quæ autem erat domus? suam enim quisq; domum tum obtinebat: neq; erat usquam tua. domum dico? quid erat in terris: ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum: quod cum socijs tanquam Sisaponem tenebas. Venisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me. acceperam enim iam ante Cæsaris literas: ut mihi satisfieri paterer à te. itaq; ne loqui quidem sum te passus de gratia. postea custoditus sum à te: tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ. quo quidẽ tempore P. Clodium ap-

probante populo romano in foro es conatus occidere. cumq; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo: tamen ita prædicabas: te non existimare, nisi illum interfecisses: unquam mihi pro tuis in me iniuriis satis esse facturum. In quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas: cum te ultro mihi idem illud deferentem nunquam sim adhortatus. quanquam, si in eo perseuerares: ad tuam gloriam rem illam referri malebam: quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo sine Senatus Consulto, sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi. id enim unum in terris egestatis, æris alieni, nequiciæ, pditis uitæ rationibus perfugium esse ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (si hoc est explere: quod statim effundas) aduolas egens ad Tribunatum: ut in eo magistratu, si posses, uitrici tui similis esses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in domesticum dedecus impure, atq; intemperanter, sed quæ in nos, fortunasq; nostras, idest uniuersam Remp. impie ac nefarie fecerit. ab huius enim scelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello consulibus, Cal. Ian. labentem, & propè cadentem Remp. fulcire cuperetis: ipsiq; C. Cæsari, si sana mente esset: consulere uelletis: tum iste uēditum, atq; mancipatum Tribunatum, consiliis uestris opposuit: ceruicesq; suas ei subiecit securi: qua multi in minoribus peccatis occiderunt. In te autem M. Antoni id decreuit Senatus, & quidem incolumis, nondum tot luminaribus extinctis, quod in hostem togatum decerni est solitū more maiorū. et tu apud patres conscriptos cōtra me dicere ausus es: cum ab hoc ordine ego conseruator essem, tu hostis

Reip. iudicatus. commemoratio illius tui sceleris intermissa est: non memoria deleta. dum genus hominum, dum populi Ro. nomen extabit: quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum: tua illa pestifera intercessio nominabitur. quid cupide a Senatu, quid temere fiebat? cum tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reip. prohibuisti? neq; id semel: sed sæpius. neq; tu tecum de Senatus authoritate agi passus es. quid autem agebatur? nisi ne delere & euertere Remp. funditus uelles? cum te neq; Principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monendo, neque frequens Senatus agendo, de uendita atque addicta sententia mouere potuit? tum illud, multis ante tentatis, necessario tibi uulnus inflictum: quod paucis ante te: quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo consulibus, reliquisq; Imperijs, & potestatibus. quæ non effugisses: nisi te ad arma Cæsaris contulisses. tu, tu inquam M. Antoni princeps C. Cæsari perturbare omnia cupienti, causam belli contra patriam inferendi dedisti. quid enim aliud ille dicebat? quam causam dementissimi sui consilij, & facti afferebat? nisi quod intercessio neglecta, ius Tribunitium sublatum, circunscriptus esset Antonius? omitto quàm hæc falsa: quàm leuia: præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit, contra patriam arma capiendi. sed nihil de Cæsare. tibi certe confitendum est: causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. O' miserum te, si intelligis: miseriorem, si non intelligis: hoc literis mandari: hoc memoriæ prodi: huius rei ne posteritatem quidem omnium sæculorum unquam immemorem fore: Consules ex Italia expulsos: cumq; his Cn. Pompeium: qui

imperij populi Ro. decus, ac lumen fuit: omnes consulares, qui per ualitudinem exequi fugam illam, cladem'q; potuissent: Prætores, Prætorios, Tribunos plebis, magnam partem Senatus, omnem sobolem iuuentutis, uno'q; uerbo rempublicam expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. ut igitur in seminibus causa est arborum, & stirpium: sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti. doletis tres exercitus populi Ro. interfectos. interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues. eos quoq; eripuit uobis Antonius. authoritas huius ordinis afflicta est. afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea uidimus: quid autem mali non uidimus? si recte ratiocinabimur: uni accepta referemus Antonio. ut Helena troianis, sic iste Reip. causa belli, causa pestis, atq; exitij fuit. Reliquæ partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit: quæ Senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mentio. si seuerus: cur non in omnes? si misericors: cur non in suos? sed omitto cæteros. Licinium Lenticulam de alea condemnatum collusorem suum restituit. quasi uero ludere cum condemnato non liceret. sed ut quod in alea perdiderat: beneficio legis dissolueret. quam attulisti rationem populo romano, cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum: rem indicta causa iudicatam: nullum fuisse de alea lege iudicium: ui oppressum & armis: postremo quod de patruo dicebatur: pecunia iudicium esse corruptum. nihil horum. At uir bonus, et Rep. dignus. nihil id quidem ad rem. ego tamē, quoniam condēnatum esse pro nihilo uis: si ita esset: ignoscerem. hominem uero omnium nequissimum, qui non

dubitaret uel in foro alea ludere: lege quæ est de alea condemnatum, qui in integrum restituit: is non apertissime studium suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cum Cæsar in Hispaniam proficiscens, huic conculcandam Italiam tradidisset: quæ fuit eius peragratio itinerum? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omnium uersari: eaq;, quæ dico, dicturusq; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere: q̃ mihi: qui nõ fui. notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ scientiæ. etenim quod unquam in terris tantum flagitiũ extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus? Vehebatur in essedo Tribunus plebis: lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiam necessario prodeuntes, non uero illo, & mimico nomine, sed Voluniam salutabant. sequebatur rheda cum lenonibus: comites nequissimi: reiecta mater amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur. O miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorum iste uestigijs omnia Municipia, Præfecturas, Colonias, totam deniq; Italiã impressit. Reliquorum factorum eius P. C. difficilis est sane reprehensio: et lubricæ uersatus in bello est. saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix: si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniam ueteranis cautum esse uolumus: quanquam dissimilis est militum causa, et tua: illi secuti sunt: tu quæsisti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces: nihil de genere belli dicam. Victor Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti. ibi me non occidisti. magnum beneficium. potuisse enim

fateor. quanquam nemo erat eorum, qui tunc tecum fue
runt: qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim
est charitas patriæ: ut uestris etiam legionibus sanctus
essem: quod eam à me seruatam esse meminissent. sed
fac te dedisse mihi, quod non ademisti: meq; à te habe-
re uitam: quia à te non sit erepta: liceat nunc mihi per
tuas contumelias hoc beneficiū sic tueri: ut tuebar: præ-
sertim cum te hæc auditurum uideres. Venisti Brundu
sium in sinum quidem & complexum tuæ mimulæ.
quid est? num mentior? quam miserum est id negare
non posse: quod sit turpissimum confiteri. si te municipio-
rum non pudebat: ne ueterani quidem exercitus? quis
enim miles fuit? qui Brundusij illam non uiderit? quis,
qui nescierit uenisse eam tot dierum tibi uiam gratu-
latum? quis qui non indoluerit tam sero se, quem homi-
nem secutus esset, cognoscere? italiæ rursus percursatio
eadem comite mima: in oppida, militum crudelis et mi
sera deductio: in urbe auri & argenti maximeq; ui-
ni fœda direptio. accessit, ut Cæsare ignaro, cum esset
ille Alexandriæ: beneficio amicorū eius magister equi-
tum cōstitueretur. tum existimauit se suo iure cum Hip
pia uiuere: & equos uectigales Sergio mimo tradere.
quid ego istius decreta? quid rapinas? quid hæredita-
tum possessiones datas? qd ereptas proferā? cogebat ege-
stas: quo se uerteret non habebat: nondum ei tanta à
L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas uenerat: non-
dum in Cn. Pōpei locum, multorūq; aliorū, qui aberāt:
repentinus hæres successerat: erat ei uiuendū latronum
ritu: ut tantum haberet: quantum rapere potuisset. sed
hæc, quæ robustioris improbitatis sunt: omittamus: lo-
quamur potius de iniqissimo genere leuitatis. Tu istis fau

cibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauseras: ut tibi necesse esset in populi romani conspectu uomere postridie. O' rem nonmodo uisu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset: quis non turpe diceret? in cœtu uero populi, negocium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset: is uomens frustis esculentis uinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal impleuit. sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus. ueniamus ad splendida. Cæsar Alexandriam se recepit felix, ut sibi quidem uidebatur: mea autem sententia, si quis Reip. sit infelix: felix esse non potest: hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me, consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompei Magni uoci acerbissimæ subiecta præconis. una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit: seruientibusq; animis gemitus tamen populi Ro. liber fuit. expectantibus omnibus, quis nam esset tam impius: tam demēs: tam dijs hominibusq; hostis: qui ad illud scelus sectionis auderet accedere: inuentus est nemo, præter Antonium: præsertim cum tot essent circa hastam illam: qui alia omnia auderent. unus inuentus est: qui id auderet: quod omnium fugisset, & formidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit? uel, ut uerius dicam, tantus furor? ut primum, cum sector sis isto loco natus: deinde cum Pompei sector: non te execrandum populo romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias? At quàm insolenter statim helluo inuasit in eius uiri fortunas: cuius uirtute terribilior erat

populus romanus exteris gentibus, iusticia carior. In eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset: exultabat gaudio persona de mimo, modo egens, repēte diues. sed ut est apud poetam nescio quem: male parta, male dilabuntur: incredibile ac simile portenti est: quonam modo illa tam multa, quam paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit: permagnum optimi pondus argenti: preciosa uestis: multa et lauta suppellex, & magnifica multis locis, nō illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit: fuit animal uiuum: oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam dissipatas, tā distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. nihil erat clausum: nihil obsignatum: nihil scriptum: apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant: alia mimæ: domus erat aleatoribus referta: plena ebriorum: totos dies potabatur: atq; id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe, non enim semper iste felix: damna aleatoria: conchiliatis Cn. Pompei peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. nonmodo unius patrimoniū, quamuis amplū, ut illud fuit: sed urbes, et regna tanta nequicia deuorare potuisset. At eiusdem ædes etiam & hortos. O' audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædiū dijs penatibus os importunissimum ostendere? quā domum aliquandiu nemo aspicere poterat: nemo sine lachrymis præterire: hac te in domo tamdiu diuersari non pudet? in qua quamuis nihil sapias: tamen nihil ti

bi potest esse iucundum. an tu illa uestibula, rostra, spolia, cum aspexisti: domũ tuam te introire putas? fieri nõ potest. quamuis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquam neq; uigilantem, neq; in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus, & furens: cum tibi obiecta sit species singularis uiri: perterritum de somno excitari: furere etiam sæpe uigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorum. quid enim unquam domus illa uiderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P. C. sicut scitis, cum foris clarus: tum domi admirãdus: neq; rebus exteris magis laudandus: quàm institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. & si iam negat. nolite, nolite quærere. frugi factus est. illam suã suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exegit. q̃ porro` spectatus ciuis? quàm probatus? cuius ex omni uita nihil est honestius: quàm quod cum mima fecit diuortium. At quàm crebro usurpat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere et Consul, et impudicissimus, et Cõsul, & homo nequissimus. qd enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in noĩe: dixisset aliquãdo credo auus tuus se et Cõsulẽ, et Antoniũ. nunquã dixit. dixisset ẽt collega meus, patruus tuus. nisi solus esses Antonius. sed omitto ea peccata: quæ nõ sunt earũ partium propria: quibus tu Remp. uexauisti. ad ipsas tuas partes redeo: id est ad ciuile bellum. quod natum, conflatum, susceptum, opera tua est: cur ei bello tum propter timiditatem tuam, & propter libidines defuisti? gustaras ciuilem sanguinem: uel potius exorbueras: fueras in acie

pharsalicæ antesignanus: L. Domitium nobilissimum
& clarissimum uirum occideras: multos, qui de prælio
effugerant, quorum Cæsar nonnullos fortasse seruasset:
crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tantis,
talibus, gestis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem
non sequerere? cum præsertim belli pars tanta resta-
ret? Itaq; quem locum apud ipsum Cæsarem post eius
ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cu-
ius tu imperatoris quæstor fueras: dictatoris magister
equitum: belli princeps: crudelitatis author: prædæ so-
cius: testamenti, ut ipse dicebat, filius: appellatus es de
pecunia: quam pro domo, pro hortis, pro sectione debe-
bas. primo respondisti plane ferociter: & ne omnia ui-
dear contra te: propemodum æqua & iusta dicebas. à
me C. Cæsar pecuniam? cur potius quàm ego ab illo?
an ille sine me uicit? an ne potuit quidem? ego ad illũ
belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui:
ego arma contra consules, imperatoresq; populi romani,
contra Senatum populumq; romanũ, contra deos patri
os, arasq;, & focos, contra patriam tuli. num sibi so-
li uicit? quorum facinus commune: cur non sit eo-
rum præda communis? ius postulabas. sed quid ad
rem? plus ille poterat. itaq; exclusis tuis uocibus, & ad
te, & ad prædas tuas milites misit: cum repente à te
præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te
erat? tantam esse tabulã, tam uarias, tam multas posses-
siones: ex ꝗbus præter partẽ Miseni, nihil erat, quod is,
ꝗ auctionaretur: posset suũ dicere. auctionis uero misera-
bilis aspectus. uestis Pópei nó multa, eaq; maculosa: eius-
dẽ quædã argentea uasa collisa: sordidata mancipia: ut
doleremus ꝗcquã esse ex illis reliquijs: quod uidere pos-

ſemus. hãc tamen auctionem hæredes L. Rubrij decre=to Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quo ſe uerte=ret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cum ſica. de quo Cæſar in Senatu aperte in te inue=hens, quæſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, pau cis tibi ad ſoluendum propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam, qui in ſuis partibus, ideſt in ſuis fortunis tam timidus fuerit: pertimeſcat? profectus eſt tamen aliquando in Hiſpa-niam: ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quo nam mo do igitur Dollobella peruenit? aut non ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni: aut, cum ſuſcepiſſes: defendenda uſq; ad extremum. ter depugnauit Cæſar cum ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pu=gnis Dolobella. in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris: nollem: ſed tamen conſilium a principio reprehendendum: laudanda conſtantia. tu ue=ro quis es? Cn. Pompeij liberi primum patriam repete-bant. eſto, fuerit partium hæc cauſa communis. repete-bant præterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem: in quæ tu inuaſeras. hæc cum pete-rent armis ij: quorum erant legibus: etſi in rebus ini=quiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompei pugnare ſecto-rem. An tu Narbonæ in menſas hoſpitium cum uome-res: Dolobella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbona reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui etiam ſi poſſem ante Cal. Ian. prodeſ

se Reipublicæ. nam quod quærebas, quomodo redissem? primum luce, non tenebris: deinde cum Calceis, & toga, nullis nec caligis, nec lacerna. At etiam aspicis me, & quidē, ut uideris, iratus. ne tu mecum iam in gratiam redeas: si scias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ: cuius teipsum non pudet. Ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi: nullū audiui: quàm quod qui magister equitum fuisse tibi uiderere: in proximū annum consulatum peteres: uel potius rogares: is per municipia, coloniasq; Galliæ: à qua cum Consulatus noster petebatur, non rogabatur: petere Consulatum solebamus: cum caligis & lacerna cucurristi. At uidete leuitatem. Cum hora diei decima ferè ad saxa rubra uenisset: delituit in quadam Cauponula: atque ibi se occultans perpotauit ad uesperum. inde Cassia celeriter ad urbem aduectus domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confestim ad eam, cuius causa uenerat: deducitur: eiq; epistolam tradidit. quam cum illa legeret flens (erat enim amatorie scripta) caput autem literarum, sibi cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abiecisse illinc: atq; in hanc transfudisse. cum mulier fleret uberius: homo misericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum inuasit. O' hominem nequam (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil possum dicere) ergo ut te catamitum, neque opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret: idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorū dierū metu perturbasti? Et domi quidem causam amoris habuit. foris etiam turpiorem. ne L. Plancus prædes tuos uenderet productus aūt in concionē à Tribuno pl. cum respondisses, te rei tuæ causa uenisse: populum in te dica-

cem etiam reddidisti. Sed nimis multa de nugis. ad maio ra ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiam lõ gissime processisti. celeriter isti: & redisti: ut cognosceret te, si minus fortem, attamen strenuum. factus ei rursus nescio quomodo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem plane perditum ære alieno, egentemq;, si eundem nequam hominem, audacemq; cognouerat: hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. His igitur rebus præclare commendatus iussus est renunciari Consul, & quidem cum ipso: nihil queror de Dolobella: qui tum est impulsus, elusus, inductus. qua in re quanta fuerit utriusq; uestrum perfidia in Dolobellam quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, & receptum interuertit: ad seq; transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuã ascripsisti. Veniunt Cal. Ianuariæ: cogimur in Senatum: inuectus est copiosius multo in istum, & paratius Dolobella: quàm nunc ego. hic autem iratus, quæ dixit dij boni: cum primum Cæsar ostendisset, se prius quàm proficisceretur, Dolobellam Consulem esse iussurum: quem negant regem, qui et faceret semper eiusmodi aliquid & diceret. sed cum Cæsar ita dixisset: tum hic bonus augur, eo se sacerdotio præditum esse dixit: ut comitia auspicijs uel impedire, uel uiciare posset. idq; se facturum esse asseuerauit. In quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite. quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti: si augur non esses: & Consul esses: minus facere potuisses? uide etiam ne facilius. nos enim nunciationem solum habemus: Consules, & reliqui magistratus etiam inspectionem. esto hoc imperite (nec enim ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia) sed uidete impudentiam. multis ante

mensibus in Senatu dixit Dolobellæ comitia aut prohibiturum auspicijs: aut id facturum esse, quod fecit. quisquam ne diuinare potest, quid uicij in auspicijs futurum sit? nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neq; licet comitijs per leges: & siquis seruauit: non habitis comitijs, sed prius quam habeãtur, debet nunciare. uerum implicata inscitia, impudentia est: si nescit quod augurem: nec facit quod pudentem decet. Atq; illo die recordamini eius usq; ad Idus Martias Consulatum. quis unquam apparitor tam humilis? tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticam inferẽs, beneficia, quæ uẽderet, à Collega petebat. Ecce Dolobellæ comitiorum dies: sortitio prærogatiuæ: quiescit. renunciatur: tacet. prima classis uocatur: renunciatur: deinde, ut assolet, suffragia. tum secunda classis uocatur: quæ omnia citius sunt facta, quàm dixi. confecto negocio bonus augur, Lelium diceres: alio die inquit. O' impudentiam singularem: quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti: neq; hodie dicis. id igitur obuenit uicium: quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras: & tanto ante prædixeras. Ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quàm Reip. calamitate ementitus es auspicia: obstrinxisti populum Ro. religione: augur auguri, Consul Consuli obnunciauisti. nolo plura: ne acta Dolobellæ uidear conuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. Sed arrogantiam hominis, insolentiamq; cognoscite. quandiu tu uoles: uiciosus consul Dolobella: rursus, cum uoles: saluis auspicijs creatus. si nihil est: cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti: confitere te, cum alio die dixeris: sobrium non fuisse.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis: ea quæ ſit Augur à Col
lega requiro. Sed ne forte multis rebus geſtis, M. Antonij
rē unam pulcherrimam tranſiliat oratio: ad Luperca
lia ueniamus. non diſſimulat P. C. apparet eſſe com-
motum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet: faci-
at: quod in porticu numitia fecit. quæ poteſt eſſe tur-
pitudinis tanta defenſio? cupio audire: ut uideam ubi
rhetoris tanta merces, ubi campus leontinus appareat.
ſedebat in roſtris Collega tuus, amictus toga purpurea,
in ſella aurea, coronatus: aſcendis: accedis ad ſellam:
ita eras Lupercus: ut te eſſe conſulem meminiſſe debe-
res. diadema oſtendis. gemitus toto foro. unde diade-
ma? non enim abiectum ſuſtuleras: ſed attuleras do
mo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema impo-
nebas cum plangore populi. ille cum plauſu reijciebat.
tu ergo unus ſcelerate inuentus es: qui cum author re-
gni inuentus eſſes: eum, quem Collegam regni habe-
bas: dominum habere uelles: & idem tentares, quid
populus Ro. ferre, & pati poſſet. At etiam miſericor-
diam captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas: quid pe
tens? ut ſeruires? tibi uni peteres: qui ita à puero
uixeras: ut omnia paterere: ut facile ſeruires. à nobis
populoq; Ro. mandatum id certe non habebas. O' præ-
claram illam eloquentiam tuam: cum es nudus concio-
natus. quid hoc turpius? quid fœdius? q̄d ſupplicijs o-
mnibus dignius? num expectas dū te ſtimulis fodiam?
hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus: lacerat, hæc cruen
tat oratio. Vereor ne imminuam uirorum ſummorum
gloriam. dicam tamen dolore commotus. quid indigni-
us? quàm uiuere eum? qui impoſuerit diadema? cum o-
mnes fateantur iure interfectum eſſe: qui abiecerit. At
etiam inſcribi

etiam inſcribi iuſſit in faſtis, ad Lupercalia C. Cæſari Dictatori perpetuo M. Antonium Conſulem populi iuſſu regnum detuliſſe: Cæſarem uti noluiſſe. Iam iam minime miror, te ocium perturbare: nonmodo urbem odiſſe, ſed etiam lucem: cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiam in diem uiuere. ubi enim tu in pace cōſiſtes? q̄ locus tibi in legibus, et iudicijs eſſe poteſt? quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius regno exactus? Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius necati? ut multis poſt ſeculis, à M. Antonio, quod fas non eſt, rex romæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. de quibus rebus idibus martijs fuit in Senatu Cæſar acturus: quæro tum tu quid egiſſes? Audiebam quidem te paratum ueniſſe: quod me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat: putares eſſe dicturū. ſuſtulit illum diem fortuna populi romani: tum etiam tuum de auſpicijs iudicium, interitus Cæſaris ſuſtulit. Sed incidi in id tempus: quod ijs de rebus, in quas ingreſſa erat oratio: prætereundum non ſit. quæ tua fuga? quæ formido illa die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ? cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes: ſaluum eſſe uoluerunt: clàm te domum recepiſti? O' mea ſemper fruſtra ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent: ut ad defendendam Remp. te adhortarer: quoad metueres, omnia te promiſſurum: ſimulac timere deſiſſes: ſimulem te futurum tui. Itaq; cum cæteri Conſulares irent, & redirent: in ſententia manſi: neq; te illo die, neq; poſtero uidi: neq; ullam ſocietatem optimis ciuibus cum importuniſſimo hoſte fœdere ullo confirmari poſſe

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, equidem inuitus: cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquam mihi subito inimicus extitisti: tamen me tui miseret: quod tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, & quantus fuisses? si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus: quae erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magister officij: improbum fecit ea, quæ, dum timor abest: à te non discessit, audacia. etsi tum, cum optimum te putabant me quidem dissentiente, funeri Tyranni illius scæleratissime præfuisti. tua illa pulchra laudatio: tua miseratio: tua cohortatio: tu tu illas faces incendisti, & eas, quibus semiustum latus illius est: & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit: tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus: in nostras domus immisisti. Idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara senatus cōsulta fecisti: ne qua post idus martias immunitatis tabula, ne'ue cuiusquam beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus, scis de immunitate quid dixeris. optimum uero, quod dictaturæ nomen in perpetuum de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cœpisse odium regni uidebatur: ut eius omnem propter proximum dictatorem tolleres metum. constituta Respub. uidebatur alijs: mihi uero nullo modo: qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num me igitur fefellit? aut num diutius potuit sui esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solum singulis ueniebant immunitates: sed etiam populis

uniuersis: ciuitas non tum singillatim, sed prouincijs totis dabatur. itaq; si hæc manent: quæ stante Rep. manere non possunt: prouincias uniuersas P. C. perdidistis: neq; uectigalia solum, sed etiam imperium populi Ro. huius domesticis nundinis diminutum est. ubi est septies millies Sestertium? quod in tabulis, quæ sunt ad Opis: patebat: funestæ illius quidem pecuniæ: sed tamen, si his quorum erat, non redderetur: quæ nos à tributis posset uindicare. tu autem Sestertiũ quadringenties, quod Idibus Martijs debuisti: quonam modo ante Cal. Aprilis debere desiisti? quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia: quæ à diuersis emebantur non insciente te. sed unum egregium de Rege Deiotaro populo Ro. amicissimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. quis enim cuiquam inimicior? quàm Deiotaro Cæsar? æque atq; huic ordini: ut equestri: ut Massiliensibus: ut omnibus, quibus rempublicam populi romani caram esse sentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præsens: nec absens quicquam æqui, boni impetrauit: apud mortuum factus est gratus. compellarat hospitem præsens: computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à Senatu datam. hæc uiuus eripuit. reddidit mortuus. At quibus uerbis? modo æquum sibi uideri: modo non iniquum: mira uerborum complexio. at ille nunquam, semper enim absenti affui Deiotaro: quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit uideri. syngrapha Sestertij centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine reliquorum ho-

ſpitum regis ſententia, facta in gyneceo. quo in loco plurimæ res ueniere: & ueneunt. qua ex ſyngrapha quid ſis acturus meditere cenſeo. rex enim ipſe ſua ſponte nullis commentarijs Cæſaris, ſimulatq; audiuit eius interitum, ſuo marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiens ius ſemper hoc fuiſſe: ut quæ Tyranni eripuiſſent: ea Tyrannis interfectis, ij, quibus erepta eſſent, recuperarent. nemo igitur iure conſultus, ne iſte quidem, qui tibi uni eſt iure conſultus: per quem hæc agis: ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ijs rebus: quæ erant ante ſyngrapham recuperatæ. non enim à te emit: ſed prius quàm tu ſuum ſibi uenderes: ipſe poſſedit. Ille uir fuit. nos quidem contemnendi: qui authorem odimus: acta defendimus. Quid ego de commentarijs infinitis? quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiã imitatores ſunt: qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. Itaq; tanti acerui numorum apud iſtum conſtruuntur: ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaricia eſt? nuper fixa tabula eſt: qua ciuitates locupletiſſimæ Cretenſium uectigalibus liberantur: ſtatuiturq;, ne poſt M. Brutum Proconſulem, ſit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non conſtringendus? an Cæſaris decreto creta poſt M. Bruti deceſſum potuit liberari? cum Creta nihil ad Brutum Cæſare uiuo pertineret? At huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidiſtis. omnino ullius rei nemo fuit emptor: cui defuerit hic uenditor. Et de exulibus legem, quam fixiſti: Cæſar tulit? nullius inſector calamitatem: tantum queror primum eorum reditus inquinatos: quorum cauſam diſſimilem Cæſar iudicauerit. deinde neſcio cur reliquis idem non

tribuas. neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliquũ sunt: qui simuli in calamitate fuerint. cur tua misericordia simuli non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cum de reliquis ferres: noluisti. quem etiã ad censuram petendam impulisti: eamq́; petitionem comparasti: quæ & risus hominum, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus Pl. fulmen sinistrum nunciabat? tua quid interest? nulla auspicia tuorum sunt: cum sis religiosus. quid? eundem in septemuiratu non'ne destituisti? interuenit enim. quid metuisti? credo ne saluo capite negare non posses. omnibus eum contumelijs onerasti: quem patris loco, si ulla pietas in te esset: colere debebas. filiam eius, sororẽ tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. non est satis: probri insimulasti pudicissimam fœminam. quid est quod addi possit? contentus eo non fuisti. frequentissimo Senatu Calendis Ian. sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolobella odij causam ausus es dicere: quod ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. quis interpretari potest? impudentior ne? qui in Senatu, an improbior? qui in Dolobellam, an impurior? qui patre audiente, an crudelior? qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris. Sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa confirmata sunt à Senatu: quæ quidem Cæsar egisset: non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. unde ista erumpunt? quo authore proferuntur? si sunt falsa: cur approbantur? si uera: cur ueneunt? at sic placuerat ut ex Cal. Iunijs de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis: quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Cal. Iunias expectasti? an eas? ad quas

te peragratis ueteranorum colonijs, stipatum armis retulisti? O' præclaram illam percursationem tuam mense Aprili atq; Maio: tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodum illam adieris: uel potius penè non adieris scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere: ut aliquando illud penè tollatur. At quam nobilis est tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus? quid furiosam uinolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt. illa nostra. agrum Campanum, qui cum de uectigalibus eximebatur: ut militibus daretur: tamen infligi magnum Reip. uulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, et mimas in agro P. C. Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi Ro. patrimonio glandiferæ, & fructuosæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quasi te sanum fecisset: Rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. Sed ad iter, Italiamq; redeamus. Deduxisti coloniam Casilinum: quo Cæsar ante deduxerat. consuluisti me per literas de Capua tu quidem: sed idem de Casilino respondissem: posses ne ubi colonia esset: eo coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta: dum esset incolumis: coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse rescripsi. tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti: quo erat paucis annis ante deducta: ut uexillum uideres: & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perstrinxisti: ut florentis coloniæ territorium minueretur. Ab hac religionum

perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi, atque integerrimi uiri fundum Cassinatem. quo iure? quo ore? eodem inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Turseci prædia: quo in reliquas innumerabiles possessiones. & si ab hasta ualeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ: quibus debuisti: non quibus tu te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicat? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit? quis uero audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rẽ ullã esse detractam? quod, si etiam scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iam intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris: aliam confidentiæ, et temeritatis tuæ. nõ enim te dominus modo illis sedibus, sed quis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. At quam multos dies in ea uilla turpissime es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur: ludebatur: uomebatur. O' tecta ipsa misera, quàm dispari domino, quanquam quomodo iste dominus? sed tamẽ quàm à dispari tenebantur. studiorum enim suorũ M. Varro uoluit esse illud, non libidinum diuersorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? iura populi romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At uero te inquilino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum: natabant pauimenta uino: madebant parietes: ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matresfamilias uersabantur. Casilino salu-

tatum ueniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo. iure id quidem. in homine enim turpissimo obsolebant dignitatis insignia. cum inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet: obuiam ei processit (ut est frequens municipium) magna sanè multitudo. at iste operta lectica latus est per oppidũ, ut mortuus. stulte Aquinates. sed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? q cum essent deuij: obuiam ei descenderunt: ut istum, tanquam si esset Consul: salutarent. incredibile dictu. sed tum nimis inter omnes constabat: neminem esse resalutatũ. præsertim cum duos secum anagninos haberet Mustellam, & Laconem: quorum alter gladiatorum est princeps: alter poculorum. Quid ego illas istius minas? contumeliasq; commemorem? quibus inuectus est in Sidianos? uexauit Puteolanos: quod C. Cassiũ, quod Brutos patronos adoptassent, magno quidem iudicio, studio, beniuolentia, charitate: non ut te, ut Basillum, ui & armis, & alios uestri similes: quos clientes nemo habere uelit: nonmodo esse illorum cliens. interea dum tu abes: qui dies ille Collegæ tui? cum illud quod tu uenerari solebas, bustum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut constabat inter eos, qui una fuerunt: concidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo ualuisse, & arma. collegam quidem de cœlo detraxisti: effecistiq; nõ tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui: sed certe ut dissimilis esset sui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam postea dominantem: Cæsarem regnantem uideramus. erant fortasse gladij, sed tamen absconditi, nec ita multi. ista uero quæ, & quanta barbaria est? agmine quadrato cum gladijs sequũtur scutati mi-

lites: lecticas portari uidemus. Atq; his quidem iam inueteratis P. C. consuetudine obduruimus: Calẽdis Iunium in Senatum, ut erat constitutum, uenire uellemus: metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui Senatu non egeret: neq; desiderauit quenquam: & potius discessu nostro lætatus est: statimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa: is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Remp. concutere posset: euertit. numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq;, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet: & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamentum. leges alias sine promulgatione sustulit: alias ut tolleret promulgauit. testamentum irritum fecit. quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar una cum hortis legauit: eas hic partim in hortos Pompei deportauit: partim in uillam Scipionis. Et tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum, tu illũ amas mortuum? quẽ is maiorem honorem consecutus erat? quã ut haberet puluinar, simulachrum, fastigium, flaminem? est ergo flamẽ ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: uide qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. O' detestabilem hominem: siue quod Tyranni sacerdos es: siue quod mortui. quæro deinceps, nũ hodiernus dies quis sit, ignores? nescis heri quartum in circo diẽ ludorum romanorum fuisse? te autem ipsum ad populũ tulisse: ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsaris tua lege datum deseri patimur? an supplicationes addẽdo diẽ

contaminari passus es? puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle: aut usquequaq; conserua. quæres placeat ne mihi puluinar esse, fastigium, flaminem? mihi uero nihil istorum placet. Sed tu, qui acta Cæsaris defendis: quid potes dicere? cur alia defendas? alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto eloquentiã tuam. disertissimum cognoui Auum tuum. at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquam concionatus est nudus. tuum hominis simplicis pectus uidimus. respondebis ne ad hæc? aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione? cui te respondere confidas? sed præterita omittamus. hunc unum diem, hunc unũ inquam hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor: defende si potes. cur armatorum corona Senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Cõcordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime Barbaros Ithyreos cum sagittis deducis in forum? præsidij sui causa se facere dicit. non'ne igitur millies perire est melius? quàm in sua ciuitate sine armatorum præsidio non posse uiuere? sed nullũ est istuc, mihi crede, præsidium. charitate, & beniuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. eripiet, extorquebit tibi ista populus romanus, utinam saluis nobis: sed quo quomodo nobiscum egeris: dum istis consilijs uteris: nõ potes esse, crede mihi, diuturnus. etenim ista tua minime auara coniũx, quam ego sine contumelia describo: nimiũ debet diu populo Ro. pensionem tertiam. habet populus ro. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicunq; terrarum sunt: ibi est omne Reip. præsidiũ: uel potius ipsa respublica: quæ se adhuc tantummodo ulta est: nondũ

recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quàm uolẽt illi cedant ocio consulentes: tamen à Repub. reuocabuntur. & nomen pacis dulce est: & ipsa res salutaris. sed inter pacem & seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus postremum malorum omniũ, nonmodo bello, sed morte etiam repellendum. quod si seipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exẽplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello est persecutus: qui tamen rex fuit, cum esse romæ regem liceret. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladijs, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarum, atque diuinum est: tum expositum ad imitandum: præsertim cum illi eã gloriam consecuti sunt: quæ uix cœlo capi posse uideatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat: tamẽ mortali immortalitatem nõ arbitror contemnendam. recordare igitur illum M. Antoni diem: quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos læticiam Senatus, populiq; romani: confer cum nũmatione tua tuorumq;: tum intelliges quantum inter laudem & lucrũ intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi, ueræ laudis gustum non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest: ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis. si propter innocentiam: laudo: si propter uim: nõ intelligis ei, qui isto modo iudicia non timeat: quid timendum sit. quod si non metuis uiros fortes, egregiosq;

ciues: quod à corpore tuo prohibentur armis: tui te, crede mihi, diutius, non ferent. quid est autem multos dies, & noctes timeri à suis? nisi uero maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quosdam habuit ex ijs, à quibus est interfectus. an tu es ulla re cum eo comparandus? fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamuis Reip. calamitosas, attamen magnas: non multos annos regnare est meditatus: magno labore, magnis periculis quod cogitauerat effecerat: muneribus, monumentis, congiarijs epulis, multitudinem imperitam lenierat: suos premijs, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. q͂d multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia, consuetudinem seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. Sed ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. sunt inusta: hoc tantum boni est: quod didicit iam populus Ro. quantum cuiq; crederet: quibus se committeret: à quibus caueret. Hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, q̃ sit pulchrum beneficio gratum, fama gloriosum Tyrannum occidere? an cum illum homines non tulerint: te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur: nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquando Rẽp. M. Antoni: quibus ortus sis, non quibus cum uiuas, considera: mecum ut uoles: cum Repub. redi in gratiam. Sed de te tu ipse uideris. ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens: non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios: non pertimescam tuos. quinetiam corpus libenter obtulerim: si representari morte mea libertas ciuitatis potest. Vtinam aliquando dolor populi Ro. pa-

riat: quod iam diu parturit. etenim si ab hinc annos prope uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse Consulari: quanto uerius nunc negabo seni? mihi uero P. C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum: quasq; gessi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum Ro. liberũ relinquam. hoc mihi maius a dijs immortalibus darĩ nihil potest. alterum, ut ita cuiq; eueniat: ut de Repub. quisq; mereatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA. ORATIO. XLVI.

s

Erius omnino P. C. quam tempus reipublicæ postulauit: aliquando tamen, conuocati sumus. quod flagitabã equidem quotidie: quippe cum bellum nefãrium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq; nostras, ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iam uiderẽ. Expectantur calendæ Ianuarij: quas nõ expectat Antonius. q̃ in prouinciam D. Bruti summi & singularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur. ex qua se instructum, & paratum ad urbem uenturum esse minitatur. quæ est igitur expectatio? aut quæ uel minima dilatio temporis? quanquam enim adsunt calẽdæ Ianuarij: tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est: magnas sæpe clades. certus autem dies non ut sacrificij, sic consilij expectari solet. quod si aut calẽdæ Ian. fuissent eo die: quo primũ ex urbe fugit Antonius: aut hæ, non essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus. authoritate enim Senatus consensuq; populi Ro. facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem Consules designatos, simulac magistratum inierint: esse facturos. sunt enim optimo animo: summo consilio: singulari concordia. mea autem festinatio non uictoriæ solum auida est: sed etiam celeritatis. quousq; enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis consilijs propulsabitur? cur non quam primum publica accedit authoritas? C. Cæsar

adolescens, pene potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atq; uirtute tum, cum maxime furor arderet Antonij: cumq; eius a Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur: nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non uidebatur) firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorum militum comparauit: patrimoniumq; suum effudit. quanquam non sumus usi eo uerbo: quo decuit. non enim effudit: sed in salutem Reip. collocauit. cui quanquam gratia referri tanta non potest: quanta debetur habenda tamen est, quantam maximam animi nostri capere possunt. quis enim est tam ignarus rerum? tam nihil de Repub. cogitans? qui hoc non intelligat: si M. Antonius a Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturum putauerat: Romam, ut minabatur, uenire potuisset: nullum genus crudelitatis eum praeteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brũdusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorum ante pedes eius morientium sanguine os uxoris respersum esse constabat. Hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior: q̃ illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem uestrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Caesar liberauit. qui nisi in hac Remp. natus esset: Rẽp. scelere Antonij nullam haberemus. sic enim perspicio: sic iudico: nisi unus adolescens illius furentis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset: Remp. funditus interituram fuisse. cui quidem hodierno die P. C. nunc enĩ primum ita conuenimus: ut de illius benefio possemus quae sentiremus libere dicere: tribuenda est authoritas: ut Remp. non modo a se susceptam, sed etiam a nobis

commendatum possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest. quis enim unquam fortior? quis amicior unquam Reip. fuit? quàm legio Martia uniuersa? quæ cum hostem populi romani M. Antonium iudicasset: comes eius esse amentiæ noluit. reliquit consulem. quod profecto non fecisset: si eum Consulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuium, atq; interitum ciuitatis uideret. atq; ea legio consedit Albæ. quam potuit urbē eligere, aut opportuniorem ad res gerendas? aut fideliorem? aut fortiorum uirorum? aut amiciorum populo ro. ciuiū? huiusce legionis uirtutē imitata Quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris authoritatem, atq; exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atq; omnium præstantissimus gessit: & gerit: hæc authoritate nostra comprobentur: ueteranorumq; fortissimorum uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq;, mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laudetur: & testimonio nostro confirmetur: eorumq; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint: curæ nobis fore hodierno die spōdeamus. Atq; ea quidem quæ dixi de Cæsare, deq; eius exercitu: iamdiu nota sunt nobis. uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq; militum ueteranorum, legionumq; earum optimo iudicio, quæ authoritatem nostram, libertatemq; populi Romani, uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt: à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed ut dixi, hæc superiora. Hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositum est, certe silentio non potest præteriri.

pollicetur

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in Senatus populiq; Ro. potestate. O' ciuem natum Reipublicæ, memorem sui nominis, imitatoremq; maiorum. neq; enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tã fuit optata libertas: quàm est repulso Antonio retinẽda nobis. illi regibus parere iam à condita urbe didicerãt. nos post reges exactos seruitutis obliuio cœperat. atq; ille Tarquinius, quem maiores nostri non tulerunt: nõ crudelis, non impius, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uicium in priuatis sæpe tulimus: maiores nostri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratum atq; impium regnare patietur Antonium? quid Tarquinius tale? qualia innumerabilia, et fecit, et facit, Antonius? senatum etiam Reges habebant: nec tum, ut Antonio Senatum habenti, in consilio regis uersabantur Barbari armati. seruabant auspicia reges: quæ hic Consul Augurq; neglexit: neq; solum legibus contra auspicia ferendis, sed etiam Collega unà referente, quẽ ipse ementitis auspicijs uiciosum fecerat. Quis autem rex unquã fuit tam insigniter impudens? ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium, non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus. at uero huius domi inter ciues illius appendebatur aurum: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum Imperiũ Reipub. nundinabantur. supplicia uero in ciues Ro. nulla Tarquinij accepimus. at hic & Suessæ iugulauit eos: quos in custodiam dederat: & Brundusij tercentos fortissi-

mos uiros, ciuesq; optimos trucidauit. postremo Tarquinius pro populo Ro. bellum gerebat, tum cum expulsus est. Antonius contra populũ romanum exercitum educebat, tum, cum à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumq; pertimuit: neglectisq; sacrificijs solẽnibus, ante lucem ea uota, quæ nunquam solueret: nuncupauit: et hoc tempore in prouinciam populi ro. conatur inuadere. maius igitur beneficiũ à D. Bruto populus Ro. & habet: & expectat: quàm maiores nostri acceperũt à L. Bruto principe huius maxime conseruandi generis, & nominis. cum autem est omnis seruitus misera: tum uero intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam, ne in metu quidem, sobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio: iudicat, uerissimeq; iudicat, non esse Consulem. Faciendum est igitur P. C. nobis: ut D. Bruti priuatum consilium authoritate publica comprobemus. nec uero M. Antonium Consulem post Lupercalia putare debuistis. quo enim ille die populo Ro. inspectante, nudus, unctus, ebrius, concionatus est: & id egit, ut collegæ diadema imponeret: eo die nonmodo Consulatu, sed etiam libertate se abdicauit. esset enim ipsi certe statim seruiendũ: si Cæsar ab eo regni insigne accipere uoluisset. hunc igitur ego Consulem, hunc ciuem romanum, hunc liberum, hunc deniq; hominem putem? qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati Cæsare uiuo posset: & quid eo mortuo cõsequi ipse cuperet: ostẽdit. Nec uero de uirtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest. est enim ille flos Italiæ: illud firmamentum imperij populi romani: illud ornamentum dignitatis. tantus autem est consensus municipiorũ, coloniarumq; prouinciæ Gal

liæ: ut omnes ad authoritatem huius ordinis, maiesta-
temq; populi Ro. defendendam conspirasse uideantur.
Quamobrem Tribuni pl. quanquam uos nihil aliud,
nisi de præsidio, ut senatum tuto consules Cal. Ian. ha-
bere possent, retulistis: tamen mihi uidemini magno con
silio, atq; optima mente potestatem nobis de tota Rep. fe
cisse dicendi. cum enim tuto Senatum haberi sine præsi-
dio non posse iudicauistis: istud etiam statuistis: intra mu
ros Antonij scelus audaciamq; uersari. Quamobrem
omnia mea sententia complectar, uobis ut intelligo nō
inuitis: & ut præstantissimis ducibus à nobis detur au
thoritas: & fortissimis militibus spes ostendatur præ-
miorum: & iudicetur non uerbo, sed re, nonmodo nō
Consul, sed etiam hostis Antonius. nam si ille Consul:
fustuarium meruerunt legiones: quæ Cōsulem relique-
runt: sceleratus Cæsar: Brutus nefarius: qui contra Con
sulem priuato consilio exercitus comparauerunt. sin au-
tem militibus exquirendi sunt honores noui, propter
eorum diuinum, atq; immortale meritum: ducibus au-
tem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum
non hostem existimet? quem, qui armis persequuntur,
conseruatores Reip. iudicantur? At quàm contumeliosus
in edictis? quam barbarus? quā rudis? primum in Cæ
sarem maledicta congessit deprompta ex recordatione
impudicitiæ, & stuprorum suorum. quis enim hoc ado
lescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habe-
mus illustrius exemplum ueteris sanctitatis? quis autem
illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæsa-
ris filio. cuius etiam naturalis pater, si uita suppeditas-
set: Consul factus esset. Aricina mater. Trallianam, aut
Ephesinā putes dicere? uidete quàm despiciamur omnes,

qui sumus è municipijs: idest omnes plane: notus enim quisq; non est. quod autem municipium non contemnit is? qui Aricinum tantopere despicit, uetustate antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate pene finitimũ, splendore municipiũ honestissimum. hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ Sellæ curules, et patrum memoria & nostra: hinc Equites Ro. lautissimi plurimi, & honestissimi. sed si Aricinam uxorem non probas: cur probas Thusculanam? quanquam huius sanctissimæ fœminæ, atq; optimæ pater M. Accius Balbus in primis honestus, Prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius: qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq; cordis, cognomẽ ex contumelia traxerit. At auus huius nobilis. Tuditanus nempe ille: qui cum palla, & coturnis nummos populo de rostris spargere solebat. uellem hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. qui autẽ euenit ut Iulia natus, ignobilis uideatur? cum tu eodem materno genere soleas gloriari? quæ porro amentiæ sunt? eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate: cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem: ipse ex libertini filia susceperit liberos. Sed hoc clarissimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorẽ: C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certe scio dignitatis optimarum fœminarum non pœnitere. Idem etiã Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec sentit amens commendationem esse, compellationem suam. quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius? quam cognosci ab hominibus Cæsaris consiliorum

esse socium: Antonij furoris inimicum? At etiam gladiator ausus est scribere: hunc de patris et patrui parricidio cogitasse. O' admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere? quem ego, et frater meus, propter eius suauissimos atq; optimos mores præstantissimum'q; ingeniũ, certatim amamus: omnibus horis, oculis, auribus, complexu tenemus. Nam in eisdem me edictis nescit lædat, an laudet. cum idem suppliciũ minatur optimis ciuibus: quod ego de sceleratissimis sumpserim: laudare uidetur: quasi imitari uelit. cum autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat: tum à suis similibus inuidiã aliquã in me commoueri putat. Sed ipse quid fecit? cum tot edicta proposuisset: edixit ut adesset Senatus frequens ad VIII Cal. Decembris. eo die ipse non affuit. At quomodo edixit? hæc sunt ut opinor, uerba in extremo. Si quis non affuerit: hunc omnes existimare poterunt, & interitus mei & perditissimorum consiliorum authorem fuisse. Quæ sunt perdita consilia? an ea? quæ pertinent ad libertatem populi romani recuperandam? quorum consiliorum Cæsaris, me authorem & hortatorem, & esse, & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam. sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. Nam interitus quidem tui quis bonus non esset author? cum in eo salus, & uita optimi cuiusq;, & libertas populi romani, dignitas'q; consisteret. Sed cum tam atroci edicto nos concitauisset: cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi & seuera? uino, & epulis retentus, & alea est: si epulæ potius, quàm popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit: & ante diem quartam calendarum decembris distulit. adesse in Capitolio ius=

sit. quod in templum ipse nescioqua, per Gallorum cuniculum ascendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, sed immemores dignitatis suæ. is enim erat dies: ea fama: is impetus eius, qui senatum uocarat: ut turpe senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui conuenerant, ne uerbum quidem ausus est facere de Cæsare: cum de eo constituisset ad Senatum referre. scriptam attulerat Consularis quidam sententiam. quid est aliud de eo referre non audere, qui contra se Consulem exercitum duceret: nisi seipsum hostem iudicare? necesse enim erat alterum esse hostem: nec poterat aliter de aduersarijs ducibus iudicari. Si igitur C. Cæsar hostis: cur Consul nihil refert ad Senatum? si ille à Senatu notandus non fuit: quid potest dicere? quin cum de illo tacuerit: se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat: hunc in Senatu ne improbum quidem dicere audet. At in rebus tristissimis quantos excitat risus? sententiolas edicti cuiusdam memoriæ mandaui: quas uidetur ille peracutas putare. Ego autem, qui intelligeret, quid dicere uellet, adhuc neminem inueni. An ulla contumelia est, quam facit dignus? primum quid est dignus? nam etiam malo digni multi: sicut ipse. an quã facit is: qui cum dignitate est? quæ autem potest esse maior? quid est porrò facere contumeliã? quis sic loquitur? Deinde, nec timor quē denunciat inimicus. quid est ergo? ab amico timor denunciari solet? horum similia deinceps. non'ne satius est mutum esse? q̃ quod nemo intelligat, dicere? hem cur magister eius ex oratore, arator factus sit. ut possideat in agro publico populi romani, campi Leontini duo millia iugerum immunia: ut hominem stultum magis etiam infatuet mer=

cæde publica. Sed hæc leuiora fortasse. illud quæro, cur tam subito mansuetus in Senatu fuerit: cum in edictis tam fuisset ferus? quid autem attinuerit, L. Cassio tribuno pl. fortissimo, & constantissimo ciui mortem denunciare? si in Senatum uenisset? D. Carsulenum bene de Rep. sentientem, à Senatu ui & minis mortis expellere? Tyberinum Canutium, à quo erat honestissimis contentionibus & sæpe, & iure uexatus: non templo solum, uerum etiam aditu prohibere, Capitolij? cui senatus consulto ne intercederent uerebatur? de supplicatione credo M. Lepidi clarissimi uiri. atq; id erat periculum: de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus: ne eius usitatus honos impediretur. Ac ne sine causa uideretur edixisse, ut Senatus adesset: cum de Rep. relaturus fuisset: allato nũcio de legione Quarta, mente concidit: effugere festinans senatus consultum de supplicatione per discessionem fecit: cum id factum esset antea nunquam. Quæ uero profectio postea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum fuit senatus in illo ipso die uespertina prouinciarum religiosa sortitio: diuina uero opportunitas: ut quæ cuiq; apta esset: ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præsidio Consulum, Senatusq; referatis: meritoq; uestro maximas gratias uobis omnes & agere, & habere debemus. qui enim carere metu, & periculo possemus, in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem afflictus & perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naso omni carens cupiditate, nullam se habere prouin

ciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idẽ fecit L. Philippus uir auo, patre, maioribusq; suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate, atq; innocentia M. Anturanius. idem fecit P. Appius. ipsi etiam qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, quàm fortasse uellent: M. Piso, & meus necessarius, & uir, & ciuis egregius, pariq; innocentia M. Vehilius, senatus authoritati se obtemperaturos esse dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilem fecit huius honestissimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit. quã item magno animo & constanti C. Cessedius repudiauit. qui sunt igitur reliqui? quos sors diuina delectet? L. Antonius, & M. Antonius. O' felicem utrunque, nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoq; felicem. hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluisius Africam. nihil felicius. modo enim ex Africa decesserat: & quasi diuinans se rediturum, duos legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Icius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. non habeo quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. O' C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem reipublicæ, attulisti? quàm improuisam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit: quid faceret insequens? etenim in concione dixerat: se custodem futurum urbis: usq; ad Cal. Maias ad urbem exercitum habiturum. O' præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. custos ne urbis? an direptor, & uexator esset Antonius? Et quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid istud? non'ne audiente populo se-

dens pro æde Castoris dixit? nisi qui uicisset uicturũ neminem? Hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, nonmodo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere non possem: qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate, casum illum temporum, et dolorem tuli. hanc uero teterrimam belluam, quis ferre posset? aut quomodo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his tot conglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuũ: nihil moderatum: nihil pudens: nihil pudicum. Quapropter quoniam res in id discrimen adducta est: utrum ille poenas Reip. luat: an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patrium animum, uirtutemq; capiamus. aut libertatem propriam Romani generis, & nominis recuperemus: aut mortem seruituti anteponamus. Multa quæ in libera ciuitate ferenda non essent: tulimus: & perpessi sumus: alij spe recuperandæ libertatis: alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ necessitas ferre coegit, uisq; quædam pene fatalis: quæ tamen ipsa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus? qui cum succensere nemini posset: omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit? qui nullam adeptus uictoriam tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit: refertam eius domum exhauserit: hortos compilarit: ad se omnia ex his ornamenta transtulerit: cædis et incendiorum causam quæsierit ex funere: duobus aut tribus Senatus consultis è Rep. benefactis, reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit: uendiderit: immunitate

ciuitates liberauerit: prouincias uniuersas ex imperio populi Ro. iure sustulerit: exules reduxerit: falsas leges C. Caesaris nomine, & falsa decreta in aes incidenda, & in Capitolio figenda curauerit: earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit: populo Ro. leges imposuerit: armis & praesidijs populum romanũ, & magistratus foro excluserit: Senatum stipauerit armatis: armatos in cella Concordiae, cum Senatum haberet, incluserit: ad legiones Brundusium cucurrerit: ex his optime sentientes Cẽturiones iugulauerit: cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus. atq; is ab hoc impetu abstractus consilio et copijs Caesaris, consensu ueteranorũ, uirtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere desinit: in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat: quo neminem reperire potest sui similiorẽ. ille autem ex Myrmillone dux, ex gladiatore Imperator, quas fecit strages, ubicunq; posuit uestigia? caedit greges armentorum, reliquiq; pecoris quodcunq; nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillae: matresfamilias, uirgines, pueri ingenui arripiuntur: militibus tradũtur. Haec eadem quacunq; exercitum duxit, fecit M. Antonius. His uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos inquã in urbẽ recipietis? non tempore oblato, ducibus paratis, animis militũ incitatis, populo Ro. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam uenerit:

nõ ille armis solũ, sed etiã nostris decretis urgendus est. magna uis est, magnum numen unum & idem sentientis Senatus. uidetis ne refertum forum? populum Ro. ad spem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cum frequentes hic uidet nos, tum sperat etiam liberos conuenisse. hũc ego diem expectans, M. Antonij scelerata arma uitaui: tum cum ille in me absentem inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas uires reseruarem. si enim illi tum cædis initium à me quærenti respondere uoluissem: nunc Reip. consulere nõ possem. hanc uero nactus facultatem, nullum tempus P. C. dimittam, neq; diurnum, neq; nocturnum: quin de populi romani libertate, de dignitate uestra quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum, atq; faciendum, id nonmodo non recusem: sed appetam etiam: atq; deposcam. Hoc feci semper dum licuit: intermisi quoad non licuit: iam non solum licet: sed necesse est etiam: nisi seruire malumus, quàm ne seruiamus, animis armisq; decernere. Dij immortales nobis hæc præsidia dederunt: urbi Cæsarem, Brutum Galliæ. Si enim ille urbem opprimere potuisset statim: si Galliam tenere paulo post: optimo cuiq; pereundum, reliquis esset seruiendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P. C. & amplissimi orbis terræ consilij Principes uos esse aliquando recordamini. signum date populo Ro. consilium uestrum non deesse Reipublicæ: quoniam ille uirtutem suam non defuturam esse profitetur. nihil est quod moneam. nemo est tam stultus: qui non intelligat, si dormierimus hoc tempore, nonmodo crudelem superbamq; dominationem nobis, sed ignominiosam etiam & flagitiosam esse ferendam. nostis in

ſolentiam Antonij: noſtis amicos: noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire: ea ſumma miſeria eſt ſummo dedecore coniuncta. quod ſi iam (quod dij omen auertant) fatum extremum Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt: ut honeſte decumbant: faciamus nos Principes orbis terrarũ gentiumq; omniũ: ut cum dignitate potius cadamus: q̃ cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore: nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem nati ſumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus. nunc iam apertum eſt: omnes iam patefecerunt, in utranq; partem quid ſentiant: quid uelint. ſunt impij ciues, pro charitate Reip. nimium multi, pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem populo Ro. poteſtatem, & fortunam dederunt. ad ea enim præſidia, quæ habemus: iam accedunt Conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de populi Ro. libertate commentati atq; meditati. His authoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, populo Ro. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio. Quas ob res quod Tribuni pl. uerba fecerunt: ut Senatus Calen. Ianu. tuto haberi, ſententiæq; de ſumma Reip. libere dici poſſint: de ea re ita cenſeo: ut C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, dent operam, ut Senatus Cal. Ianu. tuto haberi poſſit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris Conſulis deſignati, optime de Repub. meriti propoſitum ſit: Senatum, exiſtimare D. Brutum imperatorem Conſulem de-

signatū, optime de Rep. promereri: cum Senatus authoritatem, populiq; romani libertatem, Imperiumq́; defendat: quodq́; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortissimorum uirorum, amicissimorum populo Ro. ciuium exercitum in Senatus potestate retineat: id eum, exercitumq́; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, recte, atq; ordine, exq́; Rep. fecisse: & facere: Senatum ad summam Reip. pertinere arbitrari: à D. Bruto & ab L. Planco Imperatoribus Conss. designatis, itemq́; à cæteris, qui prouincias obtinent: obtineri ex lege Iulia quoad ex senatus consulto cuiq; eorum successum sit: eosq́; dare operam, ut hæ prouinciæ, Galliæq; exercitus, in Senatus populiq; Ro. potestate, præsidioq́; Reip. sint: cumq́; opera, uirtute, consilio C. Cæsaris, summoq́; consensu militum ueteranorū, qui eius authoritatem secuti Reip. præsidio sunt: & fuerunt: & à grauissimis periculis populus Ro. defensus sit: et hoc tempore defendatur: cumq́; legio Martia Albæ consititerit, in municipio fidelissimo, & fortissimo: seq́; ad Senatus authoritatem populiq; Ro. libertatem contulerit: quod pari consilio eademq́; uirtute legio Quarta usa L. Egnatuleio duce ciue egregio Senatus authoritatem Populiq́; Ro. libertatem defendat: ac defenderit: Senatui magnæ curæ esse, ac fore: & ut pro tantis eorum in rempublicam meritis honores eis habeantur: gratiæq́; referantur: Senatui placere: utq́; C. Pansa, A. Hircius Consules designati, cum magistratum inierint: si eis uidebitur: primo quoq; tempore de his rebus ad hunc ordinem referant: ita uti de Rep. fideq́; sua censuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA.

ORATIO. XLVII.

f Requentia uestrum incredibilis, concioq́; Quirites tanta, quantam meminisse non uideor: & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. quanquam animus mihi nunquam defuit: tempora defuerũt. quæ simulac primum aliquid lucis ostendere uisa sunt: princeps uestræ libertatis defendendæ semper fui. quod si ante facere conatus essem. nunc facere non possem. hodierno enim die Quir. ne mediocrem rem actam arbitremini: fundamenta sunt iacta reliquarũ actionum. nam est hostis à senatu nondũ uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. Nunc uero multo sum erectior: quod uos quoq; hostem illum esse tanto consensu, tantoq́; clamore approbauistis. nec enim fieri potest: ut non aut ij sint impij: qui contra Consulem exercitum comparauerunt: aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. Hanc igitur dubitationem, quanquã nulla erat: tamen ne qua posset esse: Senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Rempublicam, libertatemq́; uestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est: & tutatur: maximis Senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo uos Quirites: cum gratissimis animis prosequmini nomẽ clarissimi adolescentis, uel pueri potius. sunt enim facta eius imortalitatis, nó ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omnium sæculorũ memoria tale cognoui: qui cum seruitute præ-

meremur: & in dies malum cresceret: præsidij nihil haberemus: capitalem, & pestiferum Brundusio M. Antonij reditum timeremus: hoc insperatum omnibus consilium, incognitum certe cœpit, ut exercitum inuictum ex Hispanis militibus conduceret: Antonij'q; furorem crudelissimus consilijs incitatum à pernicie Reip. auerteret. quis est enim, qui hoc non intelligat? nisi Cæsar exercitum parauisset: non sine exitio nostro futurum Antonij reditum fuisse? Ita enim se recipiebat ardēs odio uestri, cruentus sanguine ciuiū romanorū, quos Suessæ, quos Brūdusij occiderat: ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. Quod autem erat præsidium salutis, libertatis'q; uestræ? si C. Cæsaris fortissimorum sui'q; patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortales'q; debentur: mihi Senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoq; tempore referretur. quo decreto quis non prospicit Antonium hostem esse iudicatum? quem enim appellare possūmus eum: contra quem qui exercitus ducunt: ijs Senatus arbitratur singulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen: à quo populum Ro. generatum accepimus: non'ne ipsa suis decretis prius, quàm Senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis: qui Consulem reliquerunt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimum Martialium comprobauistis: qui se ad Senatus authoritatem, ad libertatem uestram, ad uniuersam Remp. contulerunt: hostem illum, & latronem, et parricidam patriæ reliquerunt. nec solum id animose, & fortiter, sed considerate etiam,

sapienterq; fecerunt. Albæ constiterunt in urbe opportu na, munita, propinqua, fortissimorum uirorum, fidelissimorum ciuium, atq; optimorum. Huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem Senatus merito paulo ante laudauit: C. Cæsaris exercitum prosecuta est. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cœlum: qui contra te exercitum comparauit: laudantur exquisitissimis uerbis legiones: quæ te reliquerunt: quæ à te accersitæ sunt: quæ tuæ essent: si te consulem, quàm hostem maluisses: quarũ legionum fortissimum, uerissimumq; iudicium confirmat Senatus: comprobat uniuersus populus romanus: nisi forte uos Quirites consulem, non hostem iudicatis Antonium.? sic arbitrabar uos iudicare ut ostenditis. municipia, colonias, præfecturas, num aliter iudicare censetis.? omnes mortales una mente consentiunt: omnia arma eorum, qui hæc salua uelint: contra illam pestem esse capienda. quid D. Bruti iudiciũ Quir. quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis: num cui tandem contemnendum uidetur? recte & uere negastis Quirites: est enim quasi deorum immortaliũ beneficio & munere datum Reip. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Ro. uel constituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. Si Consul Antonius: Brutus hostis. si conseruator Reip. Brutus: hostis Antonius. num igitur utrum horum sit, dubitare possumus.? At qui ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis: sic modo decreuit Senatus, D. Brutum optime de Rep. mereri, cum Senatus authorita

tem populi

tatem, populiq; Ro. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur prouincia Gallia: meritoq; ornatur uerbis amplissimis à Senatu: quod resistat Antonio. quem si Consulem illa prouincia putaret: neq; eum reciperet: magno scelere se astringeret. omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator Consul designatus natus Reip. ciuis: negat Gallia: negat cuncta Italia: negat Senatus: negatis uos. quis igitur illum consulem nisi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipsi quod loquuntur, id sentiunt: nec à iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefarijq; sint: sicut sunt: dissentire possunt. sed spes rapiendi, atq; prædandi cæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum assignatio, non illa infinita Pompei hasta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam proposuerunt: qui dum sit quod rapiant: quod auferant: nihil sibi defuturum arbitrantur. quibus M. Antonius (o dij immortales auertite, et detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. ita uero Quir. ut precamini ueniat: quo huius amentiæ pœna, in ipsum, familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido. iam enim non solum homines, sed etiam deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse. Si enim prodigijs, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt aperte denũciata: ut et illi pœna, & libertas nobis appropinquet. si enim tantus consensus omnium, sine impulsu deorum esse non potuit: quid est, quod de uoluntate cœlestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites: ut uos in ista sententia, quam præ

uobis fertis: perseueretis. Faciam igitur ut Imperatores instructa acie solent: quanquam paratissimos milites ad præliandum uideant: ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam adhortabor. Non est, non est uobis Quir. cum eo hoste certamen: quo cum aliqua pacis conditio esse possit. neq; enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quam ante oculos trucidatio ciuium. non est uobis Quir. res cum scelerato homine, atq; nefario, sed cum immani tetráq; bellua. quæ quoniam in foueam incidit: obruatur. si enim illinc emerserit: nullius supplicij crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus: mox ijs, quas paucis diebus noui Consules comparabunt. incumbite in causam Quir. ut facitis. nunquam inter Senatum & uos consensus maior in ulla causa fuit: nunquam tam uehementer cum Senatu consociati fuistis. nec mirum. agitur enim non qua conditione uicturi: sed uicturi ne simus: an cum supplicio ignominiáq; perituri. quanquam mortem quidem omnibus natura proposuit. crudelitatem mortis, & dedecus, uirtus propulsare solet. quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quirites: quam uobis tanquam hæreditatem maiores uestri reliquerũt. quanquã omnia alia falsa, incerta sunt, caduca, mobilia. uirtus est una altissimis defixa radicibus: quæ nunquã ulla ui labefactari potest: nunquam dimoueri loco. hac maiores nostri primum uniuersam Italiam, deuicerunt: deinde Charthaginem exciderunt: numantiam euerterunt: potentissimos Reges, bellicosissimas gentes, in dedi=

tionem huius Imperij redegerunt. Ac maioribus quidẽ uestris Quir. cũ eo hoste res erat: q̃ haberet Rẽpublicã, curiam, ærarium, consensum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, si res ita tulisset: pacis & fœderis. hic uester hostis uestram Remp. oppugnat: ipse habet nullam: Senatum idest orbis terræ consilium delere gestit: ipse consilium publicum nullum habet: ærarium uestrum exhausit: suum non habet. nam concordiam ciuiũ qui habere potest? nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ potest cum eo esse ratio? in quo est incredibilis crudelitas? fides nulla? Est igitur Quirites populo Ro. uictori omnium gentiũ, omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. nam quod se similẽ Catilinæ esse gloriari solet: scælere par est: belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet: repente conflauit. hic eum ipsum exercitum, quem accepit: amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, Senatus authoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum Senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit: felicitate, et uirtute exercituum, ducumq́; uestrorum, breui tempore oppressum audietis. Equidem quantum cura, labore, uigilijs, authoritate, consilio, eniti atq; efficere potero: nihil prætermittam quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor. neq; enim id pro uestris in me amplissimis beneficijs sine scælere facere possum. hodierno autem die primum referente uiro fortissimo, uobisq́; amicissimo M. hoc Seruilio, Collegisq́; eius ornatissimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me authore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO. XLVIII.

n NIhil unquam longius Calēdis Ian. mihi uisum est patres conscripti: quod idē intelligebam ꝑ hos dies unicuiq; uestrū uideri. qui enim bellum cum Rep. gerunt: hunc diem non expectant. nos autem tum, cum maxime consilio uestro subuenire communi saluti oporteret: in Senatum conuocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt: ut magis exoptatæ Cal. Ian. quàm seræ esse uideantur. Atq; ut oratio Consulum animum meum erexit: spemq́; attulit nonmodo salutis conseruandæ, uerum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia: qui primus rogatus est: nisi uestræ uirtuti, constantiæq́; confiderem. hic enim uobis P. C. dies illuxit: hæc potestas data est: ut quantum uirtutis, quantum constantiæ, quantum grauitatis, in huius ordinis consilio esset: populo Ro. declarare possetis. recordamini qui dies nudiustertius decimus fuerit: quantus consensus uestrum: quanta uirtus: quanta constantia: quantam sitis à populo romano laudem, quantam gloriam consecuti. Atq; illo die P. C. ea constituistis: ut uobis nihil iam sit integrum: nisi aut honesta pax: aut bellum necessarium. Pacem uult M. Antonius. arma ponat: roget: deprecetur. neminem æquiorē me reperiet: cui dum se ciuibus impijs commendat: inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profecto quod

dari possit bellum gerẽti: erit fortasse aliquid: quod concedi possit roganti. legatos uero ad eum mittere, de quo grauissimum iudicium nudiustertius decimus fecistis: nõ iam leuitatis est: sed, ut quod sentio dicam, dementiæ. primum enim eos duces laudauistis: qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent. deinde milites ueteranos: qui cum ab Antonio in Colonias essent deducti: illius beneficio libertatem populi Ro. anteposuerunt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? si enim consulem suum reliquerunt: uituperandæ sunt. si inimicum Populi Romani: iure laudantur. Atqui cum Consules nondum haberetis: decreuistis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum, primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia constituere ijs, qui contra Antonium arma cœperunt: & legatos ad Antonium mittere? ut iam pudendum sit: honestiora esse legionum decreta: quàm Senatus. siquidem legiones decreuerunt Senatum defendere contra M. Antonium. senatus decreuit Legatos ad Antonium. utrum hoc est confirmare militum animos? an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt? ut quem nemo præter Cotylam inuentus sit, qui defenderet: is habeat iam patronos, etiam Consulares. qui utinam omnes ante me sententiam rogarẽtur. quãquam suspicor quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. facilius contradicerem, si quid uideretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam: quã Plancus obtinet. Quid hoc aliud est? quàm ab bellum ciuile hosti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nũc eget: deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes Barbaras secum adducere? hoc qui non uidet, excors: qui cum uidet, decernit: impius. tu ciuem sceleratum, & perditum, Gallorum, & germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs, instrues? nullæ istæ excusationes sunt: meus amicus est. sit patriæ prius. meus cognatus: an potest cognatio ulla propior esse? quàm patriæ? in qua etiam parentes continentur? mihi pecuniam attribuit. cupio uidere qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero: facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut sequamini. Agitur utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ Reipublicæ, cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, urbis, agrorum, suis latronibus condonandi, populum romanum seruitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat. dubitate quid agatis. an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit? qui cum Cæsaris acta se defendere dicit: eius leges peruertit: quas maxime laudare poteramus. ille paludes siccare uoluit. hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus Ro. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed augur uerecundus sine Collegis de auspicijs non interpretaretur. quanquam illa auspicia non egent interpretatione augurum. Ioue enim tonante cum populo Ro. agi non esse fas qui ignorat? Tribuni Pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris ille biennij, iste sexennij. num etiam hanc legem populus Ro. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non'ne ante lata, quàm scripta? non'ne ante factam uidimus: quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cealia? & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, & licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse, sine interitu legum reliquarum? & cui potestas in forũ introeundi fuit? quæ porro illa tonitrua? quæ tempestas? aut si auspicia M. Antonium non mouerent: sustinere eum, aut ferre non posse tantam uim tempestatis, hymbris, ac turbinum mirum uideretur? quam legem igitur se augur dicit tulisse, nonmodo tonante Ioue, sed prope cœlesti clamore prohibente: hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nunciatione uiciosum: nihil ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes: qui sumus eius Collegæ. num ergo etiã armorũ interpretes quærimus? primũ omnes fori aditus ita septi: ut etiã si nemo obstaret armatus: tamen nisi septis reuulsis introiri in forum nullo modo posset. sic uero erant disposita præsidia: ut quomodo aditus hostium prohibetur Castellis, et aggeribus: ita ab ingressione fori populum tribunosq; pl. propulsari uideres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur: omnes censeo per uim, & contra auspicia latas: hisq; legibus populum Ro. non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue Colonijs in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur: easdẽ leges deintegro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. Quamuis ergo bonas leges uiciose, per uimq; tulerit: tamen hæ leges non sunt habendæ: omnisq; audacia gladiatoris amentis, authoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ, ferẽda nullo modo est: per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; uertit: ut portenti simile uidea-

tur: tantam pecuniam populi Ro. tam breui tempore perire potuisse? quid illi immanes quæstus? ferendi ne? quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta falsa uendebat: regna, ciuitates, immunitates, in æs accepta pecunia iubebat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse author erat: agere dicebat. in interiore ædiũ parte totius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uir, auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi authoritate Senatus rescindantur: quoniam ingressi in spem Reip. recuperandæ sumus: imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. Neq; solum commentarijs commenticijs, chirographisq; uenalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est: cum quæ uendebat Antonius: ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed Senatus etiam Consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: senatus consulta tanquam facta ad ærarium referebãtur. Huius turpitudinis testes erãt etiã exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ. earum rerum falsæ tabulæ gemente populo Ro. toto Capitolio figebãtur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata est: ut, si hoc genus in unum redigatur: non sit pecunia populo romano defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit: homo castus, atq; integer, iudiciorum & iuris author. in quo uos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores: legit exules: legit græcos. O' consessum iudicum præclarum: O' dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud consilium illud pro reo dicere. Cydam cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis-

simum. sed fac ita non esse. num latine scit? num ex iudicum genere & forma? num leges nostras mores'ue nouit? num denique homines? est enim uobis Creta notior: quàm Roma Cydae. delectus autem & notatio iudicum etiam in nostris ciuibus haberi solet, Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem plerique nouimus: est enim Phedri Philosophi nobilis filius: homo praeterea festiuus: ut ei cum M. Curio consessore eodem, & collusore facillime possit conuenire. quaero igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit: excuseturque Areopagites esse: nec debere eodem tempore Romae, & Athenis res iudicare: accipiet ne excusationē is, qui quaestioni praeerit, graeculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Atheniensium antiquissimas leges negliget? qui porro ille consessus dij boni? cretensis iudex, isque nequissimus. quēadmodū ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est. at Athenienses misericordes. puto ne Curium quidem esse crudelem: qui quotidie periculum fortunae faciat. sunt item lecti Iudices: qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem: exilij causa solum uertisse: nec esse postea restitutos. hos ille demens iudices legisset? horum nomina ad aerarium detulisset? his magnam partem Reip. credidisset? si ullam speciem Reip. cogitauisset? Atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus nostis, nolui nominare. saltatores, citharistas, totum denique comesationis Antonianae chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse collectum. haec causa, cur lex tam egregia, tam'que praeclara, maximo hymbri, tempestate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur: ut eos Iu=

dices haberemus: quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est: hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti: quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. Sed illud os, illam impuritatem * fecissent: ut hos iudices legere auderet: quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unũ, quod tam turpes iudices essent: alterum, quod patefactum, cognitumq; esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. Hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine ui, saluis auspicijs essent rogatæ: censerem tamen abrogandas. nunc uero abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? An illa non grauissimis ignominijs, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda? quod unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palàm secum habuit armatos? quod neq; reges fecerunt: neq; ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerũt. Cinnam memini: uidi Syllam: modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam, plus poterunt: quàm uniuersa Respublica. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse. hoc dico: nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro gladios ostentantes sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant Barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ: gradus complebantur: lecticæ collocabantur: non quod ille scuta uellet occulta esse: sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu non modo aspectu. In cella Concordiæ collocari armatos la-

trones, sicarios: è templo carcerem fieri: apertis ualuis Concordiæ, cum inter subsellia Senatus uersarentur latrones: patres conscriptos sententias dicere. huc etiam nisi uenirē cal. Septembris, fabros se missurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. magna res credo agebatur? de supplicatione referebatur. ueni postridie: ipse non uenit. locutus sum de Rep. minus equidem libere, quàm mea consuetudo, liberius tamen, quàm pericula, minæq; postulabant. At ille homo uehemens, & uiolentus, qui hanc consuetudinem libere dicendi excluderet: fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso. XXX diebus ante me: inimicitias mihi denunciauit: adesse in Senatu iussit ad XIII. cal. Octobris. ipse interea decem & septem dies: ut digestio potius quàm declamatio uideretur: de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, sitim quærens. hæc enim ei causa esse solet declamandi. cum is dies, quo me adesse iusserat: uenisset: tum uero agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit: atq; in me absentem orationem ore impurissimo euomuit. quo die, si per amicos mihi cupienti in Senatum uenire licuisset: cædis initium fecisset à me: sic enim statuerat. cum autem semel gladium scelere imbuisset: nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio, & satietas, attulisset. etenim aderat L. frater gladiator Asiaticus, qui myrmillo Milasis depugnarat: sanguinem nostrũ sitiebat: suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias nostras æstimabat: possessiones notabat, & urbanas, & rusticas: huius mendicitas auiditati coniuncta in fortunas nostras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus aditus erat priuato: nulla æquitatis deprecatio: tantum quisq; habebat pos

sessor: quantum reliquerat diuisor Antonius. quæ quãquam, si leges irritas feceritis: rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo: iudicandumq; nullos Septemuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod egissent: aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis est qui ciuem possit iudicare potius, quàm teterrimum, & crudelissimum hostem? qui pro æde Castoris sedens, audiente populo Ro. dixerit, nisi uictorem uicturum neminem? num putatis P. C. dixisse eum minacius, quàm facturum fuisse? quid uero? quod in cõcione dicere ausus est? se cum magistratu abisset: ad urbem uenturum cum exercitu: introiturum quotiensc unq; uellet? quid erat aliud, nisi denunciare populo Ro. seruitutem? quod autem eius iter Brundusiũ? quæ festinatio? quæ spes? nisi ut ad urbem potius exercitum maximum adduceret? qui autem delectus Centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent: domum ad se uenire iussit Centuriones: quos bene de Rep. sentire cognouerat: eosq; ante pedes suos, uxorisq; suæ, quam secum grauis imperator ad exercitum duxerat: iugulari coegit. quo animo hunc censetis futurum in nos: quos oderat? cum in eos, quos nunquam uiderat: tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum: qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorũ bona, quantacunq; erant: statim suis comitibus, compotoribusq; descripsit. Atq; ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat. cum Cæsar deorum immortalium beneficio diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cum sua sponte eximiaq; uirtute, tum approbatione authoritatis meæ Colonias patris adijt: uetera

nos milites conuocauit: paucis diebus exercitum fecit: incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia ducem præstantissimum uidit: nihil egit aliud: nisi ut aliquando liberi essemus. quam est imitata quarta legio. quo ille nuncio audito, cum Senatum uocasset: adhibuissetq; Consularem: qui sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret: repente concidit. Post autem neq; sacrificijs solemnibus factis, neq; uotis nuncupatis, profectus est: & profugit paludatus. At quo? in prouinciam firmissimorum, & fortissimorum ciuium: qui illum, ne si ita quidem uenisset: ut nullum bellum inferret: ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset: bellum intulit prouinciæ Galliæ: circunsedit Mutinam firmissimã et splendidissimam populi Ro. coloniam: oppugnat D. Brutum imperatorem, consulem designatum, ciuem nõ sibi sed nobis & Reip. natum. Ergo Annibal hostis? ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter? quod hic aut nõ fecerit: aut non faciat: aut non moliatur: & cogitet? totum iter Antonij quid habuit? nisi depopulationes? uastationes? cædes? rapinas? quæ non faciebat Annibal: quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuunt: nonmodo de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne quidem de utilitate sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) legatos mitti placet? norunt isti homines formam Reipublicæ, iura belli, exempla maiorum? cogitant q̃d populi Ro. maiestas, quid Senatus seueritas postulet? Legatos decernitis. si ut deprecentur: contemnet: si ut imperetis: non audiet. denique quamuis seuera legatis

mandata dederimus: nomen ipsum Legatorum hunc, quẽ uidimus, restinguet ardorem municipiorum: atq; Italiæ franget animos. ut omittã hæc, quæ magna sunt: ista legatio moram, & tarditatem afferet bello. quamuis dicant, & quosdam audiam dicturos: legati proficiscantur bellũ nihilominus paretur: tamen legatorũ nomẽ ipsum, & animos molliet: & belli celeritatem morabitur. Minimis momentis P. C. maximæ inclinationes temporum fiunt, cum in omni casu reipublicæ, tum in bello, & maxime ciuili: quod opinione plærunq; & fama gubernatur. nemo quæret quibus cum mandatis legatos miserimus: nomen ipsum legationis ultro missæ timoris esse signum uidebitur. recedat à Mutina: desinat oppugnare Brutum: decedat ex Gallia: nõ est uerbis rogandus: cogendus est armis. nõ enim ad Annibalem mittimus: ut à Sagunto recedat: ad quem miserat olim Senatus P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum: qui, si Annibal nõ pareret: Carthaginem ire iussi sunt. nostros Legatos quo iubebimus ire? si non paruerit Antonius? ad nostrum ciuem mittimus, ne imperatorem, ne Coloniam populi Ro. oppugnet. Ita ne uero? hoc per legatos rogandus est? quid interest per deos immortales: utrum hanc urbem oppugnet? an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi Ro. præsidij causa collocatam? belli punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal gessit: causa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum Legati missi. mittebantur ad pœnum: mittebãtur pro Annibale hostibus nostris et socijs. qd simile tandẽ? nos ad ciuem mittemus: ne Imperatorem populi romani, ne exercitum ne coloniam circunsedeat: ne oppugnet: ne agros depopuletur: ne sit hostis. Age, si pa

ruerit:hoc ciue uti aut uolumus?aut possumus?ante diem XIIII cal.Ian.decretis uestris eum concidistis: constituistis ut hæc ad uos cal.Ian.referrentur:quæ referri uidetis:de honoribus, & præmijs bene de Repub.meritorũ,et merentium:quorum Principem iudicauistis eum, qui fuit:C.Cæsarem:qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit. deinde milites ueteranos: qui primi Cæsarem secuti sunt.tum illas cœlestes,diuinasq; legiones,Martiam, & Quartam: quibus,cum Consulem suum nonmodo reliquissent:sed bello etiam persequerentur:honores et præmia spopondistis:eodẽq; die D.Bruti præstantissimi ciuis edicto allato,atq; proposito, factum eius collaudauistis: quodq; ille bellum priuato cõsilio susceperat:id uos authoritate publica comprobauistis.quid igitur illo die aliud egistis? nisi ut re hostem iudicaretis Antonium? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit?aut uos illum sine dolore summo uidebitis?exclusit illum à Repub.distraxit,segregauit,non solum scelus illius,sed etiam,ut mihi uidetur,fortuna quædam Reipublicæ.qui si Legatis parauerit:Romamq; redierit:num quando perditis ciuibus uexillum,quo concurrant, defuturum putatis? sed hoc minus uereor.sunt alia, ob quæ magis nunquam parebit ille legatis.noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum: quibus ille est deditus.Lucius quidem frater eius ut pote qui peregre depugnauit:familiam ducit.si per se ipse sanus,quod nunquam erit: per hos esse ei tamen non licebit.teretur interea tempus: belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi retardatione, & mora? ut primum post discessum latronis, uel potius

desperatam fugam libere Senatus haberi potuit: semper flagitaui: ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus: cum designati Consules non adessent: ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reipub. serius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui. sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset: bellum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur: inueteratum fit plerunq; robustius. Sed tum expectabantur Calen. Ianu. fortasse non recte. uerum præterita omittamus. etiam ne hanc moram afferemus: dum proficiscantur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. bello autem dubio quod potest studiũ esse delectus? Quamobrem P. C. Legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora: & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere: delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, et in Italia præter Galliam totam. Quæ si erunt facta: opinio ipsa & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amentiam. sentiet sibi bellum cum Rep. esse susceptum: experietur consentientis Senatus neruos, atq; uires. nam nunc quidem partium contentionem esse dictitat. quarum partium? alteri uicti sunt: alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. Nisi forte Cæsais partes à Pansa, & Hircio consulibus & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc uero bellum non ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notæ sunt: & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. Legi epistolã Antonij: quam ad quendam Septemuirum capitalem hominem Collegam suum

gam suum miserat. Quid concupiscas tu uideris: quod concupiueris certe habebis. Hem ad quem Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne sorti quidē fortunas nostras destituit: sed libidini cuiusq; nos ita addixit: ut ne sibi quidem quicquam integrum, quod nō alicui promissum iam sit: reliquerit. cum hoc P. C. bello, bello inquam certandū est: idq; confestim. legatorū tarditas repudianda est. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint: Consulibus totam Remp. committendam censeo: hisq; permittendum, ut Remp. defendāt: prouideantq; ne quid Resp. detrimenti accipiat. censeoq; ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt: ne sit ea res fraudi: si ante cal. Feb. ab eo discesserint. haec si censueritis patres cōscripti: breui tpe libertatem Reip. authoritatemq; uestrā recuperabitis. si aūt lenius agetis: tamē eadem, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis: satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus. de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententijs rogandis seruari solet: eundē tenebo in uiris fortibus honorandis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordium: cuius, ut superiora omittam: quae sunt maxima illa quidem: sed adhuc hominum magis iudicijs, quàm publice laudata: quibus nam uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus, praeter hanc laudis, gloriaeq; desyderat. qua, etiam si careat: tamen sit se ipsa contenta. quanquā in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce posita laetetur. laus igitur iudicij, testimonijq; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis P. C. Senatus consultum faciendum censeo. Cum D. Brutus Imp. Cons. de-

signatus, prouinciã Galliam in Senatus populiq; Ro. po testate teneat: cumq; exercitum tantum, tam breui tempo re summo studio municipiorum, coloniarumq; prouin ciæ Galliæ optime de Rep. meritæ, merentisq; conscri psерit: compararit: id eum recte, & ordine, exq; Rep. fecisse: idq; D. Bruti præstantissimum meritum in Rep. Senatui populoq; Ro. gratum esse: & fore. Itaq; sena tum populumq; Ro. existimare D. Bruti imperatoris Cons. desig. opera, consilio, uirtute, incredibiliq; studio, & consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempo re esse subuentum. huic tanto merito Bruti P. C. tantoq; in rempublicam beneficio, quis est tantus honos? qui nõ debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia: si oppres sis municipiis, & coloniis imparatis, in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reip. terror im penderet? dubitaret credo homo amentissimus, atq; o mnibus consiliis præceps, & deuius, non solum cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate Barba riæ bellum inferre nobis: ut eius furorem ne alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto: qui illum nondum interposita au thoritate uestra, suo consilio, atq; iudicio, non ut consulẽ recepit: sed ut hostem arcuit: Galliã, seq; obsideri, quàm hanc urbẽ maluit. Habeat ergo huius tanti facti, tamq; præclari decreto uestro testimonium sempiternum: Gal liaq;, quæ semper præsidet, atq; præsedit huic Impe rio, libertatiq; communi: merito uereq; laudetur: quod se, suasq; uires non tradidit: sed opposuit. Atq; etiam M. Lepido pro eius egregiis in Remp. meritis decernen dos honores quàm amplissimos censeo. semper ille po pulum Ro. liberum esse uoluit: maximumq; signum

illo die dedit uolũtatis, et iudicij sui: cum Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit: gemituq́; & mœstitia declarauit quantum haberet odiũ seruitutis: q̃ populum Ro. liberum cuperet: quàm illa, quæ tulerat, temporũ magis necessitate, quàm iudicio tulisset. Quanta uero is moderatione usus sit, in illo tempore ciuitatis: quod post mortem Cæsaris consecutum est: quis nostrũ obliuisci potest? Magna hæc: sed ad maiora properat oratio. quid enim, ó dij immortales, admirabilius omnibus gentibus? quid optatius populo Ro. accidere potuit? quàm cum bellum ciuile maximum esset: cuius belli exitum omnes timeremus: sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? Quod si eadem ratio Cæsaris fuisset, in illo tetro miseroq́; bello: ut omittam patrem: duos Cn. Pompei summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse non debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturum fuisse declarauit, in eo, quod potuit: cum Sex. Pompeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reipublicæ, clarissimũ monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi Ro. graue fatum. Pompeio enim patre, quod Imperij populi Ro. lumen fuit: extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. Quam ob causam iustam, atq; magnam, et quod periculosissimum ciuile bellum, maximumq́; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq́; conuertit: Senatus consultum his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Pontifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta

sit: populusq; Ro. intellexerit ei dominatum regũ maxime displicere: cumq; eius opera, uirtute, consilio, singulariq; clementia, & mansuetudine bellum acerbissimũ ciuile sit restinctum: Sex.q; Pompeius, Cn. F. Magnus huius ordinis authoritate ab armis discesserit: & à M. Lepido Imp. Pont. Max. summa senatus populiq; Ro. uolũtate ciuitati restitutus sit: Senatum populumq; Ro. pro maximis plurimisq; in Remp. M. Lepidi meritis, magnam spem in eius uirtute, authoritate, felicitate, reponere, ocij, pacis, concordiæ, libertatis: eiusq; in Rempub. meritorum senatum populumq; ro. memorem fore: eiq; statuam equestrem inauratam in rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis sententia statui placere. Qui honos P. C. mihi maximus uidetur. primum, quia iustus est. non enim solũ datur propter spem temporum reliquorum: sed pro amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possumus commemorare hunc honorem à Senatu tributum iudicio Senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset: quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbẽ à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnis bonos cum exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus: non copias: nullum erat consilium publicum: nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo Ro. obtulit hunc diuinum adolescentem deus? qui, cum omnia ad perniciẽ nostram pestifero illi ciui paterent: subito præter spem omnium exortus, prius confecit exercitum: quẽ furori M. Antonij opponeret: quàm quisquam hoc eum

cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio: cum esset adolescens: et quidem iure: subuenit enim reipublicæ: sed ætate multo robustior: & militum ducem quærentium studio paratior: & in alio genere belli. non enim omnibus Syllæ causa grata. declarat multitudo proscriptorum: tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requiescere armauit: eam complexus est causam: quæ esset Senatui: quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictorem'q; exercitum accessit. Cæsar se ad neminem adiūxit: ipse Princeps exercitus faciendi, & præsidij comparandi fuit. ille in aduersariorum partibus agrum picenum habuit munitū. hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit. huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperium Cæsari: sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: & pro populo Ro. eo iure, quo qui optimo. qui honos, quāquam est magnus, illi ætati: tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solū ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, quæ uix hodierno die consequemur. Sed sæpe spero fore, huius adolescentis hortandi honorandiq; & nobis & populo Ro. potestatem. Hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quod C. Cæsar C. F. Pontifex, Proprætor, summo Reip. tempore milites & ueteranos ad libertatem populi Ro. cohortatus sit: eosq; conscripserit: quodq; legio Martia, Quartaq; summo studio, optimoq; in Remp. consensu, C. Cæsare duce & authore rempublicam, libertatem populi Ro.

defendant: defenderint: & quod C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit: equites, sagittarios, elephantos in suam populiq; Ro. potestatem redegerit: difficillimoq; Reip. tempore saluti, dignitatiq; populi Ro. subuenerit: ob eas causas Senatui placere C. Cæsarem C. F. Pontificem, Proprætorem, Senatorem esse: sententiamq; loco prætorio dicere: eiusq; rationem quæcunq; appetet, ita haberi: prout haberi lege liceret: si anno superiore Quæstor fuisset. qd est enim P. C. cur eum non quamprimum amplissimos honores capere cupiamus? Legibus enim annalibus cum grandiorem ætatem ad Cósulatum constituebant: adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit ab excellenti eximiaq; uirtute, progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio: ut gradus essent petitionis inter æquales. Ita sæpe magna indoles uirtutis prius q̃ Reip. prodesse potuisset: extincta fuit. At uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recẽtiore aũt memoria superior Africanus, T. Flaminius, admodũ adolescentes Cósules facti tantas res gesserunt: ut populi Ro. imperiũ auxerint: nomẽ ornarint. Quid Macedo Alexander? cũ ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset: non'ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor: quàm Consularis. ex quo iudicari potest: uirtutis esse quàm ætatis cursum celeriorem. nam quod ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere. ne uerẽdum quidem est: ut tenere se possit: ut moderari: ne honoribus nostris elatus intemperãtius suis opibus utatur. Ea na-

tura rerum est P.C. ut qui sensum ueræ gloriæ cœperit: quiq; se ab Senatu, ab Equitibus romanis, populoq; Ro. uniuerso senserit ciuem clarum haberi, salutaremq; Reipublicæ: nihil cum hac gloria comparandum putet. Vtinam C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti: ut esset Senatui, atq; optimo cuiq; charissimus. quod cum consequi neglexisset: omnem uim ingenij, quæ summa fuit in illo: in populari leuitate consumpsit. Itaq; cum respectum ad Senatum, & ad bonos non haberet: eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas: quam uirtus liberi populi ferre non posset. Eius autem filij longissime diuersa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuiq; charissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur: & parati sunt. cuius igitur singularem prudentiam admiramur: eius stultitiam timemus? quid enim stultius? quàm inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc uidit puer? si ætate processerit, non uidebit? At est quibusdam inimicus clarissimus atq; optimis ciuibus. nullus iste timor eẽ debet. omnis Cæsar inimicitias Reip. condonauit. hanc sibi iudicem constituit: hanc moderatricem omnium factorũ. ita enim ad Remp. accessit: ut eam confirmaret: non ut euerteret. omnis habeo cognitos sensus adolescentis: nihil est illi Rep. charius: nihil uestra authoritate grauius: nihil bonorum uirorum iudicio optatius: nihil uera gloria dulcius. Quamobrem ab eo nonmodo nihil timere, sed maiora & meliora expectare debetis: neq; in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit: timere ne memoria maneat domestica doloris:

quæ plus apud eum possit, quàm salus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam P. C. uobis, populoq́; romano: quod profecto, cum me nulla uis cogeret: facere non auderẽ: ptimescerem'q; in re maxima periculosam opinionẽ temeritatis. promitto, recipio, spódeo patres conscripti, C. Cæsarẽ talem semper fore ciuem: qualis hodie sit: qualem'q; eum maxime uelle & optare debemus. Quæ cum ita sint: de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio fortissimo, & constantissimo ciue, amicissimo Reip. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium uirtutis egregiæ: quod is legionem Quartam ad Cæsarem adduxerit: quæ præsidio Consulibus senatui populoq́; ro. reiq; pub. esset. ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo P. C. non tantum commodum tribuitur L. Egnatuleio: quantum honos. in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum. Senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, authoritatem'q; huius ordinis defenderint: atq; defendant: his liberis'q; eorum militiæ uacationem esse: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules alter, ambo'ue cognoscerent: qui ager colonis esset, quo milites ueterani deducti essent: qui contra legem Iuliam possideretur: ut is militibus ueteranis diuideretur. de agro Campano separatim cognoscerent: inirent'q; rationem de commodis militum ueteranorum augendis, legioniq; Martiæ, & legioni Quartæ, & iis militibus q de legione Secunda, trigesimaquinta, ad C. Pansam, A. Hircium consules uenissent: suaq; nomina dedissent: quod his Senatus, populiq; Ro. libertas charissima sit: & fue-

rit: uacationem militiæ ipsis, liberisq; eorum, esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicumq;: easq; legiones bello confecto missas fieri placere: quantamq; pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pontifex Proprætor pollicitus sit: tantam dari placere: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules alter, ambo'ue rationem agri habeant: qui sine iniuria priuatorum diuidi possit: hisq; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita darent: assignarent: ut quibus militibus amplissime dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia Consules: de quibus retulistis: quæ sine mora, matureq; decreta, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus usi: bellũ, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

a Vdita uobis esse arbitror Quir. quæ sint acta in Senatu: quæ fuerit cuiusq; sentẽtia. res enim ex Cal. Ian. agitata, pauloante confecta est, minus quidem illa seuere quàm decuit: non tamen omnino dissolute. mora est allata bello: non causa sublata. Quamobrem quod quæsiuit me P. Apuleius homo. & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus: ita respondebo: ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis optimisq; Cõsulibus calendis Ian. de Rep. primum referẽdi fuit, ex eo, quod XIII Cal. Ian. Senatus me authore decreuit. Eo die primum Quir. fundamenta iacta sunt Reipublicæ. fuit enim longo interuallo ita liber Senatus: ut uos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore, etiam si ille dies uitæ finem mihi allaturus esset: satis magnum cœperã fructum: cum uos uniuersi una mente atq; uoce iterum à me conseruatam esse Remp. conclamastis. Hoc uestro iudicio tanto tãq; præclaro excitatus, ita calendis Ian. ueni in Senatum: ut meminissem quam personam impositam à uobis sustinerem. Itaq; bellum nefarium illatum Reip. cum uiderem: nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putaui: hominemq; audacissimum, qui multis nefarijs rebus ante commissis, hoc tempore Imperatorem populi Ro. oppugnaret: coloniam uestram fidissimam, fortissimãq; obsideret: bello censui persequendum. tumultum esse de-

cerni, iustitium edici, saga sumi dixi placere: quo omnes
acrius, grauius'q; incumberent ad ulciscendas Reip. in
iurias: si omnia grauissimi belli insignia suscepta à Se=
natu uiderent. Itaq; hæc sententia sic per triduum ua-
luit: ut, quanquam discessio facta non esset: tamen præter
paucos, omnes mihi assensuri uiderẽtur. hodierno autem
die nescioqua obiecta re remissior Senatus fuit. nam
plures eam sententiam secuti sunt: ut quantum Senatus
authoritas, uester'q; consensus apud Antonium ualitu-
rus esset: ꝑ Legatos experiremur. Intelligo Quir. à uobis
hanc sententiam repudiari: neq; iniuria. ad quem enim
legatos? ad eum ne? qui pecunia publica dissipata, atq;
effusa, per uim, & contra auspicia impositis Reip. legi
bus, fugata concione, obsesso Senatu, ad opprimendam
Remp. Brundusio legiones accersierit: ab his relictus,
cum latronum manu in Galliam irruperit: Brutum op
pugnet: Mutinam circũsedeat. quæ uobis potest cum hoc
gladiatore conditionis, æquitatis, legationis, esse commu
nitas? quanquam Quir. non est illa legatio: sed denun
ciatio belli, nisi paruerit. Ita enim est decretum: ut si le=
gati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui
nuncient ne oppugnet Consulem designatum: ne Muti-
nam obsideat: ne prouinciam depopuletur: ne delectus
habeat: sit in Senatus populi'q; Ro. potestate. facile uero
huic denunciationi parebit? ut in Patrum conscriptorũ,
atq; in uestra potestate sit: qui in sua nunquam fuerit?
quid enim ille unquam arbitrio suo fecit? semper eo tra
ctus: quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo uino
lentia. semper eum duo dissimillima genera lenonum,
& latronum ita domesticis stupris, forensibus parrici-
dijs delectarunt: ut mulieri citius auarissimæ parue-

rit: quàm Senatui, populoq́; romano. itaq; quod paulo ante feci in Senatu, faciam apud uos. testificor: denuncio: ante prædico: nihil M. Antonium eorum, quæ sunt legatis mandata: facturum: uastaturum agros: Mutinam obsessurum: delectus, qua possit, habiturum. is est enim ille: qui semper Senatus iudicium, & authoritatem, semper uoluntatem uestram, potestatemq́; contempserit. an ille id faciat, quod paulo ante decretum est? ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Galliæ: educeret? dum ne propius urbem Romam CC mil. admoueret? huic denunciationi ille pareat? ille se fluuio Rubicone CC mil. circunscriptum esse patiatur? non is est Antonius. nam si esset: non commisisset ut ei Senatus tanquam Annibali initio belli Punici denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. Quod uero ita auocatur à Mutina: ut ab urbe tanquam pestifera flamma arceatur: quam habet ignominiam? quod iudicium Senatus? quid? quod à Senatu dantur mandata legatis? ut D. Brutum, militesq́; eius adeant: hisq́; demonstrent sua in Remp. merita, beneficiaq́; eorum grata esse senatui populoq́; romano: hisq́; eam rem magnæ laudi, magnoq́; honori fore? passurum ne censetis Antonium introire Mutinam legatos? exire inde tuto? nunquam patietur: mihi credite. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciam. Nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare. Quæ cum ita sint: non omnino dissolutum est: quod decreuit Senatus. habet atrocitatis aliquid legatio. utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisq; in rebus gerendis tarditas, & procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes undiq; copiæ colligen

dæ: horam exhibere nullam in tali ciue liberando sine scelere non possumus. an ille non potuit, si Antonium consulem, si Galliam Antonij prouinciam iudicasset: legiones Antonio & prouinciam tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine esse: quoad magistratum iniret? quid negocij fuit? sed cum se Brutum esse meminisset: uestræq; libertati natum: quid egit aliud? nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? Ad hunc utrum legatos? an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus. properent: quod uideo esse facturos. uos saga parate. est enim ita decretum: ut, si ille authoritati senatus non paruisset: ad saga iretur. ibitur: non parebit. nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. Non metuo Quir. ne cum audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in concione confirmasse, nunquam illum futurum in Senatus potestate: refellendi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear: uertat se: Senatui pareat. nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapientem à uobis, quàm se modestum existimari. quid? ipse si uelit: num etiam L. fratrem passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius uideretur: mortem fratri esse minitatus. Etiam ne ab hoc Myrmillone Asiatico Senatus mandata, legatorum uerba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim authoritate. nam hic inter illos Africanus est: pluris habetur quàm L. Trebellius: pluris quàm T. Plancius adolescens nobilis: qui omnibus sententijs maximo uestro plausu condemnatus, nescio quomodo se coniecit in turbã: atq; ita mœstus redijt: ut retractus, nõ reuersus uideretur. sic contemnit: tanquã si illi aqua et igni interdictũ sit. aliquãdo negat

ei locũ eẽ oportere ĩ curia: q incẽderit curiã. Nã Trebellium ualde iam diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduersabatur. iam fert in oculis: postquam ipsum Trebellium uidit sine tabulis nouis saluum esse non posse. audisse enim uos arbitror Quir. quod etiam uidere potuistis: quotidie sponsores, & creditores L. Trebellij cõuenire. O' fides (hinc enim puto Trebelliũ sumpsisse cognomẽ) quæ potest eẽ maior fides? q̃ fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum uenire ad arma? ubi plausus ille in triumpho est spe ludi? ubi ædilitas delata summo studio bonorum? quis est? qui hunc non casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. Sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antonium: qui uos omnes in fidem suam recepit. negatis? num quisnam est uestrum: qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illum quinq; & triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite a' sinistra illam equestrẽ statuã inauratam. in qua qd inscriptum est? quinq; & triginta tribus patrono populi romani. igitur est patronus L. Antonius. malam quidem illi pestem. clamori enim uestro assentior. nonmodo hic latro, quem clientem habere nemo uelit: sed quis unquam tantis, opibus, tantis rebus gestis fuit? qui se populi Ro. uictoris, dominiq; omnium gentium tutorem dicere auderet? In foro L. Antonij statuam uidemus: sicut illam Q. Trebellij qui Hernicos deuicit, ante Castoris. O' impudentiam incredibilem. tantum ne sibi sumpsit? quia Milassis Myrmillonem Thracem iugulauit familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus? si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? Sed hæc una statua. altera Equitibus Ro. equo publico: qui item ascri

bunt, patrono. quem unquam iste ordo patronum adoptauit? si quenquam: debuit me. sed me omitto: quem censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. O sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. statuerunt etiam Tribuni militares, qui in exercitu Cæsaris duo bis fuerunt? Quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuisit Semurium. campus Martius restabat: nisi prius cum fratre fugisset. Sed hæc agrorum assignatio paulo ante Quir. L. Cæsaris clarissimi uiri & præstantissimi Senatoris sententia dissoluta est. huic enim assensi, septemuirum acta sustulimus. Iacēt beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius. nam possessores animo æquiore discedent: nullā impensam fecerant: nondum instruxerant: partim quia non confidebant: partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris: de qua, si meliora tempora essent: non possem sine risu dicere. L. Antonio Iano medio patrono. ita ne? Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unquam in illo Iano inuentus est? qui L. Antonio mille nummum ferret expensum? sed nimis multa de nugis. ad causam bellumq; redeamus. quanquam non alienum fuit personas quasdam à uobis recognosci: ut quibus cum bellum gereretur possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quir. ut, etiam si melius aliud fuit: tamen legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est: boni tamen aliquid accessit ad causam. cum enim legati renunciarint, quod certe renunciabunt: non in uestra potestate, non in Senatus esse Antonium: quis erit tam improbus ciuis? qui illum ciuem habendum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem: sed tamen plures quàm Rep. dignum est: qui ita

loquantur: ne legatos quidem expectabimus? istam cer te uocem, simulationemq; clemētiæ, extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut confitear uobis Quir. minus hodierno die contendi: minus laboraui: ut mihi Senatus assentiens tumultum decerneret: sagā sumi iuberet. malui uiginti diebus post, sententiam meam laudari ab omnibus: quàm à paucis hodie uituperari. Quapropter Quir. expectate legatorum reditum: et paucorum dierum molestiam deuorate. qui cum redierint: si pacem afferent: cupidum me, si bellum: prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? nō dies noctesq; de uestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid enim non debeo uobis Quirites? quem uos à se ortum, hominibus nobilissimus omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdē gessi in foro labores: quos in petendis. rudis in Republica? quis exercitatior? qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites consilio quantum potero, labore plus penè, quàm potero excubabo: uigilaboq; pro uobis. etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis: tam oblitus beneficij uestri? tam immemor patriæ? tam inimicus dignitati suæ? quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq; habui consul conciones: multis interfui. nullam unquā uidi tantam: quanta nunc uestra est. unum sentitis omnes: unum studetis: M. Antonij conatus auertere à Republica: furorem extinguere: opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, Coloniæ, cuncta Italia. Itaq; Senatum sua sponte bene firmum, firmiorē uestra authoritate fecistis. uenit tempus Quirites serius

omnino, quàm

omnino, quàm dignum populo romano fuit: sed tamē ita maturum: ut differri iam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus: ut ita dicam: quem tulimus: quoquo modo ferendus fuit. nunc si quis erit: erit uoluntarius. populum ro. seruire fas non est: quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur: aut uincatis oportet Quirites: quod profecto et pietate uestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius: quàm seruiatis. aliæ nationes seruitutem pati possunt: populi romani est propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO. L.

P Aruis de rebus, sed fortasse necessarijs, consulimur Patres conscripti: de Appia uia & de Moneta Consul, de Lupercis Tribuni pl. referunt. quarum reru͂ etsi facilis explicatio uidetur: tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus. adducta est enim P. C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. non sine causa legatorum istam missionem semper timui: nunquam probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro. expectatio quidem quantum afferat langoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ij, qui Senatum dolent ad authoritatis pristinæ spem reuiuiscere: coniunctum huic ordini populum romanum: conspirantem Italiam: paratos exercitus: expeditos duces. iam non fingunt Antonij responsa: eademq; defendunt. alij postulare illum: ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eum misimus? nõ ut pareret: et dicto audiens esset huic ordini: sed ut conditiones ferret: leges imponeret: reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet: se præsertim incolumi: à quo maius periculum, quàm ab ullis nationibus extimescendum est. alij remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare. præclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino: quoniam C. fra-

ter est inde reuocatus. Sed quæ prouincia est? ex qua illa fax excitare non posset incendium? Itaq; ijdem quasi prouidi ciues, & Senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt. suscipiunt partis patrocinium, qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atq; confidens. multi præterea improbi. quos quidem à se primũ numerare possunt, qui hæc loquuntur. eos esse cauendos denunciant. utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior causa est? atq; hæc illi loquuntur: qui quondam propter leuitatem populares habebantur. Ex quo intelligi potest: animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu: non uoluntate fuisse populares. qui enim conuenit? ut qui in rebus improbis populares fuerint: ijdem in re una maxime populari, quod eadem salutaris populo Ro. sit: improbos se, quàm populares esse malint? me quidem semper (ut scitis) aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt Consulares. quo nomine dignus est nemo: nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarũ suarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos? bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te Consularem, aut Senatorem, aut deniq; ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa fortissimus Consul, atq; optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset: ut omnes uigilias, curas, cogitationes, in Reip. salute configeret: Consulem non putarem. quanquam nos ab ineunte ætate il-

lius usus, consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoq; coniunxerit: eius deniq; curam incredibilē in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi nonmodo salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, ut dixi: nisi talis Consul esset: negare esse Consulē auderem. idem nonmodo Consulem esse dico: sed etiam memoria mea præstantissimum, atq; optimum Consulē. non quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt: in qua & uirtutem, & uoluntatem suam declararent. Huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ tempestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur Consulatus: cum gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. magis autem necessarium P. C. nullū tempus unquam fuit. Itaq; ego ille, qui semper author pacis fui: cuiq; pax, præsertim ciuilis, quanquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus: ego itaq; pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuscunq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe non fuissem: periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis horreo: sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinendæ, et augendæ, quæso oroq; uos, P. C. ut primo si erit uel acerbum auditu: uel incredibile à M. Cicerone esse dictū: accipiatis sine offensione, quod dixero: ne'ue id prius, quàm quale sit explicauero: repudietis. ego ille (dicam sæpius) pacis semper laudator, semper author, pacem cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reli=

quam orationem P.C. quoniam periculosissimum locum silentio sum prætervectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est: quia periculosa: quia esse non potest. quæ tria dum explico: peto à uobis P.C. ut eadem benignitate, qua soletis, uerba mea audiatis. Quid est inconstantia, mobilitate, leuitate, cum singulis hominibus, tum uero uniuerso Senatui, turpius? quid porrò inconstantius? quàm quem modo hostem non uerbo, sed re multis decretis iudicauistis: cum hoc pace uelle subito coniungi? quasi uero, cum C. Cæsari, meritos quidem illi honores, & debitos, sed tamen immortales, & singulares decreuistis, unã ob causam, quod contra M. Antoniũ exercitum comparauisset: non hostem Antonium iudicaueritis? nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius: cum laudati authoritate uestra ueterani milites: q̃ Cæsarem secuti essent? nec tum hostem Antonium iudicauistis: cum fortissimis legionibus, quod illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis: reliquissent: uacationes, pecunias, agros spopondistis? quid? cum Brutum hominem quondam illius generis, & nominis, natum ad Remp. liberandam, exercitumq; eius pro libertate populi Ro. bellum gerẽtem cum Antonio, prouinciamq; fidelissimam, atq; optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis: tum non hostem iudicastis Antonium? q̃d? cum decreuistis ut Consul alter, amboue ad bellum proficiscerentur: quod erat bellum? si hostis Antonius non erat? quo igitur profectus est uir fortissimus meus Collega, & familiaris A. Hircius? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum credo putauit, uitam, quam populi Ro. uotis retinuisset: pro libertate populi Ro. in discri-

men adducere. quid? cum delectus haberi tota Italia iussistis: cum uacationes omnes sustulistis: tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis: milites cum gladijs sequuntur: Consuli præsidio sunt: specie Consuli, re & ueritate nobis: omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant: parent authoritati uestræ: non est iudicatus Antonius hostis? At Legatos misimus. heu me miserum. cur Senatum cogor, quem laudaui semper: reprehendere? quid? uos censetis P. C. Legatorum missionem populum Ro. probauisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cum pridie frequentes essetis assensi: prostridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. quam turpe porrò est legiones ad Senatum Legatos mittere: Senatum ad Antonium? quanquam illa Legatio non est: denunciatio est, paratum illi exitium, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est grauior. missos eni Legatos omnes uident: decreti uestri non omnes uerba nouerunt. retinēda est igitur uobis constantia, grauitas, perseuerantia: repetenda est uetus illa seueritas: siquidem authoritas Senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatem desiderat: quibus hic ordo nimiū caruit diu. sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidē, sed tamen iusta. nunc nulla est. liberati tum regio dominatum uidebamur. armis domesticis ea ipsa depulimus. nunc quidem ui extorquenda sunt. quod si non possumus facere (dicam quod dignum est senatore & romano homine) moriamur. quanta illa erit Reip. turpitudo, quantum dedecus, quanta labes? dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium Consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani Consulatus: in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit: exules sine lege restituit: uectigalia uendidit: prouincias de populi romani imperio sustulit: regna addixit pecunia: leges ciuitati per uim imposuit: armis obsedit, aut exclusit Senatum: ut hæc inquam omittam: ne hoc quidem cogitatis: eum, qui Mutinam Coloniam populi romani, et Consulem designatum obsederit: depopulatus agros sit: hunc, in eum ordinem recipi: a quo totiens ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quam fœdum, flagitiosumq; sit, uidetis. Satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, quod proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo: tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem: cum in ciuitate Antonium uideatis? uel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed ut uideo dominabitur Lucius. est enim patronus XXXV tribuum: quarum sua Lege, qua cum C. Cæsare magistratum sortitus est: suffragium sustulit. patronus Centuriarum equitum: quas idem sine suffragio esse uoluit. patronus fori: qui Tribuni militares fuerunt. patronus Iani medij. O' dij quis huius potentiam poterit sustinere? præsertim cum eosdē, in agros etiā deduxerit. qs unquā omnes tribus? quis Equites romanos? qs tribunos militares? Gracchorū potentiam maiorem fuisse arbitramini? quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui: ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet: sed ut appellant ij: qui planè, & latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Thæciditis comitem & familiarem suum: illum miserum fugientem iugulauit. luculentam tamen ipse plagā *

accepit:ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularat: quid hic occasione data faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit: hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit? non sollicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. uero Antonius non is erit? ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? ut nemo sit alius, nisi ij, qui una sunt: & ij, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præsertim cum bonorum præsidia cesserint: illi parati sint ad nutum futuri. ego uero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus: ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideantur. Nec ego pacem nolo. sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare si pace frui uolumus: bellum gerendum est. si bellum omittemus: pace nunquam fruemur. est autem nostri consilij P. C. in posterum quàm longissime prouidere. iccirco in hac custodia tanquam in specula collocati sumus: ut uacuum metu populum Ro. nostra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos Consules habemus: eã populi Ro. alacritatem: eum consensum Italiæ: eos duces: eos exercitus: ut nullam calamitatem Respub. accipere possit, sine culpa Senatus. Equidem nõ deero: monebo: prædicabo: denunciabo: & testabor semper deos, hominesq;, quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse: sed in principe ciue nõ satis est: curã, consiliũ, uigilantiamq; præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille uos pote-

rit? quibus illum uicissim uos oculis intueri? qui uestrũ illum? quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solum, et uos illũ. quid ij, qui Mutinam circunsedent? qui in Gallia delectus habent? qui in nostras fortunas immunent? amici nobis unquam erunt? aut nos illis? an Equites Ro. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas: iudiciumq; de, M. Antonio? qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt: qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt: arma, saga, bellum flagitauerunt: me una cum populo Ro. in concionem uocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem seruabit Antonius? Nam quid ego de uniuerso populo Ro. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente atq; uoce in concionem uocauit: declarauitq; maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaque quod erat optabile antea, ut populum Ro. comitem haberemus: nunc habemus ducem. quæ est igitur spes, qui Mutinã circunsedent imperatorem populi Ro. exercitumq; oppugnantes, pacem cum populo Ro. habere posse? An cũ Municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciẽdis, militibus dandis, pecunijs pollicendis: ut in singulis oppidis curiam populi Ro. non desideretis. Laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani: qui Principes pecuniæ pollicendæ fuerunt, respondendum honorifice est Marrucinis: qui ignominia notandos censuerunt eos: qui militiam subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis esse ullo pacto potest? ut omittam multitudinem: L. Nasidio Equiti Ro. homini in primis ornato, atq; honesto, ciuiq; semper egregio, cu

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in cõ sulatu meo: qui uicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent: sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic inquam tali uiro, quem nos Senatus consulto collaudarimus: poterit ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari? qui illum urbe, quid D. Bruto? qui Gallia prohibuit? Iam uero ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ: à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P. C. nisi prospicitis, plena odiorum: plena discordiarum: ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P. C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim Legati egerint nondum scimus. at uero erecti, citati, parati, armati animus iam esse debemus: ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denunciata sunt prius, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit: nec propius urbẽ millia passuum ducenta admouerit: fuerit in Senatus populiq; Ro. potestate. hæc si fecerit: erit integra potestas nobis deliberandi. si Senatui non paruerit: non illi Senatus, sed ille populo Ro. bellũ indixerit. Sed uos moneo P. C. libertas agitur populi Ro. quæ est commendata uobis: uita & fortuna optimi cuiusq;: quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridem intendit Antonius: authoritas uestra: quam nullam habebitis: nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluam, ne inclusam, & constrictam di

mittatis cauete. te ipsum moneo Pansa(quanquam non eges consilio: quo uales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus a' uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatum, tam'q; præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale: quale nemo habuit unquam: hac grauitate Senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi Ro. potes in perpetuum metu & periculo Remp. liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA. ORATIO. LI.

C Onfusius hesterno die est acta res C. Pansa: quàm postulabat institutum cõsulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cædere non soles: sustinere. nam cum Senatus ea uirtus fuisset: quæ solet: et cum re uiderent omnes esse bellum: quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. uicta igitur est propter asperitatem te authore nostra sententia. uicit L. Cæsaris amplissimi uiri: qui uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. quãquã is qdem, antequam sententiam diceret: propinquitatem excusauit. idẽ fecerat me Consule in sororis uiro: quod hoc tempore in sororis filio: ut & luctu sororis moueretur: & saluti Reip. prouideret. Atq; ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodammodo P. C. ne sibi assentiremini: cum ita dixit: aliam sententiam se dicturum fuisse: eamq; se, ac Rep. dignam: nisi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus. num etiam uos auunculi? qui illi assensi estis? At in quo fuit controuersia? belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant: tumultum appellare malebant, ignari nonmodo rerum, sed etiam uerborũ. potest enim esse bellum sine tumultu. tumultus esse sine bello non potest. quid est enim tumultus? nisi perturbatio tanta: ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaq; maiores nostri, tumultum Itali-

cum, quod erat domesticus: tumultum Gallicum, quod erat Italiæ finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet: quod bello Gallico uacationes ualent: tumultu non ualent. ita fit: quemadmodum dixi: ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit: necesse est tumultum si belli non sit: pacis esse. quo quid absurdius dici aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus Patres conscripti: quã quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium authoritatem damus? quam ut milites fiant sine ui? sine tumultu? studio & uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur: municipiorum studia tolluntur: consensus populi romani, qui iam descendit in causam: si nos languescimus: debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum non esse dicere? quo fortissimum uirũ cum exercitu misimus: qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo: nullã putauit sibi excusationem esse oportere: cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta: præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset: uidebat Rep. oppressa nihil decerni posse. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur: nõ est hostis is: cuius præsi-

dium Claterna deiecit Hircius: non est hostis: qui armatus Consulem designatum oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica: quæ paulo ante ex Collegæ literis Pansa recitauit: deieci præsidium: Claterna potitus sum: fugati equites: prælium commissum: occisi aliquot. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: consul se cum præsidio descensurum dixit. utrum hoc bellũ non est? an etiam tantum bellum? quantum nunquam fuit? Cæteris enim bellis, maximeq; ciuilibus, contentionem Rei pub. causa faciebat. Sylla cũ Sulpitio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio, de nouorum ciuium suffragijs: rursus cum Mario & Carbone Sylla: ne dominarentur indigni: & clarissimorũ hominum crudelissimam ulcisceretur necem. horum omnium bellorum causæ ex Reip. contentione natæ sunt. de proximo bello ciuili non libet dicere. ignoro causam: detestor exitum. hoc bellum quintum ciuile geritur, atq; omnia in nostram ætatem inciderunt: primum nonmodo in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibiliq; concordia. omnes idem uolunt: idem defendunt: idem sentiunt. cum omnes dico: eos excipio: quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi romani, penates, aras, focos, sepulchra maiorum, nos leges, iura, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus. contra M. Antonius id molitur: id pugnat: ut hæc omnia perturbet: euertat: prædam Reipub. causam belli putet: fortunas nostras partim dissipet: partim dispartiat parricidis. In hac tam dispari ratione belli mi

ſerrimum illud eſt: quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurum confirmat: deinde omnibus portis, quo uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; peſtes, quæ ſequuntur Antonium: ædes ſibi optimas, hortos, Thuſculana, Albana definiunt. atq; etiam homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quàm pecudes: inani ſpe ad aquas uſq; Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius quod ſuis polliceatur. Quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora. id enim ipſum agimus: ne quis poſthac eiuſmodi quicquam poſſit polliceri. inuitus dico: ſed dicendum eſt. haſta Cæſaris P. C. multis improbis & ſpem affert, & audaciam. uiderunt enim ex mendicis fieri repente diuites. Itaq; haſtam ſemper uidere cupiunt ij: qui noſtris bonis imminent: quibus omnia pollicetur Antonius. quid nos noſtris exercitibus? quid pollicemur? multo meliora, atq; maiora. ſcelerum enim promiſſio, & ijs qui expectant: perniciosa eſt: & ijs qui promittunt. nos libertatem noſtris militibus, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, ocium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq; inuiſa, nec diuturna, neq; ſalutaria. noſtra contra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fuſius uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus pacis commoda commemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet: ego idem facere commode non poſſem? ſemel enim pacem defendi? non ſemper ocio ſtudui? quod cum omnibus bonis utile eſt: tum præcipue mihi. quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet? ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine Iudicijs? quæ eſſe non poſſunt ciuili pace ſublata.

Sed quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? maiores quidem nostri nonmodo ut liberi essent: sed etiã ut imperarent: arma capiebant. at tu arma abijcienda censes: ut seruiamus. quæ causa iustior est belli gerendi? quàm seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimũ posse, si uelit. immo alia causa iusta, ac necessaria est. nisi forte ad te hoc non putas pertinere: quod te socium fore speras dominationis Antonij. in quo bis falleris: primum, quod tuas rationes communibus anteponis: deinde, quod quicquam stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit: semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas. quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui semper pacem optaris: semper omnes ciues saluos uolueris. honesta ratio: sed ita, si bonos, & utiles Reip. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes saluos uelis: quid tandem interest inter te, et illos? Pater tuus, quo utebar sene authore adolescẽs: homo seuerus, et prudẽs, primas omniũ ciuiũ P. Nasicæ, q̃ Tyberium Gracchum interfecit: dare solebat. eius uirtute, consilio, magnitudine animi, liberatam Remp. arbitrabatur. quid? nos à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses: non probaretur: quia nõ omnes saluos esse uoluisset? quod L. Opimius Cõsul uerba fecit de Republica: de ea re ita censuerunt: uti Opimius Consul Remp. defenderet. Senatus hæc uerbis: Opimius armis. num igitur eum, si tum esses: temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij Consulares? P. Lentulum principem Senatorem? quid complures alios summos uiros? qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in

Auentinum

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit: interfectus est Gracchus, & M. Fuluius consulares, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerunt. Ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus Senatus Remp. defendēdā dedit: L. Saturninus Tribunus plebis, Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserunt. num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? Ego Catilinam perire uolui. num tu, qui omnes saluos uis: Catilinam saluum esse uoluisti? hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem committere: ut morte mulctandus sit. tu, etiam si commiserit: conseruandū putas. in corpore si quid eiusmodi est: quod reliquo corpori noceat: uri, ac secari quod noceat patimur: ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit: quicquid est pestiferum amputetur. dura uox. multo illa durior. salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota respublica. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plusquam me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinorosum. tu contra sanctum, temperatum, innocentem, modestum, retinendum ciuē, & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. non est ita. uehementer me agere fateor: iracunde nego. omnino irasci amicis non temere soleo: ne si merentur quidem. itaq; sine uerborum contumelia à te dissentire possum: sine animi summo dolore non possum.

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo? tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo: tu M. Antonio. ego conseruare coloniam. populi ro. cupio: tu expugnare studes. an hoc negare potes? qui omnes moras interponis: quibus infirmetur Brutus: melior fiat Antonius? quousq; enim pacem dicis uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constantissimus defensor Antonij. Et quidem quo melior Senator uideatur: negat se illi amicum esse debere: cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus: tamen Reip. causa defendit Antonium. Ergo te, cum in Massilienses tam sis acerbus Fusi: non animo æquo audio. quousq; enim Massiliam expugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem sublata est urbs ea: sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus Ro. ingemuit. quanquam proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus: tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat. te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia: nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror: qui amicus sit huic ciuitati. Excogitare quæ tua ratio sit Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, nõ poteramus: ut nunc sis popularis exorare nõ

possumus. Satis multa cum Fusio: ac sine odio omnia: nihil sine dolore. credo autem qui generi querelam moderate ferat: æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos Consulares: quorum est nemo, iure meo hoc dico: qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ: alij maximam, alij mediocrem: nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, Consularibus dico, turpis illuxit. iterum Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consules, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctum quidem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respirauit. adhuc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehementius pertimescatis? Equidem cum antea Legatos decerni non censuissem: hoc me tamen consolabar: quod, cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertissent: dixissentq; Senatui non modo illum è Gallia nõ discessisse, ut censuimus: sed ne à Mutina quidem recessisse: potestatem sibi D. Bruti conueniẽdi nõ fuisse: putabã fore ut oẽs inflãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiribus D. Bruto subueniremus. nos etiam languidiores facti sumus: postquam Antonij non solum audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamq; perspeximus. Vtinam L. Cæsar ualeret: Seruius Sulpitius uiueret: multo melius hæc tunc agerentur à tribus: quàm nunc aguntur ab omnibus. dolenter hoc dicam potius, q̃ contumeliose. deserti, deserti inq̃ sumus P. C. à Principibus. sed, ut iam sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter sentient: erunt Consulares. animũ nobis afferre Legati debuerunt: timorem attulerunt. quanquam mihi quidem nullum unquam timorem: quamuis illi de illo ad quẽ missi sunt, bene existiment:

à quo etiam mandata acceperunt. Prò dij immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorũ? C. Pompilius apud maiores nostros, cum ad Antiochum Regem legatus missus esset: & uerbis Senatus nunciasset: ut ab Alexandria discederet: quam obsidebat: cum tempus ille differret: uirgula stantem circunscripsit: dixitq;, se non antea renunciaturum Senatui: nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset: quàm ex illa circunscriptione excederet. præclare. senatus enim faciem secum attulerat, authoritatem reipublicæ. cui qui non paret: non ab eo mandata accipienda sunt: sed ipse est potius repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem? qui Senatus mandata contemneret? aut ei cum Senatu quicquam commune iudicarem? qui imperatorem populi Ro. Senatu prohibente obsideret? At quæ mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? cur autem ea legatis nostris dabat? cũ ad nos Cotylam mitteret ornamentum, atq; arcem amicorum suorũ, hominem ædilitium: si uere tum fuit Aedilis: cum eum iussu Antonij in conuiuio serui publici loris ceciderunt. At quàm modesta mandata fert? ij sumus P. C. qui quicquam huic negemus? Vtranq; prouinciam inquit remitto: exercitum depono: priuatus esse non recuso. hæc sunt enim uerba. redire ad se uidetur. omnia obliuiscor: in gratiam redeo. sed quid adiungit? si legionibus meis, & si equitibus, & si cohorti prætoriæ prædam, agrumq; dederitis. His etiam præmia postulet? quibus ut ignoscatur si postulet: impudentissimus iudicetur. Addit præterea quos ipse cum Dolobella dederit agros, teneant ij, quibus dati sunt. Hic est Campanus ager & Leontinus: quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. cauet mimis,

aleatoribus, lenonibus: Casoni etiam, & Saxæ cauet: quos Centuriones pugnaces, & lacertosos inter mimorum, & mimarum greges collocauit. postulat præterea ut Chirographorum, & commentariorum, sua, Collegæq; sui decreta maneant. quid laborat? ut habeat quod quisque mercatus est. si quid accepit: habeat qui uendidit. et ne tangantur rationes ad Opis: idest, ne sestertium septies millies recuperetur: ne fraudi sit septemuiris, quod egissent. Nucula hoc credo admonuit. uerebatur fortasse ne amitteret tantas cliẽtelas. cauere etiam uult ijs, qui secum sunt: quicquid contra legem commiserunt. Mustellæ, et Tyroni prospicit: de se nihil laborat. quid enim commisit unquam? num aut pecuniam publicam attigit? aut hominem occidit? aut secum habuit armatos? Sed quid est, quod de ijs laboret? postulat enim ne sua iudiciaria lex abrogetur. quo ĩpetrato, quid est quod metuat? an, ne suorum aliquis à Cyda, Lisiade, Curio condemnetur? neq; tamen nos urget mandatis pluribus. remittit aliquantum: & relaxat. Galliam inquit remitto: comatam postulo. ociosus uidelicet esse malo. cum sex legionibus inquit, hisq; supPletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu suo: tandiuq; ut obtineat: quamdiu D. Brutus, C. Cassius Consules pro'ue consules prouincias obtinebunt: huius comitijs C. frater est enim iam annus: ut repulsam tulit. ipse autem ut quinquennium inquit obtineam. At istud uetat lex Cæsaris, & tua. Hæc tu mandata L. Piso, & tu, L. Philippe Principes ciuitatis non dico animo ferre, uerum auribus accipere potuistis? Sed ut suspicor, terror erat quidam: nec uos ut Legati apud illum fuistis: nec ut Consulares: nec uos

uestram nec Reip. dignitatem tenere potuistis. & tamen nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego nõ possum, nõ nimis irati reuertistis. uobisq; M. Antonius nihil tribuit, clarissimus uiris, legatis populi romani: nos quid non Legato Antonij Cotylæ concessimus? cui portas huius urbis patere ius non fuit: huic hoc templũ patuit: huic aditus in Senatum fuit: hic hesterno die sententias nostras in codicillos, & omnia uerba referebat: huic se etiam summis honoribus hi, contra dignitatem suam uenditabant. O dij immortales, quàm magnum est personam in Repub. tueri principis. quæ non animus solum debet, sed oculis seruire ciuium. domum recipere Legatum hostium, in cubiculum admittere, & reducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen uenietur: aut libertas parta est uictori: aut mors exposita uicto. quorum alterum optabile est: alterum effugere nemo potest. turpis autem fuga mortis omni est morte peior. Nam illud quidem non adducor ut credam: esse quosdam: qui inuideant alicuius constantiæ: qui laboribus: qui eius perpetuam in Rep. adiuuanda uoluntatem, & à Senatu & à populo Ro. probari moleste ferant. omnes id quidẽ facere debebamus: eáq; erat nonmodo apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus Consularium: uigilare: cogitare: adesse animo: semper aliquid pro Rep. aut facere: aut dicere. Ego Q. Scæuolam Augurem memoria teneo bello Marsico, cum esset summa senectute, & perdita ualitudine: quotidie, simulatq; luceret: facere omnibus conueniendi sui potestatem. neq; eum quisquam illo bello uidit in lecto. senexq; et debilis primus uenire

bat in curiam. huius industriam maxime equidem uellem ut imitarentur ij: quos oportebat. secundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. & enim P. C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi: diutiusq; seruitutem perpessi, quàm captiui frugi, & diligetes solẽt: quas uigilias, quas sollicitudines, quos labores liberandi populi ro. causa recusare debemus? Equidem P. C. quanquam hoc honore usi, togati esse solent: cum est in sagis ciuitas: statui tamen à uobis, cæterisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi ro. non differre uestitu. non enim ita gerimus nos hoc bello Consulares: ut æquo animo populus Ro. uisurus sit nostri honoris insignia. cum partim è nobis ita timidi sint: ut omnem ij populi Ro. beneficiorum memoriam abiecerint: partim ita à Rep. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferant: Legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facile patiantur: Legatum Antonij subleuatum uelint. huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere: & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus gerã morem. redeat ad Imperatorem suum Varius: sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. Cæteris autem, si errorem suum deposuerint: & in Reip. gratiam redierint: ueniam, & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita censeo: eorum, qui cum M. Antonio sunt: q ab armis discesserint: & aut ad Pansam, aut ad Hirciũ consules, aut ad Decimũ Brutũ Imperatorẽ, Cons. designatum, aut ad C. Cæsarem proprætorẽ, ante idus martias adierint: eis fraudi ne sit, quod cũ M. Antonio fuerint. siquis corũ, q cum M. Antonio sunt: fecerit: quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur: uti C. Pãsa A. Hir

cius cons. alter, ambo'ue, si eis uideatur: de eius honore, præmio'ue, primo quoq; die ad Senatum referant. si quis post hæc ad Antonium profectus fuerit, præter L. Varium: Senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA. ORATIO. LII.

u Ellem dij immortales fecissent P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus: q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin si ille uir renunciare legationem potuisset: reditus eius et nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus. non quod L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit i tãto officio, tantoq; munere: sed cũ Seruius Sulpitius ætate illis anteiret, sapiẽtia omnibus: subito ereptus totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. quod si cuiquam iustus honos habitus est in morte Legato: in nullo iustior quàm in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in legatione mortem obierunt: ad incertum uitæ periculum, sine ullo mortis metu profecti sunt. Ser. Sulpitius cum aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cum ita affectus esset: ut si ad grauẽ ualitudinẽ labor accessisset: sibi ipsi diffideret: non recusauit, quominus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. afferre posset: experiretur. itaq; non illum uis hyemis, non niues, non longitudo itineris, non asperitas uiarum, nõ morbus ingrauescens retardauit: cũq; iam ad congressum, colloquiumq; eius peruenisset: ad quem erat missus: in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è uita. Vt igitur alia, sic hoc Pansa præclare: quod nos ad ornandum Ser. Sulpitium cohortatus es: & ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus à te dictis nihil præter sententiam dicerem: nisi

P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendũ censuit: nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem P. C. sic interpretor sensisse maiores nostros: ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. etenim cui legatio ipsa mortis causa fuisset: eius monumentum extare uoluerunt: ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. non igitur exempla maiorum quærenda: sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandũ. Lartes Tolumnius Rex Veientum quatuor Legatos populi Ro. Fidenis interemit: quorum statuæ in rostris steterunt usq; ad nostram memoriam. iustus honos. his enim maiores nostri, qui ob Remp. mortem obierant: pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij clari & magni uiri, qui primus in eam familiam, quæ postea uiris fortissimus floruit: attulit Consulatum: statuam uidemus in rostris. nemo enim tum nouitati inuidebat: nemo uirtutẽ nõ honorabat. at ea fuit legatio Octauij: in qua periculi suspicio nõ subesset. nam cum esset missus à Senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq; populorũ: maximeq;, ut nepotem Antiochi Regis, qui cum maioribus nostris bellũ gesserat: classes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnasio à quodam Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro uita: quæ multos per annos progeniem eius honestaret: nunc ad tantæ familiæ memoriam sola restaret. atq; & huic, & Tullo Cliuio, & L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium Rege cæsi sunt: non sanguis, qui profusus est in morte: sed ipsa mors ob Remp. habita, honori fuit. itaq; P. C. si Ser. Sulpitio casus mortem attulisset; do-

lerem equidem tanto Reip. uulnere: mortem uero eius non monumentis, sed luctu publico esse honorandam putarem. nunc autem quis dubitat: quin ei uitam abstulerit ipsa legatio? secum enim ille mortem extulit: quã, si nobiscum remansisset: sua cura, optimi filij, fidelissimæq; coniugis diligentia uitare potuisset. At ille, cum uideret si uestræ authoritati non paruisset: dissimilem se futurum sui: si paruisset: munus sibi illud pro Repub. susceptum uitæ finem allaturum: maluit in maximo populi ro. discrimine mori: quàm minus quam potuisset, uideri Reip. profuisse. multis illi in urbibus, qua iter faciebat: reficiendi se, et curandi potestas fuit: aderat et hospitum inuitatio liberalis, pro dignitate summi uiri: & eorum hortatio, qui una erant missi, ad requiescendum, & uitæ suæ consulendum. at ille properans, festinansq;, mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante perseuerauit. cuius cum aduentu maxime perturbatus esset Antonius: quod ea, quæ sibi iussu nostro denunciarentur: authoritate erant & sententia Ser. Sulpitij constituta: declarauit quàm odisset Senatum: cum authorem Senatus extinctum, læte, atq; insolenter tulit. non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium Rex eos, quos modo nominaui: quam Ser. Sulpitium occidit Antonius. is enim profecto mortem attulit: qui causa mortis fuit. quo circa ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium Senatus. erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse: ut legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Quod si excusationem Ser. Sulpitij P. C. legationis obeundæ recordari uolueritis: nulla dubitatio relinquetur: quin honorem

mortuo, cui iniuriam uiuo fecimus : faciamus. uos enim P. C. (graue dictu est : sed dicendum tamen) uos inquam Ser. Sulpitium uita priuastis. quem cum uideretis se magis morbo, quàm oratione excusantem: non uos quidem crudeles fuistis: quid enim minus in hunc ordinem conuenit? sed cum speraretis nihil esse, quod non illius authoritate, & sapientia effici posset: uehementius excusationi obstitistis : atq; eum, qui semper uestrum consensum grauissimum iudicauisset: de sententia deiecistis. ut uero Pansæ consulis accessit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpitij ferre didicissent: tum filium meq; seduxit : atq; ita locutus est : ut authoritatem uestram uitæ se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus aduersari eius uoluntati. mouebatur singulari pietate filius: non multum perturbationi eius meus dolor concedebat. sed uterq; nostrũ cædere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati: cum quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium uestrũ pollicitus est, se quod uelletis esse facturũ : neq; eius sententiæ periculum uitaturum: cuius ipse author fuisset. quem exequi mandata uestra properantem mane postridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est : ut eius oratio omen fati uideretur. reddite igitur P. C. ei uitam : cui ademistis. uita enim mortuorum in memoria uiuorum est posita. perficite ut is, quem uos ad mortem inscij misistis: immortalitatem habeat à uobis. cui si statuam in rostris decreto uestro statueritis : nulla eius legationis posteritatem inobscurabit obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriã commendata. semper illius grauitatem, constantiam, fidem, præ

stantiam, in Repub. tuenda curam, atq; prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. nec uero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandis, scientia. omnes qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt: si unum in locum conferantur: cum Ser. Sulpitio non sunt comparandi. neq; enim ille magis iuris consultus quàm iustitiæ fuit. Itaq; quæ proficiscebantur à legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem, æquitatemq; referebat. neq; constituere litiũ actiones malebat: quàm controuersias tollere. Ergo hoc statuæ monumento non eget: habet alia maiora. hæc enim statua mortis honestæ testis erit: illa memoria uitæ gloriosæ. ut hoc magis monumentum gratiæ Senatus, quàm clari uiri futurum sit. Multum etiam ualuisse ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquam afflictus luctu non adest: tamen sic animati esse debetis: ut ille si adesset. est enim ita affectus: ut nemo unquam unici filij mortem magis doluerit: quàm ille mœret patris. equidem etiã ad famam Ser. Sulpitij filij arbitror attinere: ut uideatur honorem debitum patri præstitisse. quanquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit: quam effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium. cuius luctus aut hoc honore uestro, aut nullo solatio leuari potest. Mihi autem recordãti Ser. Sulpitij multos in familiaritate nostra sermones: gratior illi uidetur, si quis est sensus in morte: ænea statua futura: & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris: qualis L. Syllæ prima statua est. magnifice enim Seruius Sulpitius maiorum continentiam diligebat: huius sæculi insolentiam uitupera-

bat. ut igitur si ipsum consulam quid uelit: sic pedestrem ex ære statuam, tanquam ex eius authoritate, & uoluntate decerno. quæ quidem magnum ciuium dolorẽ, & desiderium honore monumenti minuet: & leniet. atq; hanc meam sententiam P. C. P. Seruilij sententia probari necesse est: qui sepulchrum publice decernendum Seruio Sulpitio censuit: statuam non censuit. Nam si mors legati sine cæde, atq; ferro nullum honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? Sin id tribuit Ser. Sulpitio quod non est datum Cn. Octauio: cur quod illi datum est: huic dandum esse non censet? maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt: sepulchra paucis. sed statuæ intereunt tempestate, ui, uetustate: sepulchrorum autem sanctitas in ipso solo est: quod nulla ui moueri, neq; deleri potest. atq; ut cætera extinguũtur: sic sepulchra fiunt sanctiora uetustate. augeatur igitur isto etiam honore is uir: cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decoranda: cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia. his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio repudiatæ, reiectæq; legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. Quas ob res ita censeo. cum Ser. Sulpitius Quinti filius, Lemonia Rufus difficillimo Reip. tempore, graui, periculosóq; morbo affectus, authoritatem Senatus, salutemq; populi Ro. uitæ suæ præposuerit: contráq; uim, grauitatemq; morbi, contenderit: ut ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat: perueniret: isq; cum iam propè castra uenisset: ui morbi oppressus uitam amiserit in maximo Reip. munere: eiusq; mors consentanea uitæ fuerit, sanctissime,

honestissimeq; actæ: in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius, & priuatus, & in magistratibus fuerit: cum talis uir, ob Remp. in legatione mortem obierit: senatui placere, Ser. Sulpitio statuam pedestrem æneam in rostris, ex huius ordinis sententia statui: circumq; eam statuam locum gladiatoribus, ludisq;, liberos, posterosq; eius, quaq; uersus pedes quinq; habere: quod hic ob Rē pub. mortem obierit: eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules alter, ambo'ue, si eis uidebitur: quæstoribus urbis imperent: ut eam Basim, statuamq; faciendam, & in rostris statuendam locent: quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea Senatus authoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit: placere eum quàm amplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit: ut his ornamentis decorari debeat: Senatum censere, atq; è Rep. existimare, Aediles curules edictum, quod de funeribus habeant: Ser. Sulpitij Q. F. Lemoniæ Rufi funeri mittere: utiq; locū sepulchro in Campo Esquilino C. Pansa Consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quaq; uersus designet: quo Seruius Sulpitius inferatur. quod sepulchrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit: uti quod optimo iure sepulchrum publice datum est.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA. ORATIO LIII.

m Aximas tibi Pansa gratias omnes & habere, & agere debemus: q cũ hodierno die Senatum te non habiturum arbitraremur: ut M. Bruti præstantissimi ciuis literas accepisti: ne minimam quidem moram interposuisti: quin quamprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet esse: tum uero oratio: qua recitatis literis usus es. declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi. neminem alterius, q suæ confideret, uirtuti inuidere. Itaq; mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto, et maxima familiaritate coniunctus: minus multa de illo dicenda sunt. quas enim partes ipse mihi sumpseram: eas præoccupauit oratio tua. Sed mihi P. C. necessitatem attulit paulo plura dicendi, sententia eius: q rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio: ut iam uerear: ne id quod minime fieri debet: minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua oratio Calene? quæ mens? qui nunquam post Cal. Ian. idem senseris: quod is, qui te sententiam prius rogat? cur nunquam tam frequens Senatus fuit? quod unus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur cum te & uita, & fortuna tua ad ocium & ad dignitatem inuitet: ea probas: ea decernis: ea sentis: quæ sunt inimica & ocio communi, & dignitati tuæ? nam ut superiora omittam: hoc certe quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. quod

bo. quod enim tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes uenerari debemus: solus oppugnas? alterum circunsederi non moleste fers: alterum tua sententia spolias his copijs: quas ipse suo labore, et periculo ad Reip. non ad suum præsidium, per se nullo adiuuante confecit. quis est iste tuus sensus? quæ cogitatio? Brutos ut non probes? Antonios probes? quos omnes charissimos habent: tu oderis? quos acerbissime omnes oderunt: tu constantissime diligas? amplissime tibi fortunæ sunt: summus honoris gradus: filius, ut & audio, & spero, natus ad laudem: cui cum Reip. causa faueo: tum etiam tua. quæro igitur eum Bruti similem malis, an Antonij? ac permitto ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. D. Brutus melior est inquies. cur igitur non his faues? eos laudas: quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reip. consulis: & proponis illi exempla ad imitandū. Hoc uero Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum, ut à te dissentiens, Senator quæro: ita enim dixisti: & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem: nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti recte & ordine scriptas uideri. quod quid est aliud: quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? usum in Rep. Calene magnum iā habere & debes & potes. quando ita decerni uidisti? aut quo S. C. huius generis, sunt enim innumerabilia: bene scriptas literas decretum à Senatu? quod uerbum tibi non excidit, ut sæpe fit: fortuitu. scriptum, meditatum, cogitatum, attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonos obtrectandi si quis detraxerit: qui tibi uelit obtrectare: nō relinquetur. quāobrem collige te: placaq; animum aliquando: & mi-

tiga: audi uiros bonos: quibus uteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo sæpius, quam tu ipse tecum. tum deniq; amplissimi honoris nomen obtinebis. An uero hoc pro nihilo putas? in quo equidem pro amicitia tua iure dolere soleo: efferri hæc foras? et ad populi Ro. aures peruenire? ei qui primus sententiam dixerit: neminem assensum. quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis à Bruto. quas? nempe illas, quas ille ab Antonij scelere auertit: et ad Remp. sua authoritate traduxit. rursus igitur uis nudatum illum, atq; solum ab Rep. relegatum uideri. uos autem P. C. si M. Brutum deserueritis: & prodideritis: quem tandem ciuem habebitis, quem ornetis? cui fauebitis? nisi forte eos qui diadema posuerunt, conseruandos, eos, qui nomen Regis sustulerunt, deserendos putatis. Ac de hac quidem diuina atque immortali laude Bruti silebo: quæ gratissima memoria omniũ ciuiũ inclusa, nódũ authoritate publica testata est. tantam ne patientiam dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cum Prætor urbanus esset: urbe caruit: ius non dixit: cum omne ius populi Ro. recuperasset: cumq; concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse: absens iudicio bonorum defensus esse maluit, q̃ præsens manu: qui ne apollinares quidem ludos, pro sua populiq; Ro. dignitate apparatos præsens fecit: ne quã uiã patefaceret sceleratorum hominum audaciæ: quanquam qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt? quàm cum ĩ singulis uersibus populus Ro. maximo clamore et plausu Bruti memoriã prosequebatur? corpus aberat libera-

toris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. At hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundem uidi postea Veliæ cædentem Italia: ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. O' spectaculum illud nonmodo hominibus, sed undis ipsis, & littoribus luctuosum: cædere è patria seruatorem eius: manere in patria proditores. Cassius lapsis paucis post diebus consequebatur: ut me puderet P. C. in eam urbem redire: ex qua illi abirent. Sed quo consilio redierim, initio audistis: post estis experti. Expectatum igitur tempus à bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit: usus est ipse incredibili patientia: posteaquam uos ad libertatem sensit erectos: præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quantæq; restitit? si enim C. Antonius quod animo intenderat, perficere potuisset (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam pdidissemus. esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. bruti imperio, authoritate, copijs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextrã Italiæ: suumq; ei præsidium pollicetur. Quod qui ab illo abducit: exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reipublicæ. Equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire: ut intelligat nõ D. Brutum, quem uallo circunsedet: sed seipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliam: eos etiam, quibus confidebat, alienissimos Transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usq; ad Aegyptum optimo

rum & fortissimorum ciuium imperijs, & præsidijs tenentur. Erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus: uitijs cum utroq; certabat. qui tanquam extruderetur a Senatu in Macedoniam: & non contra prohiberetur proficisci: ita cucurrit. Quæ tempestas dij immortales, quæ flamma- quæ uastitas, quæ pestis græciæ fuisset? nisi incredibilis uis ac diuina uirtus Cæsaris furentis hominis conatum atq; audaciam compressisset? quæ celeritas illa bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas contemnemda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent: uolasse eum, non iter fecisse diceres. alios ad negocium publicum ire cum cupimus: ui solemus extrudere. hunc retinentes exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? qd cum Illyrico? quid cum P. Vatinij Imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ: certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubiq; sunt: populi Ro. sunt. neq; enim legiones quæ Antonium reliquerunt: Antonij potius quam Reip. fuisse dicuntur. omne enim exercitus, & imperij ius amittit is: qui eo imperio & exercitu Rempub. oppugnat. quod si ipsa Resp. iudicaret: aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi Ro. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorũ: et quacunq; iret, omnia uastaret: diriperet: auferret: exercitu populi Ro. contra ipsum populum Ro. uteretur. alter uero eam si-

bi legem statueret:ut quocunq; uenisset,lux uenisse quaedam et spes salutis uideretur. deniq; alter ad euertendam Remp. praesidia quaerebat:alter ad conseruandã. Nec uero nos hoc magis uidebamus,quàm ipsi milites:à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII cohortibus isse Appolloniam scribit Antonium. qui iam aut captus est:quod dij dent: aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit:ne contra Senatum fecisse uideatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Hortensij studio & industria. cuius animum egregium, dignumq; & ipso, & maioribus suis ex bruti literis perspicere potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit. Equitatus qui in Syriam ducebatur bipartito, alter eum à quo ducebatur reliquit in Thessalia:seseq; ad brutum contulit:alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens summa uirtute, & constantia ab legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui decimo anno iure laudatus à nobis, & hoc tempore merito laudandus est: aperuit Dyrrhachij portas Bruto: & exercitum tradidit. Tenet igitur populus Ro. Macedoniam: tenet Illyricum: tuetur Graeciã: nostrae sunt legiones: nostra leuis armatura: nostri equitatus: maximeq; noster est Brutus: semperq; noster, cum sua excellentissima uirtute Reip. natus, tum fato quodam paterni materniq; generis, & nominis. Ab hoc igitur quisquam bellum timet? qui antequam nos id coacti suscepimus: in pace iacere, quàm in bello uigere maluit. quanquam ille quidem nunquam iacuit: nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis praestantiam potest. erat enim in desiderio ciuitatis: in ore, in sermone omnium. tantum autem aberat à bello: ut

cum cupiditate libertatis Italia arderet: defuerit ciuiũ studijs potius: quàm eos in armorum discrimen adduceret. Itaq; illi ipsi, si qui sunt: qui tarditatem Bruti reprehendant: tamen eiusdem moderationem, patientiamq; mirentur. Sed iam uideo quid loquantur. neq; eni id occulte faciunt. timere se dicunt quomodo ferant Veterani, exercitum Brutum habere. quasi uero quicquam intersit inter A. Hircij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitum M. Bruti. Nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur: quod pro populi Ro. libertate arma cœperunt: quid est cur M. Bruti exercitus non in eadem causa reponatur? At enim Veteranis suspectum est nomen M. Bruti, magis quam Decimi. Equidem non arbitror. & si est enim Brutorũ cõmune factum, et laudis societas: æquus D. tamẽ Bruto irati sunt omnes ij: qui id factum dolebant: quominus ab illo rem illam dicebant fieri, decuisse. Quid ergo nũc agunt tot exercitus? nisi ut obsidione Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi credo: qui Cæsaris res actas euerti, qui causam ueteranorũ prodi uolunt? si ipse uiueret Cæsar: acrius credo acta sua defenderet: quàm uir fortissimus defendit Hircius? aut amicior causæ potest inueniri: quam filius? At eorum alter non dum ex longinquitate grauissimi morbi recreatus quicquid habuit uirium, id in eorum libertatem contulit: quorum uotis iudicauit se à morte reuocatum. alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutum liberandum profectus est. Igitur illi certissimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris actorum patroni pro D. Bruti salute bellũ gerunt. quos ueterani sequuntur. de libertate enim populi Ro. non de suis com

modis armis decernendum uident. quid est igitur cur ijs, qui D. Brutum omnibus copijs conseruatum uelint: M. Bruti sit suspectus exercitus? An uero si quid esset, quod à M. Bruto timendum uideretur: Pansa id non uideret? aut si uideret: non laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum? aut ad propulsandum metum diligentior? Atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. præcepit oratione sua qd decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum ut in eo firmissimum reipublicæ præsidium & grauissimum poneret. Scilicet hæc Pansa aut non uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit? quæ enim Cæsar egit, ea rata esse non curat. de quibus confirmandis & sanciendis legem comitijs Centuriatis ex authoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut ij, qui nõ timent, simulare se timere: sed prospicere Reipublicæ. aut ij qui omnia uerentur: nimium esse timidi. ne illorum simulatio, horum sit ignauia. Quæ (malum) est ista ratio? semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer uirtutes: ut facio: tamen si essent arrogantes: non possem ferre fastidium. An nos conantes seruitutis uincula rumpere, impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant? nemo est præter ueteranos milites uir, qui ad seruitutẽ propulsandam ingenuo dolore excitetur? potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis. seruitutis authores sequi non debetis. Postremo erumpat enim aliquando uera & me digna uox. Si ueteranorũ

nutu mentes huius ordinis gubernantur: omniáq; ad eorum uoluntatem dicta factáq; nostra referuntur: optanda mors est: quæ ciuibus ro. semper fuit seruitute potior. omnis est misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: ecquod nam principium putatis libertatis capessendæ? an cum illum necessarium, & fatalem penè casum non tulerimus: hunc feremus uoluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo Ro. hunc uestitum atq; arma dedimus: quam ab eo flagitati sumus: magna nos quidē spe, et propè explorata, libertatis causam suscepimus. sed ut concedam incertos exitus esse belli, martemq́; communem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum est. non enim in spiritu uita est: sed ea nulla est omnino seruienti. omnes enim nationes seruitutem ferre possunt: nostra ciuitas non potest. nec ullam aliam ob causam: nisi quod illæ laborem doloremq́; fugiunt: quibus ut careant, omnia perpeti possunt. nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus: ut omnia consilia atq; facta ad uirtutem atq; dignitatem referamus. ita præclara est recuperatio libertatis: ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quod si immortalitas consequeretur præsentis periculi fuga: tamen eo magis ea fugienda esse uideretur: quo diuturnior esse seruitus. Cum uero dies, & noctes omnia nos undiq; fata circunstent: non est uestri, nominisq́; Romani dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. concurritur undiq; ad commune incendiū restinguendum: ueteraniq́; primi Cæsaris authoritatem secuti conatum Antonij repulerunt: post eiusdem furorem martia legio fregit: quarta affixit. sic à suis le

gionibus condemnatus irrupit in Galliam: quam sibi armis animisq; infestam inimicamq; cognouit. hunc A. Hircij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pansæ delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis: quanquam habet secum L. fratrem charissimum Reip. ciuem: cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. quid illa tetrius belua? quid immanius? qui ob eam causam natus uidetur: ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. est unà trebellius: qui iam cum tabulis nouis redit in gratiā: T. Plancus: cæteri pares: qui id pugnant: id agunt: ut contra Remp. restituti eē uideātur: sollicitant homines imperitos Saxas, et Caphones: ipsi rustici, atq; agrestes: qui hāc Remp. nec uiderunt unquam: nec uidere constitutam uolunt: qui nō Cæsaris, sed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror: cum uideant mimos, & mimas habere uicinos. Ad has pestes opprimendas quid est, cur moleste feramus quod M. Bruti accessit exercitus? immoderati credo hominis, & turbulenti. uide ne nimium penè patientis: & si in illius uiri consilijs, atq; factis, nec nimium, nec parum unquam fuit. omnis uoluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens, authoritatem Senatus, libertatem populi Ro. intuetur: hæc habet proposita: hæc tueri uult: tentauit quid patientia proficere posset: nihil cum proficeret: contra uim experiendum putauit. cui quidem P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis: quod ad XIII Cal. D. Bruto, & C. Cæsari me authore tribuistis. quorum priuatum de Rep. consilium & factum authoritate uestra est comprobatum, atq; laudatum. quod idem in M. Bruto facere debetis: à quo insperatum, & repenti-

num Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendusq; est Q. Hortensius: qui cum Macedoniã obtineat: adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum & constantissimum præbuit. nam de Apuleio seperatim censeo referẽdum: cui testis est per literas Brutus: eum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi. Quæ cum ita sint: quod Pansa cõsul uerba fecit de literis: quæ à Q. Cepione Bruto Procons. allatæ, & huic ordini recitatæ sunt: de ea re ita censeo. Cum Q. Cepionis Bruti Proconsulis opera, consilio, industria, & uirtute, difficillimo Reip. tempore prouinciam Macedoniam, Illyricum, cunctam Græciam, legiones, exercitus, equitatus in consulum, Senatus, populiq; Ro. potestate sint: id Q. Cepionem Brutum Procons. bene, & è Rep. & sua maiorumq; suorum dignitate, consuetudineq; Reip. bene gerendæ fecisse: eamq; rem Senatui populoq; Ro. gratam eẽ, & fore: utiq; Q. Cepio Brutus Procons. prouinciam Macedoniã, Illyricum, totamq; Græciam, tueatur: defendat: custodiat: incolumemq; seruet: eiq; exercitui, quem ipse constituit: comparauit: præsit: pecuniaq; ad rem militarem, siqua opus sit, quæ publica sit: & exigi possit: utatur: exigat: pecuniasq; à quibus uidetur ad rem militarem mutuas sumat: frumentum imperet: operamq; det, ut cum suis copijs quam proxime Italiã sit. Cumq; literis Q. Cepionis Bruti Procons. intellectum sit, Q. Hortensij Proconsulis opera & uirtute uehementer Remp. adiutam: omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cepionis Bruti Proconsulis cõiuncta fuisse: eamq; rem magno usui Reip. fuisse: Q. Hortensium Procons. recte & ordine exq; Rep. fecisse: Sena-

tui'q; placere Q. Hortensium Procons. cum Q. Cepione Procons. & legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere quoad ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPI-
CA VNDECIMA ORA-
TIO. LIIII.

Agno in dolore sum P.C. uel mœrore potius: quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij optimi ciuis, moderatissimiq; hominis accepimus. inest tamen aliquid: quod Reip. profuturum putem. perspeximus enim quãta in his, qui contra patriã scelerata arma cœperunt: inesset immanitas. nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima, & spurcissima, Dolobella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseuerans: L. Sylla uehemens: neq; ullius horum in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortem est. quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. Ecce tergeminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarũ. Itaq; quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis: eosdem postea singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & turpissimæ uitæ similitudo. ergo id, quod fecit Dolobella, in quo potuit: multis idem minatur Antonius. sed ille cum procul abesset à consulibus, exercitibusq; nostris: nec dũ Senatum cum populo Ro. conspirasse sensisset: fretus Antonij copijs ea scelera suscepit: quæ iam Romæ suscepta arbitrabatur à socio furoris. quid ergo hunc aliud moliri? quid optare censetis? aut quam omnino causam esse belli? omnes qui libere de Rep. sensimus: qui dignas no

bis sententias diximus: qui populum Ro. liberum esse uoluimus: statuit ille quidē nō inimicos, sed hostes. maiora in nos quàm in hostem supplicia meditatur. mortem naturæ pœnam putat esse: iracundiæ tormentum atq; cruciatum. qualis igitur hostis habendus est is: à quo uictore si cruciatus absit: mors in beneficij partem numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore non egetis: ipsi enim uestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem: tamen eo maiore studio libertatem defendite: quo maiora proposita uictis supplicia seruitutis uidetis. In Galliam inuasit Antonius: in Asiam Dolobella. in alienam uterq; prouinciam. alteri se Brutus obiecit: impetumq; furentis, atq; omnia diuexare, & diripere cupiētis uitæ suæ periculo colligauit: à progressu arcuit: à reditu refrenauit: obsideri se passus ex utraq; parte constrinxit Antonium. alter in Asiam irrupit cursim: ut in Syriam patebat uia certa, neq; longa. quid opus fuit cum legione, præmisso Marso nescio quo Octauio scelerato latrone atq; egente? qui popularetur agros: uexaret urbes, non ad spem constituendæ rei familaris, quam tenere eum posse negant qui norunt (mihi enim hic Senator ignotus est) sed ad præsentem pastum mendicitatis suæ. consecutus est Dolobella in nulla suspitione belli. quis enim id putaret? secutæ collocutiones familiarissimæ cum Trebonio, complexusq; summæ beniuolentiæ falsi indices extiterunt in amore simulato: dextræ quæ fidei testes esse solebant: perfidia sunt & scelere uiolatæ. qui nocturnus introitus in Smyrnam? quasi in hostium urbem? quæ est fidelissimorum antiquissimorumq; sociorū. opressus Trebonius, si ut ab eo, qui aperte hostis esset: incautus: si ut ab eo, qui

ciuis etiam tum speciem haberet: miser. ex quo nimirũ documentũ nos capere fortuna uoluit: qd esset uictis extimescendum. consularẽ hominem cõsulari imperio prouinciam Asiam obtinẽtem Samario exuli tradidit: interficere statim captum noluit: ne nimis credo in uictorijs liberalis uideretur: cum uerborum contumelijs optimum uirum incesto ore lacerasset: tum uerberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ: idq; per biduum: post autem ceruicibus caput abscidit: idq; fixum gestari iussit in pilo: reliquum corpus tractum, atq; laceratum abiecit in mare. cum hoste hoc bellandum est: cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. Quid loquar de cæde ciuium romanorum? de direptione fanorum? quis est qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Asia uagatur: uolitat ut rex: nos alio bello detineri putat. quasi uero non unum idemq; bellum sit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem Antonij crudelitatis in Dolobella cernitis. ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolobellæ scelerum præcepta sunt tradita. nunc leniorem quàm in Asia Dolobella fuit: in Italia, si liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille peruenisse uidetur: quoad progredi potuerit feri hominis amentia. neq; Antonius ullius supplicij adhibendi, si potestatem habeat: ullam partem est relicturus. Ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos uestros necessariam: nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam: irruptionem armatorum in Trebonij domum: cũ ille miser prius latronum gladios uideret: quàm quæ res esset audisset: furentis introitum Dollobellæ: uocem im

puram, atq; os illud infame: uincula, uerbera, eculeum, carnificem, tortoremq; Samarium. quæ tulisse illum fortiter & pacienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima. est enim sapientis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferẽdũ modice si aduenerit esse. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre si euenerit. At Dolobella qdẽ tam fuit immemor humanitatis: quanquam eius nunquam particeps fuerit: ut suam insaciabilem crudelitatem exercuerit non solum in uiuo, sed etiam in mortuo. at in eius corpore lacerando atq; uexando cum animum saciare non posset, oculos pauit suos. O' multo miserior Dolobella, quàm ille, quẽ tu miserrimum esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos. multi, ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos solemus dicere. longus fuit dolor bidui. at compluribus hominibus annorum sæpe multorum. nec grauiora uere sunt carnificum tormenta: quàm interdum cruciamenta morborum. Alia sunt, alia inquam, o' perditissimi homines, & amentissimi, multo miseriora. Nam quo maior uis est animi, quàm corporis: hoc sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo: quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus: quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolobella Trebonius. & quidem à Carthaginensibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste: quid in cive de Dolobella iudicandum est? An uero hoc conferendum est? an dubitandum uter miserior? is ne, cuius mortem Senatus populusq; ro. ulciscetur: an is, qui cuncti Senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem uitæ parti-

bus, quis est, qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolobella? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda, quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo: ut in hoc sit semper lætatus: quod ea faceret: quæ sibi obijci ne ab inimico quidẽ possent uerecundo. Et hic (dij immortales) aliquando fuit meus amicus. occulta enim erant uicia non inquirenti. neque nunc fortasse alienus ab eo essem: nisi ille uobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, & focis omnium nostrum, nisi deniq; naturæ, & humanitati inuentus esset inimicus. à quo admoniti diligentius et uigilantius caueamus Antonium. Etenim Dolobella non ita multos secum habuit notos, ac insignes latrones. At uidetis quot, & quàm multos habeat Antonius. Primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam uoraginem? quid eum non sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atq; fortunas non impudẽtissimos oculos spe & mente defigere? quid Censorinum? qui se uerbo Prætorem esse urbanum cupere dicebat: re certe noluit. quid Bestiam? qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur. atq; hoc quidem detestabile omen auertat iupiter. quàm absurdum autem qui prætor fieri non potuerit: petere eum consulatum? nisi forte dãnationem pro Prætura putat. alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia: qui ex ædilitate Consulatum petit: soluatur legibus: quanquam leges eum non tenent. credo dignitate. at hic me defendente quinquies

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. sed hæc iudicum culpa, non mea est. ego defendi fide optima. illi debuerunt clarissimum, & præstantissimum Senatorem in ciuitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere uidetur: nisi ut intelligamus illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus: bene, & e Rep. iudicauisse. Neq; hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdem castris honeste condemnati: turpiter restituti. quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt: nisi crudelissimum putatis fore? Accedit Saxa nescio quis: quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia tribunum pl. dedit: castrorum antea metator, nunc, ut sperat urbis: à qua, cum sit alienissimus: captis alijs * nobis dominetur. Cum hoc ueteranus Capho: quo neminem ueterani peius oderunt. His, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant: agrum Campanũ est largitus Antonius: ut haberent aliquorũ nutriculas prædiorum. quibus utinam cõtenti essent. ferremus: & si tolerabile non erat. sed quiduis patiendum fuit: ut hoc teterrimum bellum non haberemus. Quid illa castrorum M. Antonij lumina, non'ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolobellæ, Nuculam, et Lentonem, Italiæ diuisores lege ea, quam Senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos: alter egit Tragœdiam. Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proscripta uidimus. tanta procuratorũ est negligẽtia. at hic nuper sororis filio infudit uenenum: non dedit. Sed non possunt non prodige uiuere: qui nostra bona sperant cum effundunt sua. Videte etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,

pro alieno se ære deuouit. emptor tamen in ea auctione inuentus est nemo. O' hominem ridiculum: qui se exire ære alieno putaret posse: cum uenderet aliena. Nam quid ego de Trebellio dicam? quam multæ uidentur furiæ debitorum? uindices enim tabularũ nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? qui præstantissimos ciues Aquila, Pollentia expulit: & q; dem crure fracto. quod utinã ante illi accidisset: ne huc redire potuisset. Lumen & decus illius exercitus pene præterij, Caninium cimbrum Lysidici filium, Lysidicum ipsum in græco uerbo: qui omnia iura dissoluit: nisi forte iure germanum cimber occidit. cum hanc, et huius generis copiã tantam habeat Antonius: quod scelus omittet? cum Dolobella tantis se obstrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu et copia? Quapropter ut inuitus sæpe dissensi à Q. Fusio: ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. Itaq; non assentior solum, sed etiam gratias ago Q. Fusio. dixit enim seueram, grauem, Rep. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolobellam: bona eius censuit publice possidenda. quo cum addi nihil posset: quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere? dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset: in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? Nunc quoniam iudicatus est hostis Dolobella: bello est persequendus. neq; enim quiescet. habet legionem: habet fugitiuos: habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolobella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est:

Imperator est deligendus. Duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo. Alteram, quia semper, nisi cũ est necesse, periculosam arbitror. alteram, quia alienam his temporibus existimo. Nam extraordinarium semper Imperium populare atq; uentosum est: minime uestræ grauitatis: minime huius ordinis. Bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij fratri obuenisset Asia: parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris: senatusq; ad Collegam eius C. Lelium huius sapientis patrem negocium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis: & illam ignominiam familiæ deprecatus est: dixitq;, et in fratre suo summã uirtutem esse, summumq; consiliũ: neq; se ei legatum id ætatis, hisq; rebus gestis defuturũ. quod cum ab eo esset dictum: nihil est de Scipionis prouincia commutatum. nec plus extraordinarium Imperium ad id bellum quæsitum: quàm duobus antea maximis punicis bellis, quæ à consulibus, aut à Dictatoribus gesta & consumata sunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, q̃ post Achaico bello, q̃ Punico tertio: ad quod populus Ro. ita ipse sibi delegit idoneum ducem P. Scipionem: ut eum tamen bellum gerere Cõsulem uellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio consulibus. rogatus populus quem id bellum gerere placeret: Crassus consul, Pontifex maximus Flacco collegæ Flamini Martiali mulctam dixit: si à sacris discessisset. quam mulctam populus Ro. remisit: pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus Ro. ad priuatum detulit bellum. quanquam erat Africanus: qui anno antea de Numantinis triumphauerat. qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret: duas tantum

tribus tulit. Itaq; populus Ro. consuli potius Crasso, q̃ priuato Africano bellum gerendum dedit. De Gn. Pompey imperijs summi uiri, atq; omniũ principis, tribuni pl. turbulẽti tulerunt. nam Sertorianum bellũ à Senatu priuato datum est: quia Consules recusabant: cum L. Philippus pro Consulibus se eum mittere dixit, nõ pro Consule. Quae igitur haec comitia? aut quam ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Caesar in Senatum introduxit? clarissimo uiro atq; innocentissimo decreuit Imperium. priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero. ambitionem induxero in Curiam. negauero. suffragio meo, tanquam comitijs, homini honorem amicissimo denegauero. Quod si comitia placet in Senatu habere: petamus: ambiamus: tabula modo noua detur nobis: sicut populo data est. cur comitijs Caesar? ita, ut aut praestantissimus uir, si tibi nõ sit assensum: repulsam tulisse uideatur: aut unusquisq; nostrum praeteritus: si, cum pari dignitate simus: eodem honore digni non putemur. At enim (nam id exaudio) Caesari adolescentulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi praesidium extraordinarium dederat. cum dico mihi: Senatui dico, populóq; romano. à quo Respub. praesidium ne cogitatum quidem tantum haberet: ut sine eo salua esse non posset: huic extraordinarium Imperium non darem? aut exercitus adimendus: aut imperium dandum fuit. quae est enim ratio? aut qui potest fieri? ut sine Imperio teneatur exercitus? non igitur quod ereptum non est: est id existimandũ esse datum. eripuissetis C. Caesari P. C. imperium: nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius authoritatem, imperium, nomen secuti pro Repub. arma

cœperant: uolebant sibi ab illo imperari: Legio Martia, & Quarta, ita se contulerat ad authoritatem Senatus, populiq; ro. dignitatem: ut eum deposceret Imperatorem, & ducem. Imperium Cæsari belli necessitas, fasces Senatus dedit. ocioso uero, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando Imperium Senatus dedit? Sed de hoc quidem hactenus: ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear. & si quis potest refragari nonmodo non petenti, uerum etiam recusanti?

Illa uero P. C. aliena consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est: ut Consules Dolobellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. Dicam cur inutile Reipublicæ. sed prius quàm turpe Consulibus sit uidete. Cũ consul designatus obsideatur: in eoq; liberando salus sit posita Reipublicæ: cũq; à Rep. pestiferi ciues, parricidæq; desciuerint: cumq; id bellum geramus: quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus: & si in potestatem quis Antonij uenerit: proposita sint tormenta atq; cruciatus: cumq; harũ rerum omnium decertatio consulibus optimis et fortissimis commissa & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? ut, aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse uideamur. At uero ita decernunt: ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. Ego uero mentionem prouinciarum factam dico alienissimo tempore: quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirũ, et omnium clarissimum liberandum: tamen rerũ natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolobellam persequendum: & partem aliquam in Asiá,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. Si autem fieri posset: uel plures te animos habere uellem: quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest: istoc animo, quem habes præstantissimum, atque optimum: nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem: & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, nonmodo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare & inflammare istud tuum præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus. adde istuc sermones hominum: adde suspiciones: adde inuidiam. imitare me: quem tu semper laudasti: qui instructam, ornatamq; à Senatu prouinciã deposui: ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerem. nemo erit, præter unum me, qui cum profecto, si quid interesse putasses tua: pro summa familiaritate nostra communicauisses: qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famam: atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandum est: quia in eandem cadere suspicionem Collega uir clarissimus non potest. nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante prouinciam sibi decretam audiet: quàm potuerit tempus ei rei datum suspicari. Vereor ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerunt: tardentur animis: si quicquam aliud nobis, nisi de instanti bello cogitatum putabunt. Quodsi prouinciæ consulibus expetendæ uidẽtur: sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumẽ, et

decus Ciuitatis: qui ita conseruandus est: ut id signum, quod cœlo delapsum uestæ custodijs continetur: quo saluo, salui sumus futuri. hunc uel in cœlum, si fieri poterit, nostris humeris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis deligemus. nunc quod agitur, agamus. agitur autem liberi ne uiuamus: an mortem obeamus. quæ certe seruituti anteponenda est. Quid si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dollobellam persequendum? quando enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigium quidem Asiæ ciuitatum, atq; urbium relinquatur? At mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato Imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem Ciuitas non habet. quod ergo ipse nemini putat dandum, ne à Senatu quidem: id ego unius iudicio delatum comprobem? Expedito nobis homine, & parato P. C. opus est: & eo, qui imperium legitimum habeat: qui præterea authoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. Quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterq;. Decernerem planè, sicut multa, consulem alterum, ambos'ue: ni Brutum colligassemus in Græciam: & eius auxilium ad Italiam uergere, quàm ad Asiã maluissemus: non ut ex ea acie auxilium haberemus: sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. Præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apolloniam magnam urbem, & grauem: tenet opinor Hellidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Oricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum:

Græciam certe amiserimus. Est autem etiam de Brundusio, atq; illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tamdiu morari Antonium. solet enim accipere ipse manicas: nec diutius obsidionis metum sustinere. quod si confecerit Brutus: & intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolobellam persequatur: quàm si in græcia maneat: aget ipse per se se: ut adhuc quoq; fecit: neq; in tot incendijs, cum confestim succurrendum est: expectabit Senatum. nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi Senatus fuit. necesse est enim in tanta concursatione perturbationum, rerum temporibus potius parere, q̃ moribus. nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutẽ libertatemq; patriæ legẽ sanctissimã, et morẽ optimũ iudicauit. Itaq; si ad nos nihil referretur de Dolobella persequendo: tamen ego pro decreto putarem: cum essent tales uirtute, authoritate, nobilitate summi uiri: quorum alterius iam notus nobis est exercitus: alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta nostra: cum studia nosset. neq; enim est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia sua putauit: quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas: excœpit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolobellæ: atq; eum nōdũ tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit. nã ni ita esset: quo iure equitatum à Consule abducœret? Quid C. Cassius pari magnitudine animi et consilij præditus, non'ne eo ex Italia consilio profectus est: ut prohiberet Syria Dolobellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit: ut omnia quæ Reip. salutaria essent: legitima & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud: nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, pro

bibens contraria. Huic igitur legi paruit Cassius: cum est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis uterentur: his uero oppressis, suam lege naturæ. Sed ut ex uestra quoq; authoritate firmetur: censeo: Cum P. Dolobella, quiq; eius crudelissimi, & teterrimi facinoris ministri, socij, adiutores fuerunt: hostes populi Ro. à Senatu iudicati sint: cumq; Senatus P. Dolobellam bello persequendum censuerit: ut is, qui omnia deorum, hominumq; iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit: nefarioq; patriæ se parricidio obstrinxerit: pœnas dijs, hominibusq; meritas, debitasq; persoluat: Senatui placere C. Cassium Proconsulem prouinciam Syriam obtinere: ut qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit: eumq; à Q. Martio Crispo Proconsule, L. Staturo Proconsule, A. prolectio Legato exercitus accipere: eosq; ei tradere: cumq; his copijs, & si quas præterea parauerit, bello P. Dolobellã terra mariq; persequi. eius belli gerendi causa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecunias, cæteraq;, quæ ad bellum gerendum pertineant: ut imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto, ius potestatemq; habeat: utq;, quancunq; in prouinciam eius belli gerendi causa aduenerit: ibi maius imperium C. Caßij Procons. sit: quàm eius erit: qui eam prouinciam obtinebit. Cum C. Cassius Procons. in eam prouinciam uenerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium, si ut multis bellis sæpenumero imperium populi Ro. iuuerint: item C. Cassium proconsulem copijs suis opibusq; iuuissent: Senatui populoq; Ro. gratum esse facturos. Item si cæteri Reges, Tetrarchæ, Dynastæq; fecissent: S. P. q; R. eorum officij non immemorem futurum. utq; C. Pansa, A. Hircius Consules, al

ter, ambo'ue, si eis uideretur: Rep. recuperata, de pro-
uincijs Consularibus, Prætorijs, ad hunc ordinē primo
quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, qui-
bus obtinentur, obtineantur: quoad cuiq; ex S. C. succes
sum sit. Hoc senatus consulto ardentem inflámabitis, et
armatum armabitis Cassium. nec enim animum eius
potestis ignorare, nec copias. animus ipse quem uidetis:
copiæ, quas audistis. fortes et constantes uiri: qui ne uiuo
qdē Trebonio Dolobellæ latrociniū in Syriā penetrare
siuissent. Halienus familiaris & necessarius meus post
interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se Lega-
tum Dolobellæ uolet. Est Q. Cæcilij Bassi priuati illius
quidem, sed fortis, & præclari uiri robustus & uictor
exercitus. Deiotari Regis & patris & filij & magnus
et nostro more instructus exercitus. summa in filio spes:
summa ingenij indoles: summa'q; uirtus. quid dicam de
patre? cuius beniuolētia in populū Ro. est ipsius æqualis
ætati: qui nō solū socius imperatorum nostrorum fuit
in bellis: sed etiam dux copiarum suarum. quæ de illo
uiro Sylla? quæ Murena? quæ Seruilius? quæ Lucul-
lus? quàm honorate? quàm honorificæ? quàm grauiter
sæpe in Senatu prædicauerunt? quid de Cn. Pompeio lo
quar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex
animo amicum uereq; beniuolum, unum fidelem popu
lo Ro. iudicauit. Fuimus nuper ego & M. Bibulus in
propinquis finitimis'q; prouincijs. ab eodem Rege adiu-
ti sumus & equitatu, & pedestribus copijs. secutum est
hoc acerbissimum & calamitosissimum ciuile bellum.
in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius
fuerit, dicere non est necesse: præsertim, cum contra ac
Deiotarus sensit, uictoria belli iudicauerit. quo in bello

si fuit error: communis ei fuit cum Senatu. sin recta sententia: ne uicta quidem causa uituperanda est. Ad has copias accedent alij reges. etiam delectus accedent. neq; uero classes deerunt. tanti Tyrij Cassium faciunt: tanti eius in Syria nomen, atq; Phoenicia est. Paratum habet Imperatorem C. Cassium P. C. Resp. contra Dolobellã: nec paratum solum: sed peritum atq; fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum: cum Parthorum nobilissimos duces, magnas copias fudit: Syriam'q; immani parthorum impetu liberauit. maximam eius & singularem laudem prætermitto. cuius enim prædicatio nondum omnibus grata est: hanc memoriæ potius, quàm uocis testimonio conseruemus. Animaduerti P. C. exornari etiam nimium à me Brutum: nimiũ Cassium ornari. Cassio uero sententia mea dominatum & principatum dari. Quos ego orno? nempe eos: qui ipsi sunt ornamenta Reipublicæ. quid D. Brutum? nõne omnibus sententijs semper ornaui? num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, nonmodo suarũ familiarum, sed populi Ro. nominis probra, atq; dedecora? an Censorinum ornem in bello hostem? in pace sectorem? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligam? Ego uero istos ocij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos tantum abest ut ornem: ut effici non possit, quin eos tam oderim: quàm Remp. diligo. Vide inquit ne ueteranos offendas. hoc enim uel maxime exaudio. Ego autem ueteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est, certe timere non debeo. eos uero ueteranos, qui pro Rep. arma cœperunt: secutiq; sunt C. Cæsarem authoritate beneficiorum paternorum: hodieq; Remp. defendunt cum magno periculo: non tueri solum, sed

etiam augere commodis debeo. qui autem quiescunt: ut VII, & VIII legio: in magna gloria & laude ponendos puto. comites uero Antonij, qui postquam beneficia Cæsaris comederunt: Consulem designatum obsederunt: huic urbi ferro, igniq; minitantur: Saxæ se & Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq; natis: num quis est qui tuendos putet? Ergo aut boni sunt: quos etiã ornare, aut quieti: quos conseruare debemus: aut impij: quorum contra furorem & bellum & iusta arma cæpimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne qui Brutum obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit: qui possunt Caßij nomen odisse? an eorum, qui utrisq; armis uacant? non uereor ne acerbus ciuis quisquam istorum sit: qui ocio delectantur. tertio uero generi non militum ueteranorum, sed importunissimorum hostium cupio quàm acerbissimum dolorem inurere. quanquam P. C. quousq; dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidiũ est? quæ tanta arrogantia? ut ad arbitrium eorum Imperatorem etiam deligamus? Ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror: quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cũcta Italia de uestra grauitate sentiat. nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris uiguerunt: nunc uigent Pansæ: uigent Hircij: uigent Cæsaris filij: uigent Planci. uincunt numero: uincunt ætatibus: nimirum etiam authoritate uincunt. id enim bellum gerunt: quod ab omnibus gentibus probatur. Itaq; his præmia promissa sunt. illis persoluta. fru

antur illis: uel persoluantur his, quæ spopondimus. id enim deos immortales spero æquissimū iudicare. Quæ cum ita sint: eam, quam dixi sententiam, uobis P.C. censeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA. ORATIO LV.

Etsi minime decere uidetur P. C. falli, decipi, errare eum: cui uos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamen: quoniam uobiscum pariter & una cum sapientissimo consule erraui. nam cum duo Consulares spem honestæ pacis nobis attulissent: quod erant familiares M. Antonij: quod domestici: nosse aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum esset: uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere: accipere: aperte fauere Antonio. hi subito hortari ad pacem, quod iã diu non fecissent: non sine causa uidebantur. accessit Consul hortator. at quis consul? si prudentiam quærimus: qui minime falli posset: si uirtutem: qui nullã pacem probaret, nisi Antonio cædẽte, atq; uicto: si magnitudinem animi: qui præferret mortem seruituti. Vos autem P. C. non tam immemores uestrorum grauissimorum decretorum uidebamini: quàm spe allata deditionis, quam amici pacem appellarent: C. Halieni de imponendis, nõ de accipiẽdis legibus cogitare. auxerat autem meam quidem spem: credo item uestram: quod domum Antonij afflictam mœsticia audiebam: lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei: tristiores uidebam. Quod si non ita est: cur à Pisone, & à Caleno potissimum? cur hoc tempore? cur tam improuiso? cur tam repente pacis est facta mentio? negat Piso se scire: negat audisse quicquam: negat Calenus rem

nullam nouam allatam esse. atq; id nunc negant: postea quàm nos pacificatoria legatione implicatos putãt. quid ergo opus est nouo cõsilio? si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti inquã sumus patres cõscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebam equidem: sed quasi per caliginem perstrinxerat aciem animi Bruti salus. Quod si in bello dari uicarij solerent: libenter me, ut D. Brutus emitteretur: pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus. ne si à Mutina quidem recesserit: audiemus Antonium? ne si in Senatus potestate futurum se dixerit? durum uidebatur. itaq; fracti sumus. cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret Senatui? credo inquit Calenus: sed ita ut teneat dignitatem. ualde uobis Hercule laborandum ẽ P. C. ut uestram dignitatem amittatis: quæ maxima est: Antonij, quæ neq; est ulla: neq; esse potest: retineatis: ut eã per uos recuperet: quã per se ꝑdidit. si iacens id nobiscum ageret: audirẽ fortasse. quãquã (sed hoc malo dicere) audirẽ. instanti resistendũ est: aut concedẽda unà cum dignitate libertas. At non est integrum: constituta legatio est. Quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis est hominis errare: nullius, nisi insipientis, perseuerare in errore. posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. discussa est illa caligo, quam paulo ante dixi: diluxit: patet: uidemus omnia: neq; per nos solum: sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante præstantissimi uiri, quæ esset oratio. mœstam inquit domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri: accusabant amici: quod spe pacis legationem suscepissem. nec mirum P. Seruili. tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni est nõ

dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad eum ire te legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consilium, quod tuum, sentio quàm reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? uir fortissimus Pansa sine causa tam accurate paulo ante locutus est tamdiu? quid egit? nisi uti falsam à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino: quod subito suscepit eodem captus errore, quo nos. Quod si est erratum P. C. spe falsa, atq; fallaci: redeamus in uiam. optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. quid enim per deos immortales potest Reip. prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obsutura est? obsutura? quid si etiam nocuit? an uos acerrimã illã, et fortissimã populi Ro. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? qd cunctam Italiam? futuram eodem studio quo contra commune incendium exarserat? an non putamus fore: ut eos pœniteat professos esse & præ se tulisse odium in Antonium: qui pecunias polliciti sunt: qui arma, qui se totos, & animis, & corporibus in salutem Reip. contulerunt? quemadmodum uestrum consilium hoc Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est. Illa impios ciues iudicauit: eiecit: exclusit. illi, illi inquam urbi fortissimæ conanti, è manibus est ereptus Antonius. quid? legionum nostrarum neruos non'ne his consilijs incidimus? quis est enĩ, qui ad bellum inflammato animo sit futurus spe pacis oblata? ipsa illa Martia, cœlestis, & diuina legio, hoc nuncio languescet: & mollietur: atq; illud pulcherrimum nomen Martium amittet: excident gladij: fluẽt

arma de

arma de manibus. Senatum enim secuta non arbitrabitur se grauiore odio debere esse in Antonium, quàm Senatum. pudet huius legionis: pudet Quartæ: quæ pari uirtute nostram authoritatem probans, non ut Cõsulem, et imperatorẽ suũ, sed ut hostem, et oppugnatorẽ patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus: qui coniunctus est ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, idest timoris nostri nomen audiuerit: ut non referat pedem: insistet certe. quis enim reuocante, & receptui canente Senatu properet dimicare? Quid autem hoc iniustius? quàm nos, inscientibus his, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus, sed etiam inuitis? An uos A. Hircium præclarissimum consulem, C. Cæsarem deorum beneficio natum ad hæc tempora, quorũ epistolas spem uictoriæ declarantes in manu teneo: pacem uelle censetis? uincere illi expetunt: pacisq; dulcissimum & pulcherrimum nomen, non pactione, sed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi, principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium secuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij suum totum corpus obiecit: exhauritur: uastatur: uritur omnis: æquo animo belli patitur iniuriam: dummodo repellat periculum seruitutis. Et ut omittam reliquas partes Galliæ: nam sunt omnes pares: Patauini alios excluserunt: alios eiecerunt missos ab Antonio: pecunia, militibus, & quod maxime deerat: armis nostros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui: qui quondam in eadẽ causa erãt:

& propter multorum annorum iniurias alienati a Senatu putabantur. quos minime mirum est communicata cum his Rep. fideles esse: qui etiam expertes eius, fidem suam semper præstiterunt. His igitur omnibus uictoriam sperantibus pacis nomen afferemus? idest desperationem uictoriæ? Quid? si ne potest quidem ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis? in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius. bellum tamen maluit. missi legati repugnante me: sed tamen missi: delata mandata. non paruit. denunciatum est ne Brutum obsideret: à Mutina discæderet. oppugnauit etiam uehementius. & ad eum legatos de pace mittemus? qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coràm putamus in postulando fore: quàm fuerit tum cum misit mandata ad Senatum? Atqui cum ea petebat: quæ uidebantur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: nondum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; concisus. nunc ea petit: quæ dare nullo modo possumus: nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri. Senatus consulta falsa delata ab eo iudicauimus. num ea uera possumus iudicare? leges statuimus per uim, & contra auspicia latas: hisq; nec populum, nec plebem teneri. num eas restitui posse censetis? Sestertium septies millies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis. num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna uenierunt. num figentur rursus hæ tabulæ? quas uos decretis uestris refixistis? Quod si ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerum delere possumus? quando eius obliuiscetur ulla posteritas? cuius

scelere in hac uestitus fœditate fuerimus? ut Centurionū legionis Martiæ Brundusij profusus sanguis eluatur: num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media prætercam: quæ uetustas tollet operum circa Mutinam terra monumenta? sceleris indicia? latrocinij'q; uestigia? Huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales quod remittamus? An Galliam ultimam, & exercitum? quid est aliud quàm non pacem facere: sed differre bellum? nec solum prorogare bellum: sed concedere etiam uictoriam? An ille non uicerit, quacunq; conditione in hanc urbem cum suis armis uenerit? Nunc omnia tenemus: authoritate ualemus plurimum: absunt tot perditi ciues nefarium secuti ducem: tamen eorum ora, sermones, qui ex eo numero in urbe relicti sunt, ferre non possumus. quid censetis, cum tot uno tempore irruperint? nos arma posuerimus: illi non deposuerint? non'ne uos uestris consilijs uictos in perpetuum fore? Ponite ante oculos M. Antoniū Consularem: sperantem Consulatum Lucium adiūgite: supplete cæteros, neq; nostri ordinis solum, honores & imperia meditantes: nolite ne Tyrones quidē Nummisios, et Mustellas, Saxas'ue cōtemnere. cum his facta pax, nō erit pax, sed pactio seruitutis. L. Pisonis amplissimi uiri præclara uox à te non solum in hoc ordine Pansa, sed etiam in concione iure laudata est. excessurum se ex Italia dixit: deos peneates & sedes patrias relicturum: si (quod dij omen auerterent) Rempub. oppressisset Antonius. Quæro igitur à te Piso: non ne oppressam Remp. putes: si tot, tam impij ciues, tam audaces, tam facinorosi recepti sint? quos nondum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus: hos nunc omni sce-

lere coopertos tolerabiles censes Ciuitati fore? Aut isto tuo mihi crede consilio erit utendum: ut cædamus, abeamus: uitam inopem & uagam prosequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atq; in patria cadendum est. ubi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ? quibus à te excitatus Senatus, inflammatus populus Ro. non solum audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini Romano fœdius seruitute. icirco ne saga sumpsimus? arma cœpimus? iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus? ut de exercitu florentissimo, & maximo legati ad pacem mitterentur: si postulandam: quid timemus? si accipiendam: cur non rogamur? in hac ego legatione sim? aut ad id consilium admiscear? in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus Populus Ro. sit. ita fiet, ut si quid remissum, aut concessum sit: meo semper periculo peccet Antonius: cum ei peccandi potestas à me concessa uideatur. Quod si habenda cum Antonij latrocinio, pacis ratio fuit: mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minime fuit deligenda. ego nunquam legatos mittendos censui: ego ante legatorum reditum ausus sum dicere: pacẽ ipsam si afferrent: quoniam sub nomine pacis bellum lateret: repudiandã: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui: cum alij aduersarium: semper hoc bellum: cum alij tumultum. nec hæc in Senatu solũ. eadem ad populum semper egi. nec solum in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros, & præsentes, & eos, qui una sunt, in totam deniq; M. Antonij domũ sum semper inuectus. Itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquum eiurabant: de me querebantur. diffidebant etiam Serui-

lio: meminerant eius sententiis confixum Antonium. L. Cæsarem fortem quidem illum, & constantem Senatorem: auunculum tamen: Calenum procuratorem: Pisonem familiarem: te ipsum Pansa uehementissimum, & fortissimum Consulem, factum iam putant leniorem: nõ quo ita sit: aut esse possit: sed mentio facta à te pacis suspicionem multis attulit immutatæ uoluntatis. Inter has personas me interiectum amici Antonij moleste ferunt. quibus gerendus mos est: quoniam semel liberales esse cœpimus. proficiscantur legati optimis omnibus: sed hi proficiscantur: in quibus non offendatur Antonius. Quod si de Antonio non laboratis: mihi certe P. C. consulere debetis. parcite oculis saltem meis: & aliquam ueniam iusto dolori date. quo enim aspectu uidere potero, mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum commune uobiscum est: quomodo aspiciam mihi uni crudelissimum hostem? ut declarant de me eius acerbissimæ conciones. adeo ne me ferreum putatis? ut cum eo congredi, aut illum aspicere possim? qui nuper cum in concione donaret eos: qui ei de parricidis audacissimi uidebantur: mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati: qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. An L. Antonium aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem: nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. Atq; idem hic Myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret: de meis bonis se dare dixit. si enim de suis dixisset: nec aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, non duos prætores, nõ Tribunum plebis, non duos

designatos Tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam sceleratos, hostes. nec id fit fastidio meo: sed caritate Reipublicæ. Sed uincam animum: mihiq; imperabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere: occultabo. quid? uitæ censetis ne P. C. habendam mihi aliquam rationem esse? quæ mihi quidem minime cara est: præsertim cum Dolobella fecerit, ut optanda mors esset: modo sine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis esse spiritus meus non debet. is enim sum: nisi forte me fallo: qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum: perfecerim: ut non obstarent Reipublicæ: ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita sit: nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic cum in urbe essem, ac domi: tamen multa sæpe tentata sunt: ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt. quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præsertim: nullas ne insidias pertimescendas? Tres uiæ sunt ad Mutinam: quo festinat animus: ut quàm primum illud pignus libertatis populi Ro. D. Brutum aspicere possim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritum ediderim: cum omnes actiones horum mensium, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exitum: qui mihi fuit propositus. tres ergo ut dixi uiæ: à supero mari, flaminia: ab infero, Aurelia: media, Cassia. Nũc quæso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Cassia. scimus ne igitur Pansa quibus nunc in locis sit Lentonis Ceseniį septemuiralis authoritas? nobiscum nec animo certe

est, nec corpore. si autem aut domi est: aut non longe à domo: certe in Hetruria est: idest in uia. quis igitur mihi præstat, Lentonem uno capite esse contentum? Dic mihi præterea Pansa Ventidius ubi sit? cui fui semper amicus: ante quàm ille Reip. bonisq; omnibus tam aperte est factus inimicus. Possum Cassiam uitare: tenere Flaminiam. Quid si Anconam, ut dicitur, Ventidius uenerit? potero ne Ariminum tuto accedere? restat Aurelia. hic quidem etiam præsidia habeo. possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret: hospicio inuitabit propter familiaritatem notissimam. Hisce ego me uijs committam? qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodem die reuerterer: ire non ausus sim. domesticis me parietibus uix tueor, sine amicorum custodijs. Itaq; in urbe, si sic licebit: manebo. hæc mea sedes est: hæc uigilia: hæc custodia: hoc præsidium statiuum. teneant alij castra, regna, res bellicas: oderint hostem: nos ut dicimus, semperq; fecimus: urbem & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. neq; uero recuso munus hoc. quanquam populum ro. uideo pro me recusare. nemo minus timidus: nemo cautior. res declarat. uigesimus annus est: cum omnes scelerati me unum petunt. itaq; ipsi, ne dicam mihi, Populo Ro. pœnas dederunt: me saluum adhuc Resp. conseruauit sibi. Timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. ueruntamen semel circunsessus lectis ualentissimorum hominum uiribus cecidi sciẽs: ut honestissime surgere possem. possumne igitur satis uideri cautus, satis prouidus: si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent hi, qui in Republica uersantur, non culpæ reprehensionem, & stulticiæ uituperationem re-

linquere. quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? At sunt qui dicant (dure illi quidem: sed tamen dicunt) minus dolendum: quod ab homine impuro, nefarioq; non cauerit. etenim qui multorum custodē se profiteatur: eum sapientes sui primum capitis aiunt custodem esse oportere. Cum septus sis legibus, & iudiciorum metu: non sunt omnia timenda: neq; ad omnes insidias præsidia quærenda. quis enim audeat luci? quis in militari uia? quis bene comitatum? quis illustrem aggredi? hæc neq; hoc tempore, neq; in me ualent: nonmodo enim pœnam non extimescet: qui mihi uim attulerit: sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ego in urbe præuideo: facilis est circūspectus, unde exeā: quo progrediar: quid ad dextram, quid ad sinistram sit. num idem in Appēnini tramitibus potero facere? in quibus, etiam si non erunt insidiæ: quæ facillime esse poterunt: animus tamen erit sollicitus: ut nihil possit de officijs legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. qui nam locus capietur? si extra castra: cæteri uiderint: ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem: noui effrenatam uiolētiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ, ne uino quidem permixta temperari solet: hic ira, dementiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima belua, nunquam profecto à me sacrilegas manus atq; impias abstinebit. memini colloquia, et cum acerrimis hostibus, & cum grauissime dissentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius consul me præsente, cum essem Tyro in eius exercitu: cum P. Vectio Scatone duce Marsorum in-

ter bina castra collocutus est. quo quidem memini Sex. Pompeium Fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, doctum uirum atq; sapientem. quem Scato cum salutasset: quem te appellem inquit? at ille, uoluntate hospitem, necessitate hostem. Erat in illo colloquio aequitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium. non enim ut eriperent nobis socij ciuitatem: sed ut in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Teanum: cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset: de authoritate Senatus, de suffragijs populi, & de iure ciuitatis, legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem. à ui tamen periculóq; abfuit. Possumusne igitur in Antonij latrocinio aeque esse, ut hi? non possumus. aut si caeteri possunt: me posse diffido. Quod si non extra castra congrediemur: quae ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ueniet. multo minus nos in illius. reliquum est: ut & accipiant, & remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia. quam cum hic uobis audientibus dixero: isse & redisse me putatote. Legationem confero. omnia ad Senatum mea sententia reijciam, quaecunq; postulabit Antonius. neq; enim licet aliter: neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem legatis permitti solet more maiorum: neq; ulla omnino à Senatu mandata accepimus. quae cum agam in consilio nonnullis, ut arbitror repugnantibus: non'ne metuendũ est: ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? Facite hoc meum consilium legiones nouas non improbare: nam Martiam, & Quartam nihil praeter dignitatem, & decus

probaturas esse, certe scio. quid? Veteranos nō ueremur? nam timeri se ne ipsi quidem uolunt. sed quonam modo accipient seueritatem meam? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerūt. quorū commoda, ut uos optimi testes estis: semper sententia, authoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis: credūt turbulētis: credunt suis. Sunt autem fortes illi quidem: sed propter memoriam rerum quas gesserunt pro populi Ro. libertate, & dignitate: Reip. nimis feroces: et ad suā uim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationes non uereor: impetum pertimesco. Hæc quoq; pericula tanta si effugero: satis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & uestra authoritate, & meo me more defendero: & meam fidem Reip. constantiamq́; præstitero: tum erunt mihi non hi solum, qui me oderunt: sed illi etiam, qui inuident: extimescendi. Custodiatur igitur mea uita Reipublicæ: eaq́;, quoad uel dignitas, uel natura patietur: patriæ reseruetur. mors autem necessitatem habeat fati: aut si ante oppetenda est: oppetatur cum gloria. Hæc cum ita sint: & si hanc legationem Resp. ut leuissime dicam, non desiderat: tamen si tuto licebit ire: proficiscar omnino P. cōscripti: totum huiusce rei cōsilium non periculo meo, sed utilitate Reip. metiar. de qua mihi quoniam liberū est spaciū: multum etiam, atq; etiā considerandum puto: idq́; potissimum faciendum: quod maxime interesse Reip. indicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMATERTIA.

ORATIO. LVI.

IN principio huius belli P. C. quod cum impijs ciuibus, sceleratisq; suscepimus: timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandæ studia restingueret. dulce enim nomen est pacis: res uero ipsa, cum iucunda: tum salutaris. nam nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest: quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat: eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. Itaq; siue Sylla, siue Marius, siue uterq;, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit: eum detestabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus: cum authorem ipsum iure cæsum fateamur? Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habēdus est: q ciuile bellum concupiscit. Sed hoc primum uidendum est P. C. cum omnibus ne pax esse possit: an sit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. Pacem cum Scipione Sylla faciebat. non erat desperandum, si conuenissent: fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset: hominum in Rep. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset: & pacem stabilem,

& aliquam Remp. nobis habere licuisset. Hoc uero quod est? cum Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Numatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitũ, immanitatemq́; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas, Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Pontium, Crassicium, Tyronẽ, Mustelam, Petissium, comitatum relinquo: duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq́; ueterani, seminariũ iudicum tertiæ decuriæ: qui suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. O' fidam dexteram Antonij: qua ille plurimos ciues trucidauit. O' ratum religiosumq́; fœdus: quod cum his fecerimus. hoc si Antonius uiolare conabitur: Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. Illis locus si in hac urbe fuerit: urbi ipsi locus non erit. Ora uobis eorum ponite P. C. ante oculos: et maxime Antoniorũ: incessum, aspectũ, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequẽtes alios, alios prægrediẽtes amicos. q̃ uim anhelitus? quas contumelias fore censetis, minasq́; uerborum? nisi forte eos pax ipsa leniet: maximeq́;, cum in hunc ordinem uenerint: salutabunt benigne, comiter appellabũt unumquenq; uestrum. non recordamini per deos immortales quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis: leges refixistis: per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cum hoc quæ pax esse potest? Si esset externus hostis: tamen id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, montes, regionum magnitudines interessent: odisses

eum: quem non uideres. hi in oculis hærebunt: & cum licebit in fauabus. quibus enim septis tam immanes belluas cõtinebimus? At incertus exitus belli est. Est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis: uirtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere. sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, uerum etiam sapientia postulatur: quanquam uidentur hæc non posse seiungi: seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet: iustum odium incendit: ad confligendum impellit: uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur consilijs: in posterum prouidet: est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim: atq; id optimum iudicandum: quod sit sapientissime constitutum. si hoc præcipit: ne quid uita existimẽ antiquius: ne decernã capitis periculo: fugiã omne discrimen: quæram ex ea, etiam ne fuerit, cum id fecero: seruiendũ. si annuerit: næ ego istam sapientiam, quãuis sit erudita, non audiam. sin responderit, tu uero ita uitam, corpusq; seruato: ita fortunas, ita rem familiarẽ: ut hæc posteriora libertate ducas: atq; his uti uelis, si liberare Remp. possis: nec pro his libertatem, sed pro libertate hæc projcias, tanquam pignora iniuriæ: tum sapientiæ uocem audire uidear: eiq; ut deo paream. Itaq; si receptis illis, possumus esse liberi: uincamus odium: paceq; potiamur. sin liber uiuis his, incolumibusq; esse nullus potest: lætemur decertandi oblatam esse fortunam. aut enim illis interfectis fruemur uictrice Republica: aut oppressa, quod omen auertat Iupiter: si nõ spiritu, at uirtutis laude uiuemus. At enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus optime proximo ciuili bello de Rep. meritus ad pacem adhortatur. Nullius apud me P. C. authoritas ma-

tor est, quàm M. Lepidi: uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita: ac mea quædam officia in illum. maximum uero eius beneficium numero: quod hoc animo in Remp. est: quæ mihi uita mea semper fuit carior. Nam, cum Magnum Pompeium clarissimum adolescentem præstantissimi uiri filium authoritate adduxit ad pacem: rem'q; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit: tum me eius beneficio plusquam pro uirili parte obligatum puto. Itaq; ei & honores decreui, quos potui amplissimos: in quibus uos mihi estis assensi: nec unquam de illo & sperare optime, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum tenet. summa nobilitas est hominis: honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorum'q; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & misericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi potest: uoluntate à Rep. dissidere nullo pacto potest. pacem uult M. Lepidus. præclare: si talem potest efficere: qualem nuper effecit. qua pace, Cn. Pompeij filium Respub. aspiciet: suo'q; sinu complexu'q; recipiet: neque solum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam putabit. Hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara: cur absenti triumphum. quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas: non erat tamen ei tribuendum: quod nec L. emilio, nec Emyliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt.

ſed quod ſilentio ciuile bellum confecerat: primum ut licuit, honores in eum maximos contuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide qualem Pompeium Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas. in illis (& cum hos compello, prætereo illius ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obſecro uos P. C. quis hoc ueſtrum non uidet: quod fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus: Pompeio ſua domus patebit: eamq́; non minoris, quàm emit Antonius, redimet. redimet inquam Cn. Pompeij domum filius. O' rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq́; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio: quantam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſſipationem pro paterna neceſſitudine et coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædam, quæ poſſidet Antonius. nam argentum, ueſtem, ſupellectilem uniuerſam amittet æquo animo: quæ ille helluo diſſipauit. Albanum, Firmanum, à Dolobella recuperabit. etiam ab Antonio Thuſculanum. hiq́;, qui nunc Mutinam oppugnãt: D. Brutum obſident: de Falerno Anſeres depellantur. ſunt alij plures fortaſſe. ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt: Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere. retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? An is non reddet? qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſ-

ſeſſiones occupauit? Atq; illud ſepties millies quod adoleſcenti P. C. ſpopondiſtis: ita deſcribite: ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus. Hæc Senatus. reliqua populus Ro. in ea familia, quam uidit ampliſſimam: proſequetur. in primis paternum Auguratus locum: in quo ego eum, ut quod à patre accepi filio reddam: mea nominatione cooptabo. utrum igitur augurem iouis optimi maximi, cuius interpretes internuncij'q; conſtituti ſumus: utrum populus Ro. libentius ſanciet? Pompeium, an Antoniũ? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc fortuna uoluiſſe: ut actis Cæſaris firmis, ac ratis, Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidem ſilentio P. C. prætermittendum puto: quod clariſſimi uiri legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in rempublicam, eam'q; perpetuam, atq; conſtantem, nunciant: ſe Pompeij conueniendi cauſa diuertiſſe Maſſiliá: eum'q; cognouiſſe paratiſſimo animo: ut cum ſuis copijs iret ad Mutinam: ni uereretur ueteranorũ animos offendere. Eſt uero eius patris filius: qui ſapienter faciebat nõ minus multa, quàm fortiter. Itaq; intelligitis & animum ei præſto fuiſſe: nec conſilium defuiſſe. Atq; etiã hoc M. Lepido prouidendum eſt: ne quid arrogantius, quàm mores eius ferunt, facere uideatur. Si enim nos exercitu terret: non meminit illum exercitum Senatus populi'q; romani, atq; uniuerſæ Reip. eſſe: non ſuum. At uti poteſt pro ſuo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere poſſunt: facienda ſunt? etiam ſi turpia, ſi pernicioſa erunt: ſi facere omnino nõ licebit? Quid autem turpius, aut fœdius? aut quod minus deceat? quàm contra Se-

natum, contra

natum, contra Ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum? quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum. siquidem licere id dicimus: quod legibus, quod more maiorum, institutisq; conceditur. Neq; enim quod quisq; potest: id ei licet: nec, si non obstatur: propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum Lepide, tanquam maioribus tuis patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem: fines Imperij propagabis: Senatui populoq; Ro. parebis: si quàm ad aliam rem te forte traduxerit. hæc si cogitas M. Lepide: M. Lepidi Pontificis Maximi fueris pronepos. sin hominibus tantum licere iudicas: quantum possunt: uide ne alienis exemplis, hisq; recentibus uti, quàm antiquis & domesticis malle uideare. Quod si authoritatem interponis, sine armis: magis quidem laudo. sed uide ne hoc ipsum non sit necesse. quanquam enim est tanta in te authoritas: quanta debet in homine nobilissimo: tamen Senatus se ipse non contemnit. nec uero fuit unquam grauior, constantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius authoritate tantus Senatus populiq; Ro. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationem à bello audire non possumus: speramus optima: pati uel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi Cõsules adsunt cum copijs: L. Planci Cons. designati uaria, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur. unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quatuor Consu

les gerit bellum. huic cædamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? At periculum est ne opprimamur. non metuo, ne is qui suis amplissimis fortunis, nisi nobis saluis, frui non potest: prodat salutem suam. bonos ciues primum natura efficit: adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit saluam esse Rempublicam. sed in his, qui fortunati sunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem sanior? uidit eius mœsticiam, atq; lachrymas populus Ro. Lupercalibus: uidit quàm abiectus esset, quàm confectus: cum Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm Collegam esse malebat. qui si reliquis flagitijs, & sceleribus abstinere potuisset: tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem. nam si ipse seruire poterat: nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum: qui erant in eum Tyrrani: etiam ne in nostros liberos dominum, & Tyrannum comparabat? itaq; illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit: talis ipse in cæteros extitit. qua enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis Tyrannus? quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante ueniebamus in Senatum, si non libere, attamen tuto. hoc archipirata, quid enim dicam Tyranno? hæc subsellia ab Ithyreis occupabãtur. prorupit subito Brundusium: ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum Suessam, fortissimorum militum sanguine impleuit: Brundusij in sinu non modo auarissimæ, sed etiam crudelissimæ uxoris delectos Martiæ legionis Centuriones trucidauit. inde se

quo furore, quo ardore, ad urbem, ideſt ad cædem opti mi cuiuſq; rapiebat? quo tempore dij ipſi immortales præſidium improuiſum, nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit. quē tamen ille demens lædere ſe putabat edictis: ignorãs quæcunq; falsò diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ ſuæ. ingreſſus urbē eſt, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente populo Ro. minaretur dominis: notaret domos: diuiſurum ſe urbem palàm ſuis polliceretur. redijt ad milites. ibi peſtifera illa Tyburi concio. inde ad urbem curſus: Senatus in Capitolium: parata de circunſcribendo adoleſcente ſententia Conſularis: cum repente (nam Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de Quarta nuncius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad Senatum de Cæſare: egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus paludatus: eodemq; die ipſo innumerabilia S. C. fecit. quæ quidem omnia citius lecta, quàm ſcripta ſunt. Ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Cæſarem ſeq arbitrabatur cũ legione Martia, cum Quarta, cum ueteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat. eiq; in Galliam penetranti, D. ſe Brutus obiecit. qui ſe totius belli fluctibus circumiri: quàm illum aut egredi, aut progredi maluit: Mutinamq; illi exultanti, tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; ſepſiſſet: nec eum florentiſſimæ Coloniæ dignitas, neq; Conſ. deſignati maieſtas à parricidio deterreret: tum me, teſtor & uos, & populũ romanũ, & omnes deos, q huic urbi præſident: inuito, & repugnante, Legati miſſi

tres Consulares ad latronem M. Antonium gladiatorũ ducem. Quis tam barbarus unquam? tam immanis? tam ferus? non audiuit: non respondit: neq; eos solum præsentes, sed multo magis nos, a quibus illi erãt missi, spreuit: & pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circunsedit colonos uestros, exercitum populi romani, Imperatorem, Cons. designatum: agros diuexat Ciuium optimorum: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. Cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidem ullo saciari uidetur posse populus romanus. Quod si quis adhuc dubitare potuit: quin nulla societas huic ordini populoq; Ro. cum illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare, his cognitis literis: quas mihi missas ab Hircio Cons. modo accepi. Eas dum recito: dumq; de singulis sententijs breuiter disputo P. C. ut adhuc fecistis, me attente audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neq; se Imperatorem, neq; Hircium consulem, nec propr. Cæsarem. satis quidem hæc scite. deponere alienũ nomen ipse maluit: quàm illis suũ reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM: QVÀM DOLVI. Videte quid se gauisum, quid se doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVAE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI: ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDAE, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. O spartace,

quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: letandum esse ausus es scribere Trebonium dedisse pœnas? sceleratum Trebonium? quo scelere? nisi quod te Idibus Mar. à debita tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, qd molestè feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLOBELLAM, EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT: ET VIDERI CARIOREM POPVLO RO. FILIVM SCVRRAE, QVÀM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM: INGEMISCENDVM EST. Quid ingemiscis hostem Dolobellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu tota Italia habito, Consulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sumptis, hostem iudicatum? quid est autem scelerate quod gemas hostem Dolobellã iudicatum à Senatu? quem tu ordinem omnino esse nullum putas. sed eam tibi causam belli gerendi proponis: ut Senatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. at scurræ filium appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus Eques Ro. Trebonij pater. Is autem humilitatem despicere audet cuiusquam? qui ex eadem sustulerit liberos ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ESSE BENEFICIIS CAESARIS: ET TALEM AB EO RELICTVM: QVALEM IPSE MIRARIS. Equidem negare non possum à Cæsare Hircium ornatum. sed illa ornamenta in uirtute, & industria posita lucent. tu uero qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes: qd esses? si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquo te tua

uirtus prouexisset? ecquo genus? in lustris, popinis, alea, uino, tempus ætatis omne consumpsisses: ut faciebas: cum in gremijs mimarũ, mentẽ mentumq; deponeres. ET TE O' PVER, puerum appellat, quẽ non modo uirum, sed etiam fortissimum uirum sentit: & sentiet. est istud quidem nomen ætatis: sed ab eo minime usurpandum: qui suam amentiam huic præbet ad gloriam. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero: soluitq; præclare. si enim ille patriæ pater est: ut tu appellas: ego quid sentiam, uidero: cur non hic parens uerior? à quo certe uitam habemus è tuis facinorissimus manibus ereptam? ID AGERE: VT IVRE DAMNATVS SIT DOLOBELLA? Turpem uero actionem: qua defenditur amplissimi authoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICVS HAC LIBERETVR OBSIDIONE: Veneficum audes appellare eum uirum: qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior imperator fuit: ut te ipse obsideas: neq; istinc, si cupias, possis explicare. recesseris. undiq; omnes insequentur. manseris. hærebis. nimirum recte ueneficum appellas: à quo tibi præsentem pestem uides comparatam. VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS. putes Censorinum dicere, aut Vẽtidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolim potentes esse nonmodo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in Reip. defensione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS: VT PRIORA. QVAE TANDEM CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? An uero tua castra potius Senatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet Consularis: cuius totus Consulatus est ex omni monumentorum memoria reuulsus: duo prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus: Prætorij Philadelphus Annius, et innocens Caius: Aedilitij Coricus laterum, & uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij, Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat, à suis publicæ: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi romani L. Antonius: tribunitij primum duo designati, T. Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit: qui cum prodere Imperatorem suum non potuisset: reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis ut aiunt latro: quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequuntur alij tribunitij, C. Plancus imprimis: qui si Senatum dilexisset: nunquam Curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbẽ redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimillimus. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum non posse: nisi ei cura fracta essent. fracta sunt: & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius ab illis ut opinor maioribus Decijs. itaq; Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decadium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum tribunum Pl. uideremus: quẽ

* ciuem nunquam uideramus. Est quidem alter Soseranus. omnes tamen tantam habent similitudinem inter se: ut in eorum prænominibus errem. Nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est: ne si de clarissimo adolescente siluero: inuidisse uidear Antonio. Est etiam Asinius quidam Senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem. mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. Non noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi: qui illum negaret dignũ Antonij Senatu. Arbitror me aliquos præterisse. de his tamen qui occurrebant: tacere non potui. Hoc igitur fretus Senatu, Pompeianum Senatum despicit: in quo decem fuimus Consulares: qui si omnes uiuerent: bellum omnino hoc non fuisset: authoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest: quod ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuãtibus uobis, exultantis prædonis audaciã. Quod si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; Collegam A. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Affranium summum ducem, si P. Lentulum ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia: si L. Domitium præstantissimum ciuem, si Appium Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimum Respub. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus Senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit? Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij uiuere

Antonium? qui uero Prætorij? quorum princeps M. Cato: idemq; omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos præclarissimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui Aedilitij? qui Tribunitij? qui Quæstorij? quid multa? talis senatorum & dignitas & multitudo fuit: ut magna excusatione opus his sit: qui illa in castra non uenerunt. Nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. Eo libentius ducem audio: quod certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro. fatum enim meum est sine Rep. nec uinci posse: nec uincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS: & quidem fratri tuo, q à uobis nihil degenerat: extorsimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO: hic cum C. fratre putat se litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS: Non igitur sentis huic causæ orbem terre parere? te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS? quid ergo? ut M. Arullum, ut Cæsarem etiam, à Rep. remoueremus eum: per quem ut neq; idẽ hoc post hac, neq; multa huiusmodi accidere possent: consecuti sumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS: Lupercorum mentionem facere audet? neq; illius diei memoriam perhorrescit: quo ausus est obrutus uino, unguẽtis oblitus, nudus, gementem populum Ro. ad seruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, SENATVS

CONSVLTO SVSTVLISTIS: Nos sustulimus? an contra legem comitijs Centuriatis latam sanximus? uide ne tu Veteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris: in eumq; locum deduxeris: ex quo iam ipsi sentiunt se unquam exituros. MASSILIENSIBVS IVRA BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI: Nihil disputo de iure belli. magis facilis disputatio est, quàm necessaria. illud tamen aduertite P. C. quàm sit huic Reip. natus hostis Antonius: qui tantopere eam ciuitatem oderit: quam scit huic Reipub. semper fuisse amicissimam. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT: TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES: Qui quasi iam legis Hirciæ mentionem faciat? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est: pœnitere. omnino quidem mea sententia legem illam appellare fas non est: & ut sit lex: non debemus illam Hircij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS: Quid si omnibus suis copijs excellentem uirum Resp. armasset? quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset. SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS LAVDASTIS: Non laudamus, quod ne audiuimus quidem. ualde enim nobis in tanta perturbatione Reipub. de duobus nequissimis græculis cogitandum fuit? THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM A' TREBONIO

CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS: Magnum crimen Senatus. de Theopompo summo homine neglex imus: qui ubi terrarum sit: quid agat: uiuat deniq;, an mortuus sit: quis aut scit? aut curat? SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS: Nihil tibi de Galba respondebo fortissimo & constantissimo Ciue: coràm aderit: præsens tibi ipse, & ille quem insimulas, Pugio respondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS: scilicet uerba dedimus: decepimus: ignorabat legio Martia, Quarta: nesciebant ueterani quid ageretur. non illi Senatus authoritatem, an libertatem populi Ro. sequantur? Cæsaris ulcisci mortem uolebant? quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur. te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? O' miser cum re, tum hoc ipso quod non sentis quàm miser sis. Sed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS? AVT FECISTIS? QVID FACIAT? SI REVIVISCAT, quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum CN. POMPEIVS IPSE: homo turpis, siquidem imitaturi sumus. AVT

FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT, poterit, mihi crede. nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI: NISI AVT EMISERO BRVTVM: AVT FRVMENTO IVVERO. Alij istuc, negant. ego uero, ne si ista quidē feceris: unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. nihil uidi tam integrum: quàm ut oppugnare Imperatorem incipiant: quem tanto studio consensuq; defenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS: deprauati aut corrupti sunt: quibus persuasum sit fœdissimum hostem iustissimo bello persequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE: ET IRE QVO LVBET: SI TAMEN PATIVNTVR PERIRE EVM: QVI MERVIT. quàm benigne denique usi liberalitate Antonij milites Imperatorem reliquerunt: & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset: non Dolobella prius Imperatori suo, quàm Antonius etiam Collegæ parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV: ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS

CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM: PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST: QVI IVDICAVERINT DOLOBELLAM HOSTEM OB RECTISSIMVM FACINVS: EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *Parum ne uidetur omniũ facinorum sibi cum Dolobella societatem initam confiteri? non'ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, non posse eos, qui hostem Dolobellam iudicauerint ob rectissimum facinus: ita enim uidetur Antonio: sibi parcere idem sentiẽti. quid huic facias? qui hæc literis memoriæq; mandarit: ita sibi conuenisse cum Dolobella: ut ille Trebonium, & si posset etiam Brutum, Cassiũ, discruciatos necaret: eadem'q; inhiberet supplicia nobis. conseruandus Ciuis cum tam pio, iusto'q; fœdere. Is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem et uerecundas: ut haberet Galliã ultimam aptissimam ad bellum renouandum, instruendum'q; prouinciam: ut Alaudæ in tertia Decuria iudicarent: idest ut perfugium scelerum essent cum turpissimis Reip. sordibus: ut acta sua rata essent: cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator Nucula, & Lentone Collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PARTIBVS VTILIVS: TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS: QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA, TOTIENS IVGVLATA: AN CONSENTIRE: NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *Si esset iugulata: nunquam exurgeret: quod tibi, tuis'q; contingat. utrum inquit elegantius. atq; hoc bello de elegantia quæritur. & partibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circunsedes Cons. designatum: bellū contra te duo Consß. gerunt: cum'q; his propr. Cæsar: cuncta contra te Italia armata est. istas tu partes potiusquam populi Ro. defensionem uocas? Potius ne Treboniꝗ mortem: quàm Cæsaris persequamur? Treboniꝗ satis persecuti sumus: hoste iudicato Dolobella. Cæsaris mors facillime defenditur obliuione & silentio. Sed uidete quid moliatur. cum mortem Cæsaris ulciscendam putat: mortem proponit non his solum, qui illam rem gesserunt: sed his etiam, si qui non moleste tulerunt.* QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT: LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT: NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST: VT EISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS: QVIBVS DE-

CEPTTM CAESAREM GLORIATVS EST. pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego inustum uerissimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ sempiternæ. Ego Lanista? equidem non insipiens. deteriores enim iugulare cupio: meliores uincere. Vtri ceciderint scribit lucro nobis futurum. o' præclarum lucrum: quo te uictore, quod dij omen auertant: beata mors eorum futura sit: qui è uita excesserint sine tormentis. A' me deceptos ait, eisdem ornamentis Hircium, & Cæsarem. quod quæso adhuc à me est tributum Hircio ornamentum? nam Cæsari plurima, & maiora debentur. deceptum autem patrem à me Cæsarem dicere audes? tu tu inquam illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime flaminia cur reliquisti? Sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atq; constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT: NEC MEAM QVIDEM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT: NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI: NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI: NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLOBELLÆ: omitto alia: fidem Dolobellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusq; sedes, urbis, & Italiæ partitiones, sententias dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam q̄d erat aliud: quod inter Antoniū et Dolobellā impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur? NEC LEPI

DI SOCIETATEM VIOLARE PIISSIMI HOMINIS: Tibi cum Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono Ciue, sicut ille est: sed homine sano? Id agis: ut lepidum aut impium, aut insanum existimari uelis. Nihil agis. quanquam affirmare de aliquo difficile est: de Lepido præsertim: quem ego metuam nunquam: bene sperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit: non adiutor esse dementiæ. tu porrò ne pios quidem, sed piissimos quæris: & quod uerbum omnino nullum in lingua latina est: id propter tuam diuinam pietatem nouũ inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reipublicæ. nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum? quiq;, nisi ante aduentum eius Reip. pœnas dederis: ille huius belli feret principatum. quanquam enim prima præsidia utiliora Reip. sint: tamen extrema sunt gratiora. Sed iam se colligit: & ad extremum incipit philosophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET: PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM. NAM SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis sed cum uniuersa Rep. bellũ est. omnes te dii, homines, summi, medii,

mi, medij, infimi, ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, serui oderunt. sensimus hoc nuper falso nuncio: uero propediẽ sentiemus. quæ si tecum ipse recolis: æquiore animo et maiore consolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC: VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM: SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE: AVT VLCISCI PARATI SVNT VNA NOBISCVM CAESARIS MORTEM. Hac Antonij sententia cognita, dubitaturos ne A. Hircium, C. Pansam consules putatis: quin ad Antonium transeant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? Quid de Pansa & Hircio loquar? Cæsar singulari pietate adolescens, poterit ne se tenere? quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? Itaq; fecerunt uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. Quo maior adolescens Cæsar maiore deorum immortalium beneficio Reip. natus est: qui nulla specie paterni nominis, nec pietate, unquam abductus est. intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. quod si partiũ certamen esset: quarum omnino nomen extinctum est: Antonius ne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent? quàm Cæsar adolescens summa pietate, & memoria parentis sui? deinde Pansa, et Hircius? qui quasi cornua duo tenuerũt Cæsaris: tum cum illæ uere partes uocabantur. hæ uero quæ sunt partes? cum alteris Senatus authoritas, populi Ro. libertas, Reip. salus proposita sit: alteris cædes bonorum, Vrbis, Italiæq; partitio. Veniamus aliquando ad clausulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. bene me nouit.

BELLVM QVO VENIAT. proposito præsertim exemplo Dolobellæ, sanctiores erunt credo iure Legati: quàm duo consules: contra quos arma fert: quã Cæsar: cuius patris Flamen est: quàm Cons. designatus: quem oppugnat: quàm Mutina: quam obsidet: q̃ patria: cui igni ferroq; minitatur. CVM VENERINT: QVAE POSTVLANT, COGNOSCAM. Quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquam ueniat nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerent: summos uiros misimus. repudiasti. nunc in tantam flammam tamq; inueteratam mittamus? cum locum tibi relictum nonmodo ad pacem, sed ne ad deditionem q̃dem feceris. Hanc ego epistolam P.C. non quo illum dignum putarem: recitaui: sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. Cum hoc pacem M. Lepidus uir ornatissimus omnibus & fortunæ, & uirtutis bonis, si hæc uideret: deniq; aut uellet: aut fieri posse arbitraretur? prius undas flammamq;, ut ait Poeta nescioquis: prius deniq; omnia: quàm aut cum Antonijs Resp. aut cum Repub. Antonij redeant in gratiam. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reipublicæ. moueri sedibus huic urbi melius est: atq; in alias, si fieri possit: terras demigrare: unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat: quàm illos Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. Optatissimum est uincere. secundum est nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium. maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. Quæ cum ita sint: de mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi, Seruilio

assentior: & hoc amplius censeo: Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq; suorum animo, studioq; in Remp. suaq; pristina uirtute, industria, uoluntate, fecisse: quod suam eorumq;, quos secum haberet: operam Senatui populoq; ro. polliatus esset: eamq; rem, S. P. Q. R. gratam acceptamq; esse: eiq; honori dignitatiq; eam rem fore. Hoc uel coniungi cum hoc senatus consulto licet: uel seiungi potest: separatimq; perscribi: ut proprio Senatus consulto Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMAQVARTA.

ORATIO LVII.

I, ut ex literis, quæ recitatæ sunt P.C. scæleratorum hostium exercitum cæsum fusumq; cognoui: sic id, quod & omnes maxime optamus: & ex ea uictoria, quæ parta est: consecutum arbitramur: D. Brutum egressum iam Mutina esse si cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus: propter eiusdẽ salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. ante uero quàm ea res, quam auidissime ciuitas expectat: allata sit: lætitiæ risus satis est maximæ præclarissimæq; pugnæ: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia? ut in hodiernum diem uestitus mutetur? deinde cras sagati prodeamus? nos uero cum semel ad eum, quẽ cupimus, optamusq;, uestitum redierimus: id agamus, ut eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cum turpe est: tum ne dijs quidem immortalibus gratum: ab eorundem aris, ad quas togati adierimus: ad saga sumenda discedere. Atq; animaduerto P.C. quosdam huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq; consilium est: ut cum uideant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem: quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum: hũc tantum ei fructum eripere cupiant: ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculũ populum Ro. ad saga iuisse: propter eiusdem salutem re-

disse ad togas. tollite hanc: nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. Vos uero P. C. conseruate authoritatem uestram: manete in sententia: tenete uestra memoria quod sæpe ostendistis: huius totius belli in unius uiri fortissimi & maximi uita positum esse discrimen. ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis: qui illi hosti ac parricidæ denunciarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia cõsules sortiti: ad bellũ profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem ualitudinis animi uirtus & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar, cum exercitu comparato à primis pestibus Remp. liberasset: nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum: uicitq; dolorem aliquem domesticum patriæ caritate. quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecunijs comparandis, senatus consultis faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Ro. ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutum liberaret? à quo populus Ro. frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit: ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus P. C. aut inibi esse: aut iam esse confectum: & spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari: ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stulticia contempsisse uideamur. Sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid de hac re sentiatis: ad literas ueniam: quæ sunt à Consule & à proprętore missæ: si pauca ante, quæ ad ipsas literas pertineãt, dixero. Imbuti sanguine gladij P. C. legionum, exercituumq; nostrorum, uel madefacti potius duorum consulum, tertio Cæsaris præsidio. si hostiũ

fuit ille sanguis: summa militum pietas. nefarium scelus?
si ciuium. quousq; igitur is, qui omnes hostes scelere supe-
rauit: nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam no-
strorum militum tremere uultis: & dubitare utrum
in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis:
hostem non appellatis. gratae uero nostrae dijs immor
talibus gratulationes erunt: gratae uictimae: cum inter-
fecta sit ciuium multitudo? de improbis inquit & au-
dacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir. quae sunt
urbanarum maledicta litium non iniusta. euelli, inter
* necti nota. testamenta credo subijciunt: aut eijciunt ui-
cinos: aut adolescentulos circunscribunt. his enim uicijs
affectos, & talibus, malos & audaces appellare con-
suetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor consu-
libus unus omnium latronum teterrimus: gerit idem
bellum cum Senatu populoq; romano: omnibus, quan-
quam ruit ipse suis cladibus: pestem, uastitatem, crucia-
tum, tormenta denunciat: Dolobellae ferum et immane
facinus, quod nulla barbaries posset ignoscere: id deo-
rum consilio factum esse testatur: quaeq; esset facturus
in hac urbe, nisi eum hinc ipse Iupiter ab his moeni-
bus repulisset: declarauit in Parmensiũ calamitate, quos
optimos uiros, honestissimosq; homines maxime cum au
thoritate huius ordinis, populiq; Ro. dignitate coniun-
ctos, crudelissime interfecit: praeludium illud, & por
tentum L. Antonius, insigne odium omnium homi-
num, uel, si etiam dij oderint, quos oportet: omnium
deorũ. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere: quae
L. Antonius in Parmensium liberis, et coniugibus effece
rit. quas enim turpitudines Antonij libenter cum dede-
core subierunt: easdem per uim laetantur alijs se intu-

lisse. Sed uis calamitosa est: quam illis intulerunt: libido flagitiosa: qua Antoniorum oblita est uita. Est igitur quisquam qui hostes appellare non audeat: quorum scelere crudelitatem constat Carthaginēsium uictam esse? qua enim in urbe tam immanis Annibal capta? q̄ in parma surrepta Antonius? nisi forte huius Coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo: non est hostis putandus. Si uero coloniarū et municipiorū sine ulla dubitatione hostis est: qd tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui concupiuit: q̄ iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. Recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus, idest qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur: eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen: libenter assentiar: hoc uulgari contentus uix sum: leuiore non utar. Itaq; cum supplicationes iustissimas ex his literis, quæ recitatæ sunt: decernere debeamus: Seruilius'q; decreuerit: augebo omnino numerū dierum. præsertim cum non uni, sed tribus ducibus sint decernendæ. Sed hoc primum faciam: ut imperatores appellem eos: quorum uirtute, & consilij felicitate maximis periculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus. Etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est: ut non Imperator appellaretur: aut minimis rebus gestis, aut plerunq; nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit; aut usitatus honos, peruulga-

tusq; tribuendus his, quibus etiam noui & singulares debentur. At si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset: nõ eum hac cõsuetudine, quæ increbuit: imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine hostium interfecta (dico inquam hostium: quamuis hoc isti hostes domestici nolint) clarissimus ducibus supplicationis honorem tribuemus? Imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, læticia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores: cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphantem populus Ro. in Capitolium domo tulerit? domum inde reduxerit? Is demum est mea quidem sententia iustus triũphus, ac uerus: cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi romani uni gratulabantur: magnum iudicium: siue gratias agebant: eo maius: siue utrunq;: nihil magnificentius excogitari potest. tu igitur de te, dixerit quispiam. & quidem inuitus. sed iniuriæ dolore aio me præter consuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiã ne eos, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem: me per Idus quintiles, qui dies hodie est: cum fascibus descensurum. aliquem ne
* Imperatorem habituri erimus? crimen inuidia quæretur? Credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum: non in eum, qui ne quid tale in Rep. fieri possit: effecerit. an ut ego qui Catilinam hæc molientem sustulerim: euerterim: afflixerim: ipse extiterim repente Catilina? quibus auspicijs istos fasces

augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quanquam opinor nec fuisse tam sceleratum: qui hoc fingeret: nec tam furiosum qui crederet. unde igitur ista suspicio? uel potius iste sermo? cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis a Mutina fama manaret: inflati lætitia atq; insolentia impij ciues unum se in locum, ad illam Curiam uiribus potius suis, quàm Reip. infelicem, congregabant. ibi cum consilium inirent de cæde nostra: partirenturq; inter se, qui Capitolium, qui hostia, qui Vrbis portas occuparent: ad me concursum futurum Ciuitatis putabant. quod, ut inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo: famam istam fasciũ dissipauerunt: fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea uoluntate factum: tum impetus conductorum hominum, quasi in Tyrannum parabatur. ex quo cædes esset uestrum omnium consecuta. Quæ res patefeat P. conscripti: quod suo tempore totiusq; huius sceleris fons aperietur. Itaq; P. Apuleius Tribunus pl. meorum omnium consiliorum periculorumq; iam inde a consulatu meo testis, conscius, & adiutor, dolorem ferre non potuit. doloris mei concionem habuit maximam populo Ro. unum atq; idem sentiente. In qua concione cum me pro summa, nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium uellet: una uoce cuncta concio declarauit: nihil esse a me unquam de Rep. nisi optime cogitatum. Post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatissimi nuncij & litteræ uenerunt: ut idem dies nonmodo me iniquissima inuidia liberaret: sed etiam celeberrima populi Ro. gratulatione auxerit. Hæc interposui P. C. non tam ut pro me dixerim (male enim mecum ageretur: si parum

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem: id quod ego semper fecissem: uti excellentium Ciuium uirtutem imitatione dignam, non inuidia putarent. Magnus est in Rep. campus: ut sapienter dicere solebat Crassus: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent: qui me post meum consulatum, cum his ipse cæderem: principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tanta inopia constantium, & fortium consularium, quo me dolore affici creditis? cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideam: alios parum constanter in suscepta causa permanere: sententiamq; suam non semper utilitate Reip. sed cum spe, tum timore moderari. Quod si quis de contentione principatus laborat: quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uicijs cum uirtute contendit. ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu si ego de Repub. optime sentiam: ut me uincas: ipse pessime senties? aut si ad me bonorum concursum fieri uidebis: ad te improbos inuitabis? nollem, primum Reip. causa: deinde etiã dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur: quem nunquã expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententijs uinci non possum: bonis forsitan possum, & libẽter. Hæc populum Ro. uidere: animaduertere: iudicare: quidam moleste ferunt. poterat ne fieri, ut non perinde homines quoq;, ut quisq; mereretur iudicarent? ut enim de uniuerso Senatu populus Ro. uerissime iudicat: nullis Reip. temporibus hunc ordinem firmiorem, atq; fortiorem fuisse: sic de unoquoq; nostrum, & maxime qui hoc loco sententias dicimus: sciscitantur omnes: auent audire quid quisq; senserit: ita de unoquoq;, ut quenq;

meritum arbitrantur: existimant. memoria tenent, me ante diem XIIII Cal. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse: me ex Cal. Ian. ad hanc horam uigilasse Reipublicæ: meam domum, measq; aures dies & noctes omnium præceptis monitisq; patuisse: meis literis, meis nuncijs, meisq; cohortationibus omnes, qui ubiq; essent: ad patriæ præsidium excitatos: meis sententijs à Cal. Ian. nunquam legatos ad Antonium: semper illum hostem: semper hoc bellum: ut ego, qui omni tempore ueræ pacis author fuissem: huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. Idem Ventidium, cum alij tribunū Pl. uoluissent: num ego semper hostem? In has sententias meas si consules designati discessionem facere uoluissent: omnibus istis latronibus authoritate ipsa Senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. Sed quod tum non licuit P. conscripti: id hoc tempore non solum licet: uerum etiam necesse est: eos, qui re sunt hostes: uerbis notari: sententijs nostris hostes iudicari. antea cum hostem aut bellum nominassem: semel, & sæpius, sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest. ex literis enim C. Pansæ, A. Hircij consulū, C. Cæsaris proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit: idem imprudens hostes iudicauit. nunquam enim in Ciuili bello supplicatio decreta est. decretam dico? ne uictoris quidem literis postulata est. Ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis quos uoluit expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octauij insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriā Imperator ultus est Sylla. nulla supplicatio de-

ereta a Senatu. ad te ipsum P. Seruiliũ misit ullas Collega literas de illa calamitosa pugna pharsaliæ? num te de supplicatione uoluit referre? profecto noluit. at misit postea de Alexãdria, de Pharnace: Pharsalicæ uero pugnæ ne triumphũ quidem egit. eos enim ciues pugna illa sustulerat: quibus non modo uictoribus, sed etiam uiuis, & incolumis, & florens Ciuitas esse posset. quod idẽ contigerat superioribus bellis Ciuilibus. nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob rempub. pulcherrime gestam postulantibus uestris Imperatoribus publicæ deneganda est: quod præter Gabinium contigit nemini: aut supplicatione decreta, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. quod ergo illi re, ego etiam uerbo: cum imperatores eos appello. hoc ipso nomine qui etiam deuicti sunt, & eos qui supersunt, hostes iudico: cum uictores appello Imperatores. Quomodo enim potius Pansam appellem? & si habet honoris nomen amplissimi? quo Hircium? est ille quidem consul: sed alterũ nomen beneficij est populi romani: alterũ uirtutis atq; uictoriæ. quid Cæsarem deorum beneficio Reip. procreatum: dubitem ne appellare Imperatorẽ? qui primus Antonij immanem & fœdam crudelitatem non solum a iugulis nostris, sed etiã a membris, & uisceribus auertit. Vnius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt? Princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit: dignus Imperator legione Martia: digna legio Imperatore. cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset: uno prælio confecta res esset. Sed cum li-

bertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset: ipseq; in primis Pãsa pugnaret: duobus periculosis uulneribus acceptis sublatus è prælio Reip. uitam reseruauit. Ego uero hunc non solum Imperatorem, sed etiam clarissimum Imperatorem iudico: qui cum aut morte, aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset: alterum fecit: alterius dij immortales omen auertant. Quid dicam de Hircio? qui re audita è castris duas legiones eduxit incredibili studio atq; uirtute, quartam illã, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione coniunxit: & septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit hoc prælio militibus, his qui Cæsaris beneficia seruassent, Senatus Populiq; Ro. carum nomen esse. his uiginti cohortibus nullo equitatu Hircius ipse aquilam quartæ legionis cum inferret: quam ullius puchriorem speciem Imperatoris accepimus? cum tribus Antonij legionibus equitatuq; conflixit: hostesq; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi romani, nostræ uitæ, sanguiniq; imminentes prostrauit: fudit: occidit: ut cum admodum paucis nocte tectus metu perterritus princeps latronum, duxq; fugerit. O' solem ipsum beatissimum: qui anteq̃ se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. An uero quisquam dubitabit appellare Cæsarem Imperatorem? ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit: quandoquidem uirtute superauit ætatem. Ac mihi semper eo maiora beneficia Cæsaris uisa sunt: quo minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum Imperium dabamus: eodem tempore et spem eius nominis deferebamus: quod cum est secutus authoritatem nostri decreti, rebus gestis

suis comprobauit. Hic ergo adolescens maximi animi, ut uerissime scribit Hircius, castra multarum legionũ paucis cohortibus tutatus est: secundumq; præliũ fecit. Ita triũ Imperatorum populi Ro. uirtute, consilio, felicitate, uno die locis pluribus Resp. est conseruata. decerno igitur eorum trium nomine L dierũ supplicationes. quas ut honorificentissimis uerbis ipse consequi potero: complectar ipsa sententia. Est autem fidei pietatisq; nostræ, declarare fortissimis militibus, q̃ memores simus: quanq; grati. quamobrem promissa nostra, atq; ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos spopondimus: hodierno Senatus consulto renouanda censeo. æquum est enim militum, talium præsertim, honorem coniungi. Atq; utinam P. C. ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. quanquam ea, quæ nos promisimus, studiose, quãquam multa, reddemus. sed id quidem restat, ut spero, uictoribus: quibus Senatus fides præstatur: quá cum difficillimo Reip. tempore secuti sunt: eos nunquam oportebit consilij sui pœnitere. sed facile est bene agere cum his: à quibus etiam tacentibus flagitari uideamur. illud admirabilius, & maius, maximeq; proprium Senatus sapientis est: grata eorũ uirtutẽ memoria prosequi: qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent. duo certe nõ præteribo: quæ maxime ocurrunt. quorum alterum pertinet ad uirorum fortissimorum gloriam sempiternam. alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi P. C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui una pugnantes occiderunt: monumentum fieri quàm amplissimum. magna atq; incredibilia sunt in Remp. huius merita legionis. hæc se prima latrocinio

abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarē contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est. quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia nonnulli in ipsa uictoria conciderunt. O' fortunata mors: quæ naturæ debita pro patria est potissimum reddita. Vos uero patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte est: ut idem deus Vrbem hanc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. In fuga fœda mors: in uictoria gloriosa. etenim mars ipse ex acie fortissimum quenq; pignerari solet. Illi igitur impij, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis: piorum estis sedem, & locum consecuti. breuis autem uobis uita data est: at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si non esset longior, quàm hæc uita: quis esse tam amens? qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamq; contenderet? actū igitur præclare uobi scum fortissimi dum uixistis, nunc uero etiam sanctissimi milites: quod uestra uirtus nec obliuione eorum qui sunt, nec reticētia posterorum insepulta esse poterit: cū uobis immortale monumentū suis penè manibus Senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, et magni fuerūt: nec tamē ullis tale genus honoris tributū est. atq; utinam maiora possemus: quandoquidem à uobis maxima accepimus. uos ab Vrbe furentem Antonium auertistis: uos redire molientem repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico: incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nunquamq; de uobis eorum, qui aut uidebunt uestrum monumentum, aut audient, gratissimus sermo conticescet. ita pro mortali conditione uitæ, immortali-

tatem estis consecuti. Sed quoniam P.C. gloriæ munus optimis & fortissimus Ciuibus monumenti honore persoluitur: consolemur eorum proximos: quibus optima est hæc quidem consolatio: parentibus, quod tanta Reip. præsidia genuerunt: liberis, quod habebunt domestica exempla uirtutis: coniugibus, quod his uiris carebunt: quos laudare, quàm lugere præstabit: fratribus, quod in se, ut corporum, sic uirtutum similitudinem esse confident. Atq; utinam his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus: uel aliqua talis his adhiberi publicæ posset oratio: qua deponerent mœrorem, atq; luctum: gauderētq; potius, cum multa et uaria impenderent hominibus genera mortis: id genus, quod est pulcherrimum: suis obtigisse: eosq; nec inhumatos eē: nec desertos: quod tamen ipsum pro patria non miserā dum putatur: nec dispersis bustis humili sepultura crematos. sed contectos publicis operibus, atq; muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara uirtutis. Quamobrem quidem maximum solatium erit propīnquorū, eodem monumento declarari et uirtutem suorum, & ætatem, & Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli. in quo nisi tanta militum uirtus extitisset: parricido M. Antonij nomen populi Ro. occidisset. Atq; etiam censeo P. C. quæ præmia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributuros: ea uiuis uictoribusq; cumulate, cum tempus uenerit, persoluenda. qui autem ex his, quibus illa promissa sunt: pro patria occiderunt: eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, tribuenda censeo. Sed ut aliquando sententia complectar: ita censeo. Cum C. Pansa Cons. Imp. initium cum hostibus confligendi fecerit: quo prælio legio Martia admirabili,

tia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi Ro. defenderit: quod idem legiones tyronum fecerint: ipseq; C. Pansa Cons. Imp. cum inter media hostium tela uersaretur: uulnera acceperit: cumq; A. Hircius Cós. Imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitum castris eduxerit: impetumq; in M. Antonium, exercitumq; hostium fecerit: eiusq; copias occisione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unum quidem militem desiderauerit: cumq; C. Cæsar Imp. cósilio diligētiaq; sua castra feliciter defenderit: copiasq; hostium, quæ ad castra accesserant: profligarit: occiderit: ob eas res Senatum existimare, & iudicare, eorũ trium Imperatorum uirtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, felicitate populũ ro. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatũ: cumq; rēpublicam, urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunasq; omnium, liberosq; conseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ: ut ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas, C. Pansa, A. Hircius Cóss. imperatores alter amboue, aut si aberint, M. Cornutus Pr. urbanus supplicationes p dies L ad omnia puluinaria cóstituãt: cumq; uirtus legionum digna clarissimus imperatoribus extiterit: Senatum, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris: ea summo studio Rep. recuperata resoluturum: cumq; legio Martia princeps cum hostibus conflixerit: atq; ita cum maiore numero hostium contenderit: complurimos cæderent: caperent nonnullos: cumq; sine ulla necessitate pro patria uitam profuderint: cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi Ro. mortem oppetiuerint: Senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius cósules,

imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur, his q sanguinem pro uita, libertate, fortunisq; populi Ro. pro urbe, templisq; deorum immortaliũ profudissent: monumentum quàm amplissimum locandum, faciendumq;, urbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere, soluere iubeant: ut extet ad memoriam posteritatis sempiternã, ad scelus crudelissimorum hostium, militumq; diuinam uirtutem: uiq;, quæ præmia Senatus militibus ante constituit: ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria ociderunt: parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: eaq; fratribus tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret: si illi uicissent: qui morte uicerunt.

M. T. CICERONIS AD OCTAVIVM EPISTOLA.

S I per tuas legiones mihi licitum fuisset, quæ nomini meo, populoq; ro. sunt inimicissimæ: uenire in Senatum: coramq; de rep. disputare: fecissem: neq; tam libenter, quàm necessario. nulla enim remedia, quæ uulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quàm quæ sunt salutaria. Sed, quoniam cohortibus armatis circunseptus Senatus, nihil aliud uere potest decernere, nisi timere: in Capitolio signa sunt: in urbe milites uagantur: in Campo castra ponuntur: & Italia tota legionibus ad libertatem nostrã conscriptis, ad seruitutem adductis, equitatuq; exterarum nationum detinetur: cedam tibi in præsentia foro, curia, & sanctissimus deorum immortalium templis: in quibus reuiuiscente iam libertate, deinde rursus oppressa, Senatus nihil consulitur: timet multa: assentitur omnia: post etiam paulo, temporibus ita postulantibus, cedam urbe: quam per me conseruatam, ut esset libera, in seruitute uidere non potero: cedam uita: quæ quanquam sollicita est: tamen si profutura est reipublicæ: bona spe posteritatis me consolatur. qua sublata nõ dubitanter occidam. atq; ita cedam: ut fortuna, iudicio meo, non animus mihi defuisse uideatur. illud uero, quod & præsentis doloris est indicium, et præteritæ iniuriæ testimonium, & absentium sensus significatio: non prætermittam: quin, quoniam corà id facere prohibeor: absens prosim. siquidem mea salus, aut utilis reip. est: aut conium-

cta certe publicæ saluti. nam per Deûm immortalium fidem (nisi forte frustra eos appello, quorum auris, atq; animus à nobis abhorret) perq; fortunam populi romani: quæ quanquam nobis infesta est: fuit aliquando propitia: & ut spero, futura est: quis tam expers humanitatis? quis huius urbis nomini, ac sedibus usque adeo est inimicus? ut ista aut dissimulare possit? aut non dolere? aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat: non morte proprium periculum uitet? nam, ut ordiar ab initio: & perducam ad extremum: et nouissima conferam primis: quæ non posterior dies acerbior priore, & quæ non insequens hora antecedente calamitosior populo Romano illuxit? M. Antonius uir animi maximi (utinam etiam sapientis consilij fuisset) C. Cæsare fortissime, sed parum feliciter à reip. dominatione semoto, concupierat magis regnum, quàm libera ciuitas pati poterat, principatum: publicam dilapidabat pecuniam: Aerarium exhauriebat: minuebat uectigalia: donabat ciuitates ex commentario: Dictaturam gerebat: leges imponebat: prohibebat Dictatorẽ creari legibus: senatus consultis ipse repugnabat in senatu: prouincias unus omneis concupierat. cui sordebat Macedonia Prouincia: quam uictor sibi sumpserat Cæsar: quid de hoc sperare, aut expectare nos oportebat? extitisti tu uindex nostræ libertatis, ut tunc quidem optimus: quod utinam neq; nostra nos opinio, neq; tua fides fefellisset: & ueteranis in unum conductis, & duabus legionibus à pernicie patriæ ad salutem auocatis, subito propè iam affectam, ac postratam remp. tuis opibus extulisti. quæ tibi, non antequam postulares, maiora quàm uelles, plura quàm sperares, detulit Senatus?

dedit fasces: ut cum authoritate defensorem haberet: nõ ut imperio se aduersum armaret: appellauit Imperatorem, hostium exercitu pulso tribuens honorem: non, ut sua cæde cæsus ille fugiens exercitus te nominaret Imperatorem: decreuit in foro statuam: locum in Senatu: summum honorem ante tempus. si quid aliud est, quod dari possit, addat. quid aliud est maius, quod uelis sumere? Sin autem supra ætatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnia tributa: cur, aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij sui scelerate circũscribis Senatum? quo te misimus? à quibus reuerteris? contra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre? à quibus exercitum abducas? & aduersus quos aciem struis? cur hostis relinquitur? cuis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, et propius urbem mouẽtur? O' me nunquam sapientem, & aliquando id, quod non erat frustra existimatum. quantum te popule Romane de me fefellit opinio. O' meam calamitosam, ac præcipitem senectutem: O' turpẽ exacta, dementiq; ætate canuciem. Ego patres conscriptos ad parricidiũ induxi: ego remp. fefelli: ego ipse Senatum sibi manus afferre coegi: cum te Iunonium puerum, & matris tuæ partum aureum esse dixi. at te fata patriæ Paridem futurum prædicabant: qui uastares Vrbem incendio: Italiã bello: qui castra in templis deorum immortalium, Senatum in castris habiturus esses. O' miseram, & in breui tam celerem, & tam uariam in repub. commutationem. quisnam tali futurus ingenio est? qui possit hæc ita mandare literis: ut facta, non ficta uideantur esse? quis erit tanta animi facultate? qui, quæ uerissime memoria pro-

pagata fuerint: non fabulæ similia sit existimaturus? cogita enim Antonium hostem iudicatum: ab eo circunsessum Cos. Designatum, eundemq; reip. parentem: te profectum ad Cos. liberandum, & hostem opprimendum: hostemq; à te fugatum: & consulem obsidione liberatum: deinde paulo post, fugatum illum hostem accersitum, tanquã cohæredẽ mortua rep. ad bona populi Romani rapiẽda: Cõsulẽ Des. rursus inclusum eò, ubi se non mœnibus, sed fluminibus, et montibus tueretur. Hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat semel impune peccare: sit erranti medicina confessio. uerum enim dicam. utinam te potius Antoni dominum non expulissemus: quàm hunc reciperemus. non quod ulla sit optanda seruitus: sed qa dignitate domini minus turpis est fortuna serui. in duobus autem malis cum fugiendum maius sit: leuius est eligendum. ille ea tamen exorabat, quæ uolebat auferre. tu extorques. ille Consul Prouinciam petebat. tu priuatus concupisti. ille ad malorum salutem iudicia constituebat: & leges ferebat. tu ad perniciem optimorum. ille à sanguine, & incendio seruorum Capitolium tuebatur. tu cruore, & flamma cuncta delere uis. Si, qui dabat Prouincias Cassio, & Brutis, et illis custodibus nominis nostri: regnabat: quid faciet? qui uitam adimit? si qui ex urbe eijciebat: Tyrannus erat: quem hunc uocemus? qui ne locum quidem reliquit exilio? Itaq;, siquid illæ maiorum nostrorum sepultæ reliquiæ sapiunt: si non unà cum corpore sensus omnis uno, atq; eodẽ consumptus est igni: qd illis interrogantibus qd agat nũc populus Romanus respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? aut quem accipient de suis

posteris nuntium illi ueteres Africani, Maximi, Pauli, Scipiones? quid de sua patria audient? quam spolijs, triumphisq; decorarunt? an esse quendam annos XXIII natum: cuius auus fuerit argentarius: adstipulator pater: uterq; uero precarium fecerit quæstum: sed alter usq; ad Senectutem, ut non negaret: alter à pueritia, ut non posset non confiteri. eum agere, rapere rempublicam: cui nulla uirtus: nullæ bello subactæ, et ad imperium adiunctæ Prouinciæ, nulla dignitas maiorũ conciliasset opem potentium: sed forma per dedecus, pecuniam, & nomen nobile consceleratum impudicitiæ dedisset: ueteres uulneribus, & ætate confectos Iulianos gladiatores egentes reliquias Cæsaris ludi ad rudem compulisset: quibus ille septus omnia misceret: nulli parceret: sibi uiueret: qui tanquam in dotali matrimonio remp. testamento legatã sibi obtineret. Audient duo Decij seruire eos ciues: qui, ut hostibus imperarent, uictoriæ se deuouerunt. audiet C. Marius impudico domino parere nos: q ne militem quidem habere uoluit, nisi pudicum. audiet Brutus eum populum, quẽ ipse primo, post progenies eius à regibus liberauit: pro turpi stupro datum in seruitutem. Quæ quidem si nullo alio, me tamen internuntio ad illos celeriter deferentur. nam si uiuus ista subterfugere non potero: una cum istis uitam simul fugere decreui.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVL. CICERONEM.

g Rauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli: si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista uti. sed cum in te neq; modum, neq; modestiam ullam animaduerto: respondebo tibi: ut si quam uoluptatem maledicendo cœpisti: eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi Rempublicam: atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud Populum romanum? qui ita largitionibus corruptus est: ut sese, ac fortunas suas uenales habeat. an apud uos patres conscripti? quorum authoritas turpissimo cuiq; & sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia, Populi Ro. defendit: atq; in hoc ordine ita moderatur: quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac non repetitius, accitus, & paulo ante insitus huic urbi ciuis. An uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an non ita à pueritia uixisti? ut nihil flagitiosum corpori tuo putares: quod alteri collibuisset? an scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidicisti? Itaq; minime mirandum est: si eam flagitiose uenditas: quam turpissime parasti. Verum ut opinor splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex tibi iucundior atq; obsequentior, quàm parenti par est. domum ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis comparasti. uidelicet ut nos cōmonefacias, quàm conuersa sit Respublica: cum in ea domo habitares homo flagitiosissime:

quæ P. Craßi uiri consularis fuit. Atq; hæc cum ita sint: tamen se Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuisse: inde missum huic urbi, ciuibusq; custodem, absq; carnificis nomine. qui ciuitatis incommodum in gloriam suam ponit. quasi uero non illius coniurationis causa fuerit consulatus tuus: & idcirco Resp. disiecta eo tempore: quo te custodem habebat. Sed ut opinor illa te magis extollunt: quæ post consulatum cum Terentia uxore de Rep. consuluisti: cum legis Planciæ iudicia domi faciebatis: ex coniuratis alios pecunia condemnabas: cum tibi alius Thusculanum, alius Pompeianam uillam ædificabat: alius domum emebat. qui uero nihil poterat: is erat calumniæ proximus: is aut domum tuam oppugnatum uenerat: aut insidias senatui fecerat: deniq; de eo tibi compertum erat. quæ si tibi falsa obijcio: redde rationem quantum patrimonij acceperis: quid tibi litibus accreuerit: qua ex pecunia domum paraueris: Thusculanum, & Pompeianum infinito sumptu ædificaueris. aut si reticės: cui potest esse dubium? quin opulentiam istam ex sanguine & miserijs ciuium paraueris? Verum ut opinor homo nouus Arpinas, ex M. Craßi familia eius uirtutem imitatur: contemnit simultatem hominum nobilium: Remp. curam habet: neq; terrore, neq; gratia commouetur. Illud uero amicitiæ tantum, ac uirtutis est animi? imo uero homo leuißimus supplex inimicis, amicis contumeliosus, modo harum, modo illarum partium, nemini fidus, leuißimus Senator, mercenarius patronus, cuius nulla pars corporis a turpitudine uacat: lingua uana: manus rapacißimæ: gula immensa: pedes fugaces: quæ honeste nominari non possunt: inhonestißima. Atq; is cum eiusmodi sit: tamen audet di-

tere: O' fortunatam natam me Cósule Romam. te Consule fortunatam Cicero? immo uero infelicem, et miserã: quae crudelissimam proscriptionem perpessa est: cum tu turbata Rep. metu perculsos omnes bonos parere crudelitati tuae cogebas: cum omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant: cum tu sublata lege Portia erepta libertate, nostrorum omniũ uitae necisq́; potestatem ad te unũ reuocaueras. Atq; parum est quod impune fecisti: uerũ etiam commemorando exprobas: neq; licet obliuisci seruitutis suae. Egeris oro te Cicero: perfeceris quod libet: satis est perpessos esse: etiam ne aures nostras onerabis tuo odio? etiam ne molestissimis uerbis insectabere? Cedãt arma Togae: concedat laurea linguae. quasi uero togatus, & non armatus ea, quae gloriaris, confeceris: atq; inter te Syllamq; Dictaturẽ praeter nomen Imperij quicquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua insolentia commemorem? quem Minerua omnis artes edocuit? Iupiter optimus Max. in concilio deorum adimisit: Italia exulem humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirte omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti: quẽ tandẽ locum in hac ciuitate obtines? quae tibi partes Reip. placent? quẽ amicum, quẽ inimicum habes? cui insidias in ciuitate fecisti ancillares: quo iure cum de exilio tuo Dyrrachio redisti: eũ sequeris? quos Tyrannos appellabas: eorum nunc potentiae faues? qui tibi ante optimates uidebantur: eosdem nunc dementes ac furiosos uocas? Vatinij causam agis? de Sextio male existimas? Bibulum petulantissimis uerbis laedis? laudas Caesarem? quem maxime odisti, e maxime obsequeris? aliud stans, aliud sedens, de Rep. sentis? his maledicis? illos odisti, leuissime transfuga neq; in hac neq; in illa parte fidem habens.

M. TVL. CICERONIS IN CRISPVM SALVSTIVM RESPONSIO.

e

A demum magna uoluptas est Crispe Salusti, æqualem, ac parem uerbis uitã agere: neq; quicquam tam obscœnum dicere: cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat: ut omnis oratio moribus consonet. neq; enim qui ita uiuit, ut tu, aliter ac tu loqui potest: neq; qui tam illoto sermone utitur: uita honestior est. Quo me uertã Patres cõscripti? unde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur: quo notior est uterq; nostrum. Quod, aut si de mea uita atq; actibus huic conuiciatori respondero: inuidiam gloria consequatur. aut si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero: in idem uicium incidam procacitatis: quod huic obicio. Id uos si forte offendimini: iustius huic, quàm mihi succensere debetis: qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam: & in hunc minime mentitus esse uidear. Scio me P. C. in respondendo non habere magnam expectationem: quod nullum uos sciatis nouum crimen in Salustium audituros: sed omnia uetera recognituros: quis & meæ, & uestræ iam, & ipsius aures calent. uerum eo magis odisse debetis hominem: qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est: ut neq; ab alio uinci possit: neque ipse se omnino reliqua ætate præterire. itaq; nihil aliud studet: nisi ut lutulẽtus sus cum quouis

uolutari. longe uero fallitur opinione. Non enim procacitate linguæ uitæ sordes eluuntur. sed est quædam calumnia, quam unusquisque nostrum testante animo suo fert, de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. quod si uita istius memoriam uicerit: aliam P. C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. Iam dabo operam quàm maxime potero: ut breue id faciam. Neq; hæc altercatio nostra uobis inutilis erit P. conscripti. plerunq; enim Resp. priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis qualis sit uir potest latere. Primum igitur quoniam omnium maiores Crispus Salustius ad unum exemplum & regulam quærit: uelim mihi respondeat, nunquid hi, quos protulit Scipiones, & Metellos, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quam eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta commendauit? quod si hoc fuit illis initium nominis, & dignitatis: cur non æque de nobis existimetur: cuius & res gestæ illustres: & uita integerrime acta: quasi uero tu sis ab illis uiris Salusti ortus. quod si esses: nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi: ut, si prius noti non fuerint: à me accipiant initium memoriæ suæ. tu tuis uitæ, quam turpiter egisti: magnas offudisti tenebras: ut etiam si fuerint egregij ciues: certe uenerint in obliuionem. quare noli mihi antiquos uiros obiectare. satius est enim me meis rebus gestis florere: quàm maiorum opinione niti: & ita uiuere: ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Neque mecum conferri decet P. C. qui iam decesserunt: omniq; odio carent, & inuidia: sed cum eis, qui mecum una in Rep. uersati sunt. Sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis

ambitiosus:

ambitiosus: non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor: sed illã perniciosam cõtra leges: cuius primos ordines Salustius duxit: aut in gerendis magistratibus, aut in uindicandis maleficijs, tam seuerus: aut in tuenda Rep. tam uigilans: quam tu proscriptionem uocas: credo quod non omnes tui similes incolumes in hac urbe uixissent. at quanto meliore loco Resp. ret: si tu par ac similis scelestorum ciuium, una cum illis adnumeratus esses. An ego tunc falsò scripsi? Cædant arma togæ. qui togatus armatos, & pace bellum oppressi. An illud mentitus sum? fortunatam natam me Consule Romam. qui tantum intestinum bellum, ac domesticum urbis incendium extinxi. neq; te tui piget homo leuissime? cum ea culpas: quæ in historijs gloriæ mihi ducis. An turpius est P. C. scribẽtem mẽtiri? quàm illum palàm hoc ordine dicentem? Nam quod ætatem increpuisti: tantum me abesse puto ab impudicitia: quantum tu à pudicitia. Sed quid ego de te plura querar? quid enim mentiri turpe duces: qui mihi ausus sis eloquentiam ut uitium obijcere? cuius semper nocens eguisti patrocinio? An ullum existimas posse fieri ciuem egregium, qui non his artibus, & disciplinis sit eruditus? an ulla alia putas esse rudimenta, & incunabula uirtutis? quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? sed minime mirũ est P. C. si homo, qui desidiæ, ac luxuriæ plenus sit: hæc ut noua, atq; inusitata miratur. Nã quod ista inusitata rabie petulanter in uxorẽ, & in filiam meam inuasisti: quæ facilius mulieres se à uiris abstinuerunt: quàm tu uir à uiris: satis docte ac perite fecisti. non enim me sperasti mutuam tibi gratiam relaturum: ut uicissim tuos compellarem. unus enim satis es ma

teriæ habens: neq; quicquam domi tuæ turpius est, quàm tu. Multum uero te opinio fallit: qui mihi parare putasti inuidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor est: quàm habere dignus sim. atq; utinam ne tãta quidem esset: quanta est: ut potius amici mei uiuerent: quàm ego testamentis eorum locupletior essem. Ego fugax Crispe Salusti? furori tribuni pl. cessi: utilius duxi quamuis fortunam unus experiri: quàm uniuerso Populo Ro. ciuilis essem dissensionis causa. qui postea quàm ille suum annum in Rep. perbacchatus est: omniaq; quæ commouerat, pace & ocio resederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Rep. manu trahente me, reuerti. qui mihi dies, si cum omni reliqua uita conferatur: animo meo quidẽ superet: cum uniuersi uos, Populusq; Ro. frequẽs aduentu meo gratulatus est. tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æstimauerunt. Neq; hercule mirum est, si ego semper iustas omnium amicitias existimaui. nõ enim uni priuatim ancillatus sum: neq; me addixi. sed quantum quisq; Reip. studuit: mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, quàm pacem. multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri uoluerunt: ego nunquam uolui quicquam posse nisi pro uobis. Multi ex uobis potentia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. Itaq; non est mirum, si nullius amicitia usus sum, qui non perpetuo Reip. amicus fuit. neq; me pœnitet: si aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum: aut Sextij insolentiam repressi: aut Bibuli patientiam culpaui: aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ sunt. Quæ si tu mihi ut uitia obijcis: temeritas tua reprehendetur: non mea uitia culpa-

buntur. plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. Sed ubi rerum testimonia adsunt: quid opus est uerbis? Nunc ut ad te reuertar Salusti: patremq; tuum præteream: qui si nunquam in uita sua peccauit: tamen maiorem iniuriam Reip. facere non potuit: quàm quod te talem filium genuit. Neq; tu si qua in pueritia peccasti, exequar. ne parentem tuum accusare uidear: qui eo tempore summam tui potestatem habuit: sed qualem adolescentiam egeris. hac enim demonstrata, facile intelligetur, quàm petuláti pueritia tam impudicus & procax adoleueris. Posteaquã immensæ gulæ impudicissimi corporis quæstus sufficere non potuit: & ætas tua iam ad ea pacienda, quæ alteri facere collibuisset, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris: ut, quæ ipse corpori tuo turpia non duxisses: in alijs experireris. Ita non est facile reputare P. C. utrum inhonestioribus corporis partibus rem quæsierit: an amiserit. domum paternam uiuo patre turpissime uenalem habuit: uendidit. & cuiquam dubium potest esse: quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede gesserit omnia? neq; pudet eũ à me quærere, quis in P. Crassi domo habitet: cum ipse respondere non queat: quis in ipsius habitet paterna domo. At hercule lapsus ætatis tyrocinio, postea se correxit. non ita est: sed abijt in sodalitium sacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis subsellia attractus, extrema fortuna stetit: & ita discessit: ut non hic innocens esse, sed iudices peierasse existimarentur. primum honorem in quæstura adeptus, hunc locum & ordinem despectus: cuius aditus sibi quoq; sordidissimo ho

mini patuisset. Itaq; timens ne facinora eius clàm uos essent: cum omnibus matribusfamiliarum obprobrio esset: confessus est uobis audientibus adulterium: neq; erubuit ora uestra. Vixeris ut libet Salusti: egeris quæ uolueris. satis sit unum te tuorum scelerum conscium esse. noli nobis langorem & soporem nimium exprobrare. sumus diligentes in tuenda pudicitia nostrarum uxorum: sed ita experrecti non sumus: ut à te cauere possimus. audacia tua uincit studia nostra. Et quod hũc mouere possit P. C. factum ac dictum turpe? quem non puduit palàm uobis audientibus adulterium confiteri? quod si tibi nihil per me respondere uoluissem: sed illud censorium elogium Appij Claudij, & L. Pisonis integerrimorum uirorum, quo usus est quisq; eorum: pro lege palàm uniuersis recitarem: non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas? quas reliqua uita tua eluere non possit? neq; post illum delectum Senatus unquam te uidimus: nisi forte in ea te castra coniecisti: quo omnis sentina Reip. confluxerat. At idem Salustius, qui in pace ne Senator quidem manserat: posteaquam Resp. armis oppressa est: & idem uictores, qui exules, reduxit: in Senatum post quæsturam est reductus. quem honorem ita gessit: ut nihil in eo non uenale habuerit: cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non æquum, ac uerum duxerit: quod ipsi facere collibuisset: neq; aliter uexauit: ac debuit, si quis prædæ loco magistratum accepisset. peracta quæstura, posteaquam magna pignora eis dederat: cum quibus similitudine uitæ se coniunxerat: unus iam ex illo grege uidebatur. eius enim partis erat exemplar Salustius: quo tanquã in unam uoraginem cœtus omnium uiciorũ excesserat.

quicquid impudicorum, Cylonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum fuit, in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, sicut in fretis subsederant, nominis perditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia uiciorum, & cupiditate rerum nouarum. At posteaq̃ Prætor est factus: modeste se gessit, & abstinenter. non ne ita prouinciam uastauit? ut nihil neq; passi sint, neq; expectarint grauius in bello socij nostri: quàm experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente. unde tantum hic: exhausit: quantum potuit aut fide nominum traijci: aut in naues contrudi. tantum inquam P. C. exhausit: quantum uoluit. ne causam diceret sextertio duodecies cum Cæsare paciscitur. quod si qppiam eorũ falsum est: his pallã refelle. unde tu, qui modo ne paternã qdem domũ relinire potueris: repente tanq̃ somnio beatus, hortos preciosissimos, Villam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neq; piguit quærere, cur ego P. Crassi domum emissem: cum tu ueteris uillæ dominus sis: cuius paulo ante fuerat Cæsar: modo inquam patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret hæredem? quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit: nisi similis ac par tui. At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt. quorum siue tu similis es: siue illi tui: nihil ad omnium scælus, ac nequitiam addi potest. uerum ut opinor honores tui te faciunt insolentem. tu C. Salusti tantidem putas esse bis Senatorem, & bis quæstorem fieri: quãti bis Consularem, & bis triumphalem. carere debet omni uicio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicat: qui non potest uerum ab alte

ro audire. ſed tu omnium menſarum aſſecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem poſtea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. quid enim grauius pati potuimus: quàm quod te incolumem in hoc ordine uideamus? deſine bonos petulantiſſima conſectari lingua: deſine morbo procacitatis iſto uti: deſine unumquenq; moribus tuis exiſtimare. his moribus amicum tibi facere non potes. uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam. ſæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt: quàm eos, qui commiſerunt. Mihi quidem ratio habenda eſt, non quid Saluſtius merito debeat audire: ſed ut ea dicam, ſi qua ego honeſte effari poſſum.

* a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q. Omnes Quaterniones præter Q. duernum.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM. Omnes Quaterniones præter MM Sexternum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu xxx yyy zzz AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM. Omnes Quaterniones.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes Quaterniones.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI,
ET ANDREAE SOCERI,
MENSE AVGVSTO.
M. D. XIX.

AL DVS

388